

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת האזינו תחילת תשפ"ג

אספקלריא לחג הסוכות תשפ"ג

חינוך

חידות

מאמר מיוחד לחג הסוכות

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת האזינו וחג הסוכות תשפ"ג ..... ו

אספקלריא לפרשת האזינו תחילת תשפ"ג ..... ו

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר ..... ו
"יוםם ולילה" - "אבות הראשונים ... שהיו יושבים ביום שהוא נוטל מן הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום"..... ו

אדמה לעליון - רום מעלות האדם / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת מעוז חי"ל,
עיה"ק ירושלים ..... ח
מח האדם ..... ח

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר ..... יג
ברכה על הרהור בדברי תורה..... יג

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'. טז
פניני עיון בפרשת האזינו..... טז

מאור שעשועי - תפילה לעני / מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך' ..... כ
תפילה מתוך הכרת הטוב..... כ

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
"אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד ..... כג
מילה אחת יכולה לחולל מהפך..... כג

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
הגר"ש רוזובסקי זצ"ל ..... לא
השתמרות המסורת בשלימות - נס בפני עצמו | שבת האזינו - הכנה לחג הסוכות ושמיני עצרת זמן שמחתינו..... לא

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפריר ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן .... לג
פניני תרגום יונתן פרשת האזינו..... לג

פרפראות באור החיים הק' על הפרשה / הרב מרדכי צבי סלומון, קרית גת..... מז
'לכן אמר בטוי האזינו השמים ואדברה' = 'שהוא היה קרוב לשמים'..... מז

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי
ימצאוננו' במעלת עשרה הראשונים ..... מח
ג' דברים הנלמדים מהפסוק "האזינו השמים ואדברה" לענין שמירת הלשון
מח.....

קבלת המצוות כוללת העשין והלאוין התלויין בדיבור, והזהיר בזה ומצוה
זה גם לבניו-זוכה לאריכות ימים..... מט
"וינבל צור ישועתו" זה לשון הרע שהוא שקול כנגד ג' עבירות החמורות,
ועובר על "אנוכי ה' אלוקיך"..... נא
המדבר ושומע לשון הרע, עושה מום בעצמו בחוש השמיעה והדיבור -
ובודאי יענש כנגדם לעתיד לבוא..... נב

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,
מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד..... נג
'ולקחתי אתכם לי לעם' | ביאור שורש 'לקח'..... נג
תבונות ההלכה - במהות ה'לקיחה' של ד' מינים והידוריה..... נו

ס אספקלריא לחג הסוכות תשפ"ג..... ס

אספקלריא לחג הסוכות / ישראל אברהם קלאר..... ס
נמשלה תורה כמים..... ס

הלכות החג / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' 'תפילה כהלכתה' 'הליכות
בת ישראל'..... סב
שבת - פרשת "האזינו" - י"ב תשרי..... סב
דינים ומנהגים לחג הסוכות תשפ"ג..... סב
נטילת לולב..... סה
קיצור דיני חול המועד..... סז
עליה לרגל בזמן הזה..... ע
הושענא רבה..... עא

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,
מח"ס 'ויאמר שמואל' וש"א"ס..... עג
בבוא כל ישראל במוצאי חג ראשון של סוכות - טור מרתק על מצות 'הקהל'
..... עג

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון
מרוגוטשוב..... פב
ביאור מחלוקת הראשונים בדין סכך כשר תחת סכך פסול..... פב
בגדר פסול פירס סדין ע"ג הקינוף..... פד

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב..... פז
סוכה - דירת עראי..... פז
למה אין בסוכות שאלת 'מה נשתנה'?... צ

נהורא מעליא / הרב נהוראי משה אלביליה, מח"ס 'ממתק לשבת' ורב ביהכנ"ס
'זכור לאברהם', קרית גת ..... צא

עראיות מול הזדמנות | מדוע הסוכה נמשלה לתשובה אפילו שעבר יום
הכיפורים וכבר עברנו את החתימה? ..... צא

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר ..... צג
שמחת הלולב - באנא ה' הושיעה נא ..... צג

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט
מישראל', מאנשעסטער ..... צה
כמה דפנות יש לכתחלה לבנות לסוכה ..... צה

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה ..... קג
קדושת שביעית באתרוג שדמיו יקרים בשביל המצוה ..... קג

חינוך ..... קו

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
קו .....
זמן שמחתנו - כיצד? ..... קו

חידות ..... קח

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'
קח .....
חידות מיוחדות לסוכות! ..... קח
פתרון חידות 'פתשגן הכתב' ..... קט

מאמר מיוחד לחג הסוכות ..... קי

מאמר מיוחד לחג הסוכות / הרב פנחס שוורץ ..... קי
"הקהל את העם" - על מצוות הקהל ועל חיבורו המופלא של הגאון
האדר"ת "זכר למקדש" ואם יש לעשות "זכר למצוות הקהל" ..... קי

סיפור ..... קיז

סיפור מיוחד לחג הסוכות / הסופר הרב יאיר וינשטוק ..... קיז
"בשעה שאוגדין הלולב" ..... קיז
פרק ראשון - בחברתם של צפרדעים ..... קיז
פרק שני - תינוק הבורח מבית הספר ..... קיט
פרק שלישי - המומחה לערבות ..... קיט
פרק רביעי - כשר בדיעבד ..... קכא

פרק חמישי - שקעה חמה - שקעה נפשי.....קכג
פרק שישי - "נכשלנו במסכת מידות".....קכד
פרק שביעי - שלושה מינים בקפריסין.....קכו
פרק שמיני - ואיזיקל 'הערבה' איננו.....קכח
פרק תשיעי - נפשות הוא קובע.....קכט
פרק עשירי - הערבה הפכה לאתרוג.....קל

אספקלריא לפרשת האזינו וחג הסוכות תשפ"ג

אספקלריא לפרשת האזינו תחילת תשפ"ג

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גוי'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
"יומם ולילה" - "אבות הראשונים ... שהיו יושבים ביום שהוא
נוטל מן הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום"

במדרש שוחר טוב נאמר: "אמר ר' ברכיה, אף אבותינו הראשונים קבעו את המשנה, שהיו
יושבין ביום שהוא נוטל מן הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום".
למה הכוונה?

חלק מהמפרשים (מהרי"ב, רמ"ג, ועוד) נוקטים:

שהכוונה לקיץ וחורף. כשהיה לילה ארוך או יום ארוך הם נצלו אותו ללימוד.
יש שצינו בזה למה שהמדרש אומר (במזמור י"ט) שמתקופת ניסן עד תקופת תמוז היום
"לווה מן הלילה", ומתקופת תשרי עד תקופת טבת הלילה "לווה מן היום".
ואולי אפשר לקשר זאת עם מה שנאמר בעירובין (סה.), שאחר הדיון אם הלילה נברא
לשינה או לגירסא, אומרת הגמרא: "רב אחא בר יעקב יזיף ופרע", ומפרש רש"י: "היה קובע
לו לשנות כך וכך פרקים ביום, והיה רגיל לעסוק ביום, ופעמים שהיה טרוד במזונותיו ביום
ופורע קביעות עתו בלילה".

*

והרא"מ כתב פירוש אחר לדברי המדרש:

שהכוונה שקבעו ללמוד בהתחלת היום קודם שיאיר היום, וכן בהתחלת הלילה מעט
קודם הלילה.

לפי דבריו יש כאן מקור מדרשי לעניין הקבלי הנשגב לחבר יום ולילה בלימוד התורה -
ואכן כך מפרש רבי חיים פאלאג'י זצ"ל בספרו "חיים טובים", שעניינו על פי הזוהר הקדוש
לקשר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום.

ראה בזוהר הקדוש פרשת בשלח, דף מו ע"א.

*

אם נתבונן בלשון המדרש נראה שדברי רבי ברכיה פותחים ב"אף", דהיינו - דבריו באים
להוסיף על מה שנאמר במדרש קודם לכן.

"יומם ולילה" - "אבות הראשונים ... שהיו יושבים ביום שהוא נוטל מן הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום"

נביט אפוא בדברי המדרש שקדמו למאמר זה, והנה נאמרו שם דברי בר קפרא "כל מי שהוא קורא שני פרקים שחרית וערבית קיים ובתורתו יהגה יומם ולילה". פירוש זה מוציא מכלל ההבנה הרווחת ש'יומם ולילה' פירושו 'כל היום וכל הלילה', וקובע פירוש חדש: שההקפדה בפסוק זה היא ללמוד 'גם' ביום ו'גם' בלילה, מבלי להתייחס למשך הזמן.

מעתה נראה, שכוונת רבי ברכיה לומר, שגם אבותינו הראשונים היו מקפידים ללמוד 'גם' ביום ו'גם' בלילה, ולכן כאשר קבעו את משנתם בשעות היום - היו דואגים להתחיל בעוד לילה, וכאשר קבעו את משנתם בשעות הלילה - היו דואגים להתחיל בעוד יום.

*

אגב, יצויין שבעצם הלשון 'קבעו את המשנה', יש שפירשו שהכוונה לומר: אבותינו הראשונים שחיברו את ששת סדרי המשניות.

אדמה לעליון - רום מעלות האדם / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת מעוז חי"ל, עיה"ק ירושלים

מח האדם

פי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו (לב, ט)

'חבל' התקשרות נשמת האדם

ידועים דברי נפש החיים (ש"א פ"ה) 'האדם השלם כראוי, עיקרו הוא נטוע למעלה בשרש נשמתו העליונה, ועובר דרך אלפי רבואות עולמות עד שקצהו השני הוא נכנס בגוף האדם למטה, זהו כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, שעיקרו קשור ונטוע למעלה, חלק הוי"ה ממש כביכול, ומשתלשל כחבל עד בואו לגוף האדם, וכל מעשיו מגיעים לעורר שורשו העליון, כענין החבל שאם ינענע קצהו התחתון מתעורר ומתנועע גם ראש קצהו העליון.

והוסיף (שם פי"ז) שזהו ענין התקשרות שלשת בחינות נר"ן אחד בחיורא, כי בסדר השתלשלות העולמות, הבחינה העליונה שבכל עולם מתקשרת עם הבחינה התחתונה של העולם שעליו כחוליות שלשלת, ולכך הבחינה העליונה של הנפש נאחזת ומתקשרת עם הבחינה התחתונה של בחינת הרוח, ובחינה העליונה של הרוח מתקשרת עם בחינה התחתונה של הנשמה. והנשמה מתקשרת ומתדבקת בבחינת שורש הנשמה. ושורש הנשמה מתקשרת למעלה מעלה ממדרגה למדרגה עד עצמות א"ס ב"ה. וזהו 'והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלקיך', שתהיה בחינת נפשו דבקה כביכול בו ית"ש. וזהו 'כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו', שהם כחלק ה' מדובקים כביכול בו ית"ש ע"י התקשרות שלשת בחינות הנ"ל, כחבל הקשור למעלה ומשתלשל ויורד עד למטה.

^א ראה שם שזה יסוד ועיקר ענין התשובה, שיש לאדם להתבונן על כל פרטי עניני עבודתו לבוראו ית"ש, שתהא עבודתו תמה ושלימה קדושה וטהורה, אחר שיראה בעין שכלו איך שחפץ הוא ית' בחסדו הגדול להטיב אחריתו. ושוקד על תקנת הנפש החוטאת. שגם אם כבר נטבעה בעומק מצולת הרע, עכ"ז תחזור כל דבר למקומו ומקורו בלתי ידח מנו נדח.

^ב וכן כתב רמח"ל (דרך ה' ח"ג פ"א) 'אע"פ שקראנוה על דרך כלל נפש אחת, הנה באמת היא בעלת חלקים רבים ומדריגות שונות. וכבר נוכל לומר שנפשות רבות הם, שמתקשרות זו בזו כטבעות השלשלת, וכמו שמכלם נבנית השלשלת ההיא כמו שראוי לה, כן מכל אלה המדריגות הנפשיות נבנה כלל הנפש העליונה שזכרנו, וכלם קשורות זה בזה'.

^ג ראה שם (ש"ב פי"ז) שורש הנשמה היא נשמתא לנשמתא הנזכר בזהר. ונקראת חיה. ואדה"ר השיגה ולבחינת היחידה הנכללת בה. סוד עולם אדם קדמאה. והוא בחינת שורש המחשבה של אדם. כי בחינת המחשבה הוא כשמדבק מחשבתו לחשוב איזה ענין פרטי. והוא בחינת נשמה כמ"ש ונשמת שדי תבינם (איוב ל"ב). ואז המחשבה מושגת עכ"פ להאדם עצמו המחשב. אבל שורש מקור מוצא כללית כח המחשבה הוא טמיר ונעלם לגמרי שאינו מושג גם להאדם עצמו מאין תמצא. והוא בחינת שורש נשמתו.

^ד כמבואר בזהר (ח"ב קמב, ח"ג י, כה, עא:). וראה רמב"ן (בראשית מט לג) שלכן צדיקים במיתתם קרויים חיים, כי נפשות הצדיקים צרורות בצרור החיים, וכתב שהנשמה תחופף עליו כל היום, לובשת לבושה השני, שלא יפשטנה ערומה, כיעקב, או תלבוש לעתים מזומנות. וזה הוא מה שאמרו (כתובות קג.) שרבי היה לביתו בערב שבת. והיינו שהגוף הוא לבוש לנפש, ובחיים הוא גשמי, ולאחר מיתתו יש לה לבוש של גוף רוחני, כמבואר בשערי קדושה (ש"א פ"א) שהאדם הוא הפנימיות, והגוף הוא לבוש הנפש, ולכך נוצר בתבנית דיוקן הנפש, ברמ"ח אברים ולהם שס"ה גידים.

ועדיין שומה עלינו להתבונן איך והיכן נטוע 'חבל' רוחני זה בגופו החמרי של האדם.

תכלית הנשמה באדם

ראשית ההתבוננות היא כפי שכתב רמח"ל (דרך ה' ח"ג פ"א) 'תכלית ביאת הנשמה באדם היא לקשרו בשרשים העליונים שיש לו ליקשר במ, להיות מעשיו מולידיים תולדתם בכחות העליונים בכח גדול. ובמציאות הזו נמשך השפע הנשפע אל האדם מן המקורות העליונים, וממנו בנפש, וממנה בגוף. והנפש העליונה מנהגת את התחתונה, והן הן דברי נפש החיים באופן התקשרות האדם לעליון, אלא שהתברר שזו היא תכלית הנשמה, להעלותו ולהנהיג הלכותיו.

ולכאורה תמוה, כי כבר יסד לן הגר"א (שה"ש א ג) ש'עיקר עוה"ב הוא להשיב הנשמה למקורה להדבק בשכינה, ובוודאי יותר טוב מזה שהשכינה דבוקה למטה, כאשר היתה כוונת הבריאה, ואף רמח"ל עצמו כתב כן (דע"ת ע) 'עשה הנשמה הטהורה, החצובה מתחת כסא הכבוד, והורידה ונפחה בתוך הגוף הזה לטהרו ולקדשו, כי אין סוף הכונה בביאת הנשמה בגוף לשתחיה אותו בחיי ההבל האלה, אבל עיקר ביאה זו הוא לזכך אותו זיכוך ממש, להעלותו משפל מדרגתו החמרית וחשכה אל המדרגה העליונה, להיות כמלאכי השרת^ה, ולפום ריהטא יש כאן שתי תכליות סותרות, אם העיקר הוא לזיכוך למטה בארץ, או להעלות לשורש העליון.

*

עבודת הנשמה

אמנם תמיהה כבר התבררה בדין ודברים קוב"ה לישראל (מדרש תהלים שו"ט פה) 'ישראל אומרים שוב אתה בתחלה, שנאמר 'שובה ה' עד מתי' (תהלים צ יג), והקב"ה אומר לא כי אלא 'שובה ישראל' בתחלה. עד שאמרו לא אתה תשוב לעצמך, ולא אנו נשוב לעצמנו, אלא שנינו כאחד, שנאמר 'שובנו אלקי ישענו' (שם ה). לאמור, כי האדם אומר להשי"ת שאין בכוחו לשוב, שהרי כל בריאתו בידי שמים, ועל כך אומר לו השי"ת שניתן בו כח עליון, כדי שיוכל לשוב, עד שאומרים שניהם שהתיקון תלוי בצירוף סיעתא דשמיא עם עבודת האדם.

וכן ביאר רמח"ל (דע"ת קנח) 'כל הנבראים תלויים בבוראם, ואין להם ענין זולת מה שמושפע בהם ממנו, על כן אינם אדונים בפעולותיהם ומעשיהם, אלא כל מעשיהם בהכרח מצד מה שהם מושפעים ממנו ית'. רק האדם יש לו סגולה זאת פרטית, שיש בידו הבחירה, ויש לו כח לפעול ברצונו בלא הכרח, ואע"פ שישראל כבר מוכנים הם מצד עצמם להיות לעבודתו ית', וגם הם פועלים בעצמם שלא בהכרח כלל, אמנם כח העבודה עצמה אינו

^ה וכבר הובאו דבריו באגרות פחו"ד (שערי רמח"ל ח"ג עמ' שעה) 'כשרצה הא"ס ב"ה להמציא דרך העבודה שיהיה בה שכר לבני אדם, רצה להמציא עניין הגוף, דהיינו, שימצא מין בריאה אחת, שבה יהיה חושך מושרש בו, אך חושך שיוכל להתברר. ואז המציא עוד בריה אחרת, ראויה ומוכנת לברר החושך הזה מן הברייה הזאת, ואלה הם גוף ונשמה, הרי שתכלית הנשמה היא לזיכוך הגוף.

ניתן להם אלא מידו ית', וזו מציאות השותפות בין הצדיקים והקב"ה בתיקון הבריאה, כי הוא ית"ש משפיע לתחתונים רק כפי הכנתם, על כן נוגע לצדיקים להיות הם הולכים ומתקנים מעט מעט את הטבע החשוך הזה, שהרי כפי מה שהם יתקנו בה כך ישפיע האדון ב"ה השפעות חדשות ומעולות, לערך ההכנה והתיקון הנעשה בטבע התחתונים'.

ובנפש החיים (ש"א פי"ט) כתב, שעיקר עבודת האדם היא, להעלות תחלה כל עולם ממטה למעלה, ואחר כך נמשכים אורות מלמעלה למטהו.

והחוט המשולש הנמשך מן האמור הוא, שכוונת הבריאה היא, שיהיה האדם מכין על ידי נשמתו את הנבראים, להיות ראויים לקבל שפע עליון, הוא השכר הנצחי, ואמנם כל כח הנשמה לזכך את הגוף ולהעלותו, נובע מהיות לה שורש עליון, לשם היא שואפת לשוב ולהעלות אליו את הכל, ורק בצירוף שניהם, יכול להתקיים האמור בראש מסילת ישרים ש'האדם השולט בעצמו ונדבק בבוראו, הוא מתעלה והעולם עצמו מתעלה עמו'.

*

מהות ה'אדם' חיבור גוף ונשמה

וכבר הרחיב רמח"ל במקומות רבים לבאר ש'האדם' אין עיקרו בנשמה ולא בגוף, אלא בשילובם יחד, וכמו שכתב בקנאת ה' צבאות (כלל כב) ובאדיר במרום (עמ' רכב) 'דמות אדם בכלל הוא חיבור גוף ונשמה יחד', והגר"א הוסיף וכתב (שה"ש ח ו) שאין אהבה וחיבור מורכב וממוזג יותר מנפש עם הגוף^ט.

והטעם לכך התבאר בדע"ת (סי' סח) כי גם הגוף ראוי להתקיים בעולם השכר, שהרי אף הוא טרח, ולא יתכן שיהיה עמל ולא לו, ומבואר בדרך ה' (ח"א פ"ד) ש'מתוך החומר עצמו והעסק הגופני ישיג את השלימות והתעלות אל הזוהר והמעלה, ואדרבא השפלתו תהיה הגבהתו, ומשם יקנה יקר וכבוד שאין כמוהו, בהיותו הופך את החושך לאור' ואת הצלמות לנוגה יזרח', והיינו שעבודת הגוף היא היא עצם השכר, כי שלימות התענוג הוא בהיותו מצורף אל זוך הנשמה.

וזו היא מהות עבודת האדם בחיבור הגוף והנשמה, כי בו ישוב עמלו בראשו, והשכר חל בו תיכף לעבודה, והוא מה ששנינו (אבות ד יז) 'יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים

^י וכתב שם שזו נקודת החילוק בין המצווה ועושה למי שאינו מצווה ועושה, כי האדם המצווה הקב"ה נותן לו כח, שיתקן במעשיו התיקונים המצטרפים בבריאה, מה שאינו כן שאינו מצווה. וראיה לדבר, שהכהן שעבד בלא בגדים הרי הוא כזר, כי הכל תלוי בכח העליון, הורמנא דמלכא, שביד המצווה לבדו. אמנם לא ינתן הכח הזה אלא למי שהוא מוכן מצד עצמו לקבלו, כי לא ינתן לא לבהמות וגם לא למלאכים, אלא לבני ישראל שכבר הוכנו לזה מתחילה. ^י ודימהו לסולם יעקב, שנאמר בו 'זהנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו, עולים תחלה ואחר כך יורדים, כי כך הוא הסדר לעלות תחילה את העולם בעבודתו, עד שיהיה ראוי לקבל את האורות מלמעלה, ויתקיים בו 'זהנה הוי"ה ב"ה נצב עליו'.

^י וראה בליקוטי הגר"א (קסז) 'הנשמה והגוף שבו יחד נקראים אדם, ואינם נפרדים, שהם בחינת חו"ב י"ה'.

^ט ובביאור לתיקוני' (יד, ל). כתב שהגוף הוא בת זוג לנשמה, ונחשב לה כ'אשה טובה', כי בקל יכולה הנשמה לילך בדרך ה', והגוף מוליך את הנשמה בדרך טובה. ובאמרי נועם (ברכות ס). כתב, ש'מפליא לעשות' היינו צירוף הנשמה והגוף, לזווגם שתרגיש הנשמה בצרכי הגוף, שלכן אם אינו אוכל כלל הנשמה יוצאת, אף שקיום הנשמה אינו תלוי באוכל כלל.

בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה, כי בעולם העבודה יש לגוף יכולת לצירוף עם הנשמה, ובו שכר מצוה מצוה, ובוזה הוא יותר מקורת רוח בכל חיי העולם הבא, ששם השכר עומד רק לנשמה.

*

המוח - נקודת חיבור הנשמה לגוף

והנה כבר התבאר באדיר במרום (עמ' פט) ש'חלק אחד מן המלכות מתלבשת בתוך הנשמות של ישראל. והוא סוד, קדוש שרוי בתוך מעיו (תענית יא ב), בסוד, אלקי בקרבי (דברים לא, יז). וזה כמו מוחין פנימיות לנשמה, החלק הוא המקשר הנשמות עם השכינה. ומי שמטיב מעשיו הנה הוא מחזיק הקשר הזה, ובכחו נדבק בשרשו כראוי על ידי המצות, והיינו כאמור, ששני חלקים הם בעבודת הנשמה, לתת להם פנימיות מלמעלה, ולהדבק בשרשו מלמטה, ושניהם נעשים בחלק התחתון של הנשמה.

ואף בזה נמצאו דברים מכוונים בנפש החיים (ש"א טו), שחלק הנשמה שבגופו של אדם, הוא ה'רוח', שששת חלקיה התחתונים מחולקים באברי האדם, ושלושת העליונים הם במוח, ועליהם אמרו בזהר שהנשמה משכנה במוח האדם, ואף הם פעמים מתנוצצים פעמים מסתלקים ובאים, והיינו, כי הבחינה העליונה שבכל עולם מתקשרת עם הבחינה התחתונה של העולם שעליו, ולכך הדרגה העליונה שבכל בחינה, נקראת 'כתר', ובה מתנוצצת הבחינה התחתונה של הנשמה העליונה, בדעתו ושכלו של האדם להשכילוי.

ומבשרי אחזה א-לוה, כי בעוד כל הליכות ומידות האדם טבועים בקביעות בלב ובכבוד, ומהם יוצאים לפועל בשאר אבריו, הרי שחכמתו ודעותיו עוברים ברצוא ושוב במוחו, והיינו כי ההליכות והמידות הן תולדות חלקיה התחתונים של הרוח, המתפשטים ושוכנים בגוף, ואילו החכמה והדעת הם מחלקה העליון, החופף על המוח, והוא משתייך לחלק התחתון של בחינת ה'נשמה', ולכך שואף למחשבה עליונה, שהיא תענוג הרוחני הנקלט במוחשי.

¹ והיינו כמבואר בדעת (ע) כי הדרך אשר בו תוכל הנשמה לזכך את גופה, הלא הוא במעשה המצוות וקיום התורה, כי נר מצוה ותורה אור. וכל מה שהיא מרבה לקנות תורה ומצוות, מרבה זיכוך לגוף ההוא.

² וכן הוא לשון הגר"א (ספי"צ א א) 'הנשמה נעלמת מאד, ועיקר חיותו של האדם הוא הרוח, והוא האדם המקבל שכר ועונש כידוע, והוא המרגיש, והוא כל כחותיו וחושיו. והנשמה הוא השכל המלמד לאדם דעת והוא מזלו של האדם ומלאכו כידוע. והיא בשמים רק ניצוצות מתנוצצים ממנו על האדם להנהיגו ולהשכילו'. וכן כתב ביהל אור (ח"א כח:): הענין של נר"נ, נשמה היינו השכל, אינו בגוף האדם, אלא מזלו ושורה עליו, והרוח הוא כח ההרגש שבאדם, והנפש הוא כח החיוני הצומחת באדם. ובליקוט בסוף ספד"צ (לז:): כב, הרוח באדם הוא הנפש, אבל הנפש היא המדרגה שלמטה ממנו, והנשמה למעלה ממנו. ועוד כתב שם (כט). שהנשמה אינה בגופו ואינה ידועה לאדם, והראיה לזה היא שכשאדם רוצה לעיין בשכלו עוצם את העינים, ומבטל כוחות הגוף, ואז בא השכל ולא קודם.

³ וביאר שם מה שכתב האר"י שחיצוניות מלכות של כל עולם ופרצוף. נעשה פנימיות כתר להעולם או הפרצוף שתחתיו, דהיינו שבקבלת האדם עול מלכותו יתב'. להעלות כל מעשיו ודבוריו ומחשבותיו בתורה ומצוות למדרגה יותר גבוהה. מזה נעשה לו רצון פנימי לשעבד מוחו ודבורו ומעשיו.

⁴ הגר"א (ברק השחר, קהלת) כתב שכל כוחות ה'רוח' מקומם בלב, אבל הנשמה היא חלק אלוהי ממעל, והיא מתאוה לדברים אלקיים, והיא במוח מקום המחשבה, הדבקות והיראה.

חיבור זה של חלקי הנשמה, כולל שלשה מוחין של חב"ד, ואכן על הכתוב 'כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו' אמרו במדרש (ב"ר סח יב) שאין מפקיעין חבל בפחות משלשה, דהיינו שהוא שזור משלשה גדילים, והן שלשת חיבורי הנשמה לשרשיה העליונים, כי החוט המשולש לא במהרה ינתק.

*

כל הגוף תלוי במוח

וכבר אמרו חז"ל (עירובין מא. סוטה מה:): גופא בתר רישא אזיל, וכתב רמח"ל (קל"ח קטז, קכ, קכח) שלפי כח המוחין, כך הוא כח הגוף כולו. ולהמבואר היינו משום שהמח הוא מקום חיבור הנשמה אל הגוף, ובזה נשלמת מהות האדם, לחבר שמים וארץ, ואילו הרוח הנמשכת לשאר חלקי הגוף, כוחה הוא להמשיך לגלות את תוצאות החיבור בארץ.

אכן, עיקר עבודת האדם היא בחלק הרוח, כי בה תיקון המידות, וכאשר מתקן מידותיו, אזי מכין עצמו ככלי להשראת השכינה, וכאשר כתב הגר"א (שה"ש א יד) שהשגת המוחין אינה תלויה בעבודת האדם, אלא עיקרו הוא לקדש את חלק הרוח, אשר בה ההרגשים, ועליו לבחור אם להורידה אל הרגשי תאוות הנפש, שהם תחת לדרגתו, או אדרבא, להמשיך את המושכלות העליונות אל המוחש, עד שיהיו אף הרגשיו נעלים וזכים, ואזי יושפע שפע עליון של השגות עליונות על מוחו.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

---

^י שלושת המוחין הן שרשי אופני ההנהגה העליונה הכלולים בפרצוף כתר, והמשל באדם שנברא בצלם אלוקים, הוא אונה ימנית, אונה שמאלית, וגזע המוח, והנמשל הם מוחין סתימאה, גולגלתא, וקרומא דאורא. והגר"א (בספד"צ) האריך מאד לבאר את מהות שלשת המוחין, והעמיד את חלוקתם, רישא דלא איתידע, מוחא סתימאה, וגולגלתא, ובאופני עבודת האדם, הרי כנגד רדל"א צריך אמונה, וכנגד גולגלתא נמשך העונג בחיבור אל רצון העליון ומוחא סתימאה, הוא הרצון, שבו שרש הנשמה, וממנו נובע רצון החיים. ומבואר בדברי הגר"א שם (בהגה"ה) ששלשה מוחין אלו הם כנגד שלשת כתרים, כתר כהונה כתר מלכות וכתר תורה.

^י ראה שם (פתח קא) שהראש הוא ראשית הנהגת הפרצוף, ובו נכללים הכתר והמוחין, כאשר הכתר [שהוא מא"א] ממשיך את הארת הפרצוף שמעליו, ואילו המוחין הן שרשי הנהגת הפרצוף התחתון [הנהגת או"א לז"א], והיינו שחב"ד הם שרשי חג"ת.

^י והוא ענין המקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, כמו שביאר הרמח"ל (מסילת ישרים פכ"ו) שמידת הקדושה תחילתה השתדלות וסופה מתנה.

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

ברכה על הרהור בדברי תורה

פי שם ה' אֶקְרָא הָבו גְּדֹל לְאֱלוֹקֵינוּ (לב, ג)

מפסוק זה למד הרמב"ן (שכחת העשין טו) שברכות התורה הם מצוה מדאורייתא, הנמנית במנין המצוות, והנה הגר"א (מז סוף ס"ד) סבר לברך אף על הרהור בדברי תורה, ומקשים עליו שאין מברכין על מצוה שבלב (טור או"ח תלו, ב"י ר"ס תלב, והרבה ראשונים). ובשלמא כשהעיקר הוא מעשה כבתרומות ומעשרות, מיישבים דנעשית המחשבה כמעשה כעין שכתבו התוס' בב"מ (צ: ד"ה ר' יוחנן), אבל הכא בהרהור דת"ת הא הרהור גופא מצוה מ"והגית בו" ואי"צ שיחשב למעשה, א"כ איך כתב הגאון דמברכין אהרהור. וביותר תיקשי דאיהו גופיה (ח' ס"א ד"ה ויברך) מייתי לדברי הראשונים שאין מברכין היכא דליכא מעשה, א"כ היאך ס"ל לברך אהרהור.

ובקה"י (ברכות סי' יד) כתב לתרץ דשאני ברכות התורה שהיא מדאורייתא, דמש"ה אף בלא מעשה צריך לברך אותה. וכ"כ גם בשו"ת שלמת חיים (בנדמ"ח סי' נד). אך צ"ב מה"ת לחלק בין דאורייתא לדרבנן בענין זה, ולמה ברכה מדאורייתא אפשר לברך גם אי ליכא מעשה.

ואולי י"ל בביאור דבריהם, דאפשר דתקנות חז"ל במצוות דאורייתא אינם דבר נפרד אלא הם חלק ממנה, וכך גם ברכת המצוות אינם מצוה בפנ"ע אלא פרט המצטרף ומתמזג עם עיקר החיוב שמדאורייתא, וכשהמצוה אינה דבר מעשי ומוחשי ל"ש לשתף ולחבר לו ענין אחר שבדיבור או מעשה ולעשותו אחד עם דבר שבהרהור ומחשבה, לכן אולי לא תיקנו חז"ל ברכה בדליכא מעשה.

אכן כל זה הוא בדרבנן אבל כדאית לן מצוה מדאורייתא לברך, א"כ אין הברכה חלק מהמצוה שעליה מברכין אלא היא מצוה בפנ"ע, וכשעושה המצוה עם הברכה הרי הוא מקיים ב' מצוות, ובזה לא איכפ"ל אי איכא מעשה במצוה שעליה מברכין או לא, דאי"צ לחבר ולשתף הברכה עם המצוה שתהיה חלק ממנה דדבר בפנ"ע היא, כך אולי דעת הגר"א דברכות התורה הם גם בלא מעשה. וכעין זה כתב בשו"ת זה הים (סי' ח') דברכות התורה לא דמיא לשאר ברכת המצוות שאינה נטפלת למצוה. [אכן מדברי הקה"י (שם סי' כב) יש מקום לבאר, דאדרבא כיון שברכות התורה מדאורייתא אין לברך אותה על הרהור, אף למ"ד דמברכין על מצוות שבלב].

י" ואולי הוא אף מדאורייתא כפשטיה דקרא "והיו הדברים האלה על לבבך", ורק לאחמ"כ נאמר "ושננתם לבניך" שהוא בדיבור.

וראיה לדבר שברכת המצוות הם חלק מהמצוה, דהנה בב"ק צא: כתבו הראשונים דהא דחוטף מצוה משלם י' זהובים, זהו תשלום גם על הברכה וגם על המצוה - "דמצוה וברכה הכל אחד".¹¹ ובטור אה"ע (לד ס"ג) בשם רב שרירא גאון, דהמארס בלא ברכה "חיסר את אירוסיו ברכה שהיא מצוה", הרי שחסרון הברכה הוא חסרון בעצמות המצוה, וכהמבואר לעיל שברכת המצוות היא חלק מהמצוה ולא דבר בפנ"ע.

אלא שבביאור הגרי"פ על הרס"ג (ח"א עמ' קפו טור ד') הביא דעות האחרונים דלהרמב"ם ברכת התורה מדרבנן, ולכן לא הכניסה במנין המצוות. והגרי"פ עצמו ביאר דגם להרמב"ם היא מדאורייתא, אלא שסובר דאינה נחשבת כדבר בפנ"ע כי אם חלק ממצות ת"ת, וכתב בשורשיו שאינו מונה חלקי מצוה. וכ"כ בקרית ספר הל' תפילה ובערוה"ש (מז ס"ב). והרמב"ן שמנאה למצוה (עשין טו) סובר דהיא דבר בפ"ע וא"כ צריך למנותה. הנה כתבו דאף שהיא ברכה מדאורייתא בכ"ז היא רק פרט וחלק ממצות ת"ת, אבל עכ"פ אליבא דהרמב"ן [לפי' המבי"ט וערוה"ש והגרי"פ] א"ש מש"כ ביישוב דברי הגר"א.

ב. והנה ידועים דברי הרא"ש (ברכות טו.) שמוכיח מהגמ' שם שאם ברכת המצוות היו מדאורייתא היו הברכות מעכבות המצוה, דהיינו שאם היה עושה המצוה בלא ברכה לא היה יוצא יד"ח. ומינה שמעין ממש איפכא, דאדרבא אם ברכת המצוות מדאורייתא כ"ש שהם חלק וענין אחד עם עיקר המצוה.

אולם עדיין י"ל דברכות התורה שאני, דהנה אם ברכת המצוות היו מדאורייתא מ"מ אינם מ"ע בפנ"ע אלא חלק מעיקר המצוה שעליה מברכים, וא"כ אה"נ אם מחסר חלק מהמצוה לא יצא יד"ח. אבל ברכות התורה לפי הרמב"ן שהיא מדאורייתא היא מצוה בפנ"ע מקרא ד'כי שם ה' אקרא', א"כ אפשר לברך אותה אף על הרהור שאין בו ממשות, דאי"צ שיתאחד ויהיה חלק מעיקר המצוה.

ובמעדני ארץ (פ"ב מתרומות הט"ז) מבאר הטעם שאין לברך על מצוות שבלי מעשה דברכה כה"ג מיחזי כחוכא, וגם לפ"ז י"ל דעל תורה לא מיחזי כחוכא, דהא אינה רק על המצוה שלפניה אלא היא גם מצוה בפנ"ע, ועל מצוה בפנ"ע מה "מיחזי כחוכא" שייך.

ובדבר אברהם (ח"א טז) הקשה לו הגר"א וסרמן זצ"ל, דלמש"כ הרא"ש שאם ברכת המצוות היו דאורייתא היו מעכבות המצוה, א"כ אי ברכות התורה דאורייתא אזי מי ששכח לברך ברכות התורה אף אם למד כל היום כולו לא נחשב לו למצוה, דהא לא בירך על לימודו וברכה דאורייתא מעכבת המצוה.

ועפ"י הנ"ל אפשר שגם קושיא זו מתיישבת, דבשלמא שאר ברכות המצוות אפשר שאם לא בירך לא יצא י"ח המצוה, דהברכה היא חלק מעצם המצוה, אבל ברכות התורה שהם מצוה בפנ"ע גם אם קיים מצות ת"ת בלא ברכה עולה למצוה. וכע"ז כתב המהר"ם שיק

¹¹ עי' תוס' ד"ה חייבו, רשב"א ונימוק"י שם (לב: מדפי הרי"ף), וכן הוא בחי' הריטב"א לחולין פז., יש"ש ב"ק פ"ח ס'.

זצ"ל (או"ח כט ד"ה וא"כ קשיא) לענין אחר קצת, דאין סברא לומר שאם אינו יכול לקיים
ב' מצוות לא יקיים אפילו אחת. וצ"ע בכ"ז.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת האזינו

לב, ג: כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו.

בברכות [כא, א] ילפינן מהכא המקור לברכת התורה מהתורה, עיין שם ברש"י. ובשו"ע [סימן מז, ז] מבואר דברכת אהבה רבה פוטרת את ברכת התורה אם למד מיד בלי הפסק.

והנה בברכת אהבה רבה אנו אומרים "בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים, כן תחוננו ותלמדנו", יש לדקדק דגבי אבותינו לא נאמר ותחונם ותלמדם חוקי חיים, כמו גבי הבנים כן תחוננו ותלמדנו. וצריך לומר דאבותינו שהחזיקו במידת הביטחון שהיא דרגה גבוהה בעבודת ה' ראויין על פי דין שתלמדם חוקי חיים, משא"כ הבנים שלא זכינו למדריגה הזאת שם כן תחוננו ותלמדנו, היינו מאוצר של מתנת חינוך דוקא. וכן בשמונה עשרה אומרים ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת... ולא נבוש כי בך בטחנו, היינו דמי שיש לו ביטחון ראוי על פי דין לקבל שכר על מעשיו הטובים ולכן אין לו על מה להתבייש על זה. [בשם מרן הגרי"ג אדלשטיין שליט"א]

*

לב, ח: יצב גבולות עמים למספר בני ישראל.

פירש"י דהקב"ה הפריד את דור הפלגה מן העולם בשביל מספר בני ישראל שעתידין לצאת מבני שם, ולמספר שבעים נפש של בני ישראל שירדו למצרים הציב גבולות עמים שבעים לשון.

בברייתא דמסכת מידות [בסופן] איתא בזה"ל ויהיו בני נח היוצאים מן התיבה שם וחם ויפת, זהו שאמר הכתוב יצב גבולות עמים למספר בני ישראל, ויהיו בני נח יפת ובניו ט"ו, חם ובניו ל"ב, שם ובניו כ"ז, ומאלה נפוצה כל הארץ שבעים וארבע היו, ולא נחלק העולם אלא לשבעים, יצב גבולות עמים יעקב ובניו בירידתו למצרים שבעים היו, אמור מעתה שם וארפכשד ושלח ועבר צדיקים היו ולא נכללו עם האומות עכ"ל.

והנה איתא בב"ר [פרשה כד] "תני בר קפרא בכל מקום שנאמר חי, צדיק. שלח חי [בראשית יא, יד ושלח חי שלושים שנה], ארפכשד חי [שם יב וארפכשד חי חמש ושלושים שנה]. וכתב בתורה שלמה [אות צא] מדייק מדלא כתיב בהם כמו בשאר ויחי עבר ויחי פלג, וכתב וארפכשד חי ושלח חי... והרמז כדמצינו בברכות [יח, ב] צדיקים במיתתן נקראו חיים עכ"ד. ולהנ"ל נראה דרצתה התורה להודיע בזה דארפכשד ושלח היו צדיקים ואינן נמנין עם' אומות.

אמנם לפי זה קשה שהרי גם שם ועבר היו צדיקים ואינן בכלל עם' אומות כנ"ל, ולמה שמה לא שינה גם כן לכתוב חי ולא ויחי. ואולי יש לומר דזה אני כבר יודע בדרך אחרת, שהרי איתא במגילה [טו, א] כל שמעשיו ומעשי אבותיו סתומין ופירט לך הכתוב באחד מהן

לשבח... בידוע שהוא צדיק בן צדיק, א"כ הכא נמי כשמעשה ארפכשד ואביו שם סתומין ופירט לך הכתוב בארפכשד שהוא צדיק דכתיב חי [ולא ויחי] בידוע שגם אביו שם צדיק הוא, ועבר אני כבר יודע מהכתוב לעיל [י, כה] ולעבר יולד וכו' כי בימיו נפלגה הארץ וכו' ופירש"י למדנו שהיה עבר נביא וכו', ואיתא בנדרים [לח, א] שאין הקב"ה משרה שכינתו וכו' אלא על חכם, וכתיב ראשית חכמה יראת ה', ובעל כרחך שהיה גם צדיק.

*

לב, ח: בהנחל עליון גויים.

מה דנקט קרא לשון "עליון" ולא אחד משמותיו של הקב"ה אדנות או הוי"ה או אלקים, יש לומר כיון דאיירי במילי דרעה ששטף כנחל דור אנוש ודור המבול ואיבדם מן העולם כדפירש"י, ובעיקר שפתי חכמים אות ע', לכך אין הקב"ה מייחד שמו על הרעה אלא על הטובה כדאיתא בילקוט בראשית רמז ה' סוד"ה ויבדל, לכך נקט "עליון" שהוא כינוי בעלמא להקב"ה.

*

לב, מג: וכיפר אדמתו עמו.

מבואר דעצם קדושת ארץ ישראל מכפרת, ובמדרש שוחר טוב [משלי פרשה י, א] מפורש דאפילו רשעים מתכפרין.

*

לב, מד: ויבוא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באוזני העם, הוא והושע בן נון.

פירש"י שבת של דיווגי היתה [-של שניים] ניטלה רשות מזה וניתנה לזה, העמיד לו משה מתורגמן ליהושע שיהא דורש בחייו וכו'. וצריך ביאור מי היה המתורגמן? ומצאתי במדרש פטירת משה [ד"ה א"ר יאשיה] שכתב בזה"ל הלך משה ליהושע והלבישו ונתן עליו העטרה והושיבו על כסא של זהב, והעמיד עליו תורגמן לדרוש בפני ישראל, ומי היה התורגמן כלב בן יפונה, ויהושע דורש בפני כל ישראל ובפני משה רבו עכ"ל. ועיין שם בפרטות מה היתה דרשתו של יהושע [ולא קאי אשירת האזינו], ועיין בהעמק דבר.

*

לב, מח: וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה לאמור.

פירש"י בג' מקומות נאמר בעצם היום הזה: בנח, במצרים, ובמיתתו של משה, לפי שהיו בני דורם אומרים אם אנו מרגישינן אין אנו מניחין אותו וכו'.

ובדברי דוד להט"ז תמה מדוע מנה רש"י רק ג' מקומות, הלא גם באברהם אבינו בפרשת לך לך נאמר "בעצם היום הזה נימול אברהם".

ובספר שמי ושם אבותי מיישב דאצל אברהם אבינו לא אמרו בני דורו שלא יניחוהו, אלא אברהם הלך לימול עצמו ביום שנצטוה ולא נתיירא מהגויים ולא מהליצנים, וא"כ רק בג' מקומות הוא שאמרו כך: "אין אנו מניחין אותו" עכ"ד. אמנם זה דלא כרש"י שם שכתב

להדיא ושלא יהיו אויבינו ובני דורו אומרים אילו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצוותו של מקום, ומקורו בב"ר [מז, ט], וא"כ הדרא קושיא לדוכתה.

והנה גבי אברהם לשון המדרש שם "אמר הקב"ה אילו מל אברהם בלילה היו כל בני דורו אומרים בכך וכך אילו היינו רואים אותו לא היינו מניחין אותו לימול, אלא בעצם היום הזה דרגיש ליה ימלל. ופירש בעץ יוסף מי שיחרה לו ידבר כנגדו וימחה עכ"ד. וקשה דמשמע דאי לאו טעמא שיהיו בני דורו אומרים היה מותר למול בלילה, והרי לילה לאו זמן מילה הוא, וכן הקשה במנ"ח מצוה ב', ונשאר בצ"ע.

ובפרדס יוסף החדש יישב דביבמות [עב, א] פליגי תנאי אי מילה שלא בזמנה כדהכא שאינה ביום השמיני אי נוהגת גם בלילה עיין שם, ובוזה חולקים גם הספרי בהאזינו והמדרש הנ"ל, דהספרי סובר דגם שלא בזמנה נוהג ביום ולא בלילה ולכך כתב דרק בג' מקומות נאמר "בעצם היום" לשם פרסום שלא יאמרו וכו', אבל במילה נאמר בעצם היום הזה מטעמים אחרים, כי גם שלא בזמנו נוהגת ביום ולא בלילה, והמדרש סובר במילה שלא בשמיני נוהגת גם בלילה ובתוס' [קידושין כט, א ד"ה אותן] כתבו דסוגיית הגמ' שם גם סוברת כן, ולשיטתם יש לומר דבעצם היום הזה הנאמר במילה הוא לפרסום שאילו יהיו העכו"ם והליצנים אומרים אילו ראינוהו וכו' ודו"ק.

מיהו לפי מה שכתב הרש"ש [בהגהותיו על שיר השירים רבה פרק א אות נז, ובגן רזה פרשת בא דברי חנוך אות ז] שאף להלכה שמילה שלא בזמנה נוהגת רק ביום, דין זה נאמר רק מהאמור בפרשת תזריע [יב, ג] וביום השמיני ימול, ודין זה לא נאמר לפני מתן תורה עכ"ל. א"כ דברי המדרש אתי ככו"ע, והדרא קושיא לדוכתה אמאי הספרי לא מנה ד' מקומות שנאמר בעצם היום הזה לשם פרסום.

ועוד העירו דגם אי ננקוט כמו שכתב בתולדות אדם על הספרי דמילת אברהם היה מילה בזמנה דבו ביום שנצטוה מל בעצמו, ולכן לדעת פרקי דר"א [פרק ל] נימול ביוה"כ ולא חשיב מילה שלא בזמנה שאינו דוחה יוה"כ עיין שם. מ"מ המילה "בעצם" מיותרת דסגי לומר ביום הזה דמשמע ולא בלילה, ולכאורה תיבת "בעצם" באה בשביל הפירסום שהיה בעיצומו של יום לעין כל, ולמה הספרי לא הביאו וצ"ע.

ובאמת בתורה שלמה [לך לך שם אות קסא] הביא דבמדרש תנאים [דברים לב, מח] הגירסא בד' מקומות הוא אומר בעצם היום הזה וחשיב ליה לאברהם. ואולי היתה לפניו כן הגירסא בספרי.

*

לב, מח: וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה לאמור עלה אל הר העברים הזה... ומות בהר.
פירש"י בג' מקומות נאמר בעצם היום הזה. בנח... לפי שהיו בני דורו אומרים... לא ניתן לו ליכנס, אמר הקב"ה הריני מכניסו בחצי היום וכל מי שיש כח בידו למחות יבוא וימחה. במצרים... לפי שהיו מצרים אומרים... אין אנו מניחין אותן לצאת וגו', אף כאן במיתתו של משה, לפי שהיו ישראל אומרים אין אנו מניחין אותו... אמר הקב"ה הריני מכניסו בחצי היום.

לכאורה פלא אצל נח ניתן לומר שלא היו מניחין ומעכבין אותו להכנס לתיבה כי היו שוברין אותה, וכן המצרים היו הורגין אתם ולא נותנין להם לצאת, אבל אצל משה מה שייך שלא היו מניחין אותו וכי בידם לעכב מיתתו?!

מסופר כי בשעת חוליו של הגרי"ז זצ"ל שממנו לא קם, נשא הגר"ח שמואלביץ זצ"ל דרשה ואמר ביאור בענין זה "אין אנו מניחין אותו" הכוונה שבני ישראל היו מרבים בתפילה ובתחנונים לפני בורא עולם, עד שלא היו יכולין לקחת את משה. וכשהגיעו הדברים לאוזני הגרי"ז אמר דאין צורך לומר כן, אלא אפשר לומר בפשטות יותר, דהנה הקב"ה אמר למשה עלה אל הר העברים הזה וגו' ומות בהר אשר אתה עולה שמה וגו', וא"כ בני ישראל היו יכולין לעמוד למרגלות ההר ולא לתת למשה לעלות.

אמנם בילקוט שמעוני [חוקת רמז קח] משמע כדברי הגר"ח דאיתא גבי מיתת אהרן בהור ההר אילו היו יודעין [ישראל] שהיה עולה למות לא היו ישראל מניחין אותו אלא היו מבקשין עליו רחמים, אלא שהיו סבורין שמא הדיבור קראו עכ"ד. ולכאורה הוא הדין גבי מיתת משרע"ה היו מבקשין עליו רחמים.

ולכאורה נראה להוסיף לפי"ז דאצל אהרן אפשר שאם היו יודעין מזה ומבקשין עליו רחמים היו נענין ולא היה מת כדמסקינן בר"ה [יח, א] דגדול כח תפילת ציבור שיכול לקרוע גזר דין שיש עמו שבועה אלא שלא ידעו מזה, אולם אצל משה רבינו גם שהיה זה בחצי היום וידעו מזה ומסתמא ביקשו רחמים זה לא הועיל, מפני שזה היה לטובתו וטובת בני ישראל שימות במדבר ולא יכנס לארץ כדי להכניס דור המדבר לארץ ולכפר על עוון פעור ועוד.

*

לב, מט: עלה על הר העברים הזה וגו' וראה את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל לאחוזתה.

בצפנת פענח עה"ת חידש דהאמור כאן זה לא מה שנאמר בפרשת פינחס [כז, יב], דכאן ר"ל גם קיני קניזי וקדמוני דזה לא ניתן עדיין, וזה רק הוסיף לו הקב"ה ע"י תפילה שלו כמבואר בברכות [לב, ב], והך דפרשת פינחס שם אז' אומות עכ"ל.

ויש לציין דהגם דמבואר ברשב"ם [ב"ב נו, א ד"ה חייב] דז' עממין שהראהו הקב"ה למשה חייבין במעשר דבהו כתיב זאת הארץ אשר נשבעתי לאפוקי קיני קניזי וקדמוני דפטורין, שמעתי מידידי הרה"ג ר' שלום מרדכי יהב שליט"א דעדיין יש לומר דהראהו הקב"ה למשה הכל גם קיני קניזי וקדמוני, אלא דלענין חיוב מעשר לא נתחייב אלא מה שהקב"ה מעיקרא רצה להראות למשה רבינו, ולא מה שזכה עוד לראות ע"י תפילתו.

מאור שעשועי - תפילה לעני / מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

תפילה מתוך הכרת הטוב

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר. עֲלֵה אֶל הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה... וּמַת פֶּהָר אֲשֶׁר אֶתָּה
עֲלֵה שָׁמָּה וְהֶאֱסַף אֶל עַמִּיךָ כִּי אֶתְּנֶנּוּ לְךָ מִתּוֹךְ אֶתְּרֵן אֶתְּרֵן וְגו' (לב, מח-ג)
כתב רש"י: "וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה. בשלשה מקומות נאמר 'בעצם היום
הזה':

[א] נאמר בנח (שם ז, יג) 'בעצם היום הזה בא נח' וגו', במראית אורו של יום. לפי שהיו
בני דורו אומרים 'בכך וכך אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו ליכנס בתיבה, ולא עוד
אלא אנו נוטלין כשיליין וקרדומות ומבקעין את התיבה'. אמר הקדוש ברוך הוא, 'הריני
מכניסו בחצי היום, וכל מי שיש בידו כח למחות יבא וימחה'.

[ב] במצרים נאמר (שמות יב, נא) 'בעצם היום הזה הוציא השם'. לפי שהיו מצרים
אומרים 'בכך וכך אם אנו מרגישים בהם אין אנו מניחים אותם לצאת, ולא עוד אלא אנו
נוטלין סייפות וכלי זיין והורגין בהם'. אמר הקדוש ברוך הוא, 'הריני מוציאן בחצי היום
וכל מי שיש בו כח למחות יבא וימחה'.

[ב] אף כאן במיתתו של משה נאמר 'בעצם היום הזה'. לפי שהיו ישראל אומרים 'בכך
וכך אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו, אדם שהוציאנו ממצרים, וקרע לנו את הים,
והוריד לנו את המן, והגיו לנו את השליו, והעלה לנו את הבאר, ונתן לנו את התורה, אין
אנו מניחין אותו'. אמר הקדוש ברוך הוא 'הריני מכניסו בחצי היום' וכו', "עכ"ל רש"י.

והנה מסופר (להלן מ"עובדות והנהגות", ח"ב עמ' 358, ושמעתי כעין זה ממו"ר הגר"ח
קמיל זצ"ל, וגם נדפס משמו בספר "אמרי חיים") שבשעה שהתפללו לשלומו של מרן הגרי"ז
מבריסק זצ"ל בזמן שהיה חולה, נשא דברי התעוררות בפני הקהל מרן הגאון רבי חיים
שמואלביץ זצ"ל (וכמדומה ששעתי ממו"ר הגר"ח קמיל זצ"ל שזה היה בבית הכנסת זכרון
משה), ואמר, דהנה רש"י כתב על הפסוק 'וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה לאמר. עלה
אל הר העברים הזה הר נבו', 'בשלושה מקומות נאמר 'בעצם היום הזה' וכו', לפי שהיו
ישראל אומרים 'בכך וכך אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו'...

ושאל הגר"ח שמואלביץ זצ"ל מה הפשט 'אין אנו מניחין אותו'? ואמר דהכוונה שבני
ישראל היו מרבים בתפילה ומתחננים לפני בורא עולם עד שלא היה יכול לקחת את משה.
ולכן הוסיף ואמר מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, עלינו לשפוך שיח ותחנונים על מרן הגרי"ז
שישלח לו ה' רפואה שלימה.

כשהגיעו הדברים לאוזני מרן הגרי"ז זצ"ל (כמדומה ששמעתי ממו"ר הגר"ח קמיל זצ"ל
שזה היה מיד אחרי הַפְּנִס האמור בזכרון משה, וכאשר עברו מיד לאחר הַפְּנִס ליד ביתו של
מרן הגרי"ז שהיה סמוך לבית הכנסת, התעניין מרן הגרי"ז מה דברו), אמר דאין צורך לומר

כן, אלא אפשר לומר בפשטות יותר, דהנה כתוב בפרשת האזינו (לב, מט) שהקב"ה אמר למשה רבינו 'עלה אל הר העברים הזה הר נבו... ומות בהר אשר אתה עולה שמה והאסף אל עמיק' וגו', ואם כן בני ישראל היו יכולים לעמוד למרגלות ההר ולא לתת למשה רבינו לעלות".

ובספר "עובדות והנהגות" הנ"ל מסיים, "אכן הראוני (כמדומה שכותב כן בשם אביו) דיעויין בילקוט שמעוני בפרשת חקת (רמז תשסד): 'אילו היו יודעין שהיה עולה למות לא היו ישראל מניחין אותו אלא היו מבקשין עליו רחמים', והוא מפורש כדבריו של הגר"ח שמואלביץ זצ"ל", עכ"ל.

ובספר "אוצרות התורה" מצאתי תוספת נאה זו"ל: "והנה יש להקשות, הלא משה רבינו היה בגיל מאה ועשרים והגיע זמנו להפטר מן העולם אף ללא שבועת ה', ובנוסף הרי ה' נשבע שלא יכנס לארץ ישראל. מה כבר יכולים לעשות התחנונים של בני ישראל? וכי יחיה לעולם?"

אלא מכאן למדנו מהו כוחה העצום של התפילה! אם כל ישראל היו עומדים בתפילה שמשה לא ימות, היה בכוחם להועיל שמשה ישאר חי ולא ימות לעולם. כי כח התפילה להפוך את הטבע ולשנות סדרי בראשית!

אמנם עדיין צריך ביאור מדוע באמת נמנעה מהם אפשרות זו?

אמר הגאון רבי אשר בארון מפוניבז': בני ישראל אמרו: "אין 'אנו' מניחים אותו" - תלו הדבר בידם! כלל גדול הוא ביסודי האמונה שאדם יכול להתפלל ולבקש ולפעול הרבה בתפילתו, אבל בתנאי שיתלה את הדבר בהקב"ה בלבד. אבל אם תולה הגורל במעשי עצמו, שהוא עצמו כביכול פועל בתפילתו, הרי זו כפירה, ואין כח בתפילה כזו להועיל מאומה", עכ"ל.

אולם המעיין ב"שיחות מוסר" למרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל לכאורה ימצא הבנה נוספת, ושמא אף יותר עמוקה, בהבנת הדברים: "...לכאורה תמוהין הדברים, בשלמא בנח ובמצרים ניחא מה שאמרו בני הדור 'אין אנו מניחין אותן', שבדרך הטבע יכולין בני אדם למנוע מנח את כניסתו לתיבה, וכן היה בכוח המצרים למנוע את ישראל מלצאת ממצרים, והראה הקב"ה את כוחו הגדול שלמעלה מדרך הטבע, ואמר, 'אדרבא מי שיש בידו למחות יבוא וימחה'. אבל במשה, שאמרו ישראל 'אין אנו מניחין אותו', וכי מה בידם לעשות? היש בכוח אנוש למנוע אדם מלילך לבית עולמו?"

מתבאר מדברי רז"ל שעל ידי זה שאומרים כל ישראל, 'אדם שהוציאנו ממצרים, וקרע לנו את הים [והוריד לנו את המן, והגיו לנו את השליו, והעלה לנו את הבאר, ונתן לנו את התורה], ומכירין כולם עד כמה הם צריכים לו, כי הוא המביאם לחיי העולם הזה וחיי העולם הבא, על ידי זה גופא הם מונעים את מיתתו, ממש בדרך הטבע, כשם שבכוח אדם למנוע כניסה לתיבה ויציאת ישראל ממצרים.

אלא ששינה הקב"ה סדרי הטבע וסילק את משה מישראל בדרך נס, ואמר 'אני מכניסו בחצי היום ומי שיש בידו למחות יבוא וימחה' וכו', עיי"ש.

תפילה מתוך הכרת הטוב

ואם זכיתי לטעום משהו מעומק דבריו הרי שמתבאר כאן יסוד גדול ונורא בענין התפילה, והוא שכאשר אנחנו מתפללים אנחנו צריכים כביכול לשכנע את הקב"ה עד כמה הדבר שאנו מתפללים עבורו נצרך לנו ושנחנו חייבים אותו, וככל שהקב"ה כביכול "ישתכנע" שנחנו חייבים ומוכרחים משהו, הרי שבטבע תפילה כזו מועילה.

ועל כן ישראל, שהיתה להם כזו הכרת הטוב למשה רבינו - "אדם שהוציאנו ממצרים, וקרע לנו את הים, והוריד לנו את המן, והגיז לנו את השליו, והעלה לנו את הבאר, ונתן לנו את התורה" - הרגישו שהם פשוט חייבים ומוכרחים את משה רבינו. הם הרגישו שבכח תפילה כזו, המבוססת על הכרת הטוב כה עמוקה, למנוע את מותו של משה רבינו.

והם צדקו!

אלא ששינה הקב"ה סדרי הטבע וסילק את משה מישראל בדרך נס.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

מיילה אחת יכולה לחולל מהפך

הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמָרִי כִּי. יַעֲרֹף כַּמָּטֵר לִקְחֵי תִזֹל כִּפְטַל אֲמַרְתִּי
כְּשֶׁעִירָם עָלַי דָּשָׂא וְכִרְבִּיבִים עָלַי עֵשֶׂב. כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא הָבוּ גְדֹל לְאֵלֵינוּ (לב, א-ג)
אמרו חז"ל בספרי דברים פרשת האזינו פיסקא שו מנין שעונים אמן אחר המברך שנאמר
י'הבו גדל לאלקיננו. 1.

רופא חזר בתשובה בגלל אמן

נפתח בסיפור רופא בעל תשובה שעלה לארץ ישראל מארצות הברית ומשמש בבית
חולים "מעייני הישועה", מספר כך מדוע חזר בתשובה: פעם הגיע אליי חולה מסוכן מאוד,
שכל מערכות הגוף שלו הפסיקו לעבוד כראוי ר"ל. חולה מסוכן שנותרו לו ממש מספר
ימים לחיות. כשהתייעצתי עם כמה רופאים בכירים, החלטנו שרק עם ניתוח מסובך
ומורכב אפשר להותירו בחיים עוד כששה חדשים. הניתוח המדובר יקר מאוד, וגם
ממתינים לו יסורים גדולים עד למאוד. כשהצגנו את המצב לבני המשפחה והאפשרויות
העומדים לצידם, השיבו שהם מבקשים להפנות את השאלה לפני רבם, הגאון רבי משה
פיינשטיין זצ"ל, ושהוא יכריע מה לעשות בנידון. כששמעתי את בקשתם החלטתי שאני
בעצמי אלך לרבי משה זצ"ל, להציג את השאלה, בכדי שאוכל להסביר לו את כל הסברות
סביב הנושא, וגם לשמוע ממקור ראשון את דעתו הקדושה. כשהגעתי לרבי משה זצ"ל
והצגתי בפניו את השאלה - דמעות ירדו מעיניו. קרוב לעשרים דקות ישב ובכה. היות
והחולה היה מתלמידיו וכבר לא שמע ממנו הרבה זמן, כעת כשנודע לו שהוא נמצא במצב
כה קשה, בכה עד למאוד. אחרי שהסברתי לו את כל הנושא וכל האפשרויות העומדות
לנו, ביקש ממני רבי משה זצ"ל שאמתין עד למחרת, עקב שהוא רוצה לחשוב ולהחליט
ביישוב הדעת.

למחרת כשחזרתי אליו לשמוע את תשובתו אמר לי: לנתח! אתה תעשה מה שביכלתך
להחזיקו בחיים כמה שאפשר, ואנחנו נעשה מה שמוטל עלינו להתפלל לרפואתו ונבקש
בשבילו שנים ארוכות. כששאלתי אותו למה הכריע לנתח, הסביר את החלטתו ומקור
אמונתו כי החולה יאריך ימים: חצי שנה הוא יזכה לענות "אמן" על כמה וכמה ברכות,
מלאך יוצר מכל "אמן" שהוא יגיד, כל מלאך ומלאך מאלו האמנים יצטרפו לפמליא של
מעלה, והם יעמדו להגן עליו לשמרו ולהמליץ עליו זכות. מובן מאליו, שבתור יהודי-לא-
דתי הופתעתי מאוד מהתשובה ומן האמונה והביטחון העז ברבי משה זצ"ל שהחולה יבריא
בזכות אמירת "אמן". אל תשכחו שע"פ תורת הרפואה האפשרויות שהיהודי יחיה יותר מ-

מילה אחת יכולה לחולל מהפך

6 חודשים היו אפסיים, ועם כל זאת הצדיק היה בטוח שהזכות הגדול של עניית "אמן" יעמוד לו ויתבטל גזירה הקשה למעלה מדרך הטבע וכן היה. סיפור זה השפיע מאוד עלי - מסיים בעל התשובה - והחלטתי להתקרב אל היהדות ולהכיר את ה"רופא כל בשר", עד שנהייתי ב"ה בעל תשובה גמור, והכל בכח מילה אחת ויחידה "אמן", שיש בה כמובן כוחות והשפעות גדולות מאוד.

דברי הזוהר על השכר והעונש על אמן.

עוד כותב הזוהר בפרשת וילך דף רפ"ה ע"א. מי שלא יודע להוקיר שמו של הקב"ה ואינו נזהר לענות אמן בכונה טוב לו שלא נברא, ואמר רב יהודה עליו נאמר ובוזי יקלו, ולא פותחים לו השערים ואינו מתברך, ולעתיד בעוה"ב יורד לאבדון מקום שלא יוצא משם לעולם. לעומת זה מי שיודע להוקיר את השם בזה שעונה אמן בכונה זוכים לשכר גדול בעוה"ז מושך שפע וברכה ויוצא כרוז להוריד את השפע בזכות פלוני, וכאשר מתפללים יוצא כרוז בכל העולמות (ישעיהו כו) פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי אמונים אלא אמונים, ומתקבלת תפילתן, ובעוה"ב פותחים להם כל שערי גן עדן.

עוד הפליגו חז"ל בעונשו של המזלזל באמן

וכפי גודל החשיבות של האמן הפליגו חז"ל בעונשו, ומבואר במסכת ברכות דף מז ע"א והנה חז"ל החמירו בעונשו של המזלזל באמירת אמן יותר מעבירות חמורות כדלקמן: תנו רבנן אין עונין לא אמן חטופה, ולא אמן קטופה, ולא אמן יתומה, ולא יזרוק ברכה מפיו. בן עזאי אומר כל העונה אמן יתומה יהיו בניו יתומים, חטופה יתחטפו ימיו, קטופה יתקטפו ימיו, וכל המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו. וכן מבואר בירושלמי (וילנא) מסכת ברכות פרק ח, וביאר רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף לד ע"ב אין עונין לא אמן חטופה ולא אמן קטופה ולא אמן יתומה וכו'. חטופה הוא שחוטף המלה ואומר אותה במהירות. קטופה הוא שאינו מזכיר כל האותיות, ויתומה פירשו בירושלמי כגון וכו'.

והכי נפסק בשו"ע או"ח הלכות תפלה סימן קכד סעיף ח

לא יענה אמן חטופה, דהיינו כאילו האל"ף נקודה בחטף, וכן שלא יחטוף וימהר לענות אותו קודם שיסיים המברך, וכן לא יענה אמן קטופה, דהיינו שמחסר קריאת הנו"ן ואינו מוציאה בפה שתהא ניכרת, (גם לא יפסיק באמצע המלה) (ב"י בשם הערוך), ולא יענה אמן יתומה, דהיינו שהוא חייב בברכה אחת וש"צ מברך אותה וזה אינו שומעה, אף על פי שיודע איזו ברכה מברך הש"צ, מאחר שלא שמעה, לא יענה אחריו אמן, דהוי אמן יתומה. הגה: ויש מחמירין דאפילו אינו מחויב באותה ברכה, לא יענה אמן אם אינו יודע באיזה ברכה קאי ש"צ, דזה נמי מקרי אמן יתומה (טור בשם תשב"ץ), ולא ימתין עם עניית האמן, אלא מיד שכלה הברכה יענה אמן (אבודרהם). ולא יענה אמן קצרה, אלא ארוכה קצת, כדי שיוכל לומר אל מלך נאמן, ולא יאריך בה יותר מדאי, לפי שאין קריאת התיבה נשמעת כשמאריך יותר מדאי. וכן כתב הבא"ח פרשת תרומה סעיף יג:

עוד הפליגו חז"ל גדול העונה מהמברך

מיילה אחת יכולה לחולל מהפך

במסכת ברכות דף נג ע"ב, וכן במסכת נזיר דף סו ע"ב, והתניא, רבי יוסי אומר: גדול העונה אמן יותר מן המברך. וביאר בתיקוני זוהר תקונא תשסרי דף מ ע"א הכונה שצריך לחשוב כשעונה אמן לשילוב של השם ככתבו וכקריאתו ה-ו-י-ה ואדני אשר ביחד עולה בגמטריה צ"א וגם אמן בגמטריה עולה צ"א. ואילו המברך מזכיר רק שם אדני כקריאתו, וכן כיון לזה המהרש"א חידושי אגדות מסכת סוטה דף מ ע"ב.

ביאור האבודרהם שהעונה כאילו בירך שני ברכות

עוד ביאור נוסף לפי המבואר בבית יוסף אורח חיים סימן קכד אות ו וכתב ה"ר דוד אבודרהם בתחלת ספרו (עמ' ז) בשם ה"ר אברהם ן' שושן ששלש תפילות שאנו מתפללים בכל יום יש בכל אחת י"ט ברכות ועולים ז"ן ברכות, וראה כמה גדול שכר המתפלל עם הציבור כי בתפילה אחת שמתפלל עמהם נחשב לו שכר כמתפלל ערב ובקר וצהרים ביחד בתפילה אחת, כיצד תפילתו בלחש י"ט, וחייב אדם שלא לדבר בעוד ששליח ציבור מחזיר התפילה ושיכוין לשמוע ברכותיה ושומע כעונה הרי י"ט ברכות אחרות, וחייב אדם לענות אמן אחר כל ברכה וברכה ואמרו ז"ל (ברכות נג:) גדול העונה אמן יותר מן המברך הרי כאילו בירך י"ט ברכות אחרות, נמצא כי בתפילה אחת עם הציבור כתקנה נותנים שכר ז"ן ברכות.

סגולת אמן קורעין גזר דינו של שבעים או מאה שנה

עוד מבואר במסכת שבת דף קיט ע"ב אמר רבי יהושע בן לוי: 2. כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך בכל כחו קורעין לו גזר דינו {והרא"ש גורס של שבעים שנה}, וכך מפורש גם בזוהר ויקרא דף כ. והוסיף במדרש קהלת רבה (וילנא) פרשה ט-ז שלענות אמן יהא שמיה רבא בקדיש שאחרי דרשה בכוחו לבטל גזר דין של מאה שנה.

ביטול הגזרות בזכות איש"ר

עוד מובא באוצר המדרשים (אייזנשטיין) עשרה הרוגי מלכות עמוד תמ"ו 3. שרבי ישמעאל סיפר שראה את שר הפנים בוכה ושאל אותו למה בוכה אמר לו בא תראה הגנוי מרות איזה גזרות קשות וצרות משונות ולמחרת הראה לו עוד יותר גזרות קשות ושאל אותו למי כל הגזרות האלו והשיב לישראל ושאל אותו רבי ישמעאל איך יוכלו לשרוד בכאלה גזרות, אמר לו תדע לך שבשעה שבני ישראל עונים אמן יהא שימיה רבא לא מניחים לגזרות לצאת לפועל וזה התקנה לבטל כל הגזרות.

תינוק ממתני הוא בן עולם הבא

עוד מבואר במסכת סנהדרין דף קי ע"ב אתמר, קטן מאימתי בא לעולם הבא? וכו' תנא משום רבי מאיר: משעה שיאמר אמן, שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמנים, אל תקרי שמר אמנים, אלא שאומר אמן. וכך נפסק בשולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילה סימן קכד סעיף ז הגה: וילמד יא בניו יג' {כח} הקטנים שיענו: אמן, כי מיד שהתינוק עונה: אמן, יש לו חלק לעולם הבא (כל בו). ללמדנו עד כמה חשיבות אמן שזה המפתח לעולם הבא.

מילה אחת יכולה לחולל מהפך

אימרת הסבא מקלם כדאי לברוא העולם בשביל ברוך הוא וברוך שמו או אמן

חשיבות של כל אמן וברוך הוא וברוך שמו עד כדי כך שהיה אומר הסבא מקלם זיע"א כדאי היה לו להקב"ה לברוא את כל העולם כולו ולנהלו ששת אלפי שנים כדי שבכל תולדות האנושות יהיה לו אדם אחד שפעם אחת בחייו יאמר ברוך הוא וברוך שמו או אמן.

מעשה עם ר"ת שפסק בגלל שגדול העונה

ומבואר במסכת בבא קמא דף צא ע"ב 5. מסופר שפעם אחד חטף לחברו מצוות כיסוי הדם וחייב אותו רבן גמליאל לשלם קנס עשרה זהובים. ומעשה שהיה בזמן רבנו תם שאחד הקדים ועלה לתורה במקומו ורבנו תם פסק היות ואנחנו לא קונסים פטור לשלם לו בגלל שגדול העונה מהברך ואותו אדם יכל לענות אמן על ברכותיו והוא יותר גדול כך שלא הפסיד כלום. נמצאנו למדים מכאן שכל ברכה וכל אמן עולה עשרה זהובים צא וחשוב שבכל יום יש תשעים אמנים כפול עשר הם תשע מאות זהובים ליום בהנחה שעשרה זהובים שוה עשר דולר אם היו מחלקים לכל מי שיקפיד על כך יוצא כפול שלושים יום הם עשרים ושבע אלף לחודש, כפול שמנה מאות ארבעים חודשים במשך שבעים שנה יוצא עשרים ושניים מליון שש מאות ושמנים אלף זהובים במשך חייו של האדם. מי לא היה מקפיד ומדקדק אם היה מקבל סכום כזה, אך לצערנו האדם אינו מעריך את סגולת האמן ששכרו גדול עשרת מונים מהקנס של עשרה זהובים ועד כמה היה האדם צריך לדאוג שלא להפסיד שום אמן.

הסוד המסתתר מאחרי כוחה של אמן

היות וכאשר האדם מכוון באמן ולשבח את בורא העולם באותה מילה הוא בורא מלאך שהוא חייל שלך ועומד ומסנגר עליך בשמים, והרמוז לכך אותיות אמן יוצא בגמטריה תשעים ואחד, וגם שמו של הקב"ה ה-ו-י-ה ואדני יוצא בגמטריה ביחד תשעים ואחד, וכך גם מלאך יוצא בגמטריה תשעים ואחד, הרי שמכל אמן שעונה בכוונה נוצר סניגור ואם נתאר לעצמנו שכל יום עונה תשעים אמנים יוצר לעצמו תשעים מלאכים וכך הולך ומוסיף בכל יום והם החיילים שעומדים בשמים לסנגר טוב על האדם ולבטל כל גזירה רעה.

עצת הבן איש חי

ובגלל חשיבות התשעים אמנים שתיקנו לכל אדם לאומרם בכל יום כתב מרן הבן איש חי שאם נבצר ממנו להתפלל בציבור וכדומא ונחסרו לו אמנים, יאמר פסוק, ברוך השם לעולם אמן ואמן ארבעים וחמש פעם ובסך הכל תשעים אמנים, וכך היה נוהג תמיד בכדי שלא יחסר לו מהתשעים אמנים.

הנס שהיה עם הגר"ח ואלוזין בגלל אמן

ועד כמה חביב בשמים עניית אמן עד שנעשה נס עם הגר"ח ואלוזין, שמסופר עליו שהוא היה מקפיד כל ברכה לעשות לפני אחר בכדי שיענו אמן על ברכתו ובלעדי זה לא היה מברך, והנה פעם אחת היה שקוע בסוגיה קשה עד שעות הקטנות בלילה עד שכאב לו הראש כי היה מאוד צמא אך כיון שכולם ישנים לא יכול לברך בלי שאף אחד לא יענה

מיילה אחת יכולה לחולל מהפך

אמן על ברכתו והיה לו מאוד קשה, והנה פתאום שומע נקישות בדלת קם ופתח ורואה אחד מתלמידי הישיבה בא והתנצל לפני הגר"ח שהיות והוא עסוק בסוגיה קשה ולא הצליח להבין ניסה לבדוק אם עדיין יש אור בבית הרב ילך לשאול ולכן הוא בא כי ראה שיש אור בבית, כמובן קיבלו בשמחה והושיבו אך ביקש ממנו היות ויש לו כאב ראש יברך לשתות ואח"כ יבאר לו הסוגיה ואכן כך היה הגר"ח בירך ושתה וביאר לו הסוגיה היטב ונפרד ממנו, למחרת הגר"ח נכנס לבית המדרש וניגש לאותו תלמיד להודות לו כי בזכותו יכל לשתות, התלמיד תמה מה הרב רוצה ממנו כבוד הרב אני לא הייתי אצל הרב, הגר"ח לא האמין אמר לתלמיד אבל הרי ביקשת שאני יסביר לך את הסוגיה והסברתי לך האינך זוכר, השיב לרב שהוא כלל לא היה בבית הרב, רק אז הבין הגר"ח שנעשה לו נס ונשלח אליהו בדמות התלמיד בכדי שיוכל לענות לו אמן.

מעשה עם הלבוש

מעשה המסופר ב"עשה פלא" והובא בהרבה ספרים עם בעל הלבוש והרב אבוהב, ובקצרה פעם בעל הלבוש הלך ללמוד אצל הרב אבוהב חכמת התכונה, והזדמן שם פעם שבנו של הרב אבוהב בירך על תפוח והלבוש היה שקוע בלימודו כולם ענו אמן ורק הוא לא ענה, ומיד נידהו הרב אבוהב, הלבוש נהג כדין מנודה שלשים יום ולאחר מכן בא לרבו להבין מדוע השיבו רבו בסיפור שהיה פעם לפני כאלף שנה אשר היו היהודים במדינה של עכו"ם והמלך מידי פעם גזר גזירות קשות, אך למלך היה ידיד טוב יהודי חסיד ויר"ש גדול אשר בכל גזירה שלחו אותו למלך והצליח לבטל את הגזירה, והנה פעם אחת גזר המלך גירוש, ובאו היהודים לאותו חסיד לפני תפילת מנחה וביקשו ממנו שילך למלך אפילו לפני מנחה כי פיקוח נפש דוחה הכל, והלך כאשר הגיע כמובן המלך קיבלו בסבר פנים יפות ושמח בו מאד מאד, בינתיים הגיע כומר גדול וחשוב ממדינה רחוקה למלך וכמובן ערכו סעודה לכבודו והתיישבו והתחיל הכומר לשאת דבריו בברכות מעטירות למלך (בלע"ז) כאשר ראה זאת החסיד החליט בנתיים יתפלל מנחה כד שיגמור אותו כומר, אולם באמצע תפילתו גמר הכומר וביקש מכולם לענות אמן בכדי שברכתו תתקיים, והנה כולם ענו ובדקו ומצאו שרק החסיד לא ענה שהיה באמצע התפילה, מיד התחיל הכומר לצעוק ולתלוש שערותיו שהכל בטל בגלל שלא ענה החסיד אמן, ומיד המלך גזר עליו מיתה משונה וחתכו אותו לחתיכות ושלחו אותו לביתו. והיה לו ידיד גדול שהצטער מאד מדוע קרא לו כדבר הזה, ובא אליו בחלום וסיפר לו בגלל שפעם לא ענה אמן על ברכת בנו, ולכן הקב"ה גלגל עליו מידה כנגד מידה שלא יענה אמן ויקבל מיתה. ובגלל זה אמר הרב אבוהב ללבוש שנידה אותו לכפר על עוונו במקום מיתה.

מעשה שהיה בזמננו כיצר המחלה נעלמה

מובא מעשה בספר כתר מלוכה עמוד שע"א בשם בעל המעשה שרח"ל פתאום חלתה אישתו במחלה הקשה והרופאים הקציבו לכל היותר תחזיק מעמד עד שלושה חודשים, כמובן שהדבר גרם למשבר גדול במשפחה, ואז בעלה החליט לקבל על עצמו להקפיד לומר אמן ואשי"ר בקול ובכונה ושבזכות זה יתקיימו דברי חז"ל שמאריכין ימיו. ולכן הלך לבית

מילה אחת יכולה לחולל מהפך

הכנסת שומר אמונים שמקפידים על אמן ואשי"ר בקול וכך עשה בהתמדה לרפואת אשתו, וב"ה כעבור חודשיים כאשר ביצעו בדיקת סיטי התברר שהמחלה נעלמה כליל והיו בתדהמה.

עוד מעשה שנפקד בפרי בטן

עוד מסופר בספר כתר מלוכה עמוד שפ"ט שסיפר בעל המעשה של"ע היה נשוי במשך שנים רבות ולא נפקדו בבנים למרות שלא הניחו דבר שלא עשו הן בהליכת לצדיקי הדור להתברך והן טיפול אצל הרופאים אך לא עזר דבר, בצר לו הלך פעם לאדמו"ר מקרלין זצ"ל לשפוך את מצוקתו לפניו, ואמר לו האדמו"ר שיש סגולה בדוקה ומנוסה שאפשר לזכות להיפקד, והיא יעץ לו האדמו"ר שיקח ממתקים לבית הכנסת בערב שבת ויאסוף את הילדים ויבטיחם כל מי שיענה אמן ואשי"ר בקול יקבל שקית אחרי התפילה, ואכן קולם של הילדים בקע בבית הכנסת, וכך המשיך לעשות שבת אחרי שבת כמובן הדבר גרם לחיזוק בבית הכנסת בעניית אמן ואשי"ר ובתוך שנה זו נפקד בבן והיה לשמחת כולם, לאחר שנושע היות והיה לו חבר של"ע גם היה מצבו דומה שבמשך שנים רבות לא זכו לבן החליט לגלות לו את הסגולה ואכן החליף את מקומו ואותו חבר היה מביא את הממתקים לילדים ואכן גם הוא נפקד באותה שנה בבן, אלא שהוא המשיך ולא הפסיק וכבר נפקד בשמנה בנים.

מוסר השכל

עלה בידנו להשכיל ולהבין עד כמה כוחה של מילה אחת "אמן" לחולל פלאות בחיינו ולבטל כל גזירה רעה ולזכות לשפע ברכה והצלחה, ולכן במקום לחפש כל מיני סגולות וקמיעים ותיקונים ולשלם כספים רבים בזמן שיש מצוקה לאדם ולצערנו רבים מנצלים את המצב הזה, הנה סגולה הפועלת ישועות בלי כסף ובלי מאץ לקבל על עצמו לענות אמן בכונה ולזכות ילדים לענות אמן ובכוח האמן אפשר להסיר כל חולי ומחלה וכל גזירה רעה, ועל ידי נזכה לחותם בתוך חותם לחיים טובים מבורכים ומוצלחים

בברכת חג שמח.

*

מקורות

1. כן מתבאר במסכת יומא דף לו ע"א תניא, רבי אומר [דברים לב] כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלקיננו. אמר להם משה לישראל בשעה שאני מזכיר שמו של הקדוש ברוך הוא אתם הבו גדל. וכן במסכת ברכות דף מה ע"א.

2. מבואר במסכת שבת דף קיט ע"ב אמר רבי יהושע בן לוי: כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך בכל כחו קורעין לו גזר דינו {והרא"ש גורס של שבעים שנה}, שנאמר [שופטים ה] בפרע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה'. מאי טעמא בפרע פרעות משום דברכו ה'. רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אפילו יש בו שמץ של עבודה זרה - מוחלין לו, כתיב הכא בפרע פרעות וכתוב התם [שמות לב] כי פרע הוא. אמר ריש לקיש: כל העונה אמן בכל

מיילה אחת יכולה לחולל מהפך

כחו - פותחין לו שערי גן עדן, שנאמר [ישעיהו כו] פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמנים. אל תיקרי שמר אמנים אלא שאומרים אמן. מאי אמן? אמר רבי חנינא אל מלך נאמן. וכן מבואר בזוהר - רעיא מהימנא כרך ג (ויקרא) פרשת ויקרא דף כ ע"א כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך בכל כחו קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה. וכ"כ בתיקוני זוהר הקדמה דף ד ע"ב.

3. במדרש קהלת רבה (וילנא) פרשה ט-ז ד"א עיר קטנה זה בית הכנסת, ואנשים בה מעט זה ציבור, ובא אליה מלך גדול, זה ממ"ה הקדוש ב"ה, וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים, זה כמנון ועקמון, ומצא בה איש מסכן וחכם, זה הזקן החכם או החזן, שבשעה שהזקן יושב ודורש ועונין אחריו אמן יהי שמו הגדול מבורך אפי' יש לו שטר גזירות של מאה שנה הקדוש ברוך הוא מוחל על כל עונותיו, ואדם לא זכר וגו', אמר הקדוש ברוך הוא אתון לא אדכרתוניה אנא מדכר ליה (ויקרא י"ט) מפני שיבה תקום וגו'.

4. ומסופר באוצר המדרשים (אייזנשטיין) עשרה הרוגי מלכות עמוד תמ"ו א"ר ישמעאל אמר לי שר הפנים ידידי שב בחיקי ואגיד לך מה יהא על ישראל עם קדוש, ישבתי בחיקו והיה מסתכל ובוכה ודמעותיו נוטפות מעיניו ויורדות ונופלות עלי, אמרתי לו הדר זיווי מפני מה אתה בוכה? אמר לי ידידי בא ואכניסך בחדרי חדרים ולגנוזי גנוזין, ונטל את הפנקסים ופתח והראני אגרות כתובות בהן צרות מצרות משונות זו מזו, אמרתי לו הללו למי? אמר לי לישראל. אמרתי לו יכולין ישראל לעמוד באלה? אמר לי למחר בא ואראך צרות משונות מאלה. למחר הכניסני בחדרי חדרים והראני צרות קשות מהראשונות אשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב אשר לשבי לשבי ואשר לביזה לביזה. אמרתי לו הדר זיווי וכי ישראל לבד חטאו? אמר לי בכל יום ויום מתחדשות עליהם גזרות קשות ורעות, וכיון שנכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין אמן יהא שמיה רבא מברך אין מניחין אותן לצאת מחדרי חדרים. והובא סדר רב עמרם גאון (הרפנס) קריאת שמע וברכותיה. וכן הובא במחזור ויטרי סימן פז, וכ"כ בספר ליקוטי הפרדס מרש"י דף כד ע"א.

5. מבואר במסכת בבא קמא דף צא ע"ב דתניא: ושפך וכסה - מי ששפך יכסה, ומעשה באחד ששחט וקדם חבירו וכסה, וחייבו ר"ג ליתן לו עשרה זהובים. וכתבו התוספות מסכת בבא קמא דף צא ע"ב וחייבו רבן גמליאל ליתן י' זהובים - בפרק כסוי הדם (חולין דף פז. ושם) מוכח שזהו שכר ברכה, וכו' ושכר ברכת המזון ארבע ברכות מ' זהובים, ומעשה באחד שקראו ש"צ לקרות בס"ת ובא אחר וקדם וקרא ושאל לר"ת ואמר לו שיתן לו תרנגולת לשחוט תחת אותם שתי ברכות, ואין נראה לר"י טעם זה דאם כן למה חייבו ר"ג עשרה זהובים, ועוד פטרו ר"ת משום שיענה אמן וגדול העונה אמן יותר מן המברך, ועוד אמר ר"ת דבבבל אין דנין מילתא דלית ביה חסרון כיס כדאמר לעיל (דף פד:). וכתב הרא"ש מסכת חולין פרק ו עוד מעשה באחד שאמר למוהל אחד שימול את בנו וקדם אחר ומלו. ותבע הראשון שאמר לו האב למולו מן השני עשרה זהובים. ופטרו ר"ת. דאמר בפרק החובל (דף פד ב) דכל מידי דלית ביה חסרון כיס לא עבדינן שליחותיהו ואפילו אם תפס מפקינן

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך,
אמרי מרדכי ועוד

מיילה אחת יכולה לחולל מהפך

מיניה. דכיון שהיה שם בשעת מיילה וענה אמן גדול העונה אמן יותר מן המברך ואם לא
ענה אמן איהו דאפסיד אנפשיה.

החותם בברכת חג שמח ופיתקא טבא.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

השתמרות המסורת בשלימות - נס בפני עצמו | שבת האזינו - הכנה לחג הסוכות ושמיני עצרת זמן שמחתינו

זָכַר יְמוֹת עוֹלָם בֵּינוּ שָׁנוֹת דֵּר וְדֵר שְׁאַל אָבִיךָ וַיִּגְדְּךָ זְקֵנֶיךָ וַיֹּאמְרוּ לְךָ (לב, ז)

לפי פשוטו יש לפרש כך, שכאשר תזכור את ימות עולם, תוכל להבין מה יהיה העתיד, וזהו שנות דור ודור.

והנה כאשר נתבונן על ההיסטוריה היהודית, מיום מתן תורה עד ימינו אנו. יש להשתומם הפלא ופלא, שהתורה שרדה בעם ישראל - מעל שלושת אלפי שנים - בשלימות, ולא סתם כמשהו שנשאר ממנו זכר כלשהו, אלא שהתורה חביבה - בזמנינו - אצל לומדיה כיום נתינתה ממש. ובתי המדרשות מלאים מפה לפה בלומדי והוגי תורה, ואין שום דבר שיכול להסביר את הפלא הזה.

ולא זו בלבד, אלא שגם אם יבוא מאן דהו וימצא תיאוריה שתוכל להסביר את התופעה בדיעבד, עדיין לא יוכל להסביר כיצד הקדוש ברוך הוא כתב מפורש בתורה, לפני למעלה משלושת אלפי שנים, הבטחה זו, כי לא תשכח מפני זרעו, וזה התקיים.

אין זאת אלא שהקדוש ברוך הוא דאג ודאג כביכול שהתורה תשתמר לנצח. וזהו משהו שהולך להמשיך ולהמשיך ולהמשיך...

והנה על זה לבד כבר כדאי וראוי לרקוד בכל כוחינו בשמחת תורה הבא עלינו לטובה. כי יש לנו תורה שכזו שהקדוש ברוך הכניס בה חביבות ומתיקות, עד שאי אפשר לעם השם לפרוש ממנה כלל...

והנה יש להעתיק כאן ממה שכתב אדונינו איש האלקים הרמח"ל בתחילת חיבורו המפורסם "דרך עץ חיים":

יוצר האדם ומנהיגו הוא עשה ויכוננהו מוכן להבין ולהשכיל השכלה גדולה יותר ממלאכי השרת. וכבר אמרו רבותינו זכרונם לברכה (בראשית רבה יז): "אמר להם, חכמתו מרובה משלכם. וכאשר יחפוץ בתבונה על פי דרכו, ינחהו להשיג עד שמי השמים דברים שהם כבשונו של עולם שכיסם עתיק יומין.

אך הנה טובו בידו, ולו משפט הבחירה, להתחכם ולדעת או לישאר ערום מכל חכמה, הגם שהלב והשכל בקרב גופו.

וזה תראה, כי שנים הם בתכונה אחת נבראו: שכל האדם, והתורה המשכלת אותו. על התורה נאמר (ירמיה כג כט): "הלוא כה דברי כאש נאם ה'". והודיענו בזה, כי אמת הדבר,

שהתורה היא ממש אור אחד ניתן לישראל לאור בו, כי לא כחכמות הנכריות וידיעות החול, שאינן אלא ידיעת דבר מה אשר ישיג השכל בטרחו - אך התורה הנה קודש ה', אשר לה מציאות גבוהה בגבהי מרומים. וכאשר יעסוק בה האדם למטה - אור היא אשר תאיר בנשמתו להגיע אותו אל גזי מרומים, גזי הבורא יתברך שמו, בדרך הארה ופעולה חזקה אשר היא פועלת בה:

והוא דבר החכם (משלי ו כג): "ותורה אור" - אור ממש, ולא חכמה לבד, ולא שמראה אור בדרך דמיון, אלא אור ממש, כי זו מציאותה למעלה, ובהיכנסה בנשמה יכנס אור בה, כאשר יכנס ניצוץ השמש באחד הבתים. עד כאן לשונו.

ונראה שכאן טמון סוד השתמרות התורה בעם ישראל בימות עולם, כאשר כל האומות פשטו צורה ולבשו צורה, ואנו מחזיקים בדת משה וישראל, והשורש הוא כי ישראל ואורייתא חד הוא. וזהו כמו שכתב הרמח"ל: **כי שנים הם בתכונה אחת נבראו, שכל האדם, והתורה המשכלת אותו.** וכמו שכל אחד מבין שישנם דברים בסיסיים באנושות שלא השתנו ושלא ישתנו גם כן, כמו למשל העובדה, שמאז ומעולם האדם נוהג להלך כאשר ראשו למעלה ורגליו למטה ולא להיפך, כמו כן התורה קשורה עם ישראל בקשר אמיץ לא ינתק. והנה דבר זה אינו בר שינוי כלל, ולא שייך כלל שישתנה, כי כן ייסד המלך מלכו של עולם. למרות שיש בחירה אם ללמוד או חס ושלום לפרוש, אולם מי שכן זוכה ללמוד, הריהו מרגיש מתיקות ועריבות אין קץ. וזה מה שמבטיח קיום והישרדות התורה בעם ישראל.

ומכאן נוכל להבין, שישנה מטרה ותכלית לקיום התורה, כי בוודאי לא לחינם הקדוש ברוך יצר את מצב קיום התורה למשך אלפי שנים. וזה מביא אותנו להכרה, שהקדוש ברוך הוא עתיד לחדש העולם ולתת שכר לעושי רצונו.

ודברים מעוררים בענין כתב בספר **מדרש שמואל** על אבות פרק ד' מ"ח וזהו לשונו:

וכשהוא אומר בסדר היום, ברוך אלקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים, יאמר אותו בישוב וכוונה רצויה - **כאדם שראה כבשן האש לפניו והוא כפות להשליך אותו לתוכו וניצל ונתנו לו ממשלה וגדולה - ואיזו אש אוכלת כדת השקר, ואיזו ממשלה וגדולה כתורת אמת. עד כאן.**

זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בֵּינו שְׁנוֹת דֵּר וְדֵר. וְנוֹכַל כִּבְר לְשִׁמּוּח טוֹבָא בִּימֵי הַשְּׂמִיחָה הַבְּאִים לְקִרְאֵתֵינוּ לְשִׁלוֹם בְּאִמִּירַת: בְּרוּךְ הוּא אֱלֹקֵינוּ שֶׁבְּרָאֵנוּ לְכְבוֹדוֹ. וְהִבְדִּילֵנוּ מִן הַתּוֹעִים. וְנָתַן לָנוּ תוֹרַת אֱמֶת. וְחַיֵּי עוֹלָם נִטַּע בְּתוֹכֵנוּ...

שבת שלום וחג שמח...

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפריר ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן

פניני תרגום יונתן פרשת האזינו

הָאָזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ | ההבדל בין נבואת משה לנבואת ישעיה
(דברים לב, א) הָאָזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמַרְי פִּי:

מה החילוק בין האזנה לשמיעה? ומדוע נאמרה האזנה לשמים ושמיעה לארץ?

וְהוּא דִּי מְטָא קִיצִיָּה דְמִשָּׁה נְבִיא לְמַתְּכַנְשָׁא מְגוּ עֲלָמָא, אֲמַר בְּלַבִּיָּה, לִיתְנָא מְסַהִיד בְּעַמָּא
הָדִין סְהַדִּין דְּטַעְמִין מִיתוּתָא בְּעֲלָמָא הָדִין, הָאָנָא מְסַהִיד בְּהוּן סְהַדִּין דְּלֹא טַעְמִין מִיתוּתָא
בְּעֲלָמָא הָדִין, בְּרַם סוּפִיָּהוּן לְאַתְחַדְתָּא לְעֲלָמָא דְאַתִּי. יִשְׁעִיָּה נְבִיא כְּדִ הוּא מִתְנַבִּי
בְּכַנְיִשְׁתָּהוּן דְּיִשְׂרָאֵל יְהִיב שְׁמִיעָא לְשָׁמַיָּא וְצִיּוּתָא לְאַרְעָא מִן בְּגַלְל דְּהוּא קְרִיב לְאַרְעָא וְרַחֵיק
מִן שְׁמַיָּא, בְּרַם מִשָּׁה נְבִיא כְּדִ הוּא מִתְנַבִּי בְּכַנְיִשְׁתָּהוּן דְּיִשְׂרָאֵל יְהִיב שְׁמִיעָא לְאַרְעָא וְצִיּוּתָא
לְשָׁמַיָּא מִן בְּגַלְל דְּהוּא קְרִיב לְשָׁמַיָּא וְרַחֵיק מִן אַרְעָא, דְּהַכִּין כְּתִיב אֲצִיתוּ שְׁמַיָּא וְאַמְלִיל
וְתִשְׁמַע אַרְעָא מִמְּלַל פְּמִי:

[ויהי כאשר הגיע קצו של משה הנביא להאסף מתוך העולם, ויאמר בלבו איני מעיד בעם
הזה עדים הטועמים מיתה בעולם הזה, הנה אני מעיד בהם עדים שלא טעמו טעם מיתה
בעולם הזה, אך סופם להתחדש לעולם הבא. ישעיה הנביא כאשר היה מתנבא בקהלות
ישראל נתן שמיעה לשמים והאזנה לארץ, בגלל שהיה קרוב לארץ ורחוק משמים, אך משה
הנביא כאשר היה מתנבא בקהלות ישראל נתן שמיעה לארץ והאזנה לשמים בגלל שהיה
קרוב לשמים ורחוק מהארץ כי כן כתוב האזינו השמים ואדבר, ותשמע הארץ אמרי פי]
מבואר בת"י ג' נקודות:

מדוע השביע משה את השמים והארץ?

א. הטעם שמשו השביע את השמים ואת הארץ, מפני שמשו רצה להעיד בהם עדים
שלא טועמים טעם מיתה בעולם הזה, שאם יאמרו לאחר מותו, לא קיבלנו עלינו את
הברית, יהיה מי שיכחישם, (כמו שהובא ברש"י מהספרי).

האם השמים והארץ קיימים לעולם?

ב. אמנם השמים והארץ קיימים לעולם, אך אף הם עתידים להתחדש לעולם הבא.

בת"י משמע שאופן ההתחדשות שעתידים השמים להתחדש הוא כפשוטו, שיהיו שמים
חדשים ממש. ובתרגום ירושלמי (כאן) הביא על כך את הפסוק בישעיה (סז, טז) 'כי הנני
בורא שמים חדשים וארץ חדשה' ובביאור 'שמים חדשים' הביא רש"י (שם) ב' פירושים,
א. שיתחדשו שרי מעלה ויהיו שרי ישראל עליונים ושרי האומות תחתונים. ב. שיתחדשו
השמים ממש, וכתב שהוא הפירוש העיקר. וכן פירש האב"ע (שם) וז"ל:

"והנכון כי השמים הם הרקיע, והשם יחדש אויר טוב שיהיו בני האדם בריאי □ בגופם, ויחיו שנים רבות, וגם יוסיף בכח הארץ, והנה היא חדשה".

וביאר זאת המלבי"ם (שם) שהיות והשמים והארץ נבראו על תכונה וטבע, מן הנמנע שיהיה טוב תמידי בלא רע, אבל לאחר ההתחדשות יהיה חומרם משונה בטבעו ממה שהיה עד הנה, עד שלא ימצא רע והעדר כלל.

ישנם מן המפרשים שסבורים שלא יהיה שום שינוי בתכונת השמים והארץ עצמם, והפסוק מדבר על דרך משל, ראה הערה יט.

החילוק בין האזנה לשמיעה - בין נבואת משה לנבואת ישעיה

ג. עוד מבואר בת"י החילוק בין לשון האזנה ללשון שמיעה, שלשון האזנה שייכת בדבר שקרוב לאדם, שבכדי לשמוע את דבריו נדרשת רק ההאזנה. ואילו שמיעה אמורה על דיבור עם דבר הנמצא במרחק יותר שנצרכת שם שמיעה.

ובכך ביאר את ההבדל הלשוני בין נבואת משה בה הזכיר לשון האזנה לשמים ולשון שמיעה לארץ. לבין ישעיה שהזכיר לשון שמיעה לשמים ולשון האזנה לארץ כנאמר (ישעיה א, ב) 'שמעו שמים והאזיני ארץ כי פי ה' דבר'. שמשה היה קרוב יותר לשמים ורחוק מן הארץ וממילא השמים הוצרכו להאזנה, ואילו הארץ לשמיעה. משא"כ ישעיה היה קרוב יותר לארץ ורחוק מהשמים לכן הוצרכו השמים לשמיעה והארץ להאזנה.

כדברי ת"י מבואר בספרי:

"האזינו השמים - לפי שהיה משה קרוב לשמים, לפיכך אמר האזינו השמים, ולפי שהיה רחוק מן הארץ, לפיכך אמר ותשמע הארץ אמרי פי. בא ישעיה וסמך לדבר ואמר שמעו שמים והאזיני ארץ (ישעיהו א, ב). שמעו שמים - שהיה רחוק מן השמים. והאזיני ארץ - שהיה קרוב לארץ".

אמנם בספרי נאמר גם פירוש נוסף והוא המובא ברש"י (ישעיה א, ב) ובדעת זקנים כאן: "חכמים אומרים אין הדבר כן, אלא שהעדים מעידים, אם נמצאו דבריהם מכוונים כאחד, עדותם קיימת ואם לאו אין עדותם קיימת. כך אלו אמר משה האזינו השמים ושותק, היו שמים אומרים לא שמענו אלא בהאזנה, ותשמע הארץ - היתה הארץ אומרת: לא שמעתי אלא בשמיעה, בא ישעיה וסמך לדבר שמעו שמים והאזיני ארץ, ליתן האזנה ושמיעה לשמים, והאזנה ושמיעה לארץ".

*

פני שם יי אקרא | האם מנין התיבות והאותיות שתיקנו חז"ל לומר בקדושה קודם אמירת שם ה' הוא מכוון?

יט המצודות והרד"ק פירשו שהמקרא מדבר על דרך משל שמרוב הטובה שתהיה, ירגישו כאלו העולם חדש, השמים חדשים, והארץ חדשה. עיי"ש. ועיין באב"ע שהביא פירוש נוסף מרבי יהודה המדקדק.

(דברים לב, ג) כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבו גְּדֹל לְאַלְקִינוּ:

מדוע נכנס פסוק זה שהיה ראוי לפתוח בו באמצע ענין? ומדוע נזכר שם ה' בשירת האזינו רק כעת?

וְיִי לְהוֹן לְרִשְׁעֵיָא דְמַדְכָּרִין שְׁמָא קְדִישָׁא בְּגִידוּפִין אַרוּם מְשָׁה דְהָוָה רַבְהוֹן דִּישְׂרָאֵל לֹא הָוָה אֶפְשָׁר לֵיהּ לְמַדְכָּר יֵת שְׁמָא קְדִישָׁא עַד דְהָוָה מְחַנְיָךְ פּוּמִיָּה בְּרִישׁ שִׁירְתָּא בְּתַמְנִיין וְחַמְשָׁא אֲתִין דְהֵינּוּן עֶשְׂרִין וְחָד מְלִין וּמִן בְּתַר כְּדִין אָמַר אַרוּם בְּשְׁמָא דִּי אָנָּא מְצַלִּי וְאֲתוֹן עֲמָא בֵּית יִשְׂרָאֵל הָבו אִיקַר וּרְבוּתָא קְדָם אֱלֹהֵנָּא:

[אוי להם לרשעים המזכירים שם הקדוש בזלזולים, משה שהיה רבם של ישראל לא היה אפשר לו להזכיר את השם הקדוש עד שהיה מחנך פיו בתחלת השירה בשמונים וחמשה אותיות שהם עשרים ואחד מילים, ואחרי כן אמר כי בשם ה' אני מתפלל, ואתם עם בית ישראל הבו כבוד וגדולה לפני אלקיננו]

ת"י מבאר שמשה לימד את ישראל שאין לגשת להזכרת שם שמים אלא בהכנה, ולכן רק לאחר שחנך את פיו בדברי שירה של שמונים וחמש אותיות שהם עשרים ואחד מילים, יכל להזכיר את ה'.

מנין למד משה דבר זה? ומדוע דווקא מנין זה של מילים ואותיות?

על כך מבואר בתרגום ירושלמי כאן, והמקור הוא מהספרי, וז"ל הספרי:

"כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא - נִמְצִינוּ לְמַדִּים שֶׁלֹּא הַזְכִּיר מֹשֶׁה שְׁמוֹ שֶׁל מְקוֹם אֲלֹהִים לְאַחַר עֶשְׂרִים וְאַחַד דְּבַר. מִמֵּי לְמַד? מִמְּלֵאכֵי הַשֶּׁרֶת, שֶׁאִין מְלֵאכֵי הַשֶּׁרֶת מְזַכְרִים אֶת הַשֵּׁם אֲלֹהִים לְאַחַר ג' קְדוּשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְקָרָא זֶה אֵל זֶה וְאָמַר קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת (ישעיהו ו, ג). אָמַר מֹשֶׁה: דִּי שֶׁאֵהִיָּה בַּפְּחוֹת מִשְׁבַּעַה כְּמֵלֵאכֵי הַשֶּׁרֶת. (ביאור הדבר להלן) וְהָרִי דְבָרִים קָל וְחוֹמֵר, וּמֵה מֹשֶׁה שֶׁהוּא חָכֵם חֲכָמִים, גְּדוֹל שְׁבַגְדוּלִים, לֹא הַזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל מְקוֹם אֲלֹהִים לְאַחַר עֶשְׂרִים וְאַחַד דְּבַר, הַמְזַכֵּר שְׁמוֹ שֶׁל מְקוֹם בְּחֵן עַל אַחַת כְּמֵה וְכְמֵה".

החזקוני מבאר את דברי הספרי שמשה למד מהמלאכים שהם מזכירים את השם לאחר שלש תיבות של קדוש קדוש קדוש, ודי לי להזכיר את ה', אחר ז' מהם - (בפי שבע מהם) כלומר אחר ז' פעמים שלש תיבות שהם עולים ביחד כ"א תיבות. והם מנין התיבות שמתחילת האזינו ועד הזכרת השם. עכ"ד.

בחזקוני לא מפורש מנין למד משה שבכ"א תיבות אלו צריכים למנות פ"ה אותיות כמבואר בת"י ובתרגום ירושלמי שמשה הזכיר את ה' רק לאחר פ"ה אותיות של שבח. אמנם משמע בדבריו שאף זה נלמד מהמלאכים דהיינו שמנין האותיות ב'קדוש קדוש

כ וז"ל בתרגום: "כי לאחד ממלאכי מרום לא אפשר להזכיר שם המפורש עד זמן שהם אומרים קדוש קדוש קדוש שלש פעמים, ומהם למד משה ולא היה מזכיר שם המפורש עד זמן שהיה מחנך פיו בעשרים ואחד מילים שהם שמונים וחמשה אותיות..".

קדוש' הוא י"ב, וז' פעמים י"ב עולה פ"ד. (ואכן צ"ב מדוע הוסיף משה עוד אות אחת, ונהיה פ"ה אותיותכא)

הטעם שבקדושה מזכירין כ"א תיבות או פ"ה אותיות של שבח

החזקוני הוסיף שמטעם זה תקנו חכמים בכל הקדושות כ"א תיבות של שבח קודם שמזכירים את השם. וזהו סדרן:

נקדש שמך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום, וכן כתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש

ובקדושת יוצר בשבת ישנם פ"ה אותיות:

נקדישך ונעריצך כסוד שכל שיח שרפי קודש המקדישים שמך בקודש ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש.

בנוסח המופיע בחזקוני אומרים את המילה 'שכל', וצ"ב דלפ"ז נמצא סה"כ פ"ח אותיות, וכ"ב תיבות, ובלי זה הוא מכוון פ"ה אותיות וכ"א תיבות^{כב}. ואולי משגה הוא כי החזקוני כותב להדיא שנוסח זה עולה פ"ה תיבות. (מאידך צ"ע מדוע לא כתב שגם הוא עולה כ"א תיבות, ואולי מדויק מזה שהוא כ"ב תיבות עם המילה שכל וצ"ע.)

עוד הוסיף החזקוני שגם בקדושת כתר אומרים פ"ה תיבות קודם שם ה', לנוסח שמביא: כתר יתנו לך המוני מעלה עם עמך קבוצי מטה יחד קדושה לך ישלשו ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש

וצ"ע שמנין התיבות כאן הוא פ"ו ולא פ"ה. עוד יש לציין שלנוסח המצוי כהיום בקודשת כתר נאמר שם ה' לאחר ג' תיבות כתר יתנו לך.

יש לציין בכל זה לדברי הגמ' בחולין (צא:):

"חביבין ישראל לפני הקדוש ברוך הוא יותר ממלאכי השרת... ישראל מזכירין את השם אחר שתי תיבות שנאמר "שמע ישראל ה'". ומלאכי השרת אין מזכירין את השם אלא לאחר שלש תיבות כדכתיב "קדוש קדוש קדוש ה' צבאות".

ומשמע בגמרא זו שמפני חביבותן של ישראל אין צריכים להקדים ג' תיבות כמו המלאכים אלא פחות, וזה ההיפך מהלימוד שלמד משה מהמלאכים והבין שהוא צריך להוסיף פי שבע שבח יתר על המלאכים. וצ"ע.

*

^{כא} אולי המקום לציין לדברי הגמ' בשבת (קטו): ששיעור ס"ת הכי קטן לענין קדושת כתבי הקודש הוא ס"ת בן פ"ה אותיות, ולמדו זאת מפרשת 'ויהי בנסוע' שהוא ס"ת לעצמו ויש בה פ"ה אותיות.

^{כב} ואולי מסירים את הו"א של קדוש ג' פעמים והוא עולה יפה, אך בנוסח שלפנינו מופיע עם ו"ו. גם צ"ע עצם הנוסח מהו 'סוד שכל'?

הצור תמים פעלו פי כל דרכיו משפט | ארבעת הדברים שה' עוסק בהם בכל יום מרומזים בפסוק זה

(דברים לב, ד) הצור תמים פעלו פי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא: מה טמון בארבעת השבחים שלכאורה מורים על אותו ענין - 'תמים פעלו' 'דרכיו משפט' 'קל אמונה' 'צדיק וישר הוא'?

אמר משה נביא כד סליקת לטוורא דסיני חמית רבון כל עלמאי יי מרבע יומא לארבעא חולקין תלת שעין עסיק באורייתא ותלת עסיק בדינא ותלת מוורוג בין גבר לאיתא וגזר למרומם ומאיך ותלת מפרנס כל ברייתא דהכין כתיב תקיף דשלמין עובדוי ארום כל ארחתוי דינא אלהא מהימנא דמן קדמוי עולא לא נפיק דזכאי וקשיט הוא:

נאמר משה הנביא, כאשר עליתי להר סיני, ראיתי רבון כל העולמים ה', **מרבוע היום לארבע חלקים, שלש שעות עוסק בתורה. ושלוש עוסק במשפט. ושלוש מזווג בין איש לאשה, וגזר לגבוה ושפל. ושלוש מפרנס כל הבריות.** כי כך כתוב הצור תמים פעלו

ת"י מביא את מאמר משה רבנו אודות יומו של הקב"ה ממה שראה בהיותו בהר, ומסיים ת"י שכך כתוב בפסוק 'הצור תמים פעלו וגו', וצ"ב היכן נרמז בפסוק עיסוקו של הקב"ה? הנו"כ יהונתן מבאר שת"י מפרש את הפסוק כך:

הצור תמים פעלו - משמעותו שלימות וזה מראה על לימוד התורה שנקרת 'תמימה' - שלימה, והקב"ה עסוק בה.

כי כל דרכיו משפט - המשפט מורה על הדין וזהו הג' שעות שעוסק ה' בדין.

קל אמונה ואין עול - זה ענין הזיווג שמזווג איש לאשה לצורך קיום העולם, וזה נקרא 'אמונה' כי יש כאן 'זריעה' וכמו שסדר זרעים נקרא 'אמונת' (שבת לא:). וכמבואר בתוס' (שם בשם הירושלמי) שהאמונה בזריעה היא מה שאדם מאמין בבוראו וזורע, כך גם ענין האמונה בזיווגים היא שהיות ומזווגים לאדם מן השמים, יש להאמין שהקב"ה מזווג לאדם לפי מעשיו, ועל כך נאמר 'קל אמונה ואין עול'.

צדיק וישר הוא - צדקותו וישרתו מתבטאת בכך שהוא מפרנס את כל הבריות, וזהו העיסוק האחרון ביומו של הקב"ה.

בגמ' בע"ז (ג:) מובא גירסא אחרת לעיסוקו של הקב"ה בחלקי היום:

אמר רב יהודה אמר רב שתיים עשרה שעות הוי היום, שלש הראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה. שניות יושב ודן את כל העולם כולו, כיון שרואה שנתחייב עולם כלייה עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים. שלישיות יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים עד ביצי כנים. רביעיות יושב ומשחק עם לויתן שנאמר (תהילים קד, כו) לויתן זה יצרת לשחק בו.

הקשר בין הזיווגים למשפיל ומרומם

נקודה מעניינת מדויקת מדברי ת"י אלו, כשמזכיר שג' שעות הקב"ה מזווג בין איש לאשתו מוסיף שבג' שעות אלו הקב"ה גוזר על הבריות לרומם ולהנמיך, ומסמיכות הדברים משמע שיש קשר ביניהם, ויש לידע מהו?

בפירוש יונתן מציין לדברי הגמ' (סוטה ב.) שם נאמר שארבעים יום קודם יצירת הוולד יוצאת בת קול המכרזת בת פלוני לפלוני, בית פלוני לפלוני, שדה פלונית לפלוני. הרי שגם בגמ' הסמיכו את ב' הענינים.

והביאור הוא שלצורך הקמת בית מקבל האדם בית ושדה, ולכן הבת קול מכרזת את זה באותה שעה שמכרזת על זיווגו, וזהו 'המרומם', ויתכן אף להיפך שלעיתים נצרך האדם לאבד מנכסיו לצורך זיווגו, כדאמרו ביבמות (סג.) 'נחות דרגא נתיב איתתא' - רד מדרגה ושא לך אישה. כלומר שחשבון זה של מרומם ומנמיך נגזר מהגזירה על זיווגו, ומשום כך נדון ענין זה בשעה שהקב"ה מזווג זיווגים.

*

שְׂאֵל אָבִיךָ וַיְגַדְךָ זְקֵנֶיךָ וַיֹּאמְרוּ לְךָ | שאל אביך - ספר התורה. זקניך - ספרי הנביאים

(דברים לב, ז) זכר ימות עולם בינו שנות דר ודר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך:

מי הם אביך - וזקניך האמורים במקרא, אבות כפשוטו?

רש"י מפרש (וכ"ה בספרי) שהמקרא לא מדבר כפשוטו, אלא אביך אלו הנביאים, זקניך אלו החכמים. בשפתי חכמים מבאר שהוקשה לרש"י שמא גם אביך לא ידע, לכן פירש אלו הנביאים.

אמנם באב"ע והבעה"ט משמע שפירשו שמדובר על אבות כפשוטו.

אולם ת"י מפרש בדרך מחודשת:

אִידְכְּרוּ מִן יוֹמַת עֲלְמָא אֲתַבּוֹנְנוּ בְּשִׁנְתָּהוֹן דְּכָל דְּר וְדָר קְרוֹן בְּסַפְרֵי אוֹרֵייתָא וַיִּתְּנוּן לְכוּן וּבְסַפְרֵי נְבִיאַ וַיִּמְרוּן לְכוּן:

[התבוננו בשנותיהם של כל דור ודור, קראו בספרי התורה ויגידו לכם ובספרי הנביאים ויאמרו לכם]

לדברי ת"י כלל לא מדובר על 'שאלה' מול אנשים, ההגדה של אביך והאמירה של זקניך תבוא אליך על ידי הקריאה בספריהם. 'אביך' זה הקב"ה, ולכן 'שאל אביך' תקרא בספר התורה שהוא ספרו של הקב"ה. 'זקניך' אלו הנביאים ולכן 'זקניך ויאמרו לך' - תקרא בספרי הנביאים, וכך יאמרו לך.

*

יִצְבַּ גְּבֻלַת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל | מתי הוצב הגבול למנין העמים?

(דברים לב, ח) בְּהִנְחַל עֲלֵיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יִצְבַּ גְּבֻלַת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

מה הפירוש 'יצב גבולות עמים למספר בני ישראל'?

רש"י מפרש שה' קיים את האומות ולא אבדם בדור ההפלגה בשביל מספר בני ישראל שעתידין לצאת משם. וכן המקרא נדרש לאחריו, שה' עשה אומות הרבה, וכמה עשה, כמספר שבעים נפש שירדו למצרים.

ברש"י לא נתפרש מתי היה מאורע זה של הצבת גבול העמים לשבעים לשון, ולכאן אין שייכות בין מה שאירע בדור ההפלגה למספר של האומות, אלא הפסוק מלמדנו שעצם קיום האומות בדור ההפלגה היה בשביל ישראל שיצאו מהם, ועם גבול - כמספר בני ישראל.

בת"י מבואר פרטים נוספים על המאורע, ועל השייכות בינו למספר האומות:

בְּאַחַסְנוֹת עֲלָאָה עֲלָמָא לְעֵמְמִיָּא דִּי נְפָקוּ מִבְּנוֹי דְנַח בְּאַפְרָשׁוּתִיָּה מִכְתָּבִין וְלִישָׁנִין לְבָנֵי נְשָׂא בְּדָרָא דְפִלְגוּתָא בִּי הוּא זְמַנָּא רְמָא פִּיצְתָּא עִם שׁוּבְעִין מְלֶאכְיָא רַבְרָבֵי עִמְמִין דְאַתְגְּלִי עִמְהוֹן לְמַחְמֵי קֶרְתָּא וּבִי הוּא זְמַנָּא אָקִים תְּחוּמֵי אוּמִיָּא כְּסֻכּוֹם מְנִיין שׁוּבְעִין נְפִשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל דְנַחְתּוּ לְמִצְרַיִם:

[בהנחל עליון העולם לגוים אשר יצאו מבני נח, בהפרידו כתבים ולשונות לבני אדם בדור הפלגה, באותו הזמן הטיל גורל עם שבעים מלאכים נשיאי הגוים שנתגלה עמהם לראות העיר, ובאותו זמן הציב גבולי עמים כמספר שבעים נפשות ישראל שירדו למצרים]

מבואר בת"י שבאותו זמן של דור ההפלגה עשה ה' הגרלה בין המלאכים שרי האומות אשר התגלה עמם לראות את המגדל שבנו אנשי דור ההפלגה. (על תוצאות ההגרלה ת"י מרחיב בפסוק הבא, להלן) קודם גורל זה לא היה לכל אומה מלאך שהוא שר שלה בשמים, ובעקבות מעשה דור ההפלגה מינה ה' לכל אומה שר, וערך גורל איזה מלאך יפול לאיזה אומה, בגורל הוגרלו בעצם שבעים ואחד אומות שאמורים להתחלק לשבעים ואחד שרים - והם המלאכים שמנינם שבעים והקב"ה, ובגורל יצא שישראל יהיו בחלקו של הקב"ה.

עייין ברמח"ל (דרך ה' ח"ב פ"ד) שמבאר את משמעות שינוי הנהגת ה' עם האומות, ממצב של השגחת ה' על האומות למצב של התנהלות עם שר - מלאך בשמים, ואילו ישראל נותרו בהשגחה ישירה של ה'.

בת"י בפרשת נח (בראשית יא, ח) מבואר שלאחר שנעשה גורל זה (המבואר בת"י כאן) ירד ה' עם שבעים המלאכים שנתמנו לשרי האומות כשביד כל אחד מהם לשון אומתו, והפיץ ה' את בני דור ההפלגה לכל העולם ע"י שנתחלקו לשבעים לשונות.

באירוע זה הוצב גבול העמים שיהיו שבעים בדיוק, והטעם בזה מבואר בתרגום כאן שמנין זה מכוון כנגד השבעים נפש של ישראל שירדו מצרימה.

כנגד פרטים אלו מבוארים בפרקי דרבי אליעזר המובא בפסוק הבא. ולפי"ז מה שמבואר בדניאל שמיכאל הוא השר של ישראל אינו באותו דרגה של שרי העמים כי להאמור ישראל הם בחלקו של הקב"ה עצמו.
כ" בת"י שם לא הוזכר כלל ענין הגורל, אך לאור האמור כאן, כך היה סדר הדברים וכך מבואר גם בפרקי דרבי אליעזר שהובא להלן.

וזהו שנאמר כאן: '...בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים למספר בני ישראל', **שבעת** היא הפריד את האמות לשבעים לשונות, ואז הציב את גבול האומות במספר שבעים, כמספר בני ישראל אשר ירדו מצרימה.

במשמעות התלות של מנין האומות במספר שבעים נפש שירדו מצרימה, ראה הערה^{כה}.
ענין הגורל, מופיע גם בפרקי דרבי אליעזר (פכ"ד) מובא להלן בקטע הבא.

*

כִּי חָלַק יְיָ עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבְלֵי נַחֲלָתוֹ | עם ישראל חלקו ונחלתו של ה' - משום שעלו בגורל!
(דברים לב, ט) כִּי חָלַק יְיָ עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבְלֵי נַחֲלָתוֹ:

מיהו 'יעקב' האמור בפסוק?

לרש"י הפסוק מדבר על יעקב אבינו המשולש בשלש זכויות, זכות אברהם יצחק וזכותו. כחבל המשולש בגדילים. והוא ובניו 'חבל נחלתו'.

ת"י מפרש באופן אחר:

וְכִיּוֹן דְּנַפְלַ עַמָּא קְדִישָׁא בְּפִיצְתָּא דְּמֵאֲרֵי עֲלָמָא פְּתַח מִיכָאֵל פּוּמִיָּה וְאָמַר אַרוּם חוּלְק טָב
דְּשׁוּם מִימְרָא דִּי עִמִּיהָ פְּתַח גְּבְרִיאֵל פּוּמִיָּה בְּתוּשְׁבָחָא וְאָמַר דְּבִית יַעֲקֹב עֲדָב אַחְסִנְתִּיהָ:

[וכיון שנפל עם הקודש בגורל של אדון העולם פתח מיכאל פיו ואמר כי חלק טוב של שם מאמר ה' עמו, פתח גבריאל פיו בשבח ואמר שבית יעקב גורל נחלתו]

כהמשך לתרגומו בפסוק הקודם, בו נאמר שבזמן דור ההפלגה ערך ה' גורל בין שרי האומות, ממשיך ת"י בפסוק זה ומתאר את תוצאות הגורל, ולדבריו פסוק זה נאמר על ידי המלאכים - מיכאל וגבריאל אשר שיבחו על כך שישראל עלו בגורלו של הקב"ה.

לדבריו נמצא שיעקב האמור בפסוק אינו יעקב אבינו, אלא 'בית יעקב' - עם ישראל שנפלו בגורלו של הקב"ה. דבר זה אף מוכרח לפירוש ת"י, דכיון שהגורל נעשה בזמן דור ההפלגה הרי שיעקב אבינו גופיה כלל לא היה קיים ולא שייך שיצא בגורל, ובהכרח שזו האומה שנקראת 'בית יעקב'.

כדברי תרגום יונתן מבואר בפרקי דרבי אליעזר (פכ"ד):

---

^{כה} עין בפירוש האור החיים (כאן) שזה לעומת זה עשה האלוקים □ אילן הטוב ואילן הרע, ולכל אילן ע' ענפים, באילן הטוב כנגד ענפי הקדושה, ובאילן הרע ענפי הטומאה, והמשיל את ענפי הקדושה על שכנגדה בחלק הרע עיי"ש. וביתר ביאור ראה בשם משמואל (האזינו תרע"ו): "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל, היינו שבעים אומות למספר שבעים נפש, הפירוש שכל נפש היה בידה לתקן את האומה שהיא דוגמת נפשה, היינו שבמה שהוא בעצמו נמשך אחר השי"ת בכל כחות נפשו, בזה עצמו המשיך גם כן את האומה שהיא דוגמת נפשו בלי אומר ובלי דברים. וכן אחר כך שנתחלקו ע' הנפש לששים רבוא, נתרבו נמי האומות ונתחלקו כעפרות תבל, ובכל איש ואיש מישראל תולין אלפים ורבבות מהאומות שהם שייכים לשורש נשמתו לתקנם, או כאשר לא יאבו שמוע ינטל מהם הניצוץ הקדוש המחיה אותם וישובו כלא היה..."
וראה עוד במכתב מאליהו (חלק ג עמוד ריב).

”מנין שהפיל גורלות בניהם, שנאמר בהנחל עליון גוים. ונפל גורלו של הקב”ה על אברהם ועל זרעו, שנאמר כי חלק ה’ עמו. אמר הקב”ה, חבל וגורל זה שנפל עלי רצת נפשי, שנאמר חבלים נפלו לי בנעימים. וירד הקדוש ברוך הוא ושבעים המלאכים הסובבים כסא כבודו, ובלבל את לשונם לשבעים גוים ולשבעים לשון, כל אחד ואחד גוי וכתבו ולשונו, ומנה מלאך על כל אומה ואומה, וישראל נפל בחלקו וחבלו, ועל זה נאמר כי חלק יי’ עמוי.”

*

וְאֲנִי אֶקְנִיאֵם בְּלֹא עֵם בְּגוֹי נָבֵל אֲכַעִיסֵם | סדר וסיבת הגלויות הרמוזים בפסוקים אלו (דברים לב, כא - כד) הֵם קְנָאוּנִי בְּלֹא אֵל כְּעֶסוּנִי בְּהַבְלִיָּהֶם וְאֲנִי אֶקְנִיאֵם בְּלֹא עֵם בְּגוֹי נָבֵל אֲכַעִיסֵם: (כג) אֲסַפֶּה עֲלֵימוּ רְעוֹת חֲצִי אֲכַלָּה בָּם: (כד) מְזִי רָעַב וּלְחָמִי רֶשֶׁף וְקָטַב מְרִירֵי וְשָׁן בְּהִמַּת אֲשַׁלַּח בָּם עִם חֲמַת זַחְלֵי עֶפְרַי:

מה הפירוש 'ואני אקניאם בלא עם'?

רש"י מפרש שכאן נרמזו ב' גלויות, גלות בבל ביד הכשדים שלא היו כלל עם. (לא היו נחשבים כלל, וה' רומם אותם לרדות בהם את עולמו - רמב"ן). וגלות אדום ביד בני עשיו שעליו נאמר (עובדיה א, ב) 'בזוי אתה מאוד'.

ת"י מפרש שבפסוק זה נרמז רק גלות בבל, ובהמשך הפסוקים נרמזו יתר הגלויות, וסיבת גלותם:

הַיִּנּוֹן אֶקְנוֹן קְדָמוּי בְּדָלָא אֶלְהָא אַרְגִּיזוּ קְדָמוּי בְּהַבְלִיָּהוֹן וְאֲנָא אֶקְנִינּוֹן בְּאוּמָא דְלֹא אוּמָא בְּבַבְלָאֵי עֵמָא טַפְשָׂא נְרָגוּזוּ יְתְהוֹן:

[הם הכעיסו לפני בלא אל, הרגִיזו לפני בהבליהם, ואני אקניאם בעם שאינו עם, בבלאים עם נבל נכעיס אותם]

לדעת ת"י הפסוק מדבר על גלות ישראל ביד הכשדים בני בבל, הנקראים 'עמא טיפשא', משום שלא היה להם לא כתב ולא לשון (עי' ספורנו). וכן בש"ס היו מכוונים הבבלאים: 'בבלאי טיפשאי' (עיין ביצה טז, כתובות עה. ועוד).

בפסוק הבא מפרש ת"י את סיבת התמשכות הגלויות מגלות בבל וכך מתרגם את הנאמר: "אֲסַפֶּה עֲלֵימוּ רְעוֹת חֲצִי אֲכַלָּה בָּם"

וְכֹד הַיִּנּוֹן יְהִיבִין בְּבַבְלָא הַיִּנּוֹן פְּלַחִין לְטַעְוֹתְהוֹן בְּגִין כִּן אֶמְרִית בְּמִמְרֵי לְמַכְנָשָׂא עֲלִיָּהוֹן בִּישְׁתָּא גִירֵי מַחַת פּוֹרְעָנוּתֵי אֲשִׁיצֵי בְּהוֹן:

¹⁰ ומכאן מוכח כאחד הצדדים בשאלה האם ישראל הם אומה מתוך השבעים אומות או שהם השבעים ואחד. דנאמר להדיא שהיו שבעים מלאכים שעמדו לפני ה' ומלבדם היה את ה' שישראל נפלו בחלקו, ואם כן מוכח שישנם שבעים ואחד אומות

וראה ברבנו בחיי, שכך כתב להדיא (בראשית מו, כז) "וכן אומות הקדמונים ע' ועם ישראל ע"א". וכן הוכיח המהרש"א (סוטה לו:): ממה שמקריבים שבעים פרים כנגד שבעים אומות ולא מקריבים 69.

¹¹ ראה ברמב"ן שגלות אדום נרמזת ב'גוי נבל אכעיס' שעשיו הוא נבל אשר לא זכר ברית אכיו.

[וכאשר הם נתונים בבבל הם עובדים לאליהם, בגלל זה אמרתי במאמרי לאסוף עליהם רעות חיצי מכת עונשי אכלה בהם]

ת"י מפרש שבהיותם בבבל חטאו ישראל בעבודה זרה, וכך היא דעת רבנן (מדרש שה"ש ז, ח) **שישראל עבדו עבודה זרה בימי נבוכדנצר**, ולכן אמר ה' לאסוף עליהם רעות ולשלח בהם את חיציו, שהם הגלויות הנוספות המתוארות בפסוק הבא (כד):

"מִזֵּי רָעַב וּלְחָמִי רָשָׁף וְקָטַב מְרִירִי וְשָׁן בְּהֵמַת אֲשַׁלַּח בָּם עִם חֶמַת זַחְלֵי עֶפְרָיִם."

ת"י מבאר שכל תארים אלו הם סוגים ומינים של שדים ומזיקים אשר נמשלו בהם האומות שרדו בישראל:

אֲגִלִּי יִתְהוֹן בְּמַדֵּי וּבְעֵלָם מְגוֹ שְׁבִיַת בָּבֶל אֶעֱיָקוּ לְהוֹן דְּבֵית אַגַּג דִּי מְתִילִין לְשִׁידִין מְנַפְּחֵי כַּפָּן וּלְמִזִּיקֵי אֲכִילֵי עוֹף וְלִבְנֵי טְהָרִירֵי כְּתִישֵׁי רוּחִין בִּישִׁין וְלִילִין וּמְרוּחֵי רוּחִין בִּישִׁין וְיוֹנָאֵי דְנְכִיתִין בְּשִׁינֵיהוֹן הֵיךְ חִינוּת בְּרָא אִיגְרֵי בְּהוֹן וְאֶטְלְטְלִינוּן בְּיַד אַרְמָאֵי דְמַלְיִין אַרְיסָן כְּחִיוִן חוֹרְמְנֵיא זַחְלֵי דְעֶפְרָא:

[אגלה אותם במדי ובעלם מתוך שבי בבל, הציקו להם בית אגג אשר משולים לשדים מנופחי רעב ולמזיקי אכילי עוף ולבני טהרירי כתישי רוחין בישין ולילין ומרוחי רוחין בישין ויונאי דנכיתין בשיניהון היך חיונות ברא איגרי בהון ואטלטלינון ביד ארמאי דמליין אריסן כחיון חורמניא זחלי דעפרא]

ת"י מפרש שמתוך גלות בבל נפוצו ישראל לפרס ומדי, שם הצרו להם 'בית אגג' זרעו של עמלק, והם המן האגגי וחבירו. שנמשלו בפסוק זה לשדים, מזיקים, ורוחות רעות:

מִזֵּי רָעַב - שדים מנופחי רעב

וּלְחָמִי רָשָׁף - מזיקים אכולי עוף. (ובתרגום ירושלמי - אכולי עוף טמא)

וְקָטַב מְרִירֵי - בני הצהרים, מוכי רוחות רעות ולילין ומנשבי רוחות רעות.

עד כאן המשל לבני אגג זרעו של עמלק, מכאן ואילך ממשיך הפסוק לגלות יון ואדום:

וְשָׁן בְּהֵמַת אֲשַׁלַּח בָּם - הם היוונים הנושכים בשיניהם כחית השדה. ששיעבדו בישראל בגלותם.

עִם חֶמַת זַחְלֵי עֶפְרָיִם - אלו האדומיים שמלאים ארס כנחשים צפעונים שאין רפואה לנשיכתם שטלטלו את ישראל והגלום מן הארץ.

הרי שבפסוקים אלו נרמזו ארבעת הגלויות אשר גלו בהם ישראל: בבל, פרס ומדי, יוון, ואדום.

*

וְאִיבִינוּ פְּלִילִים | הוא האויב הוא העד והוא השופט

^{כב} אמנם רבי שמעון חולק וסובר שנ"ג גזר רק חנניה מישאל ועזריה לעבוד ע"ז, ולא עבדו.

(דברים לב, לא) כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם וְאֵיבֵינוּ פְּלִילִים:

מה הפירוש 'ואויבינו פלילים'?

רש"י מפרש (בפסוק כט) שפסוקים אלו מדברים על האומות, "לו חכמו ישכילו זאת, יבינו לאחריתם", שלו חכמו היה להם להתבונן לסוף פורענותם של ישראל, והיה להם לשאול, כיצד יתכן שאחד מהם ירדוף אלף מישראל, אם לא כי צורם של ישראל מכרם.

ובדרך זו מפרש רש"י את פסוקנו, שהרי יודעים הם האומות שלא כצורנו צורם שעד עתה לא יכלו אלוהיהם של האומות כלום כנגד צורנו, ועתה אויבנו שופטים אותנו, והיה להם להסיק מכך שצורנו מכרנו להם.

ת"י מפרש שפסוקים אלו מדברים על ישראל (וכך מפרש בתרגום ירושלמי):

אָרוּם לֹא כְתַקִּיפְהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל טַעוּתְהוֹן דְּעַמְמֵי אָרוּם תַּקִּיפְהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל כְּד יְחֻבּוֹן מִיִּתִי עֲלִיהוֹן פּוֹרְעָנוּתָא וְכַד פְּרָסִין יְדִיהוֹן בְּצִלוֹ עֲנִי וּמְשֻׁיב יְתְהוֹן אָבֵל טַעוּתְהוֹן דְּעַמְמֵי עֲבוּרִים לִית בְּהוֹן צְרוּךְ וְעַל דִּי אַרְגִּיזוֹן קְדָמוּי וְלֹא הִדְרָן לְפּוֹלְחָנִיה אֲתַעְבִּידוּ בְּעַלִּי דְבָבִין סְהַדִּין וְדִינִין:

[כי לא כצורם של ישראל אלילי העמים, כי צורם של ישראל כאשר יחטאו מביא עליהם עונש וכאשר פורסים ידיהם בתפילה עונה ומציל אותם, אבל אלילי העמים עובדי כוכבים ומזלות אין בהם צורך, ועל אשר הכעסנו לפניו ולא חזרנו לעבודתו נעשו אויבינו עדינו ושופטינו]

לדברי ת"י היה להם לישראל להתבונן בכך שאין אלוהיהם כאלוהי העמים, אלא כאשר חוטאים מביא עליהם פורענות, וכאשר מתפללים עונה ומציל אותם, אבל אלוהי העמים אין בהם צורך, ומכיון שהרגזנו את ה' ולא חזרנו לעבודתו נעשו אויבינו עדים ודיינים.

העונש הכבד בשעבוד האויב, הוא שהאויב עצמו עד ושופט. הצטרפות של ב' תפקידים אלו תחת גלימת האויב, הם מציאות שכולה לרעת הנאשם, דבר שלא יתכן לעולם על פי תורה.

כפירוש ת"י מבואר גם בספרי (כאן):

וְאֵיבֵינוּ פְּלִילִים - כבר כתבת לנו שאויב לא דן ולא מעיד, שנאמר (במדבר לה) 'והוא לא אויב לו' - יעידנו. 'ולא מבקש רעתו' - ידיננו. ואתה מניית עלינו אויבים עדים ודיינים.

*

רְאוּ עֵתָה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא... מְחַצְתִּי וְאֲנִי אֲרַפָּא וְאִין מִיְדֵי מְצִיל | את מי עתיד ה' למחוץ באופן שלא תהיה לו רפואה?

אל מי מדבר הפסוק, אל ישראל או אל האומות?

(דברים לב, לט) רְאוּ עֵתָה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאִין אֱלֹהִים עִמָּדֵי אֲנִי אֲמִית וְאֲחִיָּה מְחַצְתִּי וְאֲנִי אֲרַפָּא וְאִין מִיְדֵי מְצִיל:

רש"י מפרש שהפסוק מדבר אל ישראל, שעליהם להבין מן הפורענויות הבאות עליהם, ומן התשועה שאושיעכם, שביד ה' להשפיל ולהרים ואין אלהים העומד כנגדו למחות. אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא, ואין ידי מציל - את הפושעים ביכט.

ת"י מפרש באופן אחר:

כַּד יִתְגַּלִּי מִימְרָא דִּי לְמַפְרוֹק יִת עֵמִיָּה יִימַר לְכָל עַמְמֵיָּא חֲמוֹן כְּדוֹן אַרוֹם אָנָּא הוּא דְהוּוּיִתִּי וְהוּוּיִת וְאָנָּא הוּא דְעֵתִיד לְמַהוּי וְלִית אֱלֹהָא חוּרְן בְּר מִינִי אָנָּא בְּמִימְרֵי מִמִּית וּמְחֵי מְחִיתִי יִת עֵמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאָנָּא אָסִי יִתְהוֹן בְּסוּף יוֹמֵיָּא וְלִית דְּמִשְׁזִיב מִן יְדֵי גוּג וּמִשְׁרִייתִיָּה לְמַסְדְּרָא סְדְרֵי קְרָבָא עִמְהוֹן:

[כאשר יתגלה מאמר ה' לפדות את עמו יאמר לכל העמים ראו עתה כי אני הוא שהייתי והוה, ואני הוא שעתיד להיות ואין אלקים אחר חוץ ממני אני במאמרי ממית ומכה הכיתי את עם בית ישראל ואני ארפא אותם באחריות הימים, ואין שמציל מידי גוג ומחנהו לערוך מלחמה עמהם.]

לדברי ת"י הפסוק פונה אל האומות, כתשובה על שאלתם בפסוק הקודם: 'ואמר אי אלקימו', על כך יענה ה' לעתיד לבוא כשיתגלה לפדות את עמו, אני הוא שהייתי ואני שעתיד להיות וכו' אני הכתי את בני ישראל ואני ארפא אותם באחרית הימים ואין מי שמציל מידי גוג ומחנהו.

כפירוש ת"י שפסוק זה הוא תשובה לאומות כך פירשו גם הרשב"ם, והדעת זקנים, והחזקוני כאן.

*

עֵלָּה אֵל הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה | מִשֶּׁה רִבְּנו חֶשֶׁב שֶׁעֲלִיָּה זו דוּמָה לַעֲלִיָּה לַהַר סִינִי

(דברים לב, מט) עֵלָּה אֵל הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה הַר נְבוֹ אֲשֶׁר בְּאַרְץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרֵחוֹ וּרְאָה אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָזָה:

בת"י על פסוק זה מובא מחשבתו של משה לאחר שנצטווה לעלות להר העברים:

וְהוּוּה כִּיּוֹן דְּאָמַר לִיָּה מִימְרָא דִּי סוּק לְטוֹר עֵבְרָאֵי הַדִּין טוֹרָא דְנְבוֹ חֶשֶׁב בְּלִבֵּיהּ וְאָמַר דְּלִמָּא דְּמִיָּא מְסוּקְתָא דָּא לְמְסוּקְתָא דְטוֹרָא דְסִינֵי אָמַר אִיזֵל וְאִיקְדִּישׁ יִת עֵמָּא אָמַר לִיָּה מִימְרָא דִּי לֹא כָּל הַיָּאךְ אֱלֹהֵן סוּק וְחִמֵּי יִת אֶרְעָא דְכְנַעַן דְּאָנָּא יְהִיב לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחְסָנָא:

[ויהי כאשר אמר לו מאמר ה' עלה להר העברים הזה - הר נבו, חשב בלבו ואמר, אולי דומה עלייה זו לעלייה של הר סיני, אמר אליך ואכין את העם, אמר לו מאמר ה' לא כן, כי אם עלה וראה את ארץ כנען]

כ"ט אמנם גם רש"י בסוף השירה מביא שנחלקו בספרי כיצד לדרוש את הפסוקים האם כלפי ישראל או כלפי האומות, אך גם שם לא נראה שבפסוק זה מפרש כת"י, עיי"ש.

מבואר שמשה חשב שצריך לקדש את העם טרם עלייתו להר כמו במעמד הר סיני, ויש לידע מדוע כך חשב?

בספר 'ברכת אברהם' הביא בשם ה'אמרי אמת' שביאר על פי הנאמר בזוה"ק שביום המיתה מראים לאדם כל מה שעבר עליו, ולצדיקים באים בימים אלו כל הכוחות מכל ימיהם, ואם כן נתעורר אצל משה רבנו מה שהיה במעמד הר סיני, וכששמע שציוהו ה' עלה אל הר העברים הזה חשב משה שעליה זו היא כמו העליה להר סיני.

*

וַיִּמַת בְּהָר אֲשֶׁר אֵתָּה עֶלְיָה שָׁמָּה | תפילתו המיוחדת של משה בשעה זו להיכנס לארץ ישראל

(דברים לב, נ) וַיִּמַת בְּהָר אֲשֶׁר אֵתָּה עֶלְיָה שָׁמָּה וְהָאֶסֶף אֶל עַמִּיךָ כַּאֲשֶׁר מֵת אֶהְרֹן אַחֶיךָ בְּהָר הַהוּא וַיֵּאֶסֶף אֶל עַמּוּי: (נא) עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִי מְרִיבַת קִדְשׁ מְדַבֵּר צֶן עַל אֲשֶׁר לֹא קִדְשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

מדוע פירט ה' למשה את טעם מיתתו כאן, הלא כבר ידע משה שלא יראה את הארץ ובקש והתחנן על זה בפרשת ואתחנן?

בת"י מבואר שפסוק זה בא כמענה לתפילה מיוחדת שנשא משה כעת לאחר שנאמר לו לעלות להר העברים, בתפילה זו דימה משה את מיתתו כמיתת אב לבן יחיד שטרח מאוד בגידולו ונקנס למיתה רגע קודם שראה בשמחתו:

וְשָׁכַב בְּטוֹרָא דְאַנְתְּ סְלִיק לְתַמְן וְאַתְּכַנְשׁ לְעַמְךָ אוֹף אַנְתְּ הֵיכְמָא דְשָׁכַב אֶהְרֹן אַחוּךְ בְּטוֹרוֹס אוֹמְנוֹס וְאַתְּכַנְשׁ לְעַמִּיָּה מִן יַד פְּתַח מִשָּׁה פּוּמִיָּה בְּצִלּוֹתָא וְכֵן אָמַר רְבוּנִיָּה דְעֵלְמָא בְּבָעוּ מִנְךָ לֹא אֵהִי מְתִיל כְּבָר נִשׁ דְהוּהָ לִיָּה בִיר יְחִידָאִי וְאַשְׁתְּבִי אֶזְל פְּרָקִיָּה בְּמָמוֹן סְגִי אֶלְפִיָּה חֲכַמְתָּא וְאוֹמְנוֹתָא קִדִּישׁ לִיָּה אֵיָתָא נְצִיב אַבוֹרוֹנְקִי דְמִלְכִיָּא בְּנָא לִיָּה בֵּית חֲתָנוּתָא אֶתְקִין לִיָּה פּוֹרִיָּנָא וְקֶטֶר לִיָּה גִנְנָא בְּגוּיָה זְמִין לִיָּה שׁוֹשְׁבֵינִי אֶפְא פְתִיָּה נְכֶס נִכְסִיָּה מְזַג חֲמִרִיָּה פִיוֹן דְמָטָא לְמַחְדֵי בְרִיָּה עִם אַנְתְּתִיָּה וּבָעוּ שׁוֹשְׁבֵינִי לְמַכְרַךְ רְפָתָא אֶתְבַּע הָהוּא בְּרִיָּה לְבִי דִינָא קָמִי מְלָכָא וְאַתְקִנְסִי דִין קְטוֹל וְלֹא דְלוּ מְנִיָּה עַד דְחָמִי בְּחֲדוֹת בְּרִיָּה הֵיכְדִין אֶנָּא טְרַחֲתִי בְעַמָּא הַדִּין אֶפִּיקִית יִתְהוֹן בְּמִמְרַךְ מְמַצְרִים אֶלְפִיָּת יִתְהוֹן אוֹרִיָּתְךָ בְּנִיָּתִי לְהוֹן מְשַׁכְנָא לְשִׁמְךָ וְכַד מָטָא זְמָנָא לְמִיעֵבֵר יִת יוֹרְדְנָא לְמִירוֹת יִת אֶרְעָא אֶנָּא מְתַקְנִס לְמַמַּת אִי נִיחָא לְקַמְךָ דְלִי מְנִי וְאַעְבּוֹר יִת יוֹרְדְנָא וְאַחֲמִי בְּטוֹבְתָא דִישְׂרָאֵל וּמְבַתֵּר כְּדִין אֵימּוֹת:

(נא) אָתִיב לִיָּה מְרִי עֵלְמָא וְכֵן אָמַר מִן בְּגִלָּל דְשִׁקְרָתוֹן בְּמִמְרִי בְּמַצַּע בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמוֹי מְצוֹת רְקַם מְדַבְרָא דְצִין מְטוֹל דְלָא קִדִּישְׁתוֹן יִתִּי בְּמַצַּע בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

[ושכב בהר שאתה עולה לשם והאסף לעמך גם אתה כמו ששכב אהרן אחיך בהר ההר ויאסף אל עמו, מיד פתח משה פיו בתפילה וכן אמר, רבון העולם בבקשה ממך לא אהיה משול כאיש שהיה לו בן יחיד ונשבה, הלך פדאו בכסף רב לימדו חכמה ומלאכה, קידש לו אשה, נטע נטיעה של מלכים, בנה לו בית חתנות, הכין לו אפריון וקשר לו סככה בתוכו, הכין לו שושבינין, אפה לחמו שחט זבחו מזג יינו, כאשר הגיע לשמוח בנו עם אשתו ורצו

השושבינין לאכול פת, נתבקש אותו האיש לבית המשפט לפני המלך, ונקנס משפט מות, ולא המתינו לו עד שיראה בשמחת בנו, כן אני טרחתי בעם הזה הוצאתי אותם במאמרך ממצרים לימדתי אותם תורתך בניתי להם המשכן לשמך, וכאשר הגיע הזמן לעבור את הירדן לירש את הארץ אני נקנס למות. אם רצוי לפניך המתן לי ואעבור את הירדן ואראה בטובת ישראל ואחרי כן אמות].

(נא) [השיב לו אדון העולם וכן אמר על אשר מעלתם במאמרי בתוך בני ישראל, במי מריבת רקם במדבר צין בגלל שלא קידשתם אותי בתוך בני ישראל]
לתגובות:

0686762@gmail.com

פרפראות באור החיים הק' על הפרשה / הרב מרדכי צבי סלומון, קרית גת

'לִכֵּן אָמַר בְּטוֹי הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאִדְבַּרְהָ' = 'שְׁהוּא הָיָה קְרוֹב לַשָּׁמַיִם'

האזינו השמים ואדברה וגו'

האור החיים הקדוש כתב

וראיתי לרבותינו ז"ל שאמרו.

משה שהיה קרוב לשמים אמר האזינו השמים וכו',

ישעיה שהיה רחוק מן השמים אמר שמעו שמים.

*

והנה:

לִכֵּן אָמַר בְּטוֹי הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאִדְבַּרְהָ

= עולה בגימטריא =

1060

*

שְׁהוּא הָיָה קְרוֹב לַשָּׁמַיִם

= עולה בגימטריא =

1060

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאונני' במעלת עשרה

הראשונים

ג' דברים הנלמדים מהפסוק "האזינו השמים ואדברה" לענין שמירת הלשון

הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי (לב, א)

מובא במדרש רבה (פרשה י' סימן א'): רבי לוי אמר, האוזן לגוף כקינקל לכלים. שכן הקינקל כמה כלים ניתנין עליו, ואתה נותן מוגמר תחתיו וכולם מתעשנים [הקינקל הוא כלי מלא נקבים, ונותנים אותו על פיו, ונותנין בשמים מתחתיו ובגדים מעליו - והן מתבשמים דרך הנקבים (עץ יוסף)] - כך מאתים וארבעים ושמונה איברים שבאדם הזה, על ידי האוזן כולן חיינ מניין, שנאמר (ישעיהו נה, ג) "שמעו ותחי נפשכם" נכי על ידי שמיעת התורה, דיניה ומוסרה, נכנס לכל איבריו הגופניים והרוחניים ומרפא אותן כדכתיב "שמעו ותחי נפשכם" (עץ יוסף). עכ"ל המדרש. אכן כל זה כמובן רק אם מקפיד שלא לשמוע דיבורים אסורים, כי אז חס ושלום זה יכול לפגום בחיותו. (ויעוין מש"כ להלן עה"פ "שחת לו לא בניו וגו'" ממרן ה'חפץ חיים').

*

ב] השומר פיו ואזניו כמשה רבינו לשמוע רק דברי תורה ולא דיבורים אסורים, יש בכוח פיו לשלוט בכל העולם כולו!

במדרש רבה (שם), מובא עוד וז"ל: אמר הקדוש ברוך הוא: אם הטית אזנך לתורה, כשתבוא לפתוח בדברי תורה, הכל משתתקים לפניך ושומעים דבריך - כשם שהטית אזנך לשמוע דברי תורה. ומהיכן את למד ממשה רבינו שעל ידי שהטה אזנו לתורה בשעה שבא לפתוח בדברי תורה נשתתקו העליונים ותחתונים והאזינו דבריו, מנין ממה שקרינו בענין "האזינו השמים ואדברה וגו'", עכ"ל המדרש. ובמה שסיים: מנין ממה שקרינו בענין "האזינו השמים ואדברה וגו'", ציין בזה ב'עץ יוסף' לדברי הספרי (פיסקא ש"ו), ולתועלת הרבים נביא לשונו בשלימות, וז"ל:

"האזינו השמים ואדברה" היה רבי יהודה בן חנניה אומר, בשעה שאמר משה "האזינו השמים ואדברה" היו השמים ושמי השמים דוממים. ובשעה שאמר "ותשמע הארץ אמרי פי" הייתה הארץ וכל אשר עליה דוממים. ואם תמיה אתה על הדבר, צא וראה מה נאמר ביהושע (יהושע י, יב - יג) "ויאמר לעיני ישראל שמש בגבעון דם וירח בעמק אילון". "וידום השמש וירח עמד" (שם י, יד) "ולא היה כיום ההוא לפניו וגו'" - נמצינו למידיים שהצדיקים

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'משחרי ימצאוני' במעלת עשרה הראשונים
קבלת המצוות כוללת העשין והלאוין התלויין בדיבור, והזהיר בזה ומצוה זה גם לבניו-
זוכה לאריכות ימים

שולטים בכל העולם כולו, עכ"ל. (ויעוין מש"כ עוד באורך מדברי רבותינו בזה, לעיל בפרשת
מטות עה"פ "לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה").

*

ג] הצדיק שהוא בבחינת 'שמים' צריך להשמיע לאזניו את הדיבור שהולך לדבר

בספר 'ישועות משה' דברים (עמ' שכה), הביא האדמו"ר מויז'ניץ זצ"ל בשם זקנו בעל
ה'אהבת שלום', שרמז בפסוק זה, וז"ל: הנה הצדיק צריך להיות מתון בדבורו ולהשמיע
לאזניו מה שהוא מוציא מפיו, והיינו כשרוצה לדבר דיבורים, צריך לשמוע הדיבור מקודם
שהוא מוציאו מן השפה ולחוץ. וזהו "האזינו השמים ואדברה" הצדיק שהוא בבחינת
'שמים' צריך להשמיע לאזניו מקודם את הדיבורים שידבר אח"כ, לאפוקי "ותשמע הארץ
אמרי פי, מי שהוא בבחינת ארציות, הלוואי שישמע הדיבור בשעה שהוא מוציאו מן השפה
ולחוץ, וזהו "אמרי פי" דייקא.

יעויין נא בספר הקדוש 'חובת הלבבות' בשער הפרישות (פרק ה'), במנותו את סדר
העבודה בפרישות האברים, אשר מתחיל בשמירת הפה, ומבאר זאת: כי הלשון מהיר
בתנועתו לחטוא יותר מכל האברים, ובכל מילה ותיבה יכול חס ושלום לעבור עבירה, על
כן נדרשת זהירות יתירה להשגיח על כל מוצאי הפה, לבל יכאיב ויצער את זולתו חס
ושלום, עכ"ל.

*

**קבלת המצוות כוללת העשין והלאוין התלויין בדיבור,
והזהיר בזה ומצוה זה גם לבניו-זוכה לאריכות ימים**

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שִׁימוּ לְבַבְכֶם לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנִי מַעֲיֵד בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תִּצְוֶן אֶת בְּנֵיכֶם
לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת. כִּי לֹא דָבָר רֶק הוּא מִכֶּם כִּי הוּא חַיִּיכֶם וּבְדָבָר
הַזֶּה תִּאָּרִיכוּ יָמִים וְגו' (לב, מו-מוז)

א] ה'חפץ חיים' בספרו 'כבוד שמים' (פרק ד'), כתב וז"ל: יש ענין נורא שאין אנו מתבוננים
עליו. הלא איתא בגמרא (ברכות יג, א) למה קדמה שמע לוהיה אם שמוע, כדי שיקבל עליו

ל ראוי להביא בזה גם מה שרמז בענין זה בספר 'תרומת שלום' עמ' שג (בסוף שו"ת 'דברי שלום' להגאון רבי שלום
קרויז זצ"ל), וז"ל: "האזינו השמים ואדברה" יתבונן כי עוף השמים שומעים ומאזינים מה שאני אדברה - בלשון הרע
וכדומה, "ותשמע הארץ" והכל יתוודע בארץ ויתגלה הכל, לכן ישמור עצמו שלא לדבר לשון הרע וכדומה. או "האזינו
השמים ואדברה" יחשוב כי הוא מדבר ל'שמים' - לאנשים גבוהים וגדולים בגדר 'שמים', דאז ידבר בנחת בענוה בדרך
ארץ, ואז "ותשמע הארץ אמרי פי" יתקבל דברי בעולם, כי זה סימן שעבודתו בשלימות ולא ח"ו מעוטף בלבוש
הצביעות של היצר הרע, עכ"ל.

עול מלכות שמים תחילה ואחר כך יקבל עליו עול המצות. ומפני זה אנו מסיימים אחר כך:
אמת ויציב ונכון וכו' ודבריו חיים וקיימים ונחמדים וכו' על אבותינו ועלינו על בנינו ועל
דורותינו וכו', והוא באמת קבלה אמיתית על קיום התורה והמצות.

אבל כאשר יתבונן האדם בנפשו, מה הן המצות שמקבל האדם על נפשו לקיימן הן במצות
עשה והן בלאוין שלא לעבור עליהן, אינו זוכר מהן רק מעט מן המעט. ובפרט הלאוין
שתלויין בחלק הדיבור שמצויים בכל יום ונצרכת לזה שמירה יתירה, אינו נותן דעתו כלל
על זה להיות זהיר בהן. וכי קבלה כזו שאמר והיה אם שמוע אבל אינו זוכר כלל מה קיבל,
נחשבת לקבלה, הלא לפניו גלוי אם האדם יודע המצות שמוטלות עליו, וגם אם קיבל על
נפשו לקיימן, עכ"ל.

ב] ובספרו 'חובת השמירה' (פ"ז), הוסיף וז"ל: **על כן יש ליזהר בעת הקבלה, לחשוב
שמקבל על עצמו לקיים כל דברי ה' יתברך הכתובים בתורה, וממילא בכלל זה כל הלאוין
ועשין התלויין בחלק הדיבור והמחשבה גם כן, וזהו שציוה ה' יתברך שיקבל האדם בכל
יום בוקר וערב, על לבו ועל נפשו, לקיים.**

ובאמת מקרא מפורש הוא בפרשת האזינו (לב, מו-מו) "שימו לבבכם לכל הדברים וגו'
אשר תצום את בניכם לשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת, כי לא דבר ריק הוא מכם
כי הוא חייכם". ביאור הדברים, שיצו את בניהם לשמור כל התורה, דהיינו אף הלאוין
והעשין שתלויים בכח הדיבור והמחשבה. והיצר הרע עושה האדם עניו, וחושב שזה שייך
רק לאנשים גדולים בתורה, אבל לא לו, שהוא איש פשוט. ולזה אמר **שלא כן הדבר, כי
הוא חייכם, והכל צריכים חיים, עכ"ל ה'חפץ חיים'**

ג] וכ"ק האדמו"ר מויז'ניץ בעל ה'אמרי חיים' זצ"ל, (בדרשת שובה שנשא לפני כחמישים
שנה^{לא}), הוסיף בפירוש הפסוק "כי הוא חייכם ובדבר הזה תאריכו ימים", ע"פ הידוע
מתלמידי ה'בעל שם טוב' הק' שצריך לשמור על הדיבור, כי משמים נקצב לאדם כמה יוכל
לדבר בחייו, ואם גומר את סך הדיבורים שנקצב לו עליו להסתלק מהעולם. וזהו "נפשי
יצאה בדברו" (שה"ש ה, ו), על ידי הדיבור יוצאת הנשמה והנפש, ולכן צריך להיזהר מדברי
הבל וריק ולדבר רק בתורה ובתפילה. "כי הוא חייכם ובדבר הזה" - **אם תשמרו על הדיבור
"תאריכו ימים", "הזה" בגימטריא 'טוב', יש לדבר רק דיבורים שהם בבחינת 'טוב', וכך
תאריכו ימים, עכ"ד.**

*

^{לא} הובאה בידיעון ויזניץ אלול תשכ"ב תשרי תשכ"ג, והובאה מחדש בגליון 'קשר איתן' תשרי תשע"ג גליון 16.

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'משחרי ימצאוני' במעלת עשרה הראשונים
"וינבל צור ישועתו" זה לשון הרע שהוא שקול כנגד ג' עבירות החמורות, ועובר על
"אנוכי ה' אלוקיך"

"וינבל צור ישועתו" זה לשון הרע שהוא שקול כנגד ג' עבירות החמורות, ועובר על "אנוכי ה' אלוקיך"

וַיִּשְׁמַן יִשְׂרוּן וַיִּבְעֵט שְׁמֹנֶת עֲבִיט פְּשִׁיט וַיִּטֵּשׂ א-לוֹהַ עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל צוֹר יִשְׁעָתוֹ. יִקְנֵאוּהוּ בְּזָרִים
בְּתוֹעֵבֹת יִכְעִיסֶהוּ. יִזְבְּחוּ לְשֵׁדִים לֹא אֱלֹהִים לֹא יִדְעוּם וְגו' (לב, טו-יז)

כתב מרנא הגר"א מווילנא בספרו 'אדרת אליהו', וז"ל: "ויטש א-לוה עשהו וינבל צור ישועתו". מפני שאנחנו צריכין לברך את ה' על שבראנו ומשגיח עלינו בכל עת. וזהו "ויטש א-לוה עשהו, וינבל" דיבר דברים לא כן על "צור ישועתו" [כמו שנאמר (ישעיה לב, ו) "וינבל נבלה ידבר"], כי כוחו ועוצם ידו עשה לו את החייל הזה. ואמר "צור ישועתו" כמו הצור שהוא יסוד הבית, כן הקדוש ברוך הוא סיבת כל הסיבות, ולכך נקרא צור העולמים. ובתחילה שוכח את בוראו, ואח"כ "וינבל" מטיח דברים כלפי מעלה. כמו שנאמר (משלי יט, ג) "אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו", וכן (הושע ז, טו) "ואני חזקתי יסרתי זרועותם ואלו יחשבו רע".

"יזבחו לשדים" שפיכות דמים, כמו שנאמר (תהילים קו, לז-לח) "ויזבחו את בניהם ואת בנותיהם לשדים וישפכו דם נקי וגו'". ומפני שראשי עבירות הם שלשה. עבודה זרה ועריות ושפיכות דמים ולשון הרע נגד כולם, חשב שעברו על כולם. "יקניאוהו בזרים" זה עבודה זרה, "בתועבות יכעיסהו" זה עריות, "יזבחו לשדים" זה שפיכות דמים, "וינבל צור וגו'", זה לשון הרע שהוא שקול נגד ג' עבירות האלו. והכל בא ממחשבה, וזהו "ויטש א-לוה עשהו", ששכח בלב, ואחר כך בדיבור הוא לשון הרע, ואח"כ במעשה הוא עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים. ואלו ארבע ראשי עבירות נאמרו בארבעה ראשי עשרת הדברות. הדובר לשון הרע עובר על "אנוכי" שהוא כאילו כפר בעיקר. העובד עבודה זרה עובר על "לא יהיה לך אלהים אחרים", שפיכות דמים עובר [על] "לא תרצח", גלוי עריות הוא "לא תנאף". ועונשן של עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים, ג' מיתות בעולם הזה סקילה חנק הרג. ועל לשון הרע בעולם הבא שריפה, וכמו שאמרו (ערכין טו, ב) אני מלמעלה וגיהנם מלמטה, עכ"ל הגר"א, עיי"שלב.

*

לכ והנה מספר הפסוקים בפרשת האזינו הוא נ"ב כמנין 'כלב'. ולפי"ד הגר"א י"ל דרמזו בזה למה שאמרו חז"ל (פסחים קיח, א) דהמספר לשון הרע ראוי להשליכו לכלבים, שנאמר (שמות כב, ל) "לכלב תשליכון אותו" וכתוב בתריה (שם כג, א) "לא תשא שמע שוא" וקרי ביה לא תשיא, עיי"ש. [ועיי' בספר 'פני החמה' לרבי משה גלביין (עמ' רכג-רכה), שהאריך בזה בדברי טעם, ואין כאן המקום להביאו].

המדבר ושומע לשון הרע, עושה מום בעצמו בחוש השמיעה והדיבור - ובודאי יענש כנגדם לעתיד לבוא

שַׁחַת לוֹ לֹא בָּנִי מוֹמִים דוֹר עֲקֹשׁ וּפְתִלְתֵּל (לב, ה)

ה'חפץ חיים' בהקדמה לספרו 'שמירת הלשון', כתב וז"ל: צריך להיות זהיר בכל התרי"ג מצות בכל כוחו בימי חייו, כי הם הם הממשיכין חיותו לנצח באברי וגידו נפשו. [וזהו שכתוב בפרשת אחרי (ויקרא יח, ה) "ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וגו', ולא כתיב וחי עבורם", להורות לנו שאור המצוה גופא היא חיותו לעתיד לבא] כמו שכל אחד רוצה להיות שלם בכל אבריו בעולם הזה, שלא יהיה בעל מום אף באבר קטן שבקטנים.

ובפרט בענין שמירת הלשון, דאם יתיר חס ושלום לנפשו להיות מכת מספרי לשון הרע בעולם הזה, וממילא בודאי לא ימנע אזניו גם כן מלשמוע תמיד לשון הרע ורכילות ולקבלם, וגם כדי שיהיה לו אחר כך מה לספר, דזו היא מדת הולך רכיל, לילך ולשמוע במקום אחד כדי למכור הסחורה הזו במקום אחר, כמו הרוכל בסחורתו [כמו דאיתא בתורת - כהנים ובפרש"י בחומש (ויקרא יט, טז)] ואם - כן יקלקל בחייו את חוש הדיבור וחוש השמיעה, ובודאי יענש כנגדם לעתיד לבוא בנפשו באלה שני החושים גופיהו שהם הדיבור והשמיעה.

ובהערות, הביא ה'חפץ חיים' את דברי מרנא הגר"א על הפסוק "בו לדבר יחבל לו וירא מצוה הוא ישולם" (משלי יג, יג), וז"ל: כי יש רמ"ח אברים באדם, וכנגדן רמ"ח מצוות עשה, וכן כל דבר יש לו כוח חיוני מן המצוות. ולכן הבז לשום דבר מצוה הוא מחבל את עצמו, כי הוא נעשה חסר מכוח החיוני מאותו דבר. אבל הירא מלעזוב שום מצוה ורואה לקיים כל דבר, יהיה שלם בכל אבריו, עכ"ל.

והוסיף בזה ה'חפץ חיים' וז"ל: ונוכל לומר גם כן, דזהו כוונת הכתוב בהאזינו "שחת לו לא בניו מומם", פירוש: שחת לו לא, דהיינו בהעוונות שעושים אין משחיתין רק לעצמן, ולא לו חס ושלום, כמו דכתיב (איוב לה, ו) "אם חטאת מה תפעל בו" וכמו שפרש"י שם. "בניו מומם" עיין פירוש רש"י דפירש, דמומם של בניו הוא וכו', עיין שם. והכונה בזה כפשוטו, דנעשין על ידי העוונות בעלי מומין לבסוף, דהיינו, אם נעשה בעינינו הפקר איזו מצוה חס ושלום, נעשה באותו אבר המכונה נגד המצוה ההיא, בעל מום לבסוף, כמו שכתבנו בשם הגר"א, עכ"ל ה'חפץ חיים'.

לתגובות: Ci9335108@gmail.com

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

'ולקחתי אתכם לי לעם' | ביאור שורש 'לקח'

יֵעָרֵף כַּמָּטֵר לִקְחֵי... כִּנְשָׁר יַעִיר קֶנֶן עַל גּוֹזְלָיו יִרְחֹף יִפְרֹשׁ כִּנְפָיו יִקְחֵהוּ יִשְׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ
(לב, ב,יא)

השורש 'לקח' חוץ ממה שמשמש להענין של 'לקיחה' דהיינו לתפוס משהו בידיים ולהביאו אצלו, משמש הוא גם לענין של 'העברת בעלות' כמו 'מקח וממכר', ויש גם 'אש מתלקחת', ו'מלקחיים', וגם החיך קרוי כן מו 'ולשוני מודבק מלקוחי', וכאן בפרשה שלפנינו מופיע 'יערוף כמטר לקחי' והכוונה לדיבורי התורה, וכן כתוב גם כן 'כי לקח טוב נתתי לכם', והרמב"ן הוסיף בזה ביאור וכתב: "כי מה שלקח מן השמים ואמרתו על הארץ יערף על ישראל ותזל עליהם כטל". מבואר שה' כביכול לקח את התורה מן השמים ומסרה לנו, והענין הזה תמוה לכאורה שהתורה תקבל כינוי על שם משהו צדדי שנעשה עמה.

שאלות על שורש 'לקח'

ובכלל המעיין במקראות בהופעה של ענין 'לקיחה', יראה שברוב הפעמים היא מילה מיותרת שאפשר לעקוף אותה, ולמשל, 'ויקחו בידם מפרי הארץ ויורידו אלינו' - אפשר היה לומר 'ויורידו אלינו מפרי הארץ', וממילא מובן שלפני שהורידו תפסו את הפירות בידם. או 'ויקחו אבן וישימו תחתיו' היה אפשר לומר 'וישימו אבן תחתיו'.

גם התיבה הזו משמשת כתחליף לתיבות 'קבל' 'הביא' 'נתן' 'קנה', ואכן התרגום משנה את תירגומו לפי הענין, [כשמדובר בלקיחה רגילה מתרגם 'ונסיב'], והדבר בולט בענין של 'קבלת הדם' בקרבנות שבתורה כתוב 'ולקח' ולא 'וקבל' מלבד פעם אחת בדברי הימים (ב, כט כב) שנאמר 'ויקבלו הכהנים את הדם', וכל זה למרות שבפשטות יש חילוק בין 'לקיחה' ל'קבלה' ש'לקיחה' עוסקת בנטילת הדם מהקרבת, ואילו ה'קבלה' עוסקת בזה שהדם מצוי אצל המקבל, ובנקודה זו גם התרגום לא מתרגם את 'לקיחת הדם' כקבלה, אלא מתרגם 'ונסיב'.

[אך יש לציין שבתורה לא מוזכר כלל המושג של 'קבלה', יש בשורש זה רק את הענין של 'מקבילות הלולאות', וגם בתנ"ך זה מופיע רק בכתובים המאוחרים כמו במגלת אסתר, קימו וקבלו].

עוד יש להעיר, על הפסוק 'משכו וקחו לכם' שכתב רש"י (שמות יב כא): "משכו - מי שיש לו צאן ימשוך משלו. וקחו - מי שאין לו יקח מן השוק". מבואר ש'לקיחה' היא דוקא כאשר יש 'קנין', והלוקח מתוך רכושו זה 'משיכה' ולא 'לקיחה'.

ועל הפסוק 'קח את אהרן' פירש"י 'קחהו בדברים' דהיינו שיפייס אותו שיסכים, ולא פירש כפשוטו שיפריש אותו לענין של העבודה.
ולכן ביאור השורש הזה צריך 'תבלין'.

הביאור

ונראה ש'לקיחה' יש בה רגש של 'התייחדות', הלוקח מחליט להתמקד במשהו הנלקח, לשייך אותו אליו, ובהמשך יעשה בו את חפצו, ולמשל, 'ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו', לא נאמר 'וישם מראשותיו מאבני המקום', כי לפני ששם מראשותיו היה רגע של התייחדות עם הזכות לקחת את האבנים, היה לו איזה תחושה או הנאה או חיזוק מעצם הלקיחה. ובכל מקום לפי ענינו אפשר למצוא את הרגש שיש מעצם המגע או המעבר של החפץ, ולמשל, 'לקיחת הדם' אילו הלקיחה היתה רק בעבור האפשרות לבצע את ההולכה והזריקה - לא היה לזה חשיבות של עבודה, אבל היות ונאמר 'לקיחה' הכוונה שיש השלמה מסוימת מעצם הדבר שהדם עובר מהבהמה לכלי שביד הכהן... וכן כשנאמר 'וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחוט את בנו', מבואר שלקיחת המאכלת לא היתה הכשר מצוה שיוכל לשחוט, ואשר זוהי פעולה שאפשר לעשותה בזריזות ללא מחשבה מיוחדת, אלא כל פעולה היתה עבודה, היה 'וישלח את ידו', והיה 'ויקח את המאכלת', כביכול, אברהם אבינו רצה שיצלמו תמונה מיוחדת שבה הוא אוהו את המאכלת, הסכמה למצב שאדם כמו אברהם אבינו הוא מישהו הנראה כ"שוחט...'

ובקיצור, יש מקום לפרשנות כאשר נזכר 'לקיחה': אצל המרגלים אפשר לומר שהלקיחה היתה בידם לצורך משקל, חיפשו את הפירות הכי כבדים. וכשנאמר 'ויקחו אבן וישימו תחתיו' הכוונה שחיפשו דוקא אבן שתהיה בגובה שלהם כדי שאהרן וחור העומדים או יושבים מהצד יהיו בגובה של לתמוך בידיו.

ולכן מפרש רש"י 'קח את אהרן - קחהו בדברים' שלפני שיפריש אותו לעבודה, ישכנע אותו על גודל הזכות להיות כהן משרת לה', שהלב שלו יחפוץ במינוי הזה, יתרגש מהזכות הזו.

וזהו גם 'ויקח קרח - לקח עצמו לצד אחר', שעוד לפני שהתחיל במחלוקת היתה לו הסכמה בלב להיות 'בעל מחלוקת'!

*

וכך נבין גם את שאר הענינים השייכים לשורש זה.

'מקח וממכר' - כאשר מישהו 'מוכר' יתכן שזה מפני שאינו צריך את אותו החפץ, אבל ה'קונה'-ה'לוקח' יש לו ענין דוקא בחפץ הניקח, עוד לפני הקנין, כבר מבקש אותו. וכאשר נאמר 'נתתי כסף השדה קח ממני' - הכוונה שאברהם אבינו מבקש מעפרון שיבין שיש צורך כסף המוכן כבר לרכישת השדה, שיעורר את הרצון לקבל את הכסף... וכידוע 'קידושי כסף' לומדים 'קיחה קיחה משדה עפרון' ש'כי יקח איש אשה' זה בכסף, והרמז בזה הוא שהאשה לא תמסור את עצמה רק מחמת שהאיש מצא חן בעיניה או שפיתה אותה, אלא

תתרצה רק מחמת שמקבלת ממנו 'שוה פרוטה', שיהא מצב כמו בשדה עפרון שהשדה לא נמסר בחינם, כנראה קנין כזה יש לו יותר תוקף ורצינות.

ולכן החיך מכונה 'מלקוחי', כי מצד הרצון לשבוע אפשר לאכול מכל המזומן לפניו, אבל החיך שאינו משמש לבליעה אלא לטעימה, הוא הבוחר מה לאכול, הוא המחליט מה מרגש אותו.

ו'אש מתלקחת' הכוונה שחומר הבעירה כאילו מזמין ומשכנע את האש לבחור באכילתו, והחידוש במכת ברד היה שאף שברד אינו חומר בעירה, והאש בורחת ממנו, כאן היה להיפך שהיא בחרה שהברד יהא מאכלה, התאחדה עמו באהבה...

'ומלקחיים' שבהם תופסים גחלים בוערים, הכוונה שאדם זקוק לגחלת, אבל יש לו מניעה שאינו יכול לתפוס בה מחמת החום והאש, וה'מלקחיים' עוזרים לו להתייחס לאפשרות השימוש ב'גחלת', בלא זה היה תמיד צריך להבעיר אש בעצים חדשים.

ובזה מובן הפסוק 'משכו וקחו לכם', כי אין ענין מיוחד בכבש מיוחד מבין הכבשים, אלא העיקר שיהודי יהא לו כבש להקרבה, ולכן מי שיש לו כבשים, מספיק 'משכו', ומי שאין לו צריך לבחור בקניה.

ביאור פסוקי הפרשה

וכעת נפנה לביאורי הפסוקים בפרשה:

'יערוף כמטר לקחי' - בדרך כלל, כאשר מישוהו 'לוקח' לעצמו משהו, הרי זה מפני שאותו המשהו נבחר עליו, הוא זקוק לו, וממילא רחוק שיתן אותו למישוהו אחר, אלא אם ימצא משהו היותר נבחר וחשוב לו, אז יתכן שיוותר על 'לקיחתו' הראשונה, בכדי 'לקחת' את השניה, והנה התורה היא 'כלי חמדה' של ה', כביכול מכל מה שיש בעולם לא בחר ה' לעצמו אלא את התורה, אך לאחר מכן כאשר רצה לקחת את ישראל לעמו, היו כל כך חביבין לפניו שהיה מוכן לתת להם את ה'כלי חמדה', וכלשון המשנה (אבות ג יא) "חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה חבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתני אל תעזובו", כלומר התורה היא הענין החביב ביותר על ה', כל הבריאה נעשתה בכדי לשרת את התורה, היא שעשועיו, אבל כדי לקנות את עמו מוכן ה' לתת להם את ה'כלי חמדה' - לתת להם את ה'לקח טוב' שלקח לעצמו!

*

וכדי להבין את העומק שבדבר נעתיק מה שכתבתי בביאור הלשון של ברכת המצוות 'אשר קדשנו במצוותיו', [שהלשון הזה קשה מכמה צדדים, ולא נאריך כאן בדקדוקים]:

"...כאשר אדם מקדש אשה, הסדר וההלכה הם שבתחילה פונה אליה ומציע לתת לה פרוטה או טבעת מתוך בקשה של 'התקדשי לי בטבעת זו', וכוונתו שתמורת ההנאה שיש לה בקבלת הטבעת תסכים לתת לו לקנותה לרשותו, ואחר ההצעה והאמירה הזו עדיין איננה קנויה לו, אלא רק ברגע שאכן תסכים לקבל את ההצעה - ותקבל את הטבעת לרשותה, באותו רגע יחולו הקנין והקידושין ותתקדש ותתייחד לו.

והמנהג שלנו אינו לבוא בלשון בקשה ולומר 'התקדשי לי', אלא מדברים בלשון של הודעה 'הרי את מקודשת לי בטבעת זו', והלשון הזו תמוה, שהרי משמעותו שהמקדש מודיע לאשה שהיא מקודשת אליו בטבעת זו, ואיך יכול לומר כן, והרי עדיין לא קיבלה את הטבעת, וצריך לומר שכוונתו לומר 'הרי את מקודשת לי ברגע שתקבלי את הטבעת, אולם הנוסח הזה לא מובן כי העיקר חסר, היה לו לומר בפירוש 'הרי את מקודשת לי בקבלת טבעת זו'.

אך האמת היא שההקדשה אינה חלה דרך השלב השני שהוא קבלת האשה, אלא ההקדשה חלה דרך הדיבור של המקדש, שברגע שהאשה קיבלה את הטבעת כאילו חוזר המקדש ואומר ש'הרי את מקודשת לי', כי ברגע שהיא מוכנה שיקח אותה, אז מקיים 'כי יקח איש אשה' והוא לוקחה לרשותו, ולא שהיא מכניסה את עצמה לרשותו [וכנודע דברי הר"ן בזה שהיא מבטלת את עצמה כדבר של הפקר].

ועל כן אומר לה המקדש שהנה אני מצדי מקדש אותך, מכניס אותך לרשותי בכל רגע, אוסר אותך על כל העולם, אלא שזה מותנה בטבעת זו, כאשר היא תכנס לרשותך תיתפס בך ההקדשה הנצחית שלי, כאילו שאמרתי לך את מאמר ההקדשה לאחר מכן!
וכמו כן ממש היה עמנו בזמן קבלת התורה:

ה' בא והציע לנו את מצוותיו באומרו 'ועתה אם שמוע תשמעו לקולי ושמרתם את בריתי', כי מצדו הוא כבר מְצַוֶּה וְכוּרֶת ברית, תובע ומחייב כבר לקיים את מצוותיו, אך מסכים שהתביעה הזו תהא מותנית באם אנו נסכים לכך, וכאשר אמרנו 'נעשה ונשמע' היה זה כמו פשיטת האצבע לקבל את הקידושין, ובאותו רגע אכן באו מלכי השרת וקשרו לכל אחד מישראל שני כתרים, ותוך כדי הקבלה-ההסכמה הזו חלה ההקדשה של ה', חלו עליהם חובת כל הציוויים.

והנה הכתרים הללו לא היו כסף הקידושין, כי אם כן היה ה' צריך להראות לנו אותם לפני שאמרנו נעשה ונשמע... אלא כסף הקידושין הוא עצם המעלה והזכות שה' בחר אותנו להיות אלו המצווים... מעלה אותנו מארץ מצרים ונושא אותנו על כנפי נשרים... מסביר לנו שבכך נהיה סגולה מכל העמים ממלכת כהנים וגוי קדוש, וכאשר אדם זוכה להיות במעלה כזו שנעשה מְצַוֶּה, ממילא יש לו כתרים המגלים שהוא אכן 'סגולה מכל העמים'.

ומעתה כאשר אנו אומרים 'אשר קדשנו במצוותיו' אנו חוזרים להיזכר ברגעים של 'ועתה אם שמוע תשמעו בקולי', כביכול שומעים את ה' האומר לנו מְצַדִּי אתם כבר מצווים בכל המצוות הללו גם לפני שקבלתם אותם, ולכן הם אמנם 'צוויים' אבל הם היו 'מצוותיו' כי עדיין לא התברר שאנו אכן מצטווים במצוותיו...

וכאן אנו ממשיכים ונזכרים שאכן אמרנו נעשה ונשמע וקיבלנו את הכתרים, והגיע יום שבו 'צונו' על נטילת ידיים, להתעטף בציצית, להניח תפילין..."

*

ונחזור לענייננו, התורה כולה צוויים, כתוב בה כל הצוויים שה' רוצה לצוות אותנו, ובשביל המצב הזה ברא ה' את כל העולם, הכל מוכן באופן שיהא מציאות המאפשרת את כל הצוויים הללו, המצב הזה שאפשר לצוות כך וכך, זהו מה שכביכול ה' לוקח לעצמו מכל הבריאה, אבל, כאשר יש יהודים המתחייבים במצוות הללו, ונלקחים ומתקדשים בזה להיות עם ה', זה יותר חביב על ה', עדיף לו שיהיו 'מצוויים' מאשר שיהא מצב שביכולתו 'לצוות', וכמו אדם היכול לקנות אשה אחת, שעדיף לו להיות במצב שכבר קנה אשה מאשר להיות במצב שיכול הוא לקנות...

וזהו בעצם כל הביטוי של השירה שלפנינו, עד ה'שירה' הזו כתובים ההוראות של התורה, כתוב גם כיצד היא מחייבת ומשעבדת את המתחייבים אליה... אבל ב'שירה' כתוב בתוקף גדול שכל התכלית והרצון של ה' הוא לא להיות מצוה, אלא שיהיו מצוויים, שאלו שהסכימו להיות מצוויים אכן ישמרו על ההתחייבות הזו, יבינו שהוא לא יותר על כך, לא להם, ולא לכל אלו שיחפצו לקלקל את הקשר הזה...

את הבהירות הזו העולה מתוך ה'שירה' בתוקף רב, מתאר ה' כ'יערוף כמטר לקחי, שהלקוחין הללו שה' לוקח אותנו דרך ה'לקח טוב' שיש לו - המלים המביעות אותם - יורמו עלינו כמטר המגיע בתוקף אבל מביא עמו חיים לעולם!

ומעתה מובן מאד מה שנאמר 'פרוש כנפיו יקחהו' - כי ה' כביכול עשה השתדלויות שנתקרב אליו...' כנשר יעיר קנו על גזליו ירחף', אבל הכל היה בשביל השלב של 'פרוש כנפיו יקחהו' שבה הוא יציע לנו להיתפס בו, להשתייך אליו, זאת היא צורת ה'קחה' - הקידושין, מציע את מצוותיו, ואנו צריכים לומר 'נעשה ונשמע', יש התרגשות נפלאה בכל הבריאה מעצם ההסכמה הזו, גם ללא להתייחס לצוויים עצמם וכיצד אכן יתקיימו...

*

ובימים אלו שבין 'עשרת ימי תשובה' ל'שמחת תורה' - העסק הגדול הוא בבהירות של השמחה הזו, כי כאשר מביטים על חטאי העבר שבו לא קיימו את הצוויים, האור הזה נעשה כהה וחשוך, כי יתכן שעדיף לא להיות מצווה מאשר להיות מצווה שאינו מקיים... אבל כאשר יש את האור של התשובה המבאר שכל החטאים מתתקנים ונמחקים, ותמיד חוזר האור המשמח של ההסכמה להיות מצוויים, זוהי השמחה הגדולה שהיא תכלית הבריאה.

*

תבונות ההלכה - במהות ה'לקיחה' של ד' מינים והידוריה

המצוה של נטילת לולב נאמר בה 'ולקחתם לכם', וידוע שה'ולקחתם' הכוונה להגביה את הלולב, בזה יוצא ידי חובתו - 'מכי אגביה נפק ביה'. וה'לכם' בא להדגיש שצריך שהלולב גם יהא שייך לזה הנוטלו.

ובפשטות, הדין הראשון הוא פעולת המצוה, והדין השני הוא 'הכשר מצוה', כי גם מי שקנה לולב בכל הקנינים אבל לא הגביה אותו ביום הראשון - לא יצא ידי חובתו, למרות

שה'לכם' שלו כולל גם לולב, וכן מי שהגביה לולב ביום הראשון אבל לא היה שייך לו גם כן 'לא יצא ידי חובתו'. ומבואר שהמצוה מתקיימת ב'נטילה', אלא שמתנאי המצוה שיהא הלולב 'לכם'.

ולכאורה היות שמצאנו שענין 'לקיחה' שייך גם ב'מקח וממכר', היה אפשר לפרש את הפסוק כפשוטו שהמצוה היא 'ולקחתם לכם' - שכל אחד יקנה ד' מינים שיהיו שייכים לו, וזהו, ומנלן שיש מצוה ב'הגבהה'?

וראיתי בספר 'טעמו וראו' להג"ר נועם לסר שליט"א שכתב שאילו היה זה רק דין קנין לא היה קפידא דוקא על יום הראשון, ולכן מובן שצריך איזה התעסקות אחרת של 'לקיחה'.

אולם מעתה, שוב, ביאור הפסוק הוא 'ולקחתם לכם' - שתגביהו לולב שהוא כבר שייך 'לכם', ולכאורה אין זה כפשוטו של מקרא.

אך לפי המבואר במאמר שלפנינו, גם כשהלקיחה היא הגבהה בלבד, אין זה הגבהה גרידא, אלא הגבהה מתוך יחוד מסויים והתרגשות, ואומרת התורה שחוץ מההתרגשות של עצם המינים משמחי לב רואיהם, תהא התרגשות שהם שייכים 'לכם'! נוכעין זה כתב בספר הנ"ל.

וכאן נרמזו כל החלק המוסרי והרעיוני שיש בד' מינים הללו, שהפירות הללו רומזים על הקומה השלימה של כל אחד, וביארנו באורך בספר תבונות מועד שהמינים הללו עם דיניהם המיוחדים והידוריהם הם משהו שקשה מאד להשיג מושלם ביותר, וכך הוא גם מצב הנפש של יהודי, תמיד יש מה להוסיף ומה לתקן... ולכן, יתכן שיהודי יביט על החסרונות של המינים שלפניו, ויאמר, כנראה הלב שלי עקום ולכן האתרוג שלי עקום, אבל היות והפסוק ממשיך ואומר 'ושמחתם לפני ה' אלקיכם', ממילא מובן שבעמדנו אחר ימי התשובה, רוצה התורה מהלך הפוך, שכל אחד יביט על החלק היפה והמעולה של המינים, ויאמר לעצמו, שכל החסרונות הם הענינים השייכים לשנה שעברה, לחטאים שכבר נמחלו ביום כפור, ולכן המינים כשרים למרות החסרונות, וכעת עלי להביט על החלקים היפים המציירים את העתיד של השנה החדשה, מזמינים אותי לשמוח בהם כבר עכשיו, ושמחתם לפני ה' אלקיכם.

ונכון, שכאשר מישוהו רק הגביה את הלולב יצא ידי חובתו, אבל אמרו חז"ל (פסחים צה, ב) "אפשר ישראל נוטלין את לולביהן ואינם אומרים הלל?!". מבואר שפשוט שצריך את ההתעסקות עם המינים הללו, לראות את החלק שבו אנו אומרים 'הודו לה' כי טוב', ולבקש גם על מה שצריך לתקן ולבקש 'אנא ה' הושיעה נא'. וכנראה אנשי ירושלים כל כך התפעלו בשמחה הזו, עד שהיו מתעסקים עם לולביהן כל היום, כי את ה'לקיחה' אפשר לקיים ברגע אחד, אבל הרגש הנספח ללקיחה אין לו גבול.

אך לפי זה בשאר ימים שאין דיני לכם, לא יהא ענין באריכות הזו, וכן מעיר בספר הנ"ל, אך לא משמע כן מתוכן הברייתא (סוכה מא, ב) המתארת את מנהג אנשי ירושלים, אלא שיש לדייק מלשון הברייתא שם "...אדם יוצא מביתו ולולבו בידו, הולך לבית הכנסת לולבו בידו, קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו...", לא נאמר 'לולב בידו', אלא שוב ושוב

נאמרו 'לולבו', ומבואר שההידור של מנהגם היה לא רק בהוספה על זמן קיום המצוה, אלא גם שההוספה הזו תהא ב'לולב' של 'לכם', כדי להמשיך את המוסר והרעיון של הלולב למשך כל שבעת הימים.

אספקלריא לחג הסוכות / ישראל אברהם קלאר

נמשלה תורה כמים

יֵצֵרָה פְּמָטָר לְקַחֵי תֵזֵל פֶּטֶל אִמְרָתִי בְּשִׁעִירִים עָלֵי דְשָׂא וּכְרַבִּיבִים עָלֵי עֵשֶׂב (לב, א-ב)
בחג נידונים על המים.

דימתה התורה את עצמה למים. "דורשי רשומות אמרו, אין 'מים' אלא תורה, שנאמר (ישעיה נה, א) הוי כל צמא לכו למים" (בבא קמא פב.). כדי להורות על כך, אף נתינת התורה היתה במים, ככתוב: 'גם שמים נטפו, גם עבים נטפו מים. הרים נזלו מפני ה', זה סיני' (שופטים ה, ד-ה)^{לב}. 'אשרי האיש אשר וגו', כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה, והיה כעץ שתול על פלגי מים, אשר פריו יתן בעתו וגו'."

מהי ההקבלה ביניהם? במידה מרובה אמורים הדברים כלפי פעולת התורה כנגד היצר הרע. "תנא דבי רבי ישמעאל, אם פגע בך מנוול זה - היצר הרע - משכהו לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח וכו', דכתיב הוי כל צמא לכו למים, וכו'" (סוכה נב:).

תורה המטהרת

"כשם שהמים מעלים את הטמא מטומאתו, כך דברי תורה מעלים את האדם מדרך רעה לדרך טובה" (ספרי עקב מחלד). בכלי יקר (ויקרא ו, כא) מבואר: כשם שכלי נחושת יש לו תקנה על ידי מריקה ושטיפה מבית ומחוץ - כך תלמיד חכם יש לו תקנה על ידי התורה שנמשלה למים המטהרתו מבית ומחוץ, כי על ידי התורה יהיה תוכו כברזל^{לד}. - ואמר מרנא ה' חפץ חיים^{לז}: כשם שמים מטהרים את האדם אף שהטומאה מתפשטת בכל איבריו, כך התורה מטהרת את האדם מטומאת עוונותיו אפילו אם נתפשטה עליו מכף רגלו ועד ראשו. ברם, כשם שאין אדם נטהר עד שיעלו המים על כל איבריו ולא תהיה שום חציצה בין האיברים למים, כן צריך שישעבד באמת את כל גופו ואיבריו לתורה ולא תהיה שום חציצה...

כח התורה לעצב את היצר הרע

פעולת התורה כנגד יצר הרע היא יסודית מאוד, לא זו בלבד שיוצאת כנגדו למלחמה שעה, התורה מסוגלת אפילו להפוך את היצר על פיו, לחולל בו חילופי חומרים, עד שיתהפך גם הוא עצמו לטוב!^{לו}

^{לב} מכילתא יתרו (סוף פרשה ה), ומדרשים נוספים. וכעין זה בתהלים סח, ט.

^{לד} ולנוסחת הגר"א: כשם שהמים משיבים את הנפש, כך דברי תורה משיבים נפשו של אדם מדרך רעה לדרך טובה.
^{לז} שלתלמיד חכם יש דין 'כלי נחושת'. ומסיים: אבל עם הארץ נמשל ל'כלי חרס', ואינו יוצא מידי דופיו כי אם בשבירת לבו.

^{לו} שמירת הלשון, שער התורה, פרק א.

^{לז} כמאמר חז"ל 'הנה טוב מאד' □ זה יצר הרע' (בראשית רבה ט, ז), 'אורות מאופל'. צדיקים יש להם תאוה ומה

הלוא כה אנו מתפללים: "וכוף את יצרנו הרע להשתעבד לך", שהיצר הרע עצמו ישתעבד לגבוה. 'ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך - בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע' (ברכות פ"ט מ"ה). וזה הנצחון על היצר הרע, לברר ממנו את בחינת הטוב (אור החיים ויקרא ז, לז), להעלות את התשוקות לאהבת ה'! נראה לפרש: 'שתה עוונותינו לנגדך, עלומנו למאור פניך' (תהלים צ, ח): שמת את כח היצר התאווני שבנו, שיהיה כלפיך בלבד! את סערת ימי עלומינו - שיהיה אך לתשוקת מאור פניך!

שנינו באבות דרבי נתן (טז, ג נו' א, ועי' סוכה נב.): ר' שמעון בן אלעזר אומר, אמשול לך משל, למה יצר הרע דומה, לברזל שהטילוהו בתוך האור, כל זמן שהוא בתוך האור עושין ממנו כל כלים שירצו, כך יצר הרע אין לו תקנה אלא בדברי תורה שהם כאש, בלבד, שנאמר (משלי כה, כא-כב) אם רעב שונאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים כי גחלים אתה חותה על ראשו, וה' ישלם לך, אל תקרי ישלם לך אלא ישלימנו לך'. על ידי שתשקהו מים אתה חותה גחלים על ראשו להתיר אותו עצמו לכלי לעבודת ה'! - אין רע יורד מן השמים, איך תביא את היצר עצמו אל השלימות? על ידי עסק התורה ה' ישלימנו לך, יביא אותו עצמו אל השלימות!

תורה תבלין

ידועים דברי חז"ל (קדושין ל): 'בראתי יצר הרע - בראתי לו תורה תבלין'. ייאמר 'בראתי לו תורה מבטל' מאי משמע 'תבלין'? אמת הוא! התורה היא תבלין הממתיק את היצר עצמו!^ל מה נמלצו כדבש דבריו הידועים של רבי עקיבא, בצעדי הראשונים בלימוד התורה, בשנתו הארבעים: אם המים הרכים 'פסלו' (-עיצבו) את האבן הקשה, כל-שכן שהתורה תוכל לעצב את לבי! (אדר"נ ו, ב. עי"ש).

בחג נידונים על המים. והשיאנו ה' אלקינו את ברכת מועדיך וכו' ותן חלקנו בתורתך וכו' וטהר לבנו לעבדך באמת!

שבת שלום ומבורך, וחג שמח!

תאותם הקב"ה (במד"ר ג, א).

^ל בב"ב טז. נאמר שאיוב, שאל 'בראת שור וכו'', שהיצר מכריח לעבירה, והשיבוהו שברא לו ה' תורה תבלין. ויבואר, שתשובתם היתה, שאכן צדקו דבריו שכשהיצר כצורתו כיצד יתגבר, אבל התורה היא 'תבלין' ליצר עצמו לשנותו לטוב, ודו"ק.

הלכות החג / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' תפילה כהלכתה' הליכות בת ישראל'

שבת - פרשת "האזינו" - י"ב תשרי

הדלקת הנרות: ירושלים - 5:41 מרכז - 5:56 צפון - 5:49 ובדרום - 6:01

הפטרה: וידבר דוד וגו' (שמואל ב, כ"ב). אין אומרים אב הרחמים ואין אומרים צדקתך צדק וגו'

צאת השבת: ירושלים - 6:52 במרכז - 6:53 בצפון - 6:52 ובדרום - 6:54 רבנו תם - 7:32

בני אשכנז - אין אומרים ויהי נועם וגו' בני ספרד - אומרים

סוף זמן קידוש לבנה: לכתחילה - במוצ"ש י"ד תשרי כל הלילה. ובדיעבד - בליל שני ליל יום טוב, כל הלילה.

*

דינים ומנהגים לחג הסוכות תשפ"ג

לקראת כניסת חג הסוכות

הימנעות מאכילה ושינה בערב החג: כתב הרמ"א תרל"ט, ג: "ולא יאכל ביום, מחצות ואילך, כדי שיאכל בסוכה לתיאבון" וכן כתב בא"ח (א) האזינו, ג. אמנם הכרעת הפוסקים, דהיינו מתחילת שעה עשירית (3:20) - משנ"ב, כ"ז. אלא שבכל ערב שבת ויו"ט "מצווה להימנע" ובערב סוכות הוא איסור. בעל "תרומת הדשן" לא היה ישן בערב סוכות בצהריים, כדי שיוכל לישון לתיאבון בלילה (לקט יושר סוכה, ז). כי השינה בסוכה, קובעת עיקר הדירה.

אגידת הלולב: מצווה לאגוד את המינים בקשר גמור, דהיינו קשר על גבי קשר, משום נוי המצווה (שו"ע תרנ"א, א). המנהג לאגוד את הלולב ומיניו בערב יום טוב, כשמותרת עשיית קשר על גבי קשר (ליקוטי מהרי"ח). שלדעת החת"ס בחידושו לסוכה ל"ו ע"א ד"ה במינו וכו' ודעת ה"בכורי יעקב" ז-ח האיגוד צריך שיהיה דווקא בקשר ע"ג קשר. [וכיום, רבים נוהגים להשתמש ב"קוישיקלך"].

לעניין עשיית תנאי, בכניסת החג בנוגע ל"מוקצה" של נוי הסוכה - לעיל עמ' 25 .

כניסת החג

הדלקת נרות יום טוב: ירושלים - 5:39 במרכז - 5:54 בצפון - 5:46 ובדרום - 5:59

מכסים את השולחן במפה נאה לכבוד החג, גם את השולחן שבבית, ולא רק שבסוכה (פמ"ג ומט"א תרכ"ה, ל"א). ויש שמכסים את השולחן במפה כל ימי חול המועד, לכבוד החג.

הערה: יש להדליק את נרות החג בתוך הסוכה (שו"ע תרל"ט, א). ונשים המדליקות בסוכה ומבקשות מאחר להעבירם לבית או מעבירות בעצמן את הנרות לתוך הבית - "לא יפה הן עושות" אפילו מעבירים למקום שמשתמשים לאורם (משנ"ב רס"ג מ"ח בשם החיי אדם). הסוכה קטנה וחוששים לדליקה, ואין קופסת זכוכית - ידליקום בבית במקום שמכינים צרכי הסעודה, וטוב להעמיד הנרות, אם אפשר, בחלון הפונה אל הסוכה (משנ"ב שם, ח וראה תרכ"ז, ט"ו).

מברכים על הנרות: "להדליק נר של יום טוב" ובנות אשכנז והנוהגות כבן איש חי מברכות שהחיינו בהדלקת הנר ובנות ספרד עדיף שתצאנה בברכת שהחיינו שבקידוש.

אכילה בסוכה בליל ראשון של סוכות

חובה. לקדש ולאכול "כזית" פת לפחות, בליל חג ראשון של סוכות, כנלמד מהיקש ט"ו - ט"ו מחג המצות (שו"ע תרל"ט, ג ומשנ"ב, י"ט) ויש להמתין עד שיהיה לילה ממש - 7:15. ונכון לכתחילה, לאכול מעט יותר "כביצה" פת [לגר"ח נאה זצ"ל - 57 גרם ולהחזו"א זצ"ל 100 סמ"ק], לצאת ידי הסוברים שהחיוב ב"כביצה" (מ"ב, כ"ב).

קידוש

לפני הקידוש, היה נוהג מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל להזהיר לנשים שברכו "שהחיינו" בהדלקת הנרות, שלא תענינה "אמן" על "שהחיינו" שבקידוש, ובדיעבד, אם ענו - אינו הפסק (מנחת שלמה תניינא, ס), ויש שפסקו, שאף לכתחילה, יכולות לענות (שו"ת אגרות משה או"ח ד, ק"א). מכל מקום, מי שענתה אמן נכון שלא תשתה מכוס הקידוש, מפני שהפסיקה באמן בין הגפן לשתייה (שו"ת הר צבי או"ח נד שו"ת שבט הלוי ח"ג או"ח סט וחזון עובדיה עמ' קל"ג) ויש שכתבו, שתעשה איזה הפסק ותברך הגפן לפני שתייתה (לוח דבר יום ביומו). ואשה המברכת בכל קידוש הגפן לעצמה לפני שתייתה, לכל הדעות עונה אמן שוב על ה"שהחיינו" שבקידוש.

וכך הכריז מורנו הגרש"ז אויערבך זצ"ל לפני הקידוש בליל ראשון: "יש לכוון בשמיעת ברכת "אשר קדשנו במצוותיו לישב בסוכה", גם על מצות אכילת כזית פת בלילה זה בסוכה, ולכן רצוי שלא להפסיק בדיבור משעת הקידוש ועד אכילת כזית הפת, וכן להיזהר לאוכלו בתוך כדי אכילת פרס [כ 4 דקות, ולקטן יש לסמוך עד 9 דקות], ולכוון בקיום מצות סוכה לשם זכירת יציאת מצרים, כדכתיב למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים, ושהם זכר לענני הכבוד" (הליכות שלמה סוכות ט, ג וכף החיים, נ).

יש שפסק, שבלייל א' אין יוצאים ידי חובה כי אם בפת שיוצאים ידי אכילת מצה, ולא ב"עשירה", ומעט מלח מותר וצ"ע (פמ"ג סוס"י תרמ"ג). ואכן כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א (מועדים וזמנים א, פ"ו), שיש להדר ולא לאכול ל"כזית" ראשון חלה מתוקה [ולבני ספרד, כמובן, אפילו חלה "חצי מתוקה" אין ברכתה המוציאה, כל השנה], למעשה, אף שהנ"ל הידור בלבד, מכל מקום, כתב מטה אפרים תרכ"ה נ"ב: "ומצווה מן המובחר ללעוס ולבלוע בשעת המוציא, את כל ה"כזית" ביחד" כבאכילת מצה (ראה משנ"ב תע"ה, ט). ובאלף

למטה תרכ"ה, פ"ז שיש לאכול "כזית" ראשון לבדו בלא דג או סלטים, ותוך כדי "אכילת פרס" - 4 דקות.

הכוונה בעת האכילה והישיבה בסוכה

הכוונה לצאת ידי חובת מצוות סוכה כתיקונה, לכוון בעת הברכה האכילה והישיבה: שציונו הבורא, לישיב בסוכה, לזכור יציאת מצרים, וגם זכר לענני כבוד שהקיף הקב"ה את עם ישראל, להגן עליהם מן השרב והשמש, מפני שהתורה כתבה בפירוש, "למען ידעו דורותיכם וגו'", ואף שלמעשה, כל שכיוון לצאת ידי המצווה בלבד, **בדיעבד** יצא מכל מקום, יש לאדם לצאת במצווה חביבה זו בדקדוק כדי לצאת ידי כל השיטות (מ"ב תרכ"ה, א). ובמ"ב תע"ז, ה בשם השל"ה: "ראיתי בני עליה, מנשקים הסוכה בכניסתם וביציאתם".

חובת אישה במצוות ישיבת סוכה

בנות ונשים פטורות ממצוות סוכה - כשם שפטורות מכל מצוות עשה שהזמן גרמא, ואעפ"כ, **בנות אשכנז** כשיושבות בסוכה - רשאיות אף לברך "אשר קדשנו וכו' לישיב בסוכה (רמ"א תש"מ ומ"ב, א עפ"י שיטת ר"ת בתוס' ר"ה ל"ג ע"א). מאידך, **בנות ספרד** - אסורות לברך (עפ"י שיטת בעל השו"ע שם), כדברי הרמב"ם: "ואיך תאמר וציונו, והרי לא ציונו?" **"מכל מקום**, מצווה על כל איש ישראל להושיב אשתו ובני ביתו עמו בסוכה להסתופף בצל השכינה ולהודיעם חסדי ד' עם עמו, כדי שתהיה אהבתו ויראתו על פניהם" (כף החיים תר"מ, ה). ובמנהגי חתם סופר ח, י"א: "כל בניו ובנותיו, חתניו וכלותיו אכלו עמו בסוכה כל ימי החג", ופשוט, שעל ידי ישיבת הנשים בסוכה, על כל פנים בלילה הראשון, מקיים גם האיש יותר בהידור "תשבו כעין תדורו".

חובת קטנים וילדים בישיבת סוכה

"בן קטן, שאינו צריך לאמו", היינו, כבן 5-6 מחנכים אותו לאכול בסוכה (שו"ע תר"מ, ב). ואסור להאכילו בידיים פת, מזונות או תבשיל של חמשת מיני דגן מחוץ לסוכה (ישועות חכמה לבעל מסגרת השולחן קל"ה, ט"ו). כשמזג האוויר קר וגשום, או ילד רגיש, שהשהייה בסוכה עלולה להזיק לבריאותו, או תגרום לו צער - יאכל בבית. כמו כן, קטן המסוגל לכך, מחנכים אותו גם כן, לישון בסוכה אלא אם כן, לילות סוכות קרים (ערוה"ש תר"מ, ב).

תינוק בעריסה, הנזקק לטיפול בלילה ואמו חולה או חלושה, במידה ושינת האב בסוכה עלולה ממנו למנוע ממנו את שמיעת קול בכי התינוק - האב פטור משינה בסוכה (שו"ת שבט הקהתי א, קצ"ח עפ"י מקור חיים)

הערה: אין להחליף לתינוק טיטול בתוך הסוכה. וכל שכן, שלא להושיבו להתפנות שם (רמ"א תרל"ט, א).

אחרי שחרית אומרים הלל שלם, כל משך חג הסוכות **טעו וקראו הלל בדילוג** - חוזרים וקוראים הלל שלם, ואם ברכו בראשון לא יברכו שוב. **הלל נאמר, בדיעבד עד השקיעה**, שנאמר: "ממזרח שמש ועד מבואו, מהולל וגו' "

*

נטילת לולב

אכילה ושתייה לפני נטילת לולב

אין לאכול לפני הנטילה, פת או מזונות יותר מ"כביצה" - 56 גרם (שו"ע תרנ"ב, ד). ואף בפחות, אין להקל אלא בצורך גדול (משנ"ב, ז). **שתיית קפה או תה ליישוב הדעת**, מותרת לפני הנטילה (ערוה"ש שם, ה). **בנות ונשים**: מותרות לאכול ולשתות לפני נטילת לולב, שאף כשנוטלות לולב, לא קיבלו על עצמן, את איסור האכילה (א"א מבוטשאטש תרמ"ח ד"ה עוד).

בדיקת ד' המינים לפני הנטילה: אין צריך לבדוק בכל יום את המינים לפני הנטילה, כיון שהוחזקו להיות כשרים, אלא א"כ נפלו או קיבלו מכה (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

אחיזת המינים

"ימין ד' רוממה", על כן, אוחזים הלולב עם ההדס והערבה [שלש מצוות] ביד ימין, החשובה יותר, ואת האתרוג [מצווה אחת] ביד החשובה פחות, שמאל. איטר יד [שמאלי]: **בן ספרד** - נוטל ככל אדם לולב, בימין ואתרוג בשמאל. **בן אשכנז** - נוטל הלולב ביד שמאלו והאתרוג בימינו.

נטילת לולב לאישה

אישה פטורה ממצות לולב (רמ"א תרנ"ח, ט) ככל מצות עשה שהזמן גרמא, אולם **בנות אשכנז** רשאיות אף לברך על הלולב (משנ"ב תרנ"ד, א ותרנ"ח, מ"א) ויש שכתב שנחשבת מצוה זו לגביהן, כאילו קיבלוה על עצמן כחובה (שו"ת רע"א בהשמטות לסי' א). **ובת ספרד**, יש אומרים שלא תברך (ברכי יוסף תרנ"ד, ב בשם רבו הגאון רבי יונה נבון זצ"ל, וכן דעת הגר"ע יוסף זצ"ל ראה שו"ת יחוה דעת א, פח-פט),

אכן, יש הסוברים שגם בנות ספרד תברכנה על הלולב כדברי "ברכי יוסף" שם ובספרו יוסף אומץ סי' פ"ב "נהגתי לומר לנשים שיברכו על הלולב וכמנהג קדום שהיו נוהגות הנשים בעיר הקודש, הגם שמרן פסק שלא יברכו, נראה דאילו שלטו עיניו הקדושות בתשובת רבי יעקב ממרוי"ש וכו' ודאי כן היה פוסק ומנהיג" וכן כתב כף החיים תקפ"ט, כ"ג, שכן היה מנהג ותיק בירושלים שהנשים הספרדיות גם הן ברכו על הלולב, ובשו"ת רב פעלים ח"א בסוד ישרים סי' ב שכן היה מנהג הנשים בבבל. מפורסם, שמרן הגר"ע יוסף בבחרותו כשהיה בבית הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל ראה שאימו ע"ה ברכה על הלולב, ולשאלתו, הרי אסור לאשה לברך על הלולב? ענתה: "כך הורה לי לברך מרן הבן איש חי בעצמו, ומצוה עלי לקיים דברי חכמים"

הסרת טבעות היד בנטילת לולב

הכרעת המשנה ברורה (תרנ"א, לו) מן הדין יש לחשוש ולהסיר את הטבעות בעת שמברכים על הלולב, ואם נטלו בלא להסיר הטבעת - **יחזרו וייטלו בלא ברכה**. וכן כתב בילקוט יוסף מועדים עמ' קס"ד: "נכון להסיר את הטבעת מעל האצבע בשעת נטילת לולב, אף שמעיקר הדין אין לחוש".

חובת קטנים ובנים בנטילת לולב

"קטן היודע לנענע, אביו חייב לקנות לו לולב", כיום, רבים נוהגים שהילדים מברכים ומנענעים בלולבו של אביהם (שו"ע תרנ"ז, ב וערוה"ש שם, ב). ארבעה מינים שקונים לקטן, צריכים שיהיו כשרים לכתחילה, אך אין חיוב להרבות במחירים כדי שיהיו מהודרים (ביה"ל תרע"ה, ד"ה לדידן וכו' וספר חנוך לנער כ"ה, ב). בנים בני מצוות, צריך האב להשתדל שיהיו בידי בניו הבחורים ארבעה מינים כשרים שיוכלו לנענע בהם כתקנת חז"ל (שו"ת ויברך דוד, ע"ט וכרוז שיצא בתשרי תשמ"ו בחתימת גאב"ד העדה החרדית בעל מנחת יצחק זצ"ל).

קטן שהגיע למצוות בימי הסוכות

קטן שנעשה בר מצווה בחול המועד סוכות, נכון שיברך שהחיינו על פרי או על בגד חדשים ויכוון לפטור גם את ישיבת הסוכה ונטילת ארבעת המינים מאז שגדל (פסקי תשובות תק"מ, ב).

סדר ההושענות השנה: יום שני, א' סוכות - "למען אמיתך", יום שלישי ב' סוכות - "אבן שתיה", יום רביעי ג' סוכות - "אערוך שועי", יום חמישי ד' סוכות - אום אני חומה יום ששי ה' סוכות - "א-ל למושעות", שבת - "אום נצורה".

סדר שיר של יום (לפי הגר"א) בימי הסוכות תשפ"ג: יום שני א' סוכות - ע"ו. יום שלישי א' דחווה"מ - כ"ט. יום רביעי ב' דחווה"מ - נ. יום חמישי ג' דחווה"מ - צ"ד. יום שישי ד' דחווה"מ - צ"ה. שבת חווה"מ - צ"ב הושענא רבה - פ"א. שמחת תורה - י"ב.

הקפות עם הלולב למתפלל ביחידות המתפלל ביחידות בביתו, יניח ספר תנ"ך על השולחן ויקיף השולחן (בן איש חי האזינו, ט"ו וראה אשל אברהם בוטשאטש מהדו"ת תרנ"א)

סוף זמן מוסף לכתחילה - 1:24

צאת החג: ירושלים - 6:49 מרכז ודרום - 6:51 צפון - 6:50

מבדילים על הכוס בלא בשמים ובלי נר. וכדי לצאת מספק לעניין "ברכת לישיב בסוכה" בהבדלה, נהוג לאכול מיד בסמוך להבדלה מזונות כשיעור, ולפחות המבדיל יאכל מהם, ואזי מברכים "לישיב בסוכה" בהבדלה, לכתחילה. **ויש לצייין**, שמו"ר הגרש"ז אויערבך זצ"ל אמר לידי"נ יבדלח"ט הרה"ג אליעזר שטרנפלד שליט"א שיש להקדים ברכת "לישיב בסוכה" לפני תחילת ההבדלה, מחשש הפסק (כנדפס ב"הליכות שלמה" סוכה ט, י"א). **בני ספרד** - אין מברכים "לישיב בסוכה" על ההבדלה

"שמחת בית השואבה"

מותר לבן חו"ל להשתתף בשמחת בית השואבה בא"י במוצאי יו"ט הראשון של החג, אף שמנגנים שם בכלי זמר, אבל אסורים לדבר עם בני א"י בענייני חול או משא ומתן, נולא ידברו עם בן א"י היושב ברכבו, דרך החלון, משום "ממצוא חפצך ודבר דבר" ומשום זלזול בקדושת יו"ט שני. אבל, התירו הפוסקים, לבן א"י **לצלם** בן חו"ל שאצלו יום טוב שני, אם הוא עושה זאת ביוזמת עצמו, מבלי שציווה עליו בן חו"ל.

אבל ר"ל, יימנע מלהשתתף בשמחת בית השואבה, כשמנגנים שם בכלי נגינה, וכאשר רק רוקדים בלא תזמורת - יש להקל (דעת הגר"ש וזנר זצ"ל כמובא בספר חוה"מ כהלכתו עמ' ת"ג). ובספר "גשר החיים" כ"ג, ג אות ז מתיר רק לומר "שיר המעלות" אך לא לרקוד.

טעות בתפילת חול המועד

בחול המועד מתפללים ערבית שחרית ומנחה כבחול, בהוספת "יעלה ויבוא". שכן לומר **יעלה ויבוא**: אם נזכר בתוך הברכה - חוזר ליעלה ויבוא. נזכר לפני "יהיו לרצון (השני) - חוזר לרצה וכו'. נזכר לאחר שסיים תפילתו - חוזר ומתפלל. הטועה והתפלל תפילת יום טוב - לא יצא (שו"ת הלכות קטנות א, ד ושו"ת לב חיים ב, ט"ו).

*

קיצור דיני חול המועד

שולחן ערוך תקכ"ט: "ימים שבין ראשון לשביעי של פסח ושבין ראשון של סוכות ועד שמיני עצרת - הם הנקראים חולו של מועד וכו' וחייבים בשמחה, כנאמר: ושמחת בחגיך וגו' (דברים ט"ז, י"ט) ושמחה זו מצות עשה מן התורה".

חייבים לכבד חולו של מועד במאכל ובמשתה וחייב אדם לשתות יין בכל יום (משנ"ב תקכ"ט, ט"ז וביה"ל ד"ה כיצד ולדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל דווקא יין ולא מיץ ענבים וראוי לשתות "רביעית"). ויש ללבוש כסות נקיה ולא ינהג כמנהג של חול, לבאה"ט בשם המהרי"ל והחיי אדם קו, א - יש ללבוש בגדי שבת ויום טוב. אמנם, במשנ"ב תקכ"ט ובתרס"ד, ט - שיהיו חגיגיים יותר משל יום חול (גם בטיולים ומסלולים), ובמשנה אבות ג, יא: "המבזה את המועדות, אין לו חלק בעולם הבא" ובבאר היטב שם: שמתנהג ומתלבש בהם כבימות החול. "ותהיה מפה פרוסה על השולחן כל ימי החג (ערוה"ש וכה"ח שם).

תפירה רקמה וסריגה - אסורים. תיקון (כפתור שנתלש, מכפלת שנשרה או קרע) - כשזקוקים לבגד במועד, מותרים (אפילו יש בגד אחר). ובת ואישה תתפורנה בשינוי ("כשינוי הכלב", תפר יוצא ותפר נכנס, תפירה לא סימטרית), שלא תהיה "מלאכת אומן".

כיבוס - מן הדין אסור, אפילו לצורך יו"ט אחרון, ואפילו לא ע"י נוכרי (שו"ע תקל"ד, א) **בגדי קטנים** [עד גיל 6 - 7] **וזקנים** או סיעודיים המלכלכים תדיר, מותר ואפילו במכונה, ומותר לתלות בגדי הקטנים בפרהסיה (דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל). הערת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל: עבור קטנים המלכלכים מותר אפילו רוצים בגד נאה יותר, והנוסעים, אינם צריכים לקחת מביתם הרבה בגדים לצורך הקטנים כשיש בזה טורח, כדי שלא יצטרכו לכבס. **כיבוס לגדולים**: כשנגמר כל המלאי, מותר **גרביים**, **ולבנים**, למחליפים כל יום, וכן מטפחות הידיים ומגבות מטבח - לפי הצורך בדיוק, ולתלות בצנעה. אבל חולצה אסור, אא"כ אין יותר, ומרגישים תחושה מאד לא נעימה (שו"ת שבט הלוי ח, קכ"ד). **ניקוי כתם**: מותר, לא בניקוי כללי, אלא רק בהשריה במים ומעט סבון, בפרט בכתם שאם לא ינוקה, קשה יהיה בכלל לנקותו (שש"כ ס"ו, ע"ג). **גיהוץ** - בבגד שרוצים ללבוש במועד והוא מקומט, מותר לגהץ באופן שטחי, בלא שימוש באדים (הגר"ח פ שיינברג זצ"ל).

תספורת וגילוח: אסורים. אפילו גילחו לפני המועד, ואף לא ע"י נוכרי (שו"ע תקל"א, ב וביה"ל) יש מתירים חלאקיה בזמנה.

קציצת ציפורניים: לבני ספרד - מותר כרגיל. **לבני אשכנז** - רק אם קצצו לפני המועד (משנ"ב, ב), ואפילו נטלו כמה ימים לפני המועד, מותר בחוה"מ, כיון שלא היה לו מה ליטול בערב החג (ערוה"ש שם), כשהם חציצה לנטילה, או לצורך מצווה ולמוהל - מותר ובכל אופן, מותר בשינוי, ביד או בפה.

קניות בגדים כלים ונעליים: מותרים לצורך המועד (אפילו לתת מתנה), או ב"דבר האבד", מכירה זולה או כשלא יימצא אחר המועד.

כתיבה: אסורה. א"כ לצורך מצוה (פרסום שעורים, השבת אבדה וכדומה), או ל"דבר האבד" (רשימה לקניות, מספר טלפון גורלי, מרשם רפואי וכדומה) וזה מותר בלא שינוי. ושמעתי מהגר"ק כהנא זצ"ל שראה בכיס מרן החזו"א בחול המועד עט, ולשאלתו ענה מרן: "אם אשמע על חולה ר"ל או יולדת שצריך להתפלל לשלומם שאוכל מיד לרשום השם". **שימוש במחשב** (חסום): אסור להוציא במדפסת, א"כ לצרכי מצוה או צרכי רבים או דבר אבד, הקלדת חומר יש להקליד רק לשמירה זמנית (בדיסק-און-קיי), ולא לתוך החומרה (הארד דיסק), משום שזה כבונה (דעת הגר"ש"ז אויערבך והגר"ש ואזנר זצ"ל). **שליחת דואר אלקטרוני** - מותרת (אותיות פורחות באוויר). **ציור ומלאכות:** מותרים לילדים עד גיל 8 אם ישתובבו משעמום.

מלאכות המותרות במועד

א. צרכי המועד - במעשה הדיוט, נגינה, פקע מיתר, מותר לתקן במעשה הדיוט לא ע"י תקן מקצועי. צילום הקלטה (מבלי לפתח התמונה). תיקון תקר (פנצ'ר) לצורך המועד אבל לא תיקון הגלגל החילופי ה"ספער" (מעשה אומן). אין לתקן אופניים, אלא אם נחוצים לצורך קניית אוכל. **ב. צרכי רבים** - תיקון כבישים חשמל מים, מעלית בבניין רב קומות ג. **צרכי אוכל נפש** - כולל תיקון מקרר, כיריים ד. **דבר אבד** - רק כשייגרם הפסד (אפילו ספק הפסד), כגון השקיית עציצים וגינה בימי שרב. **ה. פועל שאין לו מה שיאכל** (אפילו זקוק לשלם חובות, ויחסר לו לחג).

כל צרכי בריאות הגוף וצרכיו - מותרים, כגון טיפולים רפואיים, בדיקות חיוניות, אך לא לכוון למועד, רק כי יש אז זמן פנוי. מותר חיתוך נייר טואלט, ניקוי הבית, כל הנוגע להיגיינה. מותרת שמירה על קטנים (בייבי סיטינג), אבל יש להשתמש בחלק מהתשלום להוצאות החג (הגרי"ש אלישיב זצ"ל)

בישול בסוף חול המועד: אסור להכין לקראת הימים שאחרי המועד אבל אין צריך לצמצם, ואם יישאר - מותר (שו"ע תקל"ג, א). בישול בחול המעד לצורך החוגגים יום טוב שני: לדעת הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל - מותר (שו"ת מנחת שלמה א, י"ט).

שבת חול המועד סוכות

הדלקת הנרות: ירושלים - 5:33 במרכז - 5:48 צפון - 5:40 ודרום - 5:53

יש נוהגים לומר מקצת ממזמורי קבלת שבת, ובנוסח אשכנז אומרים "מזמור שיר ליום השבת" בלבד. כל תפילות השבת, **בנוסח שבת כרגיל**, בהוספת "יעלה ויבוא", פרט למוסף שבנוסח יום טוב ובהזכרת שבת (שו"ע תרס"ג, ב).

המתפלל בטעות בערבית, שחרית או מנחה נוסח של חג, במידה והזכיר עכ"פ שבת - יצא (הוראת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלא כבשו"ת אג"מ או"ח ד, כ"א שלא יצא). המתפלל בטעות במוסף, של שבת, והזכיר "יעלה ויבוא" - נראה שיצא (ראה חיי אדם כ"ח, י"ב ושו"ת רבבות אפרים ד, צ"ח).

הלכות הנוגעות לסוכה בשבת

נפל הסכך או התפרקו הדפנות בשבת של סוכות, אף שביום טוב מותר לתקנם ב"אמירה לנוכרי", בשבת, אפילו בשעת הדחק גדולה, כשאין סוכה אחרת ויתבטלו משמחת יום טוב - אין להקל (הכרעת המשנ"ב תרל"ז, א עפ"י שו"ת בית יצחק, י"ג שרק ביו"ט התירו, בצרוף שיטת התוס' שבונה ביו"ט הותר מן התורה).

סוכה במקום שאין עירוב

סוכה הנמצאת בגינה פתוחה, שאינה מוקפת מחיצות, או בשדה בסמוך לבית, ואין עירוב, אסור להוציא בשבת מהבית לסוכה או מהסוכה לבית דרך רשות הרבים או כרמלית (משנ"ב תרל"ד, ח). כמו כן, שתי סוכות בחצר אחת ולא עירבו שם "עירובי חצרות", ואין עירוב כללי של "שיתופי מבואות" - אסור לטלטל מזו לזו אלא על ידי נוכרי. ויש לציין, שסוכת החג בחג אינה חשובה דירה, לאסור על בני החצר בלא עירוב (מ"ב, ש"ע, ד ורע"א בשעה"צ שם, ג).

אכילת עראי מחוץ לסוכה בשבת

כל ימי סוכות, אסורה אכילת מיני מזונות, עוגות, חביתיות, קוסקוס, בורגול דייסות קוגל אטריות וגרנולה (מחמשת מיני דגן) יותר מכשיעור ביצה [כ 56 גרם] מחוץ לסוכה (ראה "פסקי תשובות תרל"ט, ח). ובשבת נכון להחמיר שלא לאכול אף לא "כזית" מהם מחוץ לסוכה, אם הוא עדיין לפני סעודת השבת הקבועה (לוח א"י, שאף שהמ"ב לא חילק בין שבת לחוה"מ אבל הגרע"א בהגהותיו נקט כשיטת הצ"ח לסוכה מ"ט ע"ב).

נטילת לולב בשבת

אין נוטלים את הלולב בשבת, (אפילו חל יום ראשון בשבת), שגזרו חכמים, שמא ייטול את הלולב בידו ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים, כדי להראותו לחכם ולשאול הלכות נטילתו (שו"ע תרנ"ח, ב).

טלטול ארבעת המינים בשבת

שו"ע תרנ"ח, ב: "ואסור לטלטל הלולב [ההדסים והערבות] בשבת, דהוי כאבן, אבל האתרוג מותר בטלטול, דראוי להריח בו". אמנם כיום שאין נוהגים להריח באתרוג ואינו עומד לכך, ואדם מקפיד על האתרוג, הכרעת הפוסקים, שאף האתרוג אסור בטלטול כמוקצה מחמת חיסרון כיס בין בשבת שבחג בין בשבת שלפני החג, וכל שכן האתרוגים

וההדסים העומדים לסחורה (הכרעת ערוה"ש ש"ח, י"ז ודעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל בשש"כ כ"ב, הערה נ"ה והגרי"ש אלישיב זצ"ל בשלמי יהודה א הערה, מ"ז).

אתרוג של מצווה - אינו מוקצה אלא לאכילה, אבל אינו מוקצה מלהריח בו. ואף שלכתחילה יש אומרים, שיש להימנע מלהריח באתרוג כל ימי החג, מחמת ספק אם יש לברך על הריח בחג, מכל מקום, בשבת שהאתרוג אינו עומד למצוותו - יש להקל לברך עליו ברכת הריח "הנותן ריח טוב בפירות" ולהריח בו (ספר ארבעת המינים השלם עמ' שפ"ב). אבל **הדס של מצווה** - מוקצה אף להריח בו.

הוצא הלולב בטעות מתוך המים בשבת, אסור להחזירו למים, ואף שמוקצה, כל זמן שהוא בידו מותר להניחו במקום שירצה, כיוון שכשיחזיר הלולב למים - יטלטל את המים המוקצים והאסורים בטלטול, ושיכשוכם זהו טלטולם (שער הציון תרנ"ד). טוב להדר שלא יהיו הלולב ומיניו כבושים במים "מעט לעת" [משך 24 שעות רצופות], כך נהג להחמיר החת"ס בתשובתו חלק יו"ד, פ"א: "וכן אנו נוהגים בלולב ומיניו בשבת שבחג, להסירם מן המים ע"י גוי בסוף היום, שלא יהיו כבושים" (הובא במנהגי חת"ס, פ"ח).

הקפות באמירת ה"הושענות" בשבת

בשבת אין מקיפים את הבימה ואף לא מוציאים ספר תורה, בזמן אמירת ה"הושענות", אלא פותחים את ארון הקודש, ואומרים "אום נצורה" - ההושענא המיוחדת לשבת, ולאחר מכן אומרים "כהושעת אדם וכו' הושיעה את עמך וכו'". (רמ"א תר"ס, א ומשנ"ב).

קריאת קהלת

קוראים קהלת בשבת חול המועד לפני קריאת היום (רמ"א תרס"ד, ב). יש המברכים על קריאתה ממגילה כשרה "על מקרא מגילה" (משנ"ב ת"צ, י"ט עפ"י מג"א) ומכל מקום, אין מברכים "שהחיינו" (ראה תשובות והנהגות א, שכ"ג) פרט לשיטת הגר"א שמברכים גם "שהחיינו" (מעשה רב, קפ"א) וכן נהגו החזון איש והגרי"י קנייבסקי זצ"ל (אורחות רבנו ב, עמ' קי"ב).

אין אומרים אב הרחמים ולא צדקתך וגו'

צאת השבת: ירושלים - 6:44 במרכז - 6:45 בצפון - 6:44 ובדרום - 6:46 ר"ת - 7:23

אשכנזים - אין אומרים ויהי נועם וגו' ספרדים - אומרים

הבדלה: מבדילים כבמוצאי שבת. וכדי לצאת מספק לעניין "ברכת לישב בסוכה" בהבדלה, - ראה לעיל עמ' 29

*

עליה לרגל בזמן הזה

שו"ת הרשב"ץ ח"ג כ"א: "גם בזמן הזה קיימת כעין מצות עליה לרגל, שאף לאחר החורבן, מכל מקום, קדושת המקדש וירושלים קיימת לעולם, ואף לאחר החורבן עלו ממצרים ושאר ארצות לחונן מקום מקדשינו. **רמז לדבר**, במדרש שיר השירים פרק א': "עינייך כיונים" -

מה יונה זו אע"פ שאתה נוטל גוזלה מתחתיה - אינה מנחת שובכה לעולם כך ישראל אע"פ שחרב בית המקדש, לא בטלו ג' רגלים בשנה. על כן, יש המשתדלים לבוא אל פני שריד בית מקדשנו ואומרים: "ומפני חטאינו גלינו וכו'" ו"אבינו אב הרחמן בנה ביתך כבתחילה וכו' והעלינו לתוכה ושמחינו בבניינה וכו', ואומרים שיר המעלות.. עומדות היו רגלינו בשערייך ירושלים וגו'.

*

הושענא רבה

יש נוהגים להיות ערים בליל הושענא רבה [בפרט נוהגים כן, בני ספרד] מפני שהוא ליל גמר החתימה (משנ"ב תרס"ד, א פע"ח שער כ"ט ושער הכוונות דף קב), יש נוהגים לקרוא ספר דברים - **משנה תורה**, ויש הקוראים אותו בציבור מתוך ספר תורה בלא הברכות, ובמנהגי האדר"ת זצ"ל עמ' קלט "ליל הושע"ר קראתי משנה תורה בהסוכה שלי, בס"ת שלי וכו' ולהשערתי קבעו זאת רבותינו הראשונים ז"ל לזכר מצות הקהל שקרא המלך משנה תורה בבית המקדש בחג הסוכות". נשים רשאיות לומר התיקון, שיש בו חותם הדין, "וגם נשי בעי חיי" (בא"ח ובשו"ת רב פעלים).

קריאת תהילים: הנוהגים לגמור תהילים בהושענא רבה, יש המתחילים אחר חצות הלילה: (12:25) אף שמן הדין התירו לקוראם אף קודם חצות, מפני שהם ימי רחמים ורצון (שו"ת לבושי מרדכי או"ח קפ"ו ושו"ת בצל החכמה ד, מ"ד), **והמקדימים** נוהרים להתחיל רק אחרי זריחת אור הלבנה - 9:54.

בשחרית: משכימים לבית הכנסת, מרבים בפסוקי דזימרה כבשבת ויום טוב, ואומרים גם "מזמור לתודה", אבל אין אומרים "נשמת" (שו"ע תרס"ד, א ומשנ"ב, ב). והנעורים במשך הלילה יזהרו שלא להתפלל בטרם זמן תפילה [הנץ - 6:42]. ובשע"ת תרס"ד, מעשה בעיר מגנצה שטעו ונתעטפו בטלית ותפילין [בחול] בטרם עלות השחר וסיימו פסוד"ז וכו' ובערב ראש חודש ציוו לגזור תענית על הניחו טלית ותפילין והתפללו בלילה, (מהרי"ל הל' סוכה).

*

הפרידה מהסוכה

סיימו לאכול בסוכה, ביום הושענא רבה, מכל מקום אין לסותרה, שכל היום עומדת לאכילה ולשינה (שו"ע תרסו, א) לאחר הגעת זמן מנחה קטנה - 3:44 מוציאים הכלים והשולחן וכו' שצריכים להיות טוב בבית מן הסוכה (שו"ע שם פמ"ג וכף החיים, ב) ולעת ערב נפרדים מהסוכה בטעימה בה, בישיבה, ולאחר מכן אומרים את ה"יהי רצון וכו'" הנדפס בסידורים (רמ"א תרס"ז, א). ומנהג חסידים ואנשי מעשה כשיוצאים מהסוכה מנשקים לה, ויוצאים בהליכה לאחור (כה"ח, ח).

המעוניינים לאכול או לישון בסוכה בשמיני עצרת-שמחת תורה, יסירו לפני כניסת החג, במקום אחד בסכך ד' על ד' טפחים (32 על 32 ס"מ), ואמר לי הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלדעתו

די להניח בסוכה קדירה גדולה במקום בולט שע"י זה ניכר שאין האכילה או השינה למצווה.

סגולת עלי הערבות: כתב בספר מנורת המאור פרק ז נר ג, ד: "שמעתי שיש בערבה של הושענא רבה סגולת שמירה למתכוון בה, בסכנת דרכים, כפי כושר מעשיו וטוב כוונתו" על כן, יש הנושאים ברכבם מעלי הערבה. וכן כתב הגר"ח פלאגי זיע"א בספר מועד לכל חי: "יש בערבות סגולה להינצל מליסטים, וישא אצלו או במעילו מהערבות, או יניחם בבית במקום שידוע לו היכן מונחות, ובשעת סכנה, יחשוב בהן, וינצל מכל רע.

*

נגיסה מן האתרוג, כסגולה ללידה קלה

אחר התפילה, כששבים מבית הכנסת, יש מעוברות שנהגו, לתת לצדקה, ולנגוס מהפיטם של האתרוג [שיש האומרים, שעץ הדעת, אתרוג היה], ואומרות התפילה הבאה: "ריבוננו של עולם, בשביל חוה שאכלה מעץ הדעת גרם אותו החטא מיתה בעולם, ואם הייתי באותו זמן לא הייתי אוכלת ולא הייתי נהנית ממנו, כמו שלא רציתי לפסול אתרוג זה בז' ימי החג שעברו, והיום שפסלתי אין בו מצווה, ותקבל ברצון את תפילתי ותחינתי שלא אמות מלידה זו ותושיעני לילד בנחת ובלי צער, ולא יהיה לי ולולדי שום נזק, כי אתה הא-ל המושיע" (מטה אפרים באלף המגן שבסוף הספר סי' תר"ס סעיף ו מספר נזיר שמשון בשם כתב יד).

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

וש"ס

בבוא כל ישראל במוצאי חג ראשון של סכות - טור מרתק על מצות 'הקהל'

| בכל מוצאי שנת השביעית, במוצאי החג הראשון של סכות, התפנסו מליוני יהודים, אנשים נשים וטף, בבית המקדש, לקיים את מצות 'הקהל' | כיצד התקיימה המצוה ומדוע? היכן מקומה? מדוע, בשונה משאר המצוות, השתתפו בה גם זאטוטים קטנים, אולי אף תינוקות שזה עתה נולדו? | מי נפטר מהמצוה? האם מלך ישראל קרא במהלכה בתורה או, אולי, גדול הדור? ומיהו, בעצם, 'גדול הדור'?... | האמנם השתתפו במעמד ה'הקהל' גם גויים? | על מי הוטל לכנס את כל העם? מדוע בנו במרכז העזרה דוקא 'בימה על עץ'? | | הרה"ג רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א, מספר לנו, בעקבות קנטרסו החדש 'פרשת המלך', את עלילות תושבי אלעד במעמד ההקהל העצום והנורא, במהרה בימינו! | פורסם ב'קוראים אלעד' ומתפרסם שוב ב'אספקלריא' |

היה זה צפוי מראש. מאז שמיח צדקנו הגיע ועם ישראל כולו שש ושמה, כל יום מחדש, דנו כולם בשאלה הרת הגורל, שאלה תורתית מהותית, שאם התשובה עליה תהיה חיובית, יעלו כל ישראל, כולל הנשים והילדים הקטנטנים, אל בית המקדש.

"האם צריכים לקרוא את פרשת "הקהל" הישנה מהתורה, כאשר משיח צדקנו הגיע רק לפני כחודש?", פתח הרב יהושע את שיעורו בבית הכנסת "חפץ חיים", בין "קבלת שבת" ל"מעריב".

"האם הכינוס של ה"הקהל" תלוי בשמיטה וכיון ששנת השמיטה התשפ"ב, לפני שהמשיח הגיע, התחילה כשמיטה מדרבנן, אז גם מעמד ההקהל יהיה רק מדרבנן?", דן רבי ישראל מאיר, באותה שעה בדיוק, בבית כנסת "אחיעזר". "לכאורה, כיון שמעמד ההקהל נועד לכך שלאחר שעם ישראל שמר על השמיטה כל השנה מהתורה, לכן הם מתאספים יחדיו, בסוף שנת השמיטה, כדי להמשיך ולהתחזק. אבל אם שמיטת תשפ"ב היתה רק מדרבנן, אז גם ההקהל הוא רק מדרבנן?", שאל גם רבי יוסל, מסביבו מתגודדים פרחי האברכים בבית הכנסת הוויז'ניצאי "אמרי ברוך".

בתי המדרשות סערו וגעשו, עד שרבי שמעון מרחוב שמעיה ציטט את דברי ה"חזון איש" הכותב ש"אם שביעית בזמן בית שני דרבנן, גם מצוות הקהל מדרבנן, שאם אין שמיטה אין מוצאי שמיטה".

רבי שלמה, ראש הכולל, ציטט את דברי הגאון האדר"ת הקודם דברים דומים, והוסיף שכשהמשיח מגיע מתחדש מנין השמיטה והיובלות מהתורה ומנין השמיטה יתחיל שוב מההתחלה.²

הדיון עדיין המשיך, כי במקום שיש שני יהודים, יש לפחות שלוש דעות, עד שמודעות ענק כיסו את כל העיר, בעצם את כל הארץ כולה, ופתרו את הדילמה. כרוז מלכותי, חתום בחותמת זהב מלכותית של מלך המשיח בכבודו ובעצמו, היהודי האהוב ביותר בתבל כולו. רבבות רבבות יהודים בכל רחבי ארץ ישראל עמדו ליד לוחות המודעות וקראו בהתרגשות, בעיניים דומעות את המודעה.

וכך כתב מלך המשיח לכל ישראל: "כל עם ישראל, אנשים נשים וטף, מוזמנים בזאת להגיע במוצאי יום טוב ראשון של חג הסוכות הבא עלינו לטובה לעלות ולהתקהל יחדיו בעזרת הנשים שבהיכל קדשנו ותפארתנו, בית המקדש השלישי. פרטים על מוזמנים נוספים ועל שעת הכינוס המדויקת, תבוא בעזרת ה' יתברך הודעות נפרדות".

ר' יצחק דוד מרחוב אבן גבירול עמד מול המודעה ומחה את דמעותיו. ר' חיים מאיר עמד באותו הרגע ליד לוח המודעות ליד "ברכל הקטן" שברחוב רבי פנחס בן יאיר וניגב את דמעותיו שלו. "מה קרה, אמא?", שאלו ילדותיה של גברת ירון, כשראו את אמא מביטה במודעת לוח גדולה ובוכה. "המלך המשיח מכנס את כולנו למעמד ההקהל", ענתה להם חברתה של אמא, גברת כהן מרחוב רבי יהודה הנשיא, "אין דבר מרגש יותר מזה בכל העולם".

*

גדול הדור מכנס את העם

יומיים לפני ראש השנה הצטרפו בתי הדין בארץ ישראל ל"קול הקורא" של המשיח ודרשו-ציוו את כל עם ישראל היושב בציון לעלות לירושלים במוצאי חג ראשון של סוכות, למעמד ההקהל. יחד עמם התפרסמו מכתביהם הנלבבים של כל חברי מועצת גדולי התורה וחכמי התורה, גדולי ראשי הישיבות וגדולי האדמו"רים, שקראו לכל יהודי ויהודי, בכל גיל שהוא, אפילו תינוקות³, לעלות ולהיראות לפני ה' במעמד ההקהל הגדול והנורא. "אם מלך המשיח קרא לכולנו לעלות למעמד ההקהל, מדוע גם כל בתי הדין וכל גדולי הדור הצטרפו לקריאתו?" שאלה גברת צביאל את בעלה והוא השיב: "לפי חלק מהפוסקים, מצוות הקהלת וכינוס העם מוטל על מלך ישראל, בעוד שלפי דעת ה"טורי אבן", המצוה מוטלת על בית הדין, ולדעת המנחת חינוך יתכן שהמצוה מוטלת על "גדול הדור", שהוא כנראה אלו שמסוגלים לכנס את כל העם על ידי "קול קורא" שלהם⁴. לכן כל חכמי ישראל וחברי בתי הדין מצטרפים לקריאת מלך המשיח, כדי לזכות ולהשתתף במצוה המוגדרת כ"מצות עשה להקהיל את כל ישראל אנשים ונשים וטף בכל מוצאי שמיטה בעלותם לרגל".

בחלק ממכתבי הרבנים הזמינו גם את גרי התושב הגרים בארץ, אלו גויים שאינם עובדים עבודה זרה, להשתתף במעמד. "להזמין גויים למעמד הקדוש הזה?" שאל ר' ברוך, חסיד

סערט ויזניץ, וחברו ר' ישראל השיב לו שזוהי דעת ה"אבן עזרא", הסובר שהתורה שכתבה שגם גרים משתתפים במעמד, הם גרי תושב נכרים, "אולי יתייהדו"⁵

"מה האינטרס להביא תינוקות וילדים קטנים למעמד ההקהל? חוץ מבלגן, הם לא יעשו כלום, לא?", שאל הרב גניני את בנו אלירן והוא הסביר לו בטוב טעם: "קודם כל, זה כתוב במפורש בתורה, להביא גם את הטף למעמד ההקהל. ומדוע? רבי אלעזר בן עזריה מסביר שהתורה ציוותה זאת "כדי ליתן שכר למביאייהם"⁵. המפרשים הסבירו שאם האנשים וגם הנשים צריכים לעלות למעמד ההקהל, אם כן הם יהיו חייבים להביא את הזאטוטים לבית המקדש, שהרי מי ישמור עליהם בבית לבד? מי יהיה הבייביסיטר שלהם? ובכל זאת, למרות שבכל מקרה כולם ייאלצו להביא את הקטנים למעמד ההקהל, בכל זאת יתן להם הקב"ה שכר..."

רועי, אחיו הגדול של אלירן, הסביר את הנושא בפן אחר, פן נפלא. "כל דבר שאדם רואה בחיים, אפילו לרגע אחד, אפילו ילדים קטנים, נקלט אצלו במוח ובלב. כל ילד וזאטוט שנמצא במעמד ההקהל יקלוט ויאגור בלבבו רשמים עצומים ונפלאים מהמאורע האדיר הזה. הגמרא מספרת שהתנאים סיפרו לרבי יהושע בן חנניה שרבי אלעזר בן עזריה אמר שהקב"ה יתן שכר טוב לכל אלו שיביאו את הזאטוטים ל"הקהל" ורבי יהושע בן חנניה נפעם וקרא לדברים בכינוי של "מרגלית טובה", מדוע? כי אמו של רבי יהושע בן חנניה עצמו הביאה אותו בתור תינוק לבית המדרש, כדי שיספוג את אוירת הקדושה וקולות הלימוד יחרתו בלבבו. לכן רבי יהושע בן חנניה כל כך התחבר לרעיון הזה, שהופעת הקטנטנים חשובה היא, להחדיר בנשמתם ולבבם רושם רוחני עז מאין כמותו"⁶.

"ואף תינוק לא יבכה ויצרח? הם לא יפריעו למעמד המיוחד הזה?", שאלה אביטל, בביתה ברחוב רבי שמעון בן שטח. אביה הוציא מארון הספרים את קונטרס "זכר למקדש" שחיבר רבה של ירושלים הגאון האדר"ת והקריא את דבריו הנפלאים: "וְאֵנִי עֲנִי נִפְלְאֵתִי מְאֹד, אֵיךְ יִתְּכֵן לְהַבִּיא רִבְבוֹת יְלָדִים מִכָּל הָאֶרֶץ מִכָּל מְקוֹמוֹת פְּזוּרֵיהֶם בְּעִירָה, וְהֵם צוֹעְקִים וּבוֹכִים וְהוֹמִים הֵן וְאוֹמְנוֹתֵיהֶם, וְמִי יִשְׁמַר אוֹתָם מִנְּקִיּוֹתָם, וּבְיַחּוּד בְּמְקוֹם הַמְּקֻדָּשׁ וּבְמַעְמַד הַקְּדוֹשׁ וְהַנְּפִלָא כְּזֶה בְּפָנַי מְלַךְ וְכָל הָעָם כּוֹלוּ, אֵיךְ אֶפְשָׁר לְהַשְׁקִיט סַעֲרַת אֲלָפִים וּרְבָבוֹת עוֹלָלִים וְיוֹנְקִים בְּכָל מְשַׁךְ קְרִיאַת הַפְּרָשִׁיּוֹת עִם הַבְּרָכוֹת, אִם לֹא שְׁהִיָּה נֶס נִגְלָה וְנִפְלָא עַל כָּל זֶה". לדעת האדר"ת, גם זה שרבות קטנטנים יעמדו בשקט בכל מהלך מעמד ההקהל, היה זה נס עצום.

"וסליחה על השאלה", שאלה חגית, "ואיך כל התינוקות לא יעשו את צרכיהם בכל מהלך הטכס הארוך?"

אבא חייך והשיב: "מרן רבי חיים קניבסקי זצ"ל הסביר שאכן, יצטרכו אותם היטב היטב לפני שיכניסו אותם לבית המקדש, יצטרכו להשתמש ב"טיטולים" עמידים"⁷.

בבתי המדרשות התכוננו בהכנה הראויה ביותר למעמד הכביר. ואיך מתכוננים יהודים למאורע שכזה? קודם כל, לומדים היטב היטב את הנושא, לעומק ולרוחב. בבית המדרש "לקח טוב" הסביר הרב רחמים שלא כולם חייבים לעלות ל"הקהל". כל אלו שפטורים

מלעלות לרגל ולקיים את מצות "הראיה", פטורים מלהשתתף גם במעמד ה"הקהל". חוץ מערל, יהודי שמסיבות בריאותיות לא עבר ברית מילה, גם יהודי שנטמא בטומאה בה אסור לו להיכנס למקדש- פטור כמובן מלבוא למעמד ההקהל.⁸ גם עיור וחרש, אפילו בעין אחת, פטור מלעלות למעמד ההקהל.⁹ אך כאשר מדובר בילדים חרשים או עיוורים (אולי אפילו קטנים המוגדרים כשוטים¹⁰), צריכים להביאם למעמד ההקהל. יתכן שאפילו ההורים פטורים לבוא ל"הקהל", צריכים הם להביא את ילדיהם לשם.¹¹

"מה התחושות שלכם לקראת הכינוס האדיר של מיליוני יהודים, כולל ילדים קטנים, בחג הסוכות?", נשאל הגאון המרא דאתרא שליט"א במהלך דרשה שנשא בענין, והוא השיב: "כמו לפני מעמד הר סיני!".

"מה הקשר למעמד הר סיני?", שאל מוטי מרחוב בן יאיר, והרב הסביר: "הרמב"ם כותב על מעמד ההקהל, שאנו "חייבים להכין לבם ולהקשיב אזנם ולשמע באימה וביראה וגלה ברעדה, כיון שנתנה בו בסיני, אפלו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כלה חייבים לשמע בכונה גדולה יתרה". במעמד הר סיני, כך כתוב בגמרא בכמה מקומות, ניתנה התורה ב"אימה ויראה וגילה ברעדה" והמפרשים מסבירים שהרמב"ם החשיב את מעמד ההקהל כמעמד הר סיני המתחרש אחת לשבע שנים, ואנו חייבים להשתתף בו כדי לזכור את מעמד הר סיני, שהשתתפו בו מיליוני אנשים, נשים וטף".¹²

רבי אלעזר מרחוב בן קסמא, שהשתתף בדרשת הרב, הוסיף דבר נפלא: "הראשל"צ הגר"א בקשי דורון זצ"ל, כתב מאמר ארוך ונפלא על הדמיון הרב שבין מעמד הר סיני למעמד ההקהל והוסיף דבר מעניין. נפסק להלכה שבעלי המומין לא חייבים להגיע ל"הקהל", והרי גם במעמד הר סיני לא נכחו שום בעלי מום, כי הרי חז"ל מספרים שלפני מעמד הר סיני התרפאו כל בעלי המום".

והמרא דאתרא הוסיף והקריא בהתרגשות את דברי הרמב"ם, הכותב כיצד מוטל על כל אחד ואחת מאתנו ללמוד בשעת המעמד נורא ההוד הזה, בנוכחות מיליוני מיליוני יהודים בכל גיל ועדה, "ויראה עצמו כאלו עתה נצטווה בה, ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע את דברי הקל!!".

והגאון רבי זושא הלוי, שדיבר אף הוא על הנושא המרטיט, הוסיף: "כתוב בחז"ל שהנשמות של כל יהודי ויהודיה, כולל גרי הצדק שהתגיירו במהלך הדורות¹³, עמדו במעמד הר סיני. והנה כאן אנו עומדים בעצמנו, בגופנו, ולא רק בנשמתנו, במעמד שהפוסקים מחשיבים אותו, לא רק מבחינה רעיונית אלא גם מבחינה הלכתית, כמעמד הר סיני בכבודו ובעצמו! אשרינו שנוכה לכך בקרוב, בחג הסוכות הבא עלינו לטובה! ובשביל לזכות להגיע ל"מעמד הר סיני" שכזה, אנו צריכים להתכונן, להתעלות, להתקדש בקדושה עליונה, וכפי שהתקדשו אבותינו לפני מעמד הר סיני! מה נורא הוא המקום הזה, בית אלוקים ושער השמים!".

*

עולים לירושלים

מאות סדרני "אגד", "קוים" ו"סופרבוס" שהוזעקו מכל קצוות הארץ, ניסו ללא הצלחה להשתלט על זרם האוטובוסים, שפלט רבבות נוסעים בכל רגע נתון. מאות אלפי אבות ואמהות, אוחזים בילדיהם הגדולים, שסייעו להם לגרור את עגלות הילדים הקטנים והתינוקות הצורחים. כל רחוב יפו (שוועדת השמות החדשה של עיריית ירושלים לא הספיקה עדיין להחליף לו את השם), הפך לחניון מכוניות ענק ואוטובוסים זעירים הביאו את הרבבות שחנו באזור התחנה המרכזית החדשה. המדרכות היו עמוסות בים אדם, אנשים נשים וטף, והמהומה היתה אדירה.

מהומה שכזאת לא ראתה ירושלים מיום היווסדה. מליוני יהודים זרמו כנחילי דבורים. המשטרה והמשמר האזרחי מדין ועד באר שבע ניסו לעשות מעט סדר, אך לשווא. בהוראת בתי הדין של ירושלים נאסר על הקמת דוכנים בכל ירושלים, כדי לאפשר להמונים ללכת ישר ולא להירמס. המהומה, כבר אמרנו, היתה אדירה, אך כולם, כל מאות האלפים שזרמו כאן כזרם מפל הניאגרה, חייכו בחיוכים גדולים. כולם שמחו, עלצו וצעדו בצעדי ריקוד עליזים. נו, ומה הפלא? הלא המשיח הגיע לפני מספר ימים!

מאז שהזדעזעה הארץ. השמים התבהרו ואור החמה זרח שבעתיים. ברגע אחד היתה דממה ומיד לאחריו שאגו כולם בשאגות שמחה שאינן ניתנות לתיאור, המשיח, משיח בן דוד, הגיע. אלפיים שנה המתינו מליוני יהודים לרגע הזה, והנה, מיד לאחר הבטחת חז"ל ש"במוצאי שביעית בן דוד בא"¹⁴, הוא הגיע, משיח נאו, כאן ועכשיו, וזאת ראינו בעינינו. משיח!!

אמש, ביומו הראשון של חג הסוכות, כבר הספיקו כשלוש וחצי מליון יהודים להעלות ולהיראות לפני ה' יתברך, בבית המקדש השלישי הבנוי קוממיות לתפארת עולם. מעמד כזה לא זכרה ירושלים אלפיים שנה וכעת, מיד עם בוקרו של יום שלישי, א' של חול המועד סוכות התשפ"ב, החלו להישמע תקיעותיהם של רבבות חצוצרות בכל גבולות ירושלים. המחצצים היו רבבות כהנים¹⁵, חלקם אפילו כהנים חיגרים ובעלי מומים¹⁶, שחיצרצו בקול תרועה אדירה וקראו ליהודים להגיע ולהיקהל. לא, הפעם לא בכדי "להיקהל ולעמוד על נפשם" בתפילה ותחנונים לניסים וישועות כמו באלפי שנות הגלות, אלא בכדי לקיים את "מצוות הקהל", מצווה המתקיימת אחת לשבע שנים, במוצאי שנת השמיטה.¹⁷

הצו המלכותי של המלך החדש, מלך המשיח, נצר ישיר למלכי בית דוד, ניתן מיד בעלות השחר לכהנים ולגדולי ישראל. "צאו וכנסו את כל היהודים למצוות הקהל!"¹⁸, והמוני כהנים יצאו לדרך, כדי לארגן לעצמם חצוצרה. במקומות רבים בירושלים איפשר בית הדין פתיחת דוכנים למכירת חצוצרות, והסוחרים הממולחים, שהספיקו להתארגן לפני חג הסוכות, מכרו עשרות אלפי חצוצרות במחיר מפולפל של 2,500 שקל לחצוצרה. "הגזמתם?", שאל ילדון אחד את מוכרי החצוצרות. "חצוצרה מפלסטיק עולה דולר ב"הכל בדולר", והדולר ירד השבוע לשקל תשעים!..."

"חביבי, טעית", השיב לו ילדון אחר שמכר בזריזות עוד חצוצרה ועוד חצוצרה. "זה חצוצרות מזהב טהור. לא חצוצרות מפלסטיק!..."¹⁹

ההמונים המשיכו לצבוא על פתחי העיר העתיקה ואלפי סדרנים וסדרניות ניווטו את הבאים לכניסות, שהוקמו תוך יומיים על ידי אלפי עובדים- זרים. מחשבים משוכללים, תרומתו האישית של נגיד עשיר מחסידות סאטמר, פלטו מאות מדבקות בדקה, עליהם נרשם תג אלקטרוני שיחבר את רבבות הילדים להוריהם, במקרה שמישהו יאבד משהו. "אם תאבד אותי, פשוט תחכה לי ליד "אבן הטוען"²⁰, שם יחכו כל הילדים האבודים", לחשה אמא מבוהלת לחיימק'ה השובב שלה, שהביט בעיניים נפעמות במליוני האנשים, הצועדים בנחת ומחייכים חיוך מלא. "אל דאגה!", הרגיע אותה הילד. "אבא אומר שיהיו כאן ניסים, בדיוק כמו שצריך להיות בבית המקדש²¹, ויימצאו את כל הילדים האבודים..." "לא סומכים על הנס!"²², פסקה אמא והדביקה לו שוב את התג האלקטרוני, "בייחוד לא נס שקשור אליך"...

"מי בדיוק אמור לקרוא את הפרשה?" שאל אברך מאלעד, שעדיין לא הספיק, במהלך המרדף האין- סופי אחר לולב דרי כשר שלא היה "שמור ונעבד", ללמוד את הלכות "הקהל".

"אומרים שגדול הדור יכול לקרוא, כל גדול הדור"²³, השיב לו ירושלמי חביב, אוחז בידו הימנית את מוישי בן השנה ובידו השמאלית את שלויםלה- זלמן בן השנתיים וחצי.

"ורגע, מי גדול הדור? מי יחליט מי גדול הדור???", קפצו ישר שלושה בני- ברקים וקימטו את מצחם בחשש גובר והולך, מחשש ששוב יתבצע לו "מחטף" כל שהוא...

הצחוק החביב שסביבם הרגיע אותם בעליל, והאברך הירושלמי הסביר להם בנחת: "בעקרון, יתכן שכל גדול הדור יכול לקרוא את "פרשת הקהל", אך כעת, כשיש לנו מלך אמיתי, מלך המשיח, ודאי שהכי טוב שהוא יקרא²⁴. אז תהיו רגועים, כי על המלך הזה יש קונסנזוס, ביחוד כשחייכנו לו כל כך הרבה זמן".

"רגע, רגע", לא ויתר הבחור הבני- ברקי, שהיה למדן לא קטן כנראה, "ואם היו שני מלכים יחד, כמו בתקופה שמלכו פה מלך ביהודה ומלך בישראל. אז מי מהם קורא?".

"שאלה מצוינת", השיב לו יהודי תלמיד חכם, שנחת בערב החג מארה"ב, "יכול להיות שמלך יהודה עדיף, כי הוא גר בירושלים, ויכול להיות שמלך ישראל, ששלט על רוב העם, קודם לו²⁵. כבר ירבעם בן נבט הסתפק בשאלה הזאת. כך לפי הירושלמי²⁶..."

"ולמה לא קראו כבר אתמול בלילה?" שאל ילד אחד, במבטא צרפתי כבד.

"גם זאת שאלה מצוינת וזו מחלוקת²⁷", השיב לו התלמיד- חכם האמריקאי ונבלע בהמון האדם הזוחל.

מרחוק, מעזרת הנשים, קראו פרחי הכהנים בבליל שפות לציבור להתרחק. "הלו, זה בית המקדש כאן! לא לדחוף!" גער בפרח כהן צעיר יהודי מבוגר, שמחה דמעות שמחה מעיניו. "סליחה רבנו, אנחנו צריכים להקים כעת במהירות את בימת העץ של ה"הקהל"²⁸, אמר

לו כהן ספרדי משולהב, שמחה גם הוא את דמעותיו ואת אגלי הזיעה שהתערבבו לו יחדיו. "עד עכשיו היה כאן צפוף נורא ולא בנינו את הבמה²⁹, אז כעת זה הזמן. מחילה! מחילה! זווזו אחורה, זווזו אחורה!".

נחיל האדם זו לאחור, לא מבינים בעצמם כיצד הצליחו להשתחל עד לכאן וכיצד ישתחלו לכאן עוד מליוני יהודים כשרים. המשפט "עומדים צפופים ומשתחוים רווחים"³⁰ נשמע בכל פינה והציבור הענק המשיך להידחס ב"עזרת הנשים", שם ייערך לו בעוד מספר דקות מעמד נורא הוד של "קריאת פרשת המלך".

ההמולה שככה לה. גם אלפי אלפי התינוקות שהגיעו עם אמהותיהן ישבו³¹ בדממה לא שגרתית בעליל³², שקטים ורגועים. ההמון הענקי שקט לו בהינף יד. מליוני היהודים הביטו בעיניים מצועפות במלך המשיח. במרכז עזרת הנשים ניצבה לה בימת העץ המלכותית, שרק לפני מספר דקות הוקמה³³ וכעת הקריבו אליה כבש עץ מהודר³⁴, עליה פסע מלך המשיח ברוב הדר, מביט בעיניים רחימאיות בקהל האגדי שהתאסף כעת, לאחר צפייה כואבת של אלפיים שנות גלות מרה וקשה.

*

הס הושלך בהיכל ה'

הס הושלך באולם המפואר והקדוש וחזן הכנסת, שמונה לתפקידו אך לפני יומיים, אחז בידו ספר תורה. הוא נשק לספר תורה בדחילו ורחימו ומסרו לראש הכנסת, שמונה אף הוא לתפקידו הרם רק לפני יומיים. ראש הכנסת אחז לרגע בספר התורה, הלא הוא "ספר העזרה" הנודע³⁵ נשק לו בענוות חן והעבירו בנחת לסגנו של הכהן הגדול. הסגן לא הרפה מהספר, הביט בו לרגע קט והעבירו לכהן הגדול, שזהר באור ציץ הקודש המוזהב שנח על מצחו, יחד עם זרקורי תריסר אבני החושן הנפלאות, שנצצו באלפי נגוהות קדושה ויופי עילאי. כעת כולם הביטו יחדיו במלך המשיח, כשהלמדנים ויודעי הספר שביניהם מנסים לנחש האם הוא יעמוד עכשיו, כפי שעשה המלך אגריפס, שהיה מזרע המלך הורדוס, או שמא הוא יישב כפי שנהגו מלכים אחרים³⁶.

מלך המשיח. קיבל את ספר התורה הקדוש בזרועותיו, הניחו על במת העץ, הוריד את פרוכת הספר המוזהבת ו...נותר לעמוד.

רחש עלה בקהל תלמידי החכמים שנכחו בין הקהל הענק. "ואם קרא מעומד הרי זה משובח"³⁷ ציטט רב ירושלמי את לשון הרמב"ם וחברו, בעל זקן שחור ארוך היורד על מידותיו, משך בחליפתו והחל להתווכח במרץ, שוכח לרגע היכן הוא נמצא כעת, ומצטט את כל הפולמוס הגדול בנושא האם על המלך לעמוד או לשבת בקריאת הקהל.

"מה עכשיו?" תהה ילד אחד בשם יענקי מאלעד, שישב על כתפיו אביו ומרט את זנבות השטריימל שלו. "עכשיו המלך יברך מלא-מלא ברכות בבת אחת. בוא נספור כמה ברכות" השיב לו אביו. והמלך החל לברך. "בְּרוּךְ אַתָּה ה'... אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ עַל קְרִיאַת פְּרֻשַׁת הַהֶקְהָל"³⁸, וקריאת "אמן" אדירה נשמעה עד לסוף ארץ ישראל.

"ברוך... שהחיינו וקיימנו והגייענו לזמן הזה"³⁹, בירך לו מלך המשיח ומליוני עיניים יהודיות לא נותרו יבשות.

"ברוך... אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו"⁴⁰... בירך המשיח וכולם חזרו אחריו בקריאת "אמן" קולנית ונרגשת, מביטים בהשתאות בכריעות הלא-שגרתיות⁴¹, ובכך שהמלך בעצמו ענה "אמן" בעצמו, על ברכותיו של עצמו⁴².

המלך החל לקרוא בעמידה את תחילת חומש דברים עד סוף פרשת "ואתחנן". הוא דילג לפרשת "והיה אם שמוע", משם ל"עשר תעשר" שבפרשת ראה, משם ל"פרשת המלך"⁴² ומשם ל"כי תכלה לעשר". עבר לברכות ולקללות שבפרשת "כי-תבוא" והמשיך לקרוא הלאה, עד ל"מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב". הוא גלל את ספר התורה, נשק לאבנט והחל לברך ברכת "אשר נתן לנו תורת אמת", שלוש ברכות על חג הסוכות ועל כך שהקב"ה בחר בנו מכל העמים, בירך ברכה על בית המקדש, הוסיף ברכה על עם ישראל שתעמוד מלכותם, בירך ברכה נוספת, בשם ומלכות כמובן, בה ביקש שהאלוקים ירצה את עבודת הכוהנים והוסיף ברכה אחרונה בה התפלל, בלשון של עצמו, על עם ישראל בכלל ועל החולים הזקוקים לישועה בפרט. המלך פירט בפרוטרוט את צרכי עם ישראל, בכה והתחנן לבוראו שישמור ויחוס עלינו, ישפיע שפע סייעתא דשמיא ברוח ובגשם וסיים בברכת "שומע תפילה"⁴³.

המלך ירד מבימת העץ, משיב את ספר התורה לידי הכוהנים, ואני עמדתי שם, מביט בו, יחד עם מליוני אחי היהודים. רואה את הכהן הגדול משוחח בדברי תורה בסוגית ההקהל עם אחיו הכהנים. על 15 המעלות עמדו הלויים, אוחזים בידיהם בכינורות ומשוררים כזקנים ורגילים, היודעים פרק בשיר. מסביבותיי עמדו רבבות יהודים, הלומי רעם, שכורים ולא מיין. שיכורים משמחה עצומה, וכולם, כך ראיתי בעיני, כולם בכו מהתרגשות.

יכולתי לתאר עוד את עבודת הקורבנות, יופי והדר ההיכל, זריזות הכוהנים ושירת הלוויים, המעמד, הקהל ומלך המשיח, אך העט שבידי רועדת לה, רועדת, ולכן עצרתיה, מאפשר למחשבות ולתחושות לומר את הכל, מבלי לכתוב. במהרה, במהרה בימינו, עוד השנה, בעזרת ה'.

כה נזכה.

(פורסם ב'קוראים אלעד', גליון סוכות התשפ"ג).

מקורות למאמר:

1) זכר למקדש להאדר"ת. 2) ראה מכתב ידידי הגר"ש מילגרום בסוף קונטרסי פרשת המלך מהדו"ב. 3) נחלקו הראשונים והפוסקים האם צריך להביא אפילו תינוקות להקהל או רק קטנים בגילאים יותר גדולים, אף פחות מגיל חינוך. 4) מנ"ח מצוה תרי"ב, משאת המלך עה"ת פרשת ניצבים ובקונטרסי פרשת המלך. 5) בקונטרס זכר למקדש להאדר"ת הביא דעות רבות שהכוונה לגרי צדק ודעת הראב"ע שהכוונה לגר תושב "אולי יתייהד", והצל"ח ועוד רבים מהמפרשים הקשו ע"ז קושיות רבות, וראה בקונטרסי פרשת המלך מהדו"ל, ביאורים בדברי הראב"ע. 5) מסכת חגיגה ג, א. 6) רבי יעקב מליסא ב"נחלת

יעקב", האמרי אמת, מהרי"ל דיסקין ועוד. 6) ראו בקונטרסי פרשת המלך ע"פ ירושלמי יבמות פ"א ה"ו. 7) כך כתב לי מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, כמובא בקונטרסי הנ"ל. 8) רמב"ם חגיגה ג, ב. 9) רמב"ם חגיגה פ"ב. 10) ספק הגרי"ז מבריסק, כתבי הגרי"ז ריש ערכין. 11) מנ"ח מצוה תרי"ב, שפת אמת חגיגה ג, א. זכר למקדש. 11) ראו בקונטרסי פרשת המלך מהדות"ל. 12) עמק המלך, רשימות שיעורים על ברכות, מאמר הגר"א בקשי דורון זצ"ל ובקונטרסי שם. 13) כך ידוע בשם הצדיק הגרף פוטוצקי הי"ד. 14) מגילה יז, ב. סנהדרין צו, א. 15) תוספתא סוטה פ"ח, רמב"ם חגיגה פ"ג. 16) שם. 17) דברים פרשת וילך, סוטה מ"א א' ורמב"ם שם. 18) רמב"ם שם. וראה מלבי"ם דברים לא, יב ומזבח אבנים ח"ב כ"א, א. 19) דעת התוספתא, והרמב"ם השמיט זאת, ויעויין בשדי חמד פאת השדה מערכת ה'. 20) יעויין בבא מציעא כח, ב. 21) אבות פ"ה מ"ה ויומא כא, א. 22) ראה בזכר למקדש להאדר"ת. 23) ראה מנחת חינוך מצווה תרי"ב, העמק דבר בפרשת וילך זכר למקדש להאדר"ת, חידושי הגרי"פ פערלא על הרס"ג מצוה ט"ז ובקונטרסי פרשת המלך. 24) רמב"ם שם וכל הפוסקים. וראה ספרי וילך ורש"י שם עה"ת ורש"י בסוטה שם, מנחת חינוך ועוד. 25) ראה זכר למקדש להאדר"ת ובקונטרסי פרשת המלך. 26) ירושלמי בתחילת מסכת עבודה זרה, ושם. 27) מנחת חינוך מצוה תרי"ב וזכר למקדש. וראה רש"י פ"ק דמגילה ועוד. ורבים תמהו על דעת רש"י, שהסביר זאת באיסור הוצאה, והלא שערי ירושלים נעעולים ואין בתוכו איסור הוצאה. 28) ירושלמי פ"ק דמגילה, תוספתא ורמב"ם הנ"ל ובמפרשי המשניות והגמ' בסוטה ועוד. 29) שם. "שלא לדחוק את העזרה". ונחלקו הדעות מהו טעם הדבר שלא בונים בימת העץ בערב יו"ט. עיין קונטרסי פרשת המלך בארוכה. 30) מסכת אבות פרק ה' משנה ה'. 31) לכאו' אם מדובר בעזרת נשים, שם מותר לשבת לא רק למלכי בית דוד, היה מותר להם לשבת, וצ"ע. 32) במנ"ח כתב שהגיעו גם עוללים קטנטנים, והאדר"ת תמה שהרי ירעישו ויבכו, ודן- האם יהי נס שאכן הילדים הרכים ישתקו ולא יפריעו. וראה בקונטרסי פרשת המלך. 33) בירושלמי ובתוספתא וברמב"ם שם, וראה תוס' בסוגיה בסוטה. וראה שו"ת יהודה יעלה ח"א ס"ג. 34) כן הוא לדעת הזכר למקדש, וכ' שאולי נשאוהו את המלך על כתפיים לחביבות המצווה וכבוד המלך. 35) ראה רש"י ב"ב יד, ב ד"ה ספר עזרה, מלאכת שלמה סוטה פ"ז, צפנת פענח תנינא 119, חידושי הגרי"פ לרס"ג שם וזכר למקדש שם. ובמהדורה תליתאה בקונטרסי הנ"ל הארכתי בזה ובשאלה מדוע המלך לא קרא בס"ת הפרטי שנשא עימו לכל מקום. 36) ראה ברמב"ם ובזכר למקדש שם, תועפות ראם על היראים מצוה רס"ו ותפארת ישראל סוטה פ"ז אות נב ובקונטרסי פרשת המלך. 37) לשון הרמב"ם פ"ג דחגיגה, וראה שם במפרשים ובהנ"ל. 38) כ"כ בזכר למקדש. וראה נחל איתן סי' ט"ו שדן מדוע לא מברכים ברכה זו. 39) שם. וראה בשו"ת מהרש"ם ח"א סימן רי"ג. 40) זכר למקדש שם. 41) רמב"ם פ"ח מתפילה והלכות עבודת יוה"כ, וראה מנחת חינוך וזכר למקדש. 42) קריאת פרשת המלך תלויה בגרסאות הבבלי סוטה מ"א והירושלמי שם, גרסת רש"י וכנגדו גרסת הרמב"ם, וראה במהר"י קורקוס, ותוספות יו"ט, ובזכר למקדש ובקונטרסי פרשת המלך בארוכה. 43) גמרא, תוספתא, ירושלמי ורמב"ם.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

ביאור מחלוקת הראשונים בדין סכך כשר תחת סכך פסול

תנן בסוכה (ט:): "העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית", ואמרינן עלה בגמרא: "אמר רבא לא שנו אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו, אבל חמתו מרובה מצלתו כשרה... וכי חמתו מרובה מצלתו מאי הוי, הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר, אמר רב פפא בשחבטן".

וכתבו התוס' שם (ד"ה הא קא מצטרף): "ואם הסוכה שתחת האילן מסוככת כראוי שצלתה מרובה מחמתה, לאו מיסתבר שתיפסל משום צירוף סכך פסול, כיון דכי שקלת ליה לפסול אכתי צלתה מרובה, אלא כשאין צלתה מרובה אלא מחמת הפסול איירי".

וכן כתבו עוד התוס' (שם י. ד"ה פירס), דהא דקתני פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר פסולה, היינו דוקא היכא דחמתה מרובה מצלתה בלא סדין, אבל אם יש צלתה מרובה מחמתה כשרה, ואין הסדין פוסלתה.

אמנם דעת הריב"א (הובא ברא"ש שם) והבעה"מ (שם ה' ע"ב מדפי הרי"ף) והראב"ד (בהשגות על בעה"מ שם) והר"ש מקוצי (הובא במרדכי שם) והרמב"ן והריטב"א והר"ן היא, דאף אם הסוכה מסוככת כראוי מ"מ נפסלת ע"י הסכך הפסול שמעליה, כי כל סכך פסול פוסל את הסכך הכשר שתחתיו. והובאו שתי הדעות בשו"ע סי' תרכ"ו ס"א.

ולכאורה דעת התוס' מפליאה מאוד, דהא אם יש סכך פסול ע"ג הסכך הכשר נמצא שכל הצל שתחתיו הוא רק מחמת הסכך הפסול, והסכך הכשר שבאותו מקום אינו גורם צל כלל, ואם כן אין רוב הצל מחמת סכך כשר, ואיך כשירה הסוכה בכה"ג.

ונראה, דהנהגה לכאורה קשה אמאי סוכה שתחת האילן או בתוך הבית פסולה, הא בסוכה ב' ע"א אמרינן דהעושה סוכתו בעשתרות קרנים הויא סוכה משום ד"ל עשתרות קרנים איכא צל סוכה", וא"כ הכא נמי נימא "דל בית איכא צל סוכה", "דל אילן איכא צל סוכה", וכן קשה בהא דסוכה תחת סוכה פסולה, אמאי לא נימא "דל סוכה עליונה איכא צל דסוכה תחתונה", ועל כן ס"ל להתוס' דבאמת פסולא דסוכה שתחת האילן או בתוך הבית אינו משום שאין צל מחמת הסכך הכשר, דזה באמת לא פוסל כלל, אלא הביאור הוא דיש תנאי בהכשר הסוכה שלא יהיה בה יותר מסיכוך אחד, אך אם יש שתי סיכוכין הסוכה פסולה, ומשום הכי סוכה שתחת אילן שחמתו מרובה מצילתו כשירה, כיון דבכה"ג ליכא שתי סיכוכין, כי הסיכוך של האילן לאו שמיה סיכוך, כי 'סיכוך' הוי דוקא אם צילתו מרובה מחמתו.

והכי מבואר להדיא בר"ח בסוכה שם, שכתב: "אוקימנא באילן שצלתו מרובה מחמתו מפני שהיא כסוכה תחת הסוכה, אבל אם היה שחמתו מרובה מצלתו שאינו חשוב כסוכה וחתך הנוף הנתון ע"ג הסכך כשרה", עכ"ל. והמעייין היטב בלשונו יראה מבואר להדיא

דהפסול של סוכה שתחת האילן אינו משום שאין צל מחמת הסוכה, אלא משום דהוי ב' סיכוכין, וזהו דוקא כשצילתו מרובה מחמתו, כנ"ל.

ומקור דין זה מבואר היטב בגמרא בסוכה שם, דאמרינן התם: "תנו רבנן בסכת תשבו, ולא בסוכה שתחת הסוכה ולא בסוכה שתחת האילן ולא בסוכה שבתוך הבית, אדרבה בסוכות תרתי משמע, אמר רב נחמן בר יצחק בסכת כתיב". הרי דילפי' להו לכולהו מדכתיב 'בסוכת' בלשון יחיד, דבעינן שיהיה רק סיכוך אחד ולא שתי סיכוכים.

ובאמת לכאורה קשה לדעת שאר הראשונים הנ"ל, מאי שנא סוכה שתחת האילן וכדו' מעשתרות קרניים, דהתם כשר אף דליכא צל סוכה, ונראה דסבירא להו דזה דוקא אם הדבר המיצל הוא מן הצד, דמ"מ הסכך מצד עצמו סוכך על מה שתחתיו, אך אם יש מעל הסכך דבר המיצל פסולה, משום שאז הסכך הפסול הוא המסכך על כל מה שתחתיו, והיינו משום דשם 'סיכוך' הוא רק על דבר הסוכך על מה שתחתיו, וכמ"ש על הכרובים "סוככים בכנפיהם על הכפורת" (ועיין בשפ"א סוכה י' ע"א שג"כ צידד דהא דאמרינן דל עשתרות קרניים וכו' היינו דוקא כשהוא מן הצד, ע"ש).

ועוד צ"ב לדעת הראשונים, דלכאורה לשיטתם סוכה תחת סוכה וסוכה תחת האילן הוי ב' גדרים שונים, זה משום ב' סיכוכים וזה משום דליכא צל סוכה, ואיך ילפינן לתרווייהו ממקום אחד.

וי"ל דראשונים אלו מפרשי לגדר פסול סוכה תחת סוכה, כמ"ש הרמב"ן במלחמות שם (י' ע"א מדפי הרי"ף): "ומתורת סוכה בתוך סוכה למדו חכמים דבר זה, כי היכי דאמר רחמנא התם דאתי סכך עליון שהוא פסול שאינו עשוי לצל דהא איכא צל התחתון ומבטל לאהל של סכך תחתון", למדנו מדבריו דפירש דהסכך העליון פסול משום שאינו עשוי לצל, וכיון שכן הרי הוא ככל סכך פוסל הפוסל את הסכך שתחתיו, ולפ"ז נמצא דגם לשיטתם גדר הפסול דסוכה תחת סוכה הוא כגדר פסול סוכה שתחת האילן.

ומש"כ הרמב"ן דהסכך העליון פסול משום שאינו עשוי לצל, נראה דמקורו מהא דאמרינן בסוכה ח' ע"ב: "ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה מאי כהלכתה אמר רב חסדא והוא שעשאה לצל סוכה", ופירש"י שם: "דאף על גב דסוכה לשם חג לא בעינן לשם סוכה בעינן, ולצל הוא דמיקריא סוכה שסוככת מן החורב", אמנם הרא"ש שם פי' בשם ר"ת דשעשאה לצל היינו לאפוקי שעשאה מעובה להגן מן המטר, ומהא דלא פי' כרש"י, מבואר דר"ת פליג אטעמא דרש"י וס"ל דאף אי לא עשאה לשם צל כשירה, דהא מ"מ יש לה צל.

ולפ"ז נמצא דלר"ת א"א לומר שגדר פסול סוכה תחת סוכה הוא כפי' הרמב"ן, דהסכך העליון פסול משום שאינו לשם צל, דהא לר"ת לא אכפת לן שאינו לשם צל, ולדידיה על כרחך צריך לפרש דהוא פסול מחודש של ב' סיכוכין, ועל כן לטעמיה ס"ל בתוס' לקמן י' ע"א ד"ה פירס דאם צלתה מרובה מחמתה יכול לפרוס עליה סדין, כיון דבכה"ג לא חשיב ב' סיכוכין, כדפירש"י שם בד"ה אבל.

*

בגדר פסול פירס סדין ע"ג הקינוף

תנן בסוכה י' ע"א "או שפירס על גבי הקינוף פסולה", והנה כתב הר"ח שם י"ט ע"ב: "ולפיכך היה ישן רב יוסף בכילת חתנים שאין לה גג [מפני] שאינה אהל לפיכך אינה חשובה כסוכה בתוך סוכה לפסול הסוכה", מבואר מדבריו דפסול כילה שהיא אוהל הוא משום דהויא כסוכה תחת סוכה.

וכ"כ הרי"ף בסוכה בכמה דוכתי: בדף ה' ע"ב (מדפיו) כתב: "קינופות הן ארבעה וכשהוא פורס על גביהן סדין נעשו כסוכה בתוך סוכה ולפיכך פסולה", ובדף ט' ע"ב כתב: "וש"מ שמותר לישן בסוכה בכילה שאין לה גג דכיון שאין לה גג לא הויא כסוכה בתוך סוכה ושמעי' מינה כילה שיש לה גג אסור לישן בתוכה דהוי כסוכה בתוך סוכה", ובדף (י' ע"א) כתב: "תרגמא שמואל במטה גבוהה עשרה טפחים דכיון דגבוהה עשרה שהוא שיעור סוכה נעשית כסוכה בתוך סוכה ולפיכך לא יצא ידי חובתו".

וכ"כ בתשובות רב נטרונאי גאון או"ח סי' ק"צ: "כיון שמטה מונחת בתוך הסוכה ופורס סדין על קינופות שלה שהן גבוהין יותר מעשרה טפחים נעשת כסוכה בתוך סוכה ופסולה". ובבה"ג סי' י"ד כתב: "שמע מינה מדרב יוסף כילת חתנים שרי למיגנא בה בסוכה, דכיון דלית לה גג לאו אהל היא ולא מיחזי כסוכה שתחת סוכה", מבואר מדבריו דאי הכילה היתה אוהל הפסול שלה היה משום ד"מחזי כסוכה שתחת סוכה".

ולכאורה דבריהם צ"ב טובא, דלמה להו בזה לטעמא דסוכה תחת סוכה, תיפוק ליה "משום דאינו יושב בסוכה דאהל מפסיק ביניהם" כמ"ש רש"י י' ע"א ד"ה פסולה, וכבר עמד בזה הבעה"מ על הרי"ף סוכה י' ע"א הנ"ל, וכתב: "וכן פי' בכילה בפ"י ראשון, ואין לשון פירושו בזה נכון, וכך היה לו לומר, כיון שגבוהה עשרה ה"ל אהל בפני עצמו, ואין זה עומד בצל סוכה אלא בצל אהל המטה".

וכתב ע"ז הרמב"ן במלחמות שם: "משיחתו של רבינו הגדול ז"ל למדנו שאין הטעם משום שאינו עומד באהל סוכה שא"כ אף בשאינה גבוהה י' נמי שהרי אהל הוא לענין שאר הדברים, אלא הטעם משום דאתי האי אהל ומבטל לסכך סוכה כיון דחשיב, ומתורת סוכה בתוך סוכה למדו חכמים דבר זה, כי היכי דאמר רחמנא התם דאתי סכך עליון שהוא פסול שאינו עשוי לצל דהא איכא צל התחתון ומבטל לאהל של סכך תחתון, ה"נ אתי אהל זה ומבטל לסכך דסוכה למי שישן תחתיו כיון דחשיב דאית ביה י', והיינו דאמרי' בגמ' אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע אלמא משום בטולי הוא ולא משום שאינו ישן בצל סוכה, שהרי סכך הסוכה סוכך על הכל" כו', ע"ש.

וכתב הר"ן שם על דברי הרמב"ן: "ואין דבריו ז"ל ברורים אצלי, דא"ה הוה לן למימר הכי, דכי היכי דסוכה שתחת הסוכה לא מיפסלא בפחות מי' אף על גב דעליונה קבועה הכי נמי אהל שתחת הסוכה לא יפסל בפחות מי' אף על גב דקביעי, וליתא דקנופות אפילו בפחות מי' פסלי", ע"ש.

ולכאורה כדברי הר"ן מבואר להדיא בגמ' שם דף י' ע"ב, דאמרינן התם: "והרי סוכה על גבי סוכה דקביעא ואמר שמואל כהכשרה כך פסולה, אמרי התם דלמפסל סוכה בעשרה הכא דלשוויי אוהלא בציר מעשרה נמי הוי אוהלא", הרי להדיא דיש חילוק בין קינוף לסוכה ע"ג סוכה, דהתם משום מפסל סוכה הוא וקינוף משום אוהל הוא, וצ"ע טובא דברי הרמב"ן.

אמנם כל זה קשה רק לפי מה שביאר הרמב"ן דהא דמדמינן כילה לסוכה תחת סוכה היינו דכשם ששם הסכך העליון פוסל את התחתון כך כאן האוהל מבטל מתוכו את דין הסוכה שמעליו, אמנם במאירי שם נראה שפירש את דברי הגאונים הנ"ל באופן אחר, ולפי דבריו ניחא שפיר קושיית הר"ן, דכתב המאירי שם:

"הישן בכילה בסוכה לא יצא ידי חובתו **מטעם סוכה בתוך סוכה** שהרי לצורך הוא מניחה, ודוקא בשיש לה גג ושגבוהה עשרה הא אם אין לה גג **אין שם סכך עליו** ואפילו גבוהה עשרה מותר, וכן אם אינה גבוהה עשרה אין לה חשיבות כלל **להיות עליו שם סכך** ומותר אף ביש לה גג... ומ"מ נקליטין קבועים חמורים יותר מכילה וכל שגבוהים עשרה אף על פי שאין להם גג פסול, וכן קינופות קבועים אף יותר מנקליטין ויש להם גג כמו שביארנו, **ואף על פי שאין גבוהים עשרה פסולה, וכן סוכה על גבי סוכה אף על פי שאין התחתונה גבוהה עשרה פסולה** כמו שביארנו למעלה, מפני שהיא קבועה הרבה".

הרי דהמאירי ג"כ כתב כדברי הגאונים הנ"ל, ונראה מדבריו שביאר דהא דמדמינן קינוף לסוכה שתחת סוכה היינו לסוכה התחתונה, וביאור הדבר נראה, דס"ל דבאמת הסכך העליון הוא ג"כ כשר (ודלא כרמב"ן שכתב שאינו לצל דהא נעשה לצל על הסוכה העליונה), והא דלא מהני הסכך העליון לסוכה התחתונה היינו משום שבסוכה התחתונה יש סיכוך נוסף, ופסולה משום ב' סיכוכין, ומינה ילפינן דהיושב באוהל שבתוך סוכה לא יוצא ידי חובה כיון שהוא ג"כ תחת ב' סיכוכין.

ולפי ביאור זה ניחא שפיר קושיית הר"ן, דהרי הא דבעי י' לפסול סוכה תחת סוכה היינו דוקא בסוכה העליונה, שאם אין בה י' הויא כהמשך הסכך התחתון, אך בסוכה התחתונה הא כתב המאירי דלא בעי י' כדי לפסלה, דכיון שהיא 'קבועה הרבה' יש לגגה שם סכך אפי' אי אין בה י', ועל כן שפיר ילפינן מינה לקינוף שכיון שהוא קבוע הוי לגגו שם סכך אף אם אין בו י'.

אך לכאורה קשה מהא דאמרינן בסוכה י"א ע"א דלר"י דסוכה דירת קבע יוצאין ידי חובה בכילה דלא אתי אוהל עראי ומבטל אוהל קבע, ולהנ"ל צריך ביאור הא מ"מ הוי בזה פסול דב' סכוכין, ונראה דכיון שהאוהל עראי לא מבטל לאוהל הקבע תו לית ליה לאוהל עראי שם 'אוהל' כלל, ועל כן גם הגג שלו אין לו שם 'סכך' כלל, דרק גג דמקום חשוב יש לו שם סכך כמבואר במאירי הנ"ל.

והנה באמת לשון רב נטרונאי גאון הנ"ל הוא: "כיון שמטה מונחת בתוך הסוכה ופורס סדין על קינופות שלה **שהן גבוהין יותר מעשרה טפחים נעשת כסוכה בתוך סוכה** ופסולה", הרי דבאמת ס"ל דקינופות פסולין דוקא אי גבוהין י' טפחים, וכנראה היתה לו גירסא אחרת בגמרא, ולפ"ז לשיטתו ליכא מעיקרא לקושיית הר"ן, דהא באמת שיעור הפסול דקינוף הוא

כמו בסוכה תחת סוכה [אמנם הר"ח גרס בגמ' כדלפנינו דע"ג הקינוף פסולה אף שאין בה י', ומסתמא כך היתה ג"כ גירסת תלמידו הרי"ף, ולדידהו צ"ל כמשנ"ת].
ולכאורה נראה ראייה נאה לדברי הגאונים והרי"ף הנ"ל מלישנא דמתניתין: "או שפירס ע"ג הקינוף פסולה", ולכאורה קשה טובא מה שייך כאן לשון "פסולה", הא לשון זה שייך רק על הסוכה, אך כאן הסוכה כשירה למהדרין ורק האדם שבתוך הקינוף לא יצא ידי חובה כיון שאינו יושב בסוכה, אמנם לפי דברי הגאונים והרי"ף דהקינוף הוא סוכה בתוך סוכה, י"ל דהמילה "פסולה" קאי על הרשות שבתוך הקינוף, דשם הוא "סוכה" בפני עצמה, וה"סוכה" הזו פסולה, אף דהויא גם תחת צל הסוכה הכשירה, משום שיש שם עוד סיכוך אחר הפוסל אותה.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

סוכה - דירת עראי

האלשיך מקשה למה נקרא חג הסוכות ולא חג ניסוך המים או חג ארבעת המינים, וביאר הרב, שעיקר מעלת האדם תלויה במה שהוא מכיר בכך שנפשו זכה ורוחנית, שעיקר מקומה הוא בעולם העליון כמו מלכי השרת. וכשאדם בא לעולם אומרים לו, צא מדירתך הקבוע למעלה ורד לדירת ארעי בעוה"ז בכדי שתוכל להכין לעצמיך את הדירה העיקרית בעוה"ב.

והוסיף הרב במתק לשונו: כי הלא אשר שם שימה זו בלבו, כמקרה ההולך מביתו וארמנות מנוחתו ועזב אשתו ובניו ללכת אל עיר להסתחר ולהביא טרף לביתו יקרנו, כי הלא לא יהיו כל מעייניו על אשר יאכל ואשר ישתה ואשר יתכסה, אם יהיה מאכלו בריאה או רזה או אם יאכל למעדנים או פת חריבה או יכסה בגד עדים או מכלול, כי יאמר הלא פה אורח נטה ללון אני ואנכי בדרך, למה אחוש על דברי עדונים כי אם מן הבא בידי, ואם אשכבה בין שפתים או אשים אבן מראשותי, הלא כמה כרים וכסתות מרוקמים וטובים לי בבית מנוחתי אשר אני הולך שמה, ואם פה במלח אוכל שם אתעדן כי אוכל למעדנים, כי שם הוא העיקר כי שם ביתי. באופן אסוף יאסוף כל הון יקר ימצא, קבץ יקבץ כל כלי ויוליך לביתו.

ועל הדרך הזה אשר דעה יקנה, לחשוב מחשבות בלבו לאמר, הלא העולם הזה עראי הוא, אשר שלחני אלקים לשאת ולתת ולהרויח בנכסים רבים וחשובים תורה ותרי"ג מצות, וכל הימים אשר אני פה כהולך בדרך אחשב, ולמה אשית לבי אם מעט ואם הרבה אוכל או אשתה אם יעשר או אם יחסר חילי, אם אתנה לבושי שק או אכסה עתיק, אם נפתי משכבי ומרבדים רבדתי ערשי או אם על הארץ אישן, הלא אין זה כי אם עראי כי אורח אני ובדרך אני הולך ויעבור עלי מה, כי הלא אל משכנות מבטחים ומנוחת שאננות אני הולך כי שם ביתי בעולם העליון, שם ארוה דודים ומה לי פה בעולם הלזה כי אעשה בגינו ובגין עניינו והמה הבל, ומה לי טוב כי אם שאשא עול תורה ומצוות בעולם הזה החולף והולך ואיגע בדירת עראי להעשיר בדירת הקבע. עכ"ל^ט.

ולפי דרך זו ביאר הרב שכל ענייניה של הסוכה והלכותיה טובבים סביב רעיון זה.

^ט כע"ז מסופר על החפץ חיים שאיזה עשיר גדול שהגיע מאמריקאי נכנס לביתו והתפלא מאוד על העניות והדלות, ושאל לח"ח למה הוא חי כך, ושאלו הח"ח היכן הוא מתאכסן? ענה לו במקום פלוני, ושאלו היכן כל הרהיטים שלך וכו', אמר לו שהם נשארו בדירה באמריקא, ושאלו הח"ח היכן שכאן אין לך? אמר לו כעת אני 'בדרך' לכן אני מסתפק במה שיש, אמר לו הח"ח גם אני נצא 'בדרך' אז אני מסתפק במה שיש לי כאן, ואת כל הרהיטים אני דואג שיהיו לי רק 'שם'.

א. **שבעת ימי החג:** מרמז על ימי שנות האדם, וכמו שאמר דוד המלך: "ימי שנותינו בהם שבעים שנה". (תהילים צ, י). שיהיו כולם כדירת אעראי. ויום השמיני שהוא חג 'עצרת' מרמז אם יאריך ימים, "ואם בגבורת שמונים שנה". שהוא נחשב 'כעצור' שמתעכב בעוה"ז, במקום להגיע אל ביתו בעוה"ב.

ב. **דפנות הסוכה:** מרמזים לעוה"ז, ואילו הסכך מרמז לעוה"ב. ומבואר בגמ' (סוכה ו:): שבכדי שתהיה כשרה די בב' דפנות שלמות, ושלישית אפי' טפח, ונמצא שג' דפנות אלו דומים לצורת אות ה"א. כי העוה"ז נברא באות ה"א (מנחות כט:).

ג. **מספר הדפנות וגודלם:** בא לרמז לג' דברים שבהם נכלל כל טוב העוה"ז, שהם בני חיי ומזוני. ובא לרמז שאדם יבקש שבני וחיי יבקש האדם שיהיו גדולים כהלכתן, אבל במזוני [עשירות] יסתפק בטפח ולא יחוש אם יהיה לו מעט ממנו, אך בתנאי שיהיה לו אותו הטפח 'שוחק' (סוכה ז). דהיינו שיהא שמח בחלקו, וגם שלא בדוחק מדאי שלא יצטרך צריך לבריות.

ד. **צורת הפתח וכן צריך שיהא לסוכה צורת הפתח** לרמז שאם ידחקנו יצרו להעציבו על דוחקו זאת, ישיב אל לבו כי אין העולם הזה רק כצורת פתח כפרוזדור לפני הטרקלין, ולכן מי בער יעשה עיקר מעניניו ויפן למטעמותיו.

ה. **סוכה גדולה:** חז"ל לא נתנו שיעור לכמה יכול להגדיל את הסוכה, כי יכול האדם להרחיבה את השכר בעוה"ב עד בלי די, כי כל מה שמותר להרחיב הסוכה מותנה במה שיש סכך על כל רוחבה, וכמו כן אם אדם מרבה בזכויות יכול להרחיב עולמו עד בלי די, כי עוה"ב הוא 'נחלה בלא מיצרים' (ברכות נא:).

ו. **סוכה פחות משבע על שבע טפחים:** אמנם לכל הפחות חייב שיהא בסוכה ז' טפחים על ז' טפחים, לרמז שלא ימעט זכותו, לבלתי השיג אפילו חלק אחד בארץ שבעה עממין שהיא נחלה במצרים.

ז. **הסכך:** הסכך מלמעלה מרמז אל העולם העליון, כי כל זכויות האדם נעשים עליו מלמעלה כצל המיצל על העולם ומקיימו, והוא רמז אל הסכך שעל הסוכה שהיא העולם הזה.

ח. **שהסכך לא יקבל טומאה:** כדי לרמז שהצל שהאדם עושה על ראשו, לא יהיה מעונות, שעל ידם נעשה מסך טומאה להבדיל בינו לקונו. ומאמר הכתוב "כי אם עונתיכם היו מבדלים בינכם לבין אלקיכם". (ישעיה נט, ב). אלא שיהא הצל ממצוות ומעשים טובים.

ט. **שלא יהא צילתה מרובה מחמתה:** בא לרמז שלא יהיו המצוות קרעים קרעים, וכן שלא יהיה הסכך דק מדאי מרמז שהצדקות שעושה לא יהיו בצמצום, וכ"ש שלא יהא חמתה מרובה מצילתה, דהיינו שלא יהא מצותיו מועטות, אלא יהיה רובו זכויות.

י. **אוויר פוסל בג' טפחים:** בא לרמז שאם אדם חטא פעם או פעמים, עדיין לא פגם בצל שעומד מעליו, ולא יעבור בתוכו רוגז הדין מלמעלה היות והקב"ה מעביר ראשון ראשון

(ראש השנה יז). ועדיין הוא בלתי נפרד מהקדושה, כי פחות משלשה כלבוד דמי (שבת צז). אבל אם חטא כב שלש פעמים רוגז הדין קיים ופוגם בצל הסוכה שמעליו.

יא. **שלא יהיה הסכך מחובר לקרקע:** לרמז שלא יערב בתוך המצוות פניות גשמיות, אלא הכל יהא לכבוד ה' בשלמות.

יב. **שיהיה הסכך גידולי מן הארץ:** לרמז שלא ישמע בעצת היצר שמקטין אותו לומר שאין שום תועלת במעשיו, אלא אדרבא יראה שהסכך שיש בו קדושה גידולו מן הארץ, כי ע"י מעשי התחתונים מושפע שפע רב בעולמות העליונים.

יג. **שלא תהיה הסוכה גבוה למעלה מכ' אמה:** לרמז שלמרות שהתבאר שיש בכח האדם לפעול בעולמות העליונים, מ"מ לא יתגאה בלבו, אלא ינהג בדרכי עוונה, ואמנם מעט גאווה צריך כמו שנאמר: "ויגבה לבו בדרכי ה'". (ד"ה ב, יז, ו). ולזה יש דין שלא יהא פחות מעשרה טפחים.

עוד רמז בזה שעד גיל עשרים הקב"ה לא דן את האדם, ולזה צריך ליזהר שלא יאחר מגיל עשרים לעשות דירתו בעולם הזה 'לעראי'.

יד. **שלא תהיה הסוכה נמוכה פחות מי' טפחים:** אמרו חז"ל (סוכה ה). שמעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה (שם ה). והרמז בזה שיעשה כל מעשיו בכדי שתשרה עליו השכינה. [ולאפוקי משאר כוחות ומזלות, שהם למטה מעשרה].

שמחת החג

ועל פי יסוד זה יש לבאר הציווי המיוחד שיש בחג הסוכות, "ושמחת בחגך". (דברים טז, יד). כיון שאדם שרואה את העולם הזה כמקום זמני, יכול הוא להתעלות מעל כל הקשיים והדחקים, ולשמח בה' !

וכתב האבן עזרא וז"ל: והיית אך שמח מצוה לשמוח בחג הסוכות וי"א כי יברכך לעתיד ותהיה לעולם שמח וטעם אך כי לא תהיה כי אם כן עכ"ל. ומבואר בדבריו דמתוך שמחת חג הסוכות יזכה האדם לשמחה תמיד, וכן מצאנו ענין זה ב'פלא יועץ' ערך סוכה וז"ל: וצונו לשמוח בשמחה של מצוה, והוא סימן טוב לכל השנה, שכתב האר"י ז"ל שמי שהוא שמח וטוב לב ולא יצטער כלל בחג הקדוש הזה מובטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהיה לעולם שמח עכ"ל. והנה לפי פשטות הדברים שורש ענין זה הוא בדרך סגולי, שעל ידי שמקיים מצות ושמחת בחגך הוא זוכה להארה של שמחה בכל השנה. אך לפי המתבאר לעיל אדם שמחייה בעצמו את הדבר שכל העולם הזה ארעי אז גם במשך כל השנה זוכה הוא לשמחה יתרה.

*

למה אין בסוכות שאלת 'מה נשתנה'?

לכאורה יש להקשות למה בסוכות אין שאלה 'מה נשתנה'. כמו שיש בחג הפסח, שהרי טעם ישיבת הסוכה הוא זכר לענני כבוד שלוו את ישראל ביציאה ממצרים, ויש כאן מוסר השכל גדול על אמונה והשגחה בבורא עולם, ולכאור' בכדי להשריש להשריש לדורות הבאים דברים אלו, היו צריכים לתקן שישאלו התינוקות בליל חג הסוכות, כמו בפסח.

ומיישבים בשם הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל: שהמצב של הרוחני שיש ליהודי במשך כל השנה, זה להרגיש שהוא חי בפרוודור לעולם הבא, וא"כ אין חילוק בין ימי סוכות לשאר השנה, ולזה לא הוצרכו לתקן 'מה נשתנה'.

נהורא מעליא / הרב נהוראי משה אלביליה, מח"ס 'ממתק לשבת' ורב ביהכנ"ס 'זכור לאברהם', קרית

גת

עראיות מול הזדמנות | מדוע הסוכה נמשלה לתשובה אפילו שעבר יום הכיפורים וכבר עברנו את החתימה?

בתור ילדים חיכינו לזה כל השנה...

את ההרגשה הזו של לבנות משהו מאפס, משהו שאתה מחכה לבנות עם אבא, לעלות
ולרדת 4 קומות כל פעם מחדש, שאולי שכחו משהו...

להוציא את הברזלים מהמחסן של הבנין לבדוק את תקינותם, ומה שלום הקרשים והסכך
שלא נאכלו על ידי מזיקים...

ובקיצור חגיגה אחת גדולה, רק בשביל להגיע לרגע הזה בערב החג, ולשמוע את אבא
ואמא אומרים: "אח... היה שווה הכל, בסוכות תשבו שבעת ימים".

דרשו רבותינו: "צא מדירת קבע ושב בדירת עראי"...

זוהי הרגשה מרוממת - נכון?

מה תגידו, איך אנחנו משמרים את ההרגשה הזו לכל השנה כולה ולא דווקא בחג עצמו?
אלא בשביל להבין את פני הדברים נצטרך להקדים את דבריו של הגאון המופלא בעל
התפארת שלמה מראדומסק (מועדים) על הפסוק (ויקרא כג, מב): בסוכות תשבו שבעת
ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני
ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים":

"הנה סוכות הוא גמר עת התשובה, אחר ראש השנה ויום הכיפורים כי סוכות הוא בבינה
עולם התשובה, ועל כן הזהירה התורה לשוב אל ה' עוד, וזה הרמז בסוכות תשבו לשון
תשובה שבעת ימים לתקן מה שפגם שבעת הימים הם שבע מדות העליונות, למען ידעו
דורותיכם, פירוש, תזכו ותגיעו לבחינת הדעת שיהיו כל בני ישראל בבחינה כזאת כאשר
היו אז בהוציא אותם מארץ מצרים אשר על ידי התשובה זכו למדרגת ענני כבוד וגילוי
שכינה".

וזהו שאמרו כי בסוכות הושבתי, בסוכות ענני כבוד הושבתי בתשובה את בני ישראל,
ועל ידי זה זכו לכל הגדולה, מעתה שובו שובו בני ישראל ויהיה גם עתה אור העליון מקיף
עליכם מכל צד כמו שכתוב: "כי יצפנני בסוכו ביום רעה יסתירני בסתר אהלו".

ראשית - אנו צריכים לדעת שכאן בחג הסוכות הקב"ה ברוב רחמיו, אחרי שהתבצעה לה
החתימה בתפילת הנעילה ביום הכיפורים, נותן לנו כאן עוד הזדמנות ולא בכדי, אם תחזרו

בתשובה עוד, חוץ ממה שהיה לכם ביום הכיפורים, תזכו לאור עליון אשר יקיף אותכם
מכל צד ויעזור לכם להרגיש באמת את החג הקדוש הזה...

יוצא מדבריו, שאיך משמרים באמת את הרגשת הארעיות הזו בעולם?, אדם יכניס אל
הלב פנימה את רחמיו הגדולים וחסדיו המרובים של ה' יתברך, שציוה אותך אחרי שעלית
לפסגה, הרגשת את ים הרחמים העצומים שנתן לך ביום הכיפורים, מגיע כמו שאומר
האריז"ל "וימינו תחבקני", אני מחבק אותך ילדי הקטן והאהוב, ואומר לך ילדי אהובי, יש
לי עוד הזדמנות לתת לך, נתתי לך חודש שלם, ראש השנה, ספרי חיים ומתים, עשרת ימי
תשובה, יום הכיפורים שהוא יום אדיר בימי שנה, תחזור בתשובה, אל תחשוב שאתה
בעולם הזה דייר קבע, אתה כמו כולם, עראי!, אף אחד לא חי כאן 200 שנה בדורנו, שתרגיש
עראי אז תזכה להרגיש אל תוך קרבך באמת את המהות וההזדמנות הנפלאה של חג
הסוכות שהוא מקרין מאורו הגדול עלינו...

ואם תאמרו, איזה הזדמנויות אפשר לקיים בחג הסוכות?

בואו ותשמעו (אוצר הסיפורים, מועדים, עמוד 390):

ר' לוי יצחק מברדיצ'וב היה נוהג להזמין אצל סוכתו דווקא אנשים פשוטים, מן הדרגה
הנחותה ביותר, ואיתם היה אוכל את סעודת החג, מאזין לדבריהם ומשמיע באוזניהם דברי
תורה. היו האנשים תמהים על מנהגו זה, וכי אין הוא יכול למצוא לו חברותא "אושפיזין"
מכובדים יותר?

פעם שאלוהו לטעם הדבר. השיב הצדיק על דרך הצחות: "לעתיד לבוא, כשיזמינו את כל
הצדיקים לסוכת עורו של לוייתן, ארצה גם אני כמובן, להיכנס לאותה סוכה, ואולם שומר
הפתח ודאי יעכב אותי ויאמר בכעס: "חוצפה שכזאת, איך בן אדם שכמותך מעז להידחק
בין צדיקים וגדולי עולם? ואוכל להשיב על כך: גם אנוכי הזמנתי לסוכתי אנשים פשוטים,
ולא התביישתי בהם.

ולא רק זה, כשיודעים לנצל, תמיד מרויחים...

שבת שלום ומבורך וחג שמח לכל בית ישראל היקרים והאהובים!

המאמר מוקדש השבוע להצלחתו ולרפואתו השלימה של מורי ורבי עטרת ראשי הרב
חיים שמעון בן מדלן מזל טוב למשפחת פינטו שליט"א רב הערים אשדוד וקרית מלאכי.
בתושח"י.

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר

שמחת הלולב - באנא ה' הושיעה נא

חג הסוכות נקרא חג האסיף, שבו אנו אוספים את תבואתנו הגשמית יחד עם היבול הרוחני מהימים הנוראים, ומכל השנה שעברה.

והנה מצינו בבעל הטורים בפרשת פנחס על קרבנות יום הכיפורים, שנאמר בו ושעיר עיזים אחד לחטאת ולא נאמר לכפר עליכם, וכתב בעל הטורים לפי שיום הכיפורים מכפר. והמעייין יראה שגם בכל קרבנות סוכות ושמיני עצרת לא נאמר לכפר עליכם, ובהכרח שאף חג הסוכות ושמיני עצרת מכפרים.

ואף שבוודאי זוהי כפרה בדרגה שונה, וכמו שמשמע בביאור הגר"א (שפירסם הגרש"ד פינקוס זצ"ל) עמש"כ הרמ"א סו"ס תרכ"ד שאין אומרים תחנון מיום כיפור עד סוכות, וביאר הגר"א בס"ק י"ד "משום דהוי יום טוב כמו יום הכיפורים במקצת, כמו שכתוב במדרש (ויק"ר פ"ל ז') ולקחתם לכם ביום הראשון, וכו'", דאיתא שם במדרש דביום הכיפורים הקב"ה אומר לישראל "מה דאזל אזל, מן הכא ולהלן נחל חושבנא, ומיום כיפורים עד החג כל ישראל עוסקים במצוות, זה עוסק בסוכתו וזה בלולבו, וביו"ט הראשון של חג כל ישראל עומדים לפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן לשמו של הקב"ה, ואומר להם, מה דאזל אזל, מן הכא נחל חושבנא, לפיכך משה מזהיר לישראל ולקחתם לכם ביום הראשון" וזה המדרש הידוע שהיום הראשון של סוכות הוא ראשון לחשבון עוונות, ומדברי הגר"א מבואר שעיקר הסיבה לכך שיש כפרה בארבעת הימים בין יוה"כ לסוכות, הוא משום שהם יום טוב כמו יוה"כ במקצת.

אך משמע במדרש שגם בסוכות עצמו כשישראל עומדים עם לולביהן ואתרוגיהן, הקב"ה שוב אומר מה שהיה היה, ומכאן הלאה נתחיל את החשבון מוכח שיש סוג נוסף של כפרת הסוכות, ואף שאי"ז כפרה גמורה, שהרי יום זה הוא הראשון לחשבון העוונות, אך בכל זאת גם בו יש כפרה, והביאור הוא עפ"י הידוע שבימים נוראים עושים תשובה מיראה, ובסוכות עושים תשובה מאהבה. והיינו עפ"י מש"כ במדרש שהלולב הוא סימן שדידן נצח. וזה לא רק בגלל שנצחנו את הדין מול שרי האומות שרצו שלא ישאר שריד משונאיהן של ישאל. אלא גם הניצוח הפרטי של היצה"ר הפנימי, כל אחד ע"י הקבלה הפרטית שלו.

משום שיש כאן סכנה, שיכולה להיות תחושה של 'תליהו וזבין', מכיוון שהקבלה היתה תחת לחץ, שהרי כל החיים היו מונחים על כף המאזניים, ונאלצתי לקבל את הקבלה. וכמובן שאם נרגיש כך זה לא יעזור לסיכויים שלנו שהקבלה תחזיק מעמד. ולכן בא חג הסוכות שבו אנו מראים לעצמנו שאנו שמחים ברוחניות שלנו, שמחים במצוות, שמחים בתורה, ושמחים בקבלה המסויימת, ובעיקר ב'עליית רמה' הרוחנית שזכינו לה בימי הרחמים.

ויש הבדל גדול בין סוכות לשמחת תורה. דהנה ידוע שאנו מנענעים את הלולב באנא ה' הושיעה נא, ולא בהצליחה נא. והביאור אפ"ל, שהלולב מהותו להרחיק טללים רעים

ורוחות רעות, כלומר הוא הגנה מכוחות הרע, ולכן בסוכות אנו שמחים בסור מרע שעשינו בימי הרחמים. אך בשמחת תורה אנו שמחים בתורה, בעשה טוב שלנו, כי עיקר השמחה של שמחת תורה היא בתורה שאנו נלמד מכאן והלאה (הגר"י דיוויד) וזהו א"כ החילוק בין סוכות שהוא שמחת הסור מרע שזכינו לה, לשמחת תורה שהוא על העשה טוב מכאן והלאה.

ובזה תתישב תמיהה גדולה בעניני המועדות שבפרשת אמור. שלאחר שכתב את שאר המועדים, כתב את חג הסוכות ושמיני עצרת ולא הזכיר את ארבעת המינים, והכתוב מסכם "אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש וכו'", ואח"כ מתחיל כאילו נושא חדש, "אך בחמישה עשר יום לחודש השביעי וכו' ולקחתם לכם וכו'. וזה תמוה, למה התורה חילקה את דיני סוכות לשנים, ליערבינהו וליתנינהו. ואפ"ל שחג הסוכות יש בו את הסיום של שלושת הרגלים, ויש את הסיום של הימים נוראים. ולשמירת מה שזכינו בג' הרגלים ניתנה הסוכה, אך לשמירת היבול של הימים נוראים צריך את שמחת ארבעת המינים, שבו אנו מראים להקב"ה ולעצמנו, שהשידרוג שזכינו לו בימי הרחמים, הוא לטובתנו ולשמחתנו, וכך הדברים יספגו בנו לעומק, ונזכה להמשיך את המעלות הרוחניות שקנינו, לכל השנה.

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

כמה דפנות יש לכתחלה לבנות לסוכה

איתא בגמ' סוכה (ו:): "תנו רבנן שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח רבי שמעון אומר שלש כהלכתן ורביעית אפילו טפח". ונפסקה הלכה כרבנן שסוכה שיש לה רק שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח כשרה הלכה למשה מסיני.

וצריכים לחקור, דמאחר ששיעור זה היא הלכה למשה מסיני, דכמו שסוכה כשרה בארבע דפנות כך היא כשרה בשתיים כהלכתן והשלישית אפילו טפח, האם יש איזה מעלה והידור לבנות סוכה דוקא בד' דפנות או שגם בב' דפנות הג' טפח היא כשרה לכתחלה. ושאלה זו נוגע לנו פה באנגליה שהרבה מהסוכות גדולות יש להם גג שנחלקת לשני חלקים, וכאשר האדם יושב לבד בסוכתו, רגילים לפתוח רק חלק הגג שלמעלה ממקומו וחלק השניה נשארה סגורה, ועושים כן כדי לשמור על חום הסוכה וכן בעת השינה הרבה עושים כן. ונמצא שעל ידי שחלק הסוכה מכוסה עם גג, שחסר לו עכשיו הארבע דפנות לסוכתו, שדופן הרביעי נמצא בחוץ ואינה בתוך ד' אמות ממקומו והאדם יושב בסוכה של ג' דפנות.

*

מצוה מן המובחר לעשות ד' מחיצות

ומצינו אודות שאלה זו בספר של"ה הקדוש - מסכת סוכה - פרק נר מצוה (אות ג) שכתב "תנו רבנן, שנים כהלכתן ושלישית אפילו טפח כו' על כל זאת כדי לקיים זה א-לי ואנוהו, שדרשו רבותינו זכרונם לברכה (שבת קלג:), התנאה לפניו במצות, עשה סוכה נאה כו', על כן מצוה מן המובחר לעשות בתחילה למאן דאפשר ארבע מחיצות שלימות, ואז יקויים גם כן תשבו כעין תדורו": ולשון זה של "מצוה מן המובחר" מובא גם בשו"ע הרב (ס' תרל"ח ס' ב), שכתב שכל דפנות הסוכה הוקצו למצותן וחל עליהם קדושת סוכה, אפילו דופן הרביעי שעשה רק למצוה מן המובחר בעלמא.

וכך העלה גם הפרי מגדים (או"ח סימן תרמ"ג מש"ז אות ד) וז"ל "ראיתי לסדר כאן דין הכשר סוכה בלי פקפוק כלל להיותה כשרה על פי מנהג ותיקים וחסידים, הנה מצוה מן המובחר שהסוכה תהיה ארבע מחיצות שלימות וצורת הפתח לנוי", וכן כתב בספר חיי אדם (כלל קמ"ו אות ב) "מצוה מן המובחר שיעשה ארבע דפנות שלימות ומכל מקום אם עשה לה רק שני דפנות ובשלישית טפח מרווח הלכה למשה מסיני דכשרה ובלבד שיעשה צורת הפתח". וכך היא לשון הרב מווירצבורג הגאון האדיר ר' יצחק דוב במברגר זצ"ל בספרו יצחק ירנן (הל' סוכה אות קיז) "דודאי סוכה בדפנות שלמות יותר נאה ומהודרת מחסרת דפנות".

ולכאורה יסוד דבריהם מבואר מתוס' (ר"ה כח:): שהאריך מתי יש איסור בל תוסיף להוסיף על מצוה וכתב בתוך דבריו: "ומסוכה אין להביא ראיה כאן מה שאין עובר בעשה ד'

מחיצות אע"ג דאמרינן שתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח **דכל שכן כשעושה ד' מחיצות טפי עדיף** דהוי תשבו כעין תדורו".

והנה זה דבר חידוש דיתכן הלכה למשה מסיני שאינו לכתחלה, וראה בזה בגליוני הש"ס (סוכה ו:): שהביא משו"ת חוות יאיר (ס' קצג, אות ה) דנראה דלמצוה מן המובחר אתי קרא או הלכה, וציינן הגר"י ענגיל לדברי תוס' האלו דדבריהם לכאורה מנגדים לזה, עיי"ש עוד בגליוני הש"ס.

*

האם סוכה בתוך הבית צריכה ד' דפנות

והנה יש לומר נפקא מינה גדולה בין דברי תוס' לדברי השל"ה הק' בשבילנו תושבי אנגליה שאנו עושים סוכה בתוך חדר הבית ופותחים תקרת הבית ומסככים עלינו, דאם הטעם שצריך ד' דפנות הוי כדי לקיים "זה א-לי ואנוהו", דיותר מהודר ד' דפנות מב' דפנות, אז גם אנו צריכים להדר בזה היכא דאפשר, אבל אם הטעם הוי רק משום "תשבו כעין תדורו" דאין דרכו של אדם לדור בחדר שיש בה רק שתי דפנות וטפח, אולי טעם זה נוגע רק כשבונה סוכה בחוץ, דאין זה תשבו כעין תדורו לגור במקום שיש לה רק שתי דפנות וטפח, אבל כאשר סוכתו נמצא בחדר בתוך ביתו, אע"פ שיש לסוכתו רק שתי דפנות וטפח, אולי אין בזה חסרון של תשבו כעין תדורו.

וב"ה מצאתי חילוק זה בשו"ת אז נדברו (חלק יד ס' מא) מהגה"צ ר' בנימין זילבר זצ"ל דיש להסתפק אם הדופן רביעי הוי רחוק מן הסוכה מרחק יותר מד' אמות דלא אמרינן דופן עקומה וזה משכחת הרבה בחו"ל שבונים הסוכה באמצע חדר והצד הרביעי שבחדר רחוק הרבה מהסכך כשר, אם נתקיים על ידי זה המצוה מן המובחר?

וכתב שלכאורה מסתבר דשפיר הוי תשבו כעין תדורו דהעיקר הוא שלא יהיה הסוכה פתוח בצד רביעי ויכנס בה הרוח דאז ישיבתה לא הוי כעין תדורו משא"כ אם הרוח רביעי סתום הגם דלא הוי חלק של הסוכה, אפ"ה האדם יושב בה כעין תדורו ולא מסתבר לומר דהתשבו כעין תדורו צריך שיתהווה על ידי דפנות סוכה דוקא, אלא העיקר הוא שישבת האדם יהיה כעין תדורו. ואולי לפי הטעם של השל"ה דע"י דופן רביעי הוי סוכה נאה יש להסתפק אם צריך שיהיה גם הדופן רביעי מן הסוכה עכ"ל.

*

לכתחלה יש לעשות מחיצות שלימות

והנה הרמ"א (ס' תר"ל ס' ה) כתב "ונהגו עכשיו לעשות מחיצות שלימות, כי אין הכל בקיאין בדין המחיצות (כל בו); ומי שאין לו כדי צרכו למחיצות, עדיף אז לעשות ג' מחיצות שלימות, מד' שאינן שלימות (מהרי"ל)":

ואין לטעות מלשון הרמ"א שכוונתו שצריך לעשות ד' מחיצות, אלא דכוונתו שמספיק לעשות רק ג' מחיצות אבל צריכים לראות שג' מחיצות אלו יהיו שלימות, ומלשון הרמ"א נראה דטעם מנהג זה היא רק מחמת החשש דאין הכל בקיאין איך לעשות המחיצות כדין,

ולא שיש בזה איזה הידור לבנות דוקא מחיצות שלימות, וכן מבואר בדרכי משה (סק"ג) וז"ל "וכתב עוד הכלבו הל' סוכה (סי' עא) בשם הר"ף דנהגו העולם לעשות מחיצות שלימות לפי שאין הכל בקיאיין בדין פרוץ כעומד עכ"ל.

הרי מלשון הכל בו מבואר שמייירי רק לגבי דופן השלישי שהוא טפח ולא כו"ע בקיאים איך ואיפה לשום דופן שלישי זה, ולכן כתב שיש לעשות המחיצה שלימה, והיינו דופן השלישי, אבל לא היה כוונתו לומר שיש לעשות ד' מחיצות שלימות.

וכן נראה להדיא מדברי המשנה ברורה שם וז"ל (סק"כח) "לעשות מחיצות שלמות - ר"ל שלא ע"י עצות של לבוד וצורת הפתח, ובהלכות של ר' יצחק גיאות ראיתי שכתב ג"כ דלמצוה מן המובחר בעינין שיהיה ג' דפנות הסוכה סתומות מכל רוחותיה ולא יהא מקום פתוח אלא מקום הפתח בלבד". הרי שכאן אין מדברים כלל אודות דופן רביעי, אלא אודות דופן השלישי דאם כי מותר לעשותה רק טפח אבל מנהג היא לעשות מחיצה שלימה מכיון דאין הכל בקיאיין בדיניה.

והנה עוד יש לעיין בכוונת הרמ"א שיש לעשות מחיצות שלימות, אם כוונתו לאפוקי דיני לבוד וצורת הפתח או שכוונתו שצריך לעשות מחיצות שלימות, ואפילו דופן עקומה גם אין לעשות לכתחלה, דאם הדפנות שלימות אינם מגיעים אל הסכך אינם נחשבות כמחיצות שלימות?

ומלשון המשנה ברורה נראה שכתב "לעשות מחיצות שלמות, ר"ל שלא ע"י עצות של לבוד וצורת הפתח" נראה דכאשר יש לו דופן שלישי של ז' טפחים מותר לבנותה על ידי דופן עקומה.

אבל הערוך השולחן (ס' תר"ל סק"כא) כתב "עכשיו נהגו לעשות מחיצות שלימות כי אין הכל בקיאיין בדין המחיצות ומי שאין לו כדי צרכו לארבע מחיצות טוב שיעשה ג' מחיצות שלימות משיעשה שנים שלימות ומקצת בשני המחיצות דשמא לא יהיה בדין וגם יזהר שיהיו המחיצות סמוכות להסכך ממש, אמנם באי אפשר לעשות נ' מחיצות שלימות בהכרח לעשות כפי דינים שנתבארו". והגם שיש לומר שאין ראיה מזה שמייירי לגבי דופן עקומה, ומייירי רק כאשר המחיצות אינם שלימות דאינם מגיעות לסכך ויש פתח וצריכים לגוד אסיק, שיש רווח בין סוף המחיצות להסכך, אבל בספר מעורר ישנים (שנת תרפו, ס' כו אות קנא עמ' קכה) מהגאון ר' מרדכי פרידמן ממעזריטש כן מביא בשם אביו הגאון רבי יעקב זצ"ל "שלכתחלה הדפנות יגיעו עד הסכך ודלא כאיזה אנשים שעושים לכתחלה סוכות יקרות עם דופן עקומה" עכ"ל.

אמנם מלשון הרי"ץ גיאות שכתב "ואמר מר רבינו סעדיה ז"ל שצריכה סוכה להיות סתומה מג' רוחותיה ולא יהא שם מקום פתוח אלא מקום הפתח בלבד" לא משמע שבא לאפוקי מדופן עקומה, דהא כשיש דופן עקומה הסוכה סתומה ואין מקום פתוח כלל, דאם כי מקום דופן העקומה אינה כשרה לסוכה, אבל אינה פתוחה כלל, ונראה שבא רבינו סעדיה גאון לאפוקי מגוד אסיק שאין לסמוך עליו לכתחלה דאז אין הסוכה סתומה ולמעלה מדפנות הסוכה פתוח עד הסכך.

בזמן חז"ל עשו סוכה רק בג' דפנות

והנה למרות שהבאנו דברי הפוסקים הנ"ל שיש להדר לבנות סוכה מד' מחיצות, כבר העירו הספרים שהמשנה ברורה לא הביא דבריו המפורשים של הש"ח הק' והפרי מגדים והחיי אדם. ויש לציין לדברי רש"י (סוכה ד. ד.ה. דופן) שכתב "דסתם סוכה בת שלשה דפנות והרביעית היא כולה פתח". ובספר אמרי סופר (ר"ה כח:) מהגה"צ ר' יוחנן סופר זצ"ל מערלוי כתב שמדברי רש"י משמע דלא כשיטת התוס' שסובר שעדיף לבנות סוכה בד' מחיצות. ואכן גם רבינו סעדיה גאון לא הזכיר כלל שיש לעשות סוכה מד' דפנות והזכיר רק שהג' דפנות יהיו שלימות וסתומות, וסיים שם "מיהא היכא דעבד להו לדפנות כתקנן וכשעורן והשאר פרוע כשרה ולא מיפסלא כל עיקר ואפילו לכתחלה".

ובדורות שעברו עשו סוכות רק עם ג' דפנות וכמבואר בגמרא סוכה (כה:) "אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב חתן והשושבינין וכל בני החופה פטורין מן הסוכה כל שבעה מאי טעמא משום דבעו למיחדי וליכלו בסוכה, וליחדו בסוכה וכו' רבא אמר משום צער חתן" וביאר שם רש"י "צער חתן, שהמקום צר ופתוח שאין לה אלא שלש דפנות ובוש לשחק עם כלתו", והובא דבריו במגן אברהם (ס' תר"מ ס"יא) "לפי שהמקום פרוץ והוא בוש לצחק עם כלתו, ואם כן בזמן הזה שיש לנו סוכה עם ד' דפנות צריך לישב בסוכה".

והנה צריכים להבין איזה טעם הוא זה לפטור החתן וכל בני החופה מן הסוכה כל שבעה מפני שהסוכה יש לה רק ג' דפנות, ולמה לא נאמר לו לבנות לכתחלה הסוכה מד' דפנות, והגם שיש לאמר שאין האדם מחוייב לעשות איזה טצדקי לחייב את עצמו וכמו שפלפלו הפוסקים אם צריך להכניס חימום לתוך הסוכה כדי שלא יצטער מחמת קור וכדומה (ע' בלבוש ס' תרל"ט אם מחוייב להביא קרים וכסתות או שפטור משום מצטער מחמת הקור וע"ע בהליכות שלמה פר' ט ס"ק לז), אמנם גם יש לומר הטעם שלא חייבוהו לבנות סוכה מד' דפנות משום שהמנהג הנהוג היה לבנות סוכה רק מג' דפנות, ורק בזמן הזה התחילו מאיזה טעם לבנות סוכות מד' דפנות וכדאיתא בשו"ע הרב (ס' תרל"ט ס' י) שמעתיק דברי המגן אברהם הנ"ל "ולכן עכשיו שנוהגין לעשות ארבע מחיצות לסוכה אף החתן חייב בסוכה". (וכן איתא בשער הציון ס' תר"מ סק"נ).

לפי האר"י ז"ל יש לעשות סוכה רק שתים כהלכתן והשלישית טפח

והנה הגאון ר' יוסף ענגיל בגליוני הש"ס (סוכה ו:) מציין לספר קרבן חגיגה למהר"ם גלאנטי שכותב בשם האר"י ז"ל שלפי הסוד שיעור דפנות הסוכה הם דוקא שתים כהלכתן והשלישית טפח ולא יותר וז"ל הקרבן חגיגה (עמ' מב): ראיתי בספרי קבלה מהקדוש האלקי אריה דבי עילאי זצלה"ה נראה שלפי הסוד כך צ"ל שתים כהלכתן ואחד טפח ע"כ, וזה יותר נכון מג' כהלכתן, אע"ג שזה דבר תמוה עכ"ז לסניף מיהא הבאתי.

ודבר זה מובא גם בספר קהלת שלמה (פתיחה לקהלת מאמר ד) להגאון ר' שלמה קלוגער שמביא דברי מהר"ם גלאנטי הנ"ל בשם האר"י ז"ל, ונתן טעם לזה על פי נגלה "והנה י"ל בב' דפנות וג' רק טפח כיון דאינו כעין דירה כלל לא הוי בו הנאת הגוף כלל, וי"ל בזה טעם

הקבלה שהביא דעל פי כתבי האר"י ז"ל הוי דוקא ב' דפנות וטפח ולא יותר, וי"ל טעם נגלה בזה דאז נראה כמכוין לשם שמים ולא להנאתו אבל אם עושה יותר דהוי כעין דירה י"ל דלהנאתו מכוין". (ועיי"ש מה שביאר בזה ביאור נפלא בדברי הגמ' ערכין (לב):) "ויעשו בני הגולה השבים מן השבי סוכות וישבו בסוכות כי לא עשו מימי יהושע בן נון כן בני ישראל וגו' ותהי שמחה גדולה מאד, אפשר בא דוד ולא עשו סוכות עד שבא עזרא אלא מקיש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע וכו' דבעי רחמי על יצר דעבודה זרה ובטליה ואגין זכותא עלייהו כי סוכה".

וביאר הגר"ש קלוגר שאז בימי עזרא התחילו לבנות סוכות רק בב' דפנות והג' טפח, וזה היה השמחה גדולה שהיה ניכר שעושים הסוכה רק לש"ש, ותלה הדבר ביהושע כדאיתא שם בגמרא שהוא לא ביטל יצרא דע"ז, ולכן חששו להשתמש בעצים לשם סוכה דאולי כבר השתמשו בהם לאשרה ונאסרו בהנאה, ומשום שמצות לאו ליהנות ניתנו לכן עשו סוכות רק מב' דפנות וטפח שזהו שיעור הכשר מצוה, וא"א היה להם להוסיף עוד דפנות יותר משיעור הכשר מצוה דזה כבר היה נחשב להם כהנאה עיי"ש).

והדברים מפורשים בסדור האר"י ז"ל (סדור ר' שבת) המצויין בגליוני הש"ס (סוכה ו:): ושם איתא: "עיקר מצוות סוכה רומזת בסוד החיבוק לכך צריך לעשות ג' דפנות ב' כהלכתן וג' אפילו טפח, פרק אחד הסמוך לכתף, ופרק ב' שהוא פרק אמצעי, ופרק ג' שהוא פס יד טפח, לזה עושים שתי דפנות גמורים כנגד ב' פרקי יד וג' טפח נגד פס היד".

ובאלשיך הק' (פר' אמור, עמ' קפט) כתב וז"ל "למען דעת כי אל זה יביט כי הסוכה היא העולם הזה על כן צוה לנו יתברך תדמה לה"א שצורתה 'שתי דפנות כהלכתן ושלישית אפילו טפח' היא כרעא דה"א והוא כי העולם הזה נברא בה"א (מנחות כט:): ומושפע להתקיים מהעולם העליון על יד טוב המעשה, כי כל זכיות האדם נעשים עליו מלמעלה כצל המיצל על העולם ומקיימו, והוא רמז אל הסכך שעל הסוכה שהיא העולם הזה ועל כן נצטוינו בל יהיה הסכך מדבר המקבל טומאה (סוכה יא.). לרמז כי מה שהאדם עושה להיות צל על ראשו לא יהיה דברי עונות הנעשים עליו מסך טומאה להבדיל בינו לקונו כד"א (ישעיה נט, ב) 'כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם' כי אם מצות ומעשים טובים הנעשים צל וחופה לחופף עליו".

וראה בשם משמואל (סוכות סוף תרע"ח) שמבאר דברי האר"י ז"ל על פי יסוד זה שסוכה היא אות ה"א, וכתב שדברי האר"י ז"ל שסוכה מרמז על ימינו תחבקני כי ימין ה' פשוטה לקבל שבים ותליית כרעא דה"א חדא מילתא הוא, "והכל בשביל אותם שאין תשובתם שלימה עפ"י הדין, ומינה דאף אותם אם רק באין ליטהר הסוכה קולטתם" עכ"ל.

והיוצא מזה שלפי דעת המקובלים, בדוקא עושים סוכה ב' דפנות כהלכתם והג' טפח כרמז לאותם נשמות שעדיין לא נטהרו כראוי, דעכ"ז אם רק באים אל הסוכה, הסוכה קולט אותם. ועל דרך זה ביאר הרה"ק מקאריץ זצ"ל בספרו אמרי פנחס את בקשיתנו "הרחמן הוא יקים לנו סוכת דוד הנופלת כי סוכה נוטריקון סומך ועוזר כל הנופלים".

והנה לפי דברי הגר"ש קלוגער הנ"ל בדברי האר"י ז"ל שיש לעשות שתי מחיצות והשלישית טפח משום שאז "דאז נראה כמכוין לשם שמים ולא להנאתו אבל אם עושה יותר דהוי כעין דירה י"ל דלהנאתו מכוין", יש לתת טעם ופתח למה בזמן חז"ל עשו סוכות דייקא רק משלשה דפנות וצד הרביעית היתה פתוחה, משא"כ בזמן הזה נוהגין לעשות ארבע מחיצות לסוכה, וצ"ב מתי ולמה השתנה דבר זה.

והנה לכאורה יסוד הגר"ש קלוגער בנויה על דברי הטור (ס' תרכה) בטעם שחג הסוכות היא בתשרי "ואע"פ שיצאנו ממצרים בחדש ניסן לא צונו לעשות סוכה באותו הזמן לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות הבורא יתברך ולכן צוה אותנו שנעשה בחדש השביעי וכו' בזה יראה לכל שמצות המלך היא עלינו לעשותה". וברבינו חננאל (סוכה ב.) ביאר טעם פסול סוכה למעלה מעשרים אמת דכתיב למען ידעו ובביאר הר"ח "כל סוכה שאינה ידועה דהאי סוכה דמצוה היא אינה סוכה, ולמעלה מכ' אמה אין אדם יודע שדר בסוכה דלא שלטא ביה עינא לפיכך פסולה".

ובזה מבואר, דזה שנשתנה מספר הדפנות מימי חז"ל לימינו, אינו שינוי מחמת הזמן אלא שינוי מחמת המקום, דבזמן שהיו גרים בארצות חמות והיינו בארץ ישראל ובבבל, ששם הרבה גרים כל השנה בבתים שאינם עושים מאבנים אלא מטיט ועפר ועצים, ואז אין ניכר כל כך ההבדל בין סוכה לבית, דהא גם הרבה בתים בארצות חמות דומות בצורתם ותבניתם כסוכה, לכן לעשות היכר שאין זה דירת קבע אלא דירת ארעי "והאי סוכה דמצוה היא" היתה המנהג להשאיר צד אחד פתוח להיכר שזה סוכה, משא"כ במדינות הצפון כפולין וכדומה שמחמת הקור בונים בתים מאבן, אז אין צורך להשאיר צד אחד פתוח להיכר שזה סוכה, ולכן נהגו לעשות סוכה מד' דפנות.

*

הבעש"ט וכמה מתלמידיו נהגו לעשות סוכה שתים כהלכתן והשלישית טפח

ואכן מצינו שהיו כמה מגדולי תלמידי הבעש"ט זי"ע שלכתחלה היו בונים סוכה דוקא של ג' מחיצות. וכן היה מספר הרה"ק ר' יעקב מפשעוורסק זצ"ל (י"ג אורות ח"ב עמ' קנט, דברי חנה עמ' שנא) שהיה מנהגו של הרה"ק מראפשיץ לבנות סוכתו על ידי כל הקולות והדינים שיש בסוכה כגון דופן עקומה, לבוד, וכדומה, והיו צריכים להתעמק בדיניה כדי להכשיר את הסוכה, וביאר הרה"ק מראפשיץ טעם עשיית סוכה כזו כי לקבל כל ההשפעות שיש בסוכה צריך להיות בסוכה שיש בה כל הדינים והלכות שקיבל משה מסיני. וכן היה נוהג נכדו האדמו"ר מסיטשין זצ"ל.

וכן מובא אודות הרה"ק רבי ייבי מאסוטרעהא (בספר רב ייבי עה"ת שבחי רב ייבי) וז"ל "ומאוד מאוד היה מחבב מצות הסוכה, כן נהג לעשות דופן עקומה בכל שנה ושנה כי היה אומר משום שמוזכר בהגמרא דין דופן עקומה רוצה לעשותו". וראה בגמ' סוכה (יט.) "רב אשי אשכחיה לרב כהא דקא מסכך על גבי אכסדרה" עיי"ש, דהיינו שהיה יושב בסוכה כנ"ל שהיו צריכים להכשירה רק מכח דיני פי תקרה יורד.

וכן מסופר אודות הבעל שם טוב זי"ע (בעש"ט עה"ת פר' האזינו) שבנה סוכותו באופן כזה שהיה היו רבנים שהיו מפקפקים על כשרותה והוצרכו להעיד עליו מן השמים שכשרה (עיי"ש מה שרשם רבה של מעזיבוז דבר נפלא שקיבל מזקנים שבעירו וזה לשונו "רבינו הבעל שם טוב זי"ע בעת שתקע אהלו פה מעזבוז היה אז במחנינו רבנים גדולים שהתנגדו להבעש"ט, והלכו בחג הסוכות להבעש"ט ואמרו אשר הסוכה של הבעש"ט אינה כשרה, והבעש"ט התווכח עמהם אשר סוכתו היא כן כשרה, והניח ראשו על ידו לכמה רגעים ואח"כ פתח את ידו ונמצא בו פתק קלף וכתוב בו 'סוכה זו של הרב ישראל בעש"ט כשירה, נאום מט"ט שר הפנים").

ומזה צ"ב מה דאיתא בשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"ב ס' צח) מהגאון ר' דוד שפרבר זצ"ל שכתב שכל הצדיקים והחסידים ההולכים בתורת ה' זו סתרי תורה מדקדקים בזה שתהיה הסוכה בעלת ד' מחיצות שלמות עיי"ש, וכן כתב באלף המגן (ס' תרכ"ו ס' א) שעל פי סוד צריך לבנות ד' מחיצות עיי"ש, וכן כתב הבני יששכר תשרי מאמר י אות יב שמצוה מן המובחר לבנות סוכה בד' דפנות ומסיים "אשרי מי שמדקדק לעשות ארבע מחיצות ויש לזה גם כן סוד", והרי הבאנו שלא כולם בנו סוכה בד' מחיצות, ובראשם רבינו הבעש"ט הק' זי"ע.

והנה לא נתבאר למה הבעש"ט עשה סוכה כזה, אמנם אולי טעמו כמו שהבאנו לעיל מהשם משמואל, והיינו דאמרו חז"ל כל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת, ורצה הבעש"ט שסוכתו יוכל לכלול כל סוגי יהודים, וכך כותב השל"ה הק' (סוף הקדמת תולדות אדם אות כה) "קבלתי רמז בתיבת 'סכה', ובזה הרמז יתבארו דיני דפנות של סכה, מצוה מן המובחר ארבע ויוצא לכתחלה אפילו בשלשה, והלכתא אפלו בשנים ושלישית משהו.

בחינת ארבע דפנות רומזות לארבע חומות שזכרתי (אות שע"ב) תשובה תפלה צדקה תורה ונגד ס' דסכה הסובבת ומקפת כל צד. אמנם יש בישראל שאינם בני תורה ולא יש להם לב להבין נמצא הם מחזיקים בשלש דפנות שהם שלש חומות תשובה תפלה צדקה נגד זה כ"ף דתבת סכה הסובבת שלש רוחות.

אמנם לפעמים יש שלא יוכלו להחזיק אף בשלש כי אינם בעלי תורה וגם הם עניים שלא יוכלו ליתן צדקה אזי יחזיקו בשני דפנות שהם שני חומות תשובה ותפלה שזה יוכל לקיים כל איש ישראל ועוד שלישיית משהו דהיינו לתן דבר מועט וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (גיטין ז:): אפלו העני הנוטל צדקה צריך ליתן מעט צדקה נגד זה האות ה' מן סכה' שהיא שתי דפנות שלמות ושלישית משהו, ולזה ההלכה שנים כהלכתן והשלישית משהו" עכ"ל השל"ה הק'.

ובדבריו מבואר, דמאחר שרצה רבינו הבעש"ט שסוכתו תהיה מקום מקלט לכל בני ישראל וכל האזרח בישראל ישב בסוכתו, בנה את סוכתו באופן כזה שכל אחד יכול לישב בה, דיש יהודים שחסר להם שלימות, זה חסר מחיצה אחת וזה חסר מחיצה וחצי, ויש שיש לו חור במחיצתו וצריך גוד אסיק או גוד אחית להכשירו ויש שאינו מחובר כראוי ויש הפסק בינו לשאר העם וצריך לבוד כדי לחברו, ויש שיש לו סכך פסול למעלה מראשו

המפסיק בינו לשמים וצריכים לבטלו. ועל ידי שבנה הבעש"ט סוכה כזה הכשיר כל ישראל לישב בסוכה.

ובזה יש לפרש מה דמצינו שהכהנים בזמן המקדש גם ישבו בסוכות של שתי דפנות והשלישית טפח וכדביאר בספר הק' ברית שלום (נדפס תע"ח) פר' בהר (עמ' תקל"ח) מה דאיתא בנחמיה (ח' ט"ו) "ואשר ישמיעו ויעבירו קול בכל עריהם ובירושלים לאמר צאו ההר והביאו וגו' לעשות סכת ככתוב" ודייקו המפרשים על תיבת "ככתוב" מה בא ללמדינו, וכתב הברית שלום וז"ל בקיצור: "והיינו על דרך מה שכתב החזקוני דענני כבוד היו מקיפים לישראל משלש רוחות עיי"ש, ואם כן הכי פירושו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל דהיינו ענני כבוד שהיו כצורת ה"א, לכן צריך לעשות סוכות ככתוב דהיינו שתי דפנות והשלישית טפח כדאמרן". (וראה עוד מה שכתב בזה החת"ם ז"ל, תו"מ האזינו ד"ה עשו סוכות עיי"ש, וראה בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה ס' א אות יט) שכתב טעם לזה על פי הלכה עיי"ש). ולפי דברינו הנ"ל, יש לומר שזהו עבודת הכהנים להכניס כל ישראל תחת כנפי השכינה וגם פשוטי העם יזכו לחזור בתשובה כהוראת צורת ה"א ואז יזכו ש"ימינו תחבקני" כנ"ל, ויהי רצון שנזכה לישב בסוכות עורו של לוינתן בב"א.

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה

קדושת שביעית באתרוג שדמיו יקרים בשביל המצוה

א. תנן (סוכה לט.), הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה לפי שאין רשאי ללוקחו בשביעית. ובגמ', וליתיב ליה בהדיא, לפי שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ, דתניא אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ יותר ממזון שלש סעודות... בד"א בלוקח מן המופקר, אבל בלוקח מן המשומר אפי' בכחצי איסר אסור. ובתוס' (ד"ה יותר) הקשו, דהרי פחות מדמי מזון שלש סעודות מותר למסור לעם הארץ, ואם כן שפיר יכול לקנות אתרוג להדיא שאינו שווה כל כך כדתנן במעילה (כא.), ותירצו התוס' דאה"נ אתרוג לאכילה אינו שווה הרבה, אבל 'כשר והדר לברכה דמיו יקרים'.

פני יהושע: שווי האתרוג יותר בשביל המצוה, אינו בקדושת שביעית

והקשה בפני יהושע וז"ל, ולכאורה לא ידענא מהיכן פשיטא להו הכי, דמסברא משמע דכיון דכולא מילתא דשביעית מקרא דלאכלה נפקא לן, אם כן משמע דלא חל קדושת שביעית אלא בשיעור דמי שוויו לאכילה דהוי כמו דרך חילול, משא"כ במה שמוסיפין על דמיו בשביל מצוותו דאינו מעניני אכילה כלל, מנא ליה דשייך ביה קדושת שביעית. ומסיק דמכל מקום לא פלוג רבנן בדמי פירות שביעית, ולכן כל הדמים נתפסים בקדושת שביעית.

ועי' בדרך אמונה (פ"ו ה"ו סוד"ה המוכר), די"ל דכיון דהשתא אם ירצה אתרוג זה לאכילה לא ימכרוהו לו אלא בדמים יקרים אם כן מאי נפקא מינה למה דמיו יקרים, אבל למעשה אין יכול להשיג אתרוג זה לאכילה אלא בדמים הללו אם כן הכל דמי האתרוג לאכילה, ואטו רבן גמליאל שקנה לולב בספינה באלף זוז אין זה שוויו אף לאכילה.

אתרוג לאכילה נמכר בפחות, ותוספת הדמים למצוה בלבד

והנה באמת דברי הפני יהושע צ"ב, שהרי כל שער שיוצא תלוי ועומד בכמה גורמים שאינם תמיד מעצם שווי הפרי לאכילה, ומה קובע את עצם שווי הפרי. ונראה דכוונת הפני יהושע הוא, דדווקא באתרוג הדר, דמי שירצה לקנותו לאכילה יוכל להשיג פרי כזה ממש במחיר זול הרבה, ואין לו שום נפ"מ אם הנקודה השחורה היא על החוטם או למטה הימנה כי כל כוונתו לאכילה, ומצוי לו לקנות אתרוגים טובים למאכל אך פסולים לברכה, לכן כל תוספת דמים בשביל היותו הדר, אינו נעשה שווי הפרי לאכילה, משא"כ כאשר אין הפרי מצוי רק במחיר זה, אין שום נפ"מ מה גורם להעלאת המחירים, כיון דסוף סוף אין יכול להשיג דבר זה במחיר נמוך מזה. ולפי זה באמת כאשר כל האתרוגים המצויים הם כשרים לברכה ונמכרים ביוקר מפני המצוה, אז נעשה זה שוויו אף לאכילה גם לדעת הפני יהושע.

והנה דברי התוס' אמורים לפי הביאור הפשוט בהמשך דברי הברייתא, דבפירות מופקרים מותר למסור דמי שביעית פחות ממזון שלש סעודות, ורק בפירות משומרים אסור, לדעת רש"י דאז נאסר לקנות, ולתוס' דאז אסור באכילה, ועכ"פ המניעה לקנות אתרוג היא אף באתרוג מופקר, ולזה הוצרכו התוס' לומר דכיון דאתרוג למצווה דמיו יקרים לכן שווה יותר ממזון שלש סעודות.

להרמב"ם כל שכמותו משומר אסור למסור דמיה, ולא קשה מאתרוג

אולם הרמב"ם (פ"ח משמיטה הי"ב) מפרש מופקר ומשומר, דהיינו שכמותן במשומר וכמותן במופקר, ופירות שכמותן במשומר אסור לקנות גם בפחות דדמי מזון שלש סעודות אף אם פרי זה מופקר, לכן אתרוג שכמותו במשומר אסור למסור דמיה אפילו בכל שהו, וכמבואר בדברי הרמב"ם שמביא (שם הי"י) האיסור למסור דמי שביעית לע"ה אפי' בכל שהו, ואח"כ (הי"א) האיסור לקנות אתרוג בשביעית, ועלה קאמר, בד"א בזמן שהיה מוכר פירות שכמותן בשמור כו', והיינו שמפרש תירוץ הגמ' לפי שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ דהיינו סיפא דברייתא דבכמותן במשמר אין מוסרין כלל^מ.

ועי' בהר"י קורקוס שכתב דלהרמב"ם לא קשה קושיית התוס' הנ"ל, שהרי אסור למסור דמי אתרוג אף פחות מדמי מזון שלש סעודות, דהא אין תירוץ הגמ' מרישא דברייתא כמו שמפרשים התוס', אלא מסיפא דברייתא דבכמותו במשומר אף בכל שהו אסור למסור.

הרמב"ם לא רצה לתרץ כהתוס', דס"ל שתופס דמיה רק שוויה לאכילה

וא"כ י"ל דזהו מקור דברי הרמב"ם, דאם נפרש מופקר דהיינו כפשוטו, אם כן למה יאסר לקנות אתרוג, דהא אינו שווה יותר ממזון שלש סעודות, אלא על כרחך דמופקר הכוונה רק שכמותו מופקר, ואתרוג דכמותו במשומר אסור לקנות, וזהו תירוץ הגמ'. ומה שתירצו התוס' דאתרוג כשר והדר דמיו יקרים, הרמב"ם לא ניחא ליה בתירוץ זה, מפני טענת הפני יהושע דרק שווי הפרי לאכילה תופס דמיה ולא שוויה למצווה דאין קדוש כלל ואין תופס דמיה. ומעתה זכינו לדין דסברת הפני יהושע הוא שיטת הרמב"ם שלכן חידש לו דרכו בפירוש הסוגיא.

אתרוג של תרומה לא יטול - כי נפסד במשמוש היד

ב. במשנה (לד:), של תרומה טהורה לא יטול ואם נטל כשר. ובגמ' (לה ב), פליגי בה ר' אמר ור' אסי, חד אמר מפני שמכשירה וחד אמר מפני שמפסידה, וברש"י שקליפת האתרוג נפסד במשמוש היד. והקשו האחרונים, דהא באתרוג של שביעית משמע במתניתין דיכול לטול אף לכתחילה, ולפי המאן דאמר מפני שמפסידה למה אין בזה איסור דלאכלה ולא להפסד.

בשביעית הוו משמוש היד בכלל לכל צרכיכם

ותירץ הנצי"ב במרומי שדה, דלא דמי תרומה לשביעית, דתרומה טהורה לא ניתנה רק לאכילה בלבד, וכל השתמשות מלבד אכילה אסור, אבל בשביעית נאמר לכם לכל צרכיכם,

^מ מקור דברי הר"ם הוא במשנה (פ"ט מ"א) המובא בגמ' שם, הפיגם והירבוזין כו' נלקחים מכל אדם בשביעית שאין כיוצא בהם נשמר, הרי דתליא אם כיוצ"ב משומר או מופקר. והנה רש"י (ד"ה וניקחין) כתב וז"ל, ואע"ג דלא ידעינן בי' בהאי דוודאי הפקיר מחזקינא לי' בהכי דאין דרך לשומרן לפיכך מוסרין לו דמיהן וכו', והיינו לפרש לשיטתו דמשומר היינו משומר ממש, א"כ למה תנן שאין כיוצ"ב נשמר' דהי' צריך לומר שאין נשמר', ע"ז קאמר דאין היתר במופקר אלא בידוע שהי' מופקר, וכמ"ש לעיל (ד"ה בד"א) מן המופקר שראה חבר זה שנתלקטו פירות הללו בשדה המופקר וכו', ולזה נתחדש באלו שאין כיוצ"ב משומר דאף בלא ידוע בבירור שהוא מופקר מ"מ ניקחין מכל אדם ואין לחוש למשומר, ומעתה אין ראי' מכאן לשי' הר"ם.

דכל הנאה שהנאתו וביעורו שווה מותר, ולכן מותר גם הדלקת הנר וכדו', וא"כ גם השתמשות זו של נטילת אתרוג למצווה היא בכלל לכם לכל צרכיכם, כיון שהנאתו וביעורו שווה, ולכן אף שנפסד במשמוש היד, אין זה הפסד שאסור בפירות שביעית, דזהו בכלל לכל צרכיכם. [ועי' עוד לבנו הגר"ח זצ"ל בנשמת חיים ענינים סוף סימן נה].

ולפי זה נמצא, דגם ההשתמשות באתרוג למצווה היא בכלל קדושת שביעית, ואם כן אין מקום לטענת הפני יהושע דקדושת שביעית תופס דמיה רק כפי שווי הפרי לאכילה דרק בזה שייך קדושת שביעית, דאה"נ גם על ההשתמשות למצווה חלה וקדוש בקדושת שביעית דהנאתו וביעורו שווה, ומובן שפיר דברי התוס', דאתרוג כשר והדר לברכה שדמיו יקרים, הרי כל דמיה נתפסים בקדושת שביעית, דגם ההשתמשות למצווה בכלל קדושת שביעית. [אמנם הנצי"ב תלה לה בפלוגתא אי מצוות ליהנות ניתנו או לא, אולם לכאורה א"צ לזה, דאף אם לאו ליהנות ניתנו, מ"מ יש לדון על עצם ההשתמשות דכיון דהנאתו וביעורו שווה מותר, ואף דאין שם הנאה ממש על השתמשות זו, וכן שמעתי ממו"ר הגר"י גרינוואלד שליט"א].

להרמב"ם אין השתמשות למצווה בכלל קדושת שביעית

והנה הרמב"ם (פ"ח מלולב ה"ב) נקט כטעם הראשון 'מפני שמכשירה', ולכאורה צ"ב למה הכריע כטעם זה, [אם כי י"ל דהוא לחומרא כדאי' בגמ' שם הנפ"מ], עי' במרומי שדה שם.

ולדרכינו אתיין דברי הרמב"ם לשיטתיה, דלא ניחא ליה בסברא זו דשייך קדושת שביעית בהשתמשות למצווה וכשיטת הפני יהושע, דמשום הכי פירש דמשומר היינו דרכו במשומר, ואתרוג אסור לקנות אף בכל שהוא אף דתופס דמיה רק כפי שיעור קדושת שביעית שבו וכמשנ"ת לעיל, על כן לא יכול לנקוט כטעם מפני שמפסידה, דא"כ יוקשה למה אתרוג של שביעית ליכא משום הפסד בנטילתה, ולכן הוכרח לנקוט כטעם מפני שמכשירה דזה שייך רק בתרומה.

ג. ולכאורה יהא נפ"מ בין תרי צדדים האלו, באם יש לו דמים מרובים שנתפסו בקדושת שביעית, שצריך לקנות בהם דברים שיתנהג בהם קדושת שביעית, ולכתחילה צריך לחלל דווקא על דברים כפי שיווי הדמים, ורוצה לקנות בהם אתרוג למצווה שדמיו יקרים, שיתחלל הקדושה על האתרוג, דלדעת הפנ"י אין הקדושה נתפס רק כדי שווי' לאכילה, ונמצא שחילל מעות הרבה על פרי שווה מעט, ואף דבקנה אתרוג של שביעית תופס כל דמי', היינו רק משום לא פלוג, אבל הכא אין הקדושה נתפסת רק כפי שוויה לאכילה, אבל לדעת הנצי"ב הרי גם השתמשות האתרוג למצווה קדוש בקדושת שביעית ושפיר יכול לחלל עלי' כפי שווי האתרוג למצווה, שכל דמי' נתפסים בקדושת שביעית.

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

זמן שמחתנו - כיצד?

אב ובנו מתהלכים בדרך. הילד מרים אבן ומיידה אותה ביונים שהתענגו על פרורי מזון. היונים נסים ונוסקים במעוף מהיר, והילד צוהל בשמחה. עוברים ליד ערוגת פרחים, הילד קוטף ומשליך עלי כותרת יפים, להנאתו. קבוצת זאטוטים משחקים בכדור. הילד בועט ומרחיק מהם את הכדור, במבט מחויך ועיניים בורקות. האב רואה ושואל את בנו למה הוא עושה זאת. הילד משיב "אבא! אתה לא מבין! זה משמח אותי! אני ילד של ריגושים! אני אוהב כסף וחוויה!".

בהמשך דרכם עוברים ליד נהר. בשפת המים רואים ערמת בגדים ישנים וזוג נעליים מרופטות, שהניח אדם הרוחץ במי הנהר. חומד לו הילד לצון ולהעלים את הנעלים. אביו עוצר בעדו ואומר "ניכר כי איש זה עני הוא. יש לי רעיון לעשות כסף!". האב נותן לבנו כמה מטבעות שיטמין בתוך הנעליים. הם הולכים ומתחבאים בשיחים, לצפות בנעשה.

האיש 'עלה ונסתפג', אכן, אדם קשה-יום. כאשר נעל נעלו - מגלה בה מטבעות! פרץ של שמחה בוקעת מקרבו! הוא חולץ את הנעל, מנער ואוסף את המטבעות! בודק ומגלה מטבעות נוספות בנעל השנייה! פני העני קורנות מאושר!

בשעות הערב אומר הבן "אבא! אני אוהב צחוקים, כסף ושמחה. כשאני חושב על ה'קטע' שעשינו היום לאיש העני אני חש הרגשה טובה במיוחד!". הסביר אביו "כילד, אתה חושב ש'צחוק' הוא שמחה, 'לסדר' מישוהו זה כסף, ופְרָעוֹת היא חוויה. התחלת להתבגר. אתה מזהה כי כל אלה אינם שמחה אמיתית, אלא מזויפת וחלולה. היום הרגשת שמחה כנה! עזרת למישהו! היטבת לזולת! ילד חושב כי כאשר מקבלים - שמחים, האמת היא, שכאשר נותנים - שמחים!

הבה ננצל את הקירבה לילדינו בזמן שמחתנו' ללמד 'שמחה' מהי. להבחין בין שמחה אמיתית לבין חיקוי חיצוני. כח הדמיון מתעתע בנו שריבוי נכסים מהווה מתכון לשמחה. האמת היא להיפך! הצימאון לרכוש ולממון מגביר בקרב האדם עצבות וחוסר סיפוק. גם רדיפת התענוגות הגשמיים והגופניים, אינם מביאים 'שמחה' פנימית, אלא אכזבה.

הזוכה להתעלות ברוחו, להשתחרר מדחפים חומריים, מתמלא בשמחה. ה'שמח בחלקו', הוא השמח האמיתי, יש לו עושר שלא ניתן לגנוב, ואינו שבוי בסחרור הקנאה והתחרות. המעניק לזולת וחולק משלו, שמח ומאושר. מצאנו בתורה "ק ביטוים רבים המורים כן, דוגמת: וְשִׂמְחָהּ בְּחֶגְגָּךְ אֶתָּה וּבְגִבְךָ וּבְתֶרְךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְהַלְוִי וְהַגֵּר וְהַיְתוּם וְהָאֱלֻמָּה...

שמעתי מידיד כי לאחר נשואיו, כשהסב 'סעודות שבת' על שלחן חמיו, התוודא ל'מנהג' חינוכי משובח. במהלך סעודת שבת היה כל אחד מבני המשפחה משתף ומספר 'דבר טוב'

שקרה לו השבוע. הדגישו שאין צריך לְדַרְג ולצייין מה 'הכי טוב', אלא 'דבר טוב' כלשהו. המטרה היא לפתח חשיבה חיובית וזיהוי הטוב. הללו רכיבי-יסוד הם במידת השמחה.

ביזמן שמחתנו קוראים מגילת קהלת. הקוראה בשטחיות יתמה, מדוע קוראים ב'חג של שמחה' בספר דיכאוני זה? הַיֵּל הַבְּלִים הַכֹּל הַבֵּל... מֵה יִתְרוֹן לְאָדָם בְּכֹל עֲמָלוֹ... וְשָׁנְאֵתִי אֶת הַחַיִּים... וְלִשְׂמֹחָה מֵה זֶה עֲשֵׂה... . אך מגילה זו עמוקה היא מאוד. המתבונן מגלה בו אור אינסופי של שמחה פנימית, אושר אמיתי ומתקיים. מו"ר ראש הישיבה הג"ר שאול אלטר מוסר ששמע מפי אביו רבינו ה'פני מנחם' מגור, שבשנותיו הצעירות חווה תקופות קשות, התמודדות עם ילד חולה ל"ע וקשיי פרנסה. היה מתחזק בלימוד 'קהלת'. שלמה המלך מנפץ את האנוכיות והרכושנות, ומשנה מבטו של האדם על תבל ומלואו. כאשר אדם מכיר את מקומו בעולם, ומזהה כי הוא רכיב קטנטן ב'תכנית אלוקית' ענקית ועמוקה, מסיר מליבו דאגות וטרדות, ומפנה מקום לשמחה וסיפוק, שלוהה שבאה מתוך ביטחון בה'. היציאה מ'בית קבע' אל סוכה העשויה מ'פסולת גורן ויקב' מעוררת מחשבת שמחה! אגד ד' המינים המסמל איחוד קבוצות ורמות שונות מסלק תחושת 'אני ואפסי עוד', שהיא ממפריעי השמחה. וְשִׂאֲבָתָם מִים בְּשִׁשׁוֹן, בעת ניסוך המים דווקא, חומר טבעי, זול ופשוט, ששים ושמחים ברמה שאין כדוגמתה בכל השנה. שמחה אותנטית ופנימית.

הצדיק רבי משה ליב מסאסוב דרש את הפסוק וְשִׂמְחָתָ בְּכֹל הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ: וְשִׂמְחָתָ: כיצד תזכה לשמוח? בְּכֹל הַטּוֹב! זכור כי הכל 'טוב'! ולמה לחשוב כך, הרי יש דברים שבכלל אינם נראים טובים? אֲשֶׁר נָתַן לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ! הרי הכל ממנו יתב"ש! הוא הנותן לך! הקב"ה הכין במיוחד למענך 'מנה' אישית, וזה הכי טוב שיכול להיות! נחזק את השמחה בקרבנו, נביט נכון על החיים. נשוחח וננחיל תובנות אמוניות משמחות אלו גם לילדינו!

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ

123ymm@gmail.com

חידות

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'

להזמנת ברכות מחורזות וכדו' פנו למערכת אספקלריא ובקשו 'עריכת פתשגן הכתב'

חידות מיוחדות לסוכות!

חידה מספר 1.

לפני ש"טעה" זה דגלו

והקרן קיימת לו

זכות אחיו לגורלו

מיד ארע נס להצילו

סמל השלום - שיש פיתרון

הן מתולדותיו מימוש חזון

*

חידה מספר 2.

התחלה של סוף

המשך של סוף

ג' עושה שלום עם ב' של סוף

ב' של סוף

וסוף סוף סוף

פתרון חידות 'פתשגן הכתב'

פיתרון חידה מספר 1: "אושפיזין"

לפני ש"טעה" זה דגלו - האותיות לפני "טעה" אלו הן אותיות "חסד" שזה הסמל של אברהם אבינו.

והקרן קיימת לו - זה יצחק שהזכות של עקידת יצחק קיימת לו ולזרעו לעולם. 'הקרן' מסמל את קרן האיל של העקידה.

זכות אחיו לגורלו - יעקב ועשיו הם שני אחים, עשיו היה הבכור ויעקב קנה ממנו את זכות הבכורה שנאמר בפרשת תולדות "ויעקב נתן לעשיו לחם ונזיד עדשים... ויבו עשיו את הבכורה" [כ"ה, ל"ד].

מיד ארע נס להצילו - משה רבינו שנמשה מהמים על ידי בת פרעה - בתיה ונעשה לה נס והיד שלה התארכה, שנאמר בפרשת שמות "ותשלח את אמתה ותקחהו" [ב', ה'], ומבואר שם ברש"י על פי חז"ל שנשתרבבה אמתה אמות הרבה.

סמל השלום - זה אהרן הכהן שמסמל את השלום, כנאמר בפרקי אבות: "הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום",

ויש פיתרון - מרמוז על יוסף שפתר את חלומותיו של פרעה, ואמר עליו פרעה בפרשת מקץ: "ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח" ומפורש ברש"י: מפרש הצפונות.

הן מתולדותיו מימוש חזון - מרמוז על דוד המלך, שמתולדותיו יהיה משיח בן דוד אשר יממש לנו את חזון הגאולה, במהרה בימינו.

*

פיתרון חידה מספר 2: "סוכות"

התחלה של סוף - האות הראשונה של "סוף" היא ס' והיא האות הראשונה במילה "סוכות".

המשך של סוף - האות הבאה במילה "סוף" היא ו' אחרי האות ס', והיא גם האות השנייה במילה "סוכות".

ג' עושה שלום עם ב' של סוף - תרגיל: האות השלישית של "סוף" היא פ', האות השנייה של "סוף" היא ו' ואם נלך אחורה 6 אותיות מהפ', יצא לנו האות כ' שהיא האות הבאה של המילה "סוכות".

ב' של סוף - האות השנייה של " סוף " היא ו' והיא האות הבאה במילה "סוכות".

וסוף סוף סוף - האות האחרונה באותיות היא ת' והיא האות גם האחרונה במילה "סוכות".

מאמר מיוחד לחג הסוכות / הרב פנחס שוורץ

“הקהל את העם” - על מצוות הקהל ועל חיבורו המופלא של הגאון האדר”ת “זכר למקדש” ואם יש לעשות “זכר למצוות הקהל”

במאמר שלפנינו נדבר על מצווה חביבה זו הבאה מזמן לזמן - משבע שנים לשבע שנים, ממוצאי שמיטה למוצאי שמיטה. נביא מעט נידונים במצווה זו, לקיים מה שנאמר ונשלמה פרים שפתינו.

קונטרס רב רושם - בעילום שם הרושם

בשנת תרמ”ט יצא לאור עולם חיבור קטן מעט הכמות ורב האיכות, מקיף באופן יוצא מן הכלל. אשר נקרא שמו “זכר למקדש” על כל עניני מצוות הקהל, על דף השער נכתב: חובר מאת פלא”י והובא לבית הדפוס על ידי בית מסחר הספרים של הר”ר שמשון ובנו הר”ר יצחק סובלסקי בוורשא רחוב נאלעווקי 15

הקונטרס עוטר בהסכמותיהם של גדולי הדור, ביניהם מרן הבית הלוי ועוד.

עיון קצר בקונטרס מגלה בקיאות עצומה בכל מכמני התורה, כאחד מגדולי הדור, ובנוסף לכך, כתיבה בהירה ומקיפה. מיהו המחבר הפלאי?

לאחר שנים נודע כי זהו הגאון האדר”ת רבה של ירושלים עיר הקודש שהיה אז עוד רבה של פונביז בליטא

האדר”ת כתב כמאה חיבורים בכל חלקי התורה, בשנים האחרונות הולכים ונדפסים חיבוריו הרבנים על ידי חברת אהבת שלום ומכון ירושלים.

כפי הנראה חפץ האדר”ת כמו עוד גדולים שאף שהדפיסו חיבורים רבים על שמם, השאירו חיבור אחד להיות להם “תורה לשמה” בלי פרסום. כך מפורסם החיבור תורה לשמה של רבי יוסף חיים הבן איש חי.

כדי להוסיף ולטשטש את זהות הכותב כתב האדר”ת בעצמו הסכמה לקונטרס, והתחכם עוד יותר וכתב הערות ותיקונים על הקונטרס...

לימים, שכבר עלה ונתעלה אחר כבוד לרבה של ירושלים, שב בשנת תרס”ד והוציא קונטרס נוסף על מצוות הקהל, קיצור מהקונטרס הקודם עם הוספות, וקרא שמה “כדבר בעתו” וגם היא בעילום שם וכך נכתב בשער: “חובר מאת מדו ן’ צורב”

האם ראוי לעשות זכר למצוות הקהל?

בכמה מקומות מצאנו שחז”ל עשו זכר למקדש, כמו נטילת לולב ז’ ימים במדינה זכר למקדש ועוד. ולמדו חז”ל (ר”ה ל, א): ומנלן דעבדינן זכר למקדש דאמר קרא כי אעלה

ארכה לך וממכותיך ארפאך נאם ה' כי נדחה קראו לך ציון היא דרש אין לה מכלל דבעיא דרישה”.

לפיכך בא האדר”ת ונפשו בשאלתו: “ומעתה שאלה גדולה יש לנו לשאול מדוע תגרע מצוות הקהל החביבה והקדושה שלא נעשה לה שם ושארית אצלנו תמיד, מה שהיתה נוהגת בזמן המקדש אחת לשבע שנים, ומי גרע זאת מלולב וכיוצא בו?”

האדר”ת מציע שני אפשרויות. א. שגם בבית שני לא היתה מצוות הקהל מן התורה, כי התורה תלתה מצווה זו בשנות השמיטה, ושמיטה לא נהגה אז. ב. שהתורה תלתה מצווה זו בביאת כל ישראל, ובבית שני לא היו כל ישראל. ממילא לא שייך לקיים מצווה זו, ולא שייך לה עשיית זכר. אחר כך משיג על הנחה זו, מכיון שיש דעות ששמיטה נהגה אז מדרבנן, ואף שיש שיטות שלמצווה דרבנן אין עושים זכר, לדבר שעיקרו מן התורה עושים זכר, כשם שמצינו שעושים זכר למנהג נטילת ערבה בשביעי של סוכות, אם כן גם כאן ראוי היה לעשות זכר. שוב מציע האדר”ת, שמכיון שכל עיקרה של מצווה זו היא במלך ואין לנו מלך לא שייך לעשות לזה זכר, מאחר שלא שייך שיהיה מלך עד ביאת משיח צדקנו, וכאשר הושבענו ג' שבועות וכו', ולכן לא התעוררו לעשות זכר לזה.

דבר דומה הציע גם הגריא”ה הרצוג להסביר למה לא עשו זכר לזה בדורות שלפניו “שהדורות שלפנינו זי”ע חששו מפני הצוררים הואיל ומצווה זו קשורה במלך כלומר שהמלך היה הקורא לערבות כבוד התורה וכדי שהדברים יעשו הרושם היותר גדול אעפ”י שיש מרבתינו ז”ל אומרים שהמלך לאו דווקא פחדו אבותינו שמא ילשינו הרשעים על היהודים שהם חושבים מחשבות להמליך עליהם מלך וקרוב לאמר שמפני הטעם הזה נמנעו לעשות זכר להקהל בימי הרומאים וכו' אף לאחר שהותר ליהודים להיכנס בירושלים כי מחוץ לירושלים לא היה מקום לזכרון וכן בימי שלטון האיסלאם...”.

תשובה מענינת השיב כ”ק אדמו”ר מליובביטש; שלא שייך לעשות פעולה שתהיה זכר למצוות הקהל, משום שזכר שייך לומר על דבר שאי אפשר לקיימו כעת ולכן עושים לו זכר, כמו למשל באכילת כורך שאי אפשר לאכול פסח בזמן הזה, אבל עיקרה של מצוות הקהל שהיא להקהיל את העם ליראה את ה', זה שייך גם בזמננו, רק שחסרים הפרטים כמו מקום המקדש ועוד פרטים, אבל עיקר המצווה שהוא התאחדות העם ליראת ה' שייך גם בזמננו, ולא שייך לעשות זכר לזה. (אכן, כידוע, היה האדמו”ר עושה עסק מידי שנת הקהל לחיזוק הדת, והיה מעורר להקהיל את ישראל לחזק ולעורר לעבודת ה').

כזכור, האדר”ת התגורר בפונביז' ולא היתה כוונתו לעשות זכר בירושלים דייקא, ולא הציע פתרונות מעשיים לקיום המצווה, מלבד הצעה צנועה: “וידרוש כל רב בעדתו ביום שבת קודש חוה”מ סוכות הבא עלינו לטובה אי”ה, דבר בעתו מה טוב, וכל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם, ועליהם ועלינו תבא ברכת טוב”.. כלומר, לימוד הענין בקהילות, או דרשת רב כזכר לדרשת המלך. ונאה דורש ונאה מקיים, וכך עשה האדר”ת בעצמו שהיה דורש בקהילתו, (לימים נדפסה מכת”י האדרת דרוש בענין הקהל, שדרש לפני צאן מרעיתו בחוה”מ”ס שנת תרל”ו).

האם נעשה בעבר זכר למצוות הקהל

כפי הידוע בספרות התורנית שלפנינו לא נזכר מעשיית זכר במשך הדורות. שמועות אומרות כי היו נוהגים בת”ת עץ חיים לקחת את הילדים לכותל המערבי ושם היו קוראים בפרשת הקהל, אמנם, אין הכרח כי מנהג זה נקבע על ידי גדולי הדור, ושם לא היה אלא טיול חביב לילדי החמד, ולא הוציאו ספר תורה...

האדר”ת מעלה השערה מענינת לפיה, המנהג הנפוץ בהרבה קהילות לקרוא את משנה תורה בליל הושענא רבא מקורו נתקן כעשיית זכר להקהל. (בהמשך הקונטרס הוא מעלה השערה נוספת - שמגילת קהלת נתחברה על ידי שלמה המלך בשביל לקוראה אז במעמד ההקהל, ולכן קרא את שמה “קהלת” על שם התקהלות הקהל, ומביא שכן מצא לימים בספר המנהיג).

הפולמוס על “זכר למצוות הקהל” בדורינו

בשלהי שנת השמיטה תש”ה יצא לאור קובץ על ידי “המזרחי” במוסד הרב קוק, בו נדפס שוב הקונטרס על הקהל יחד עם תשובות מגאוני הדור על ענין הקהל, היה זה כאשר חפץ המזרחי לכונן “מעמד זכר להקהל”, החוברת הגיעה לידי רבן של ישראל החזון איש שמיהר להוציא את קולמוסו וחרץ את גורלה בשלוש מילים ספורות: **“אסור לעשות כן”...** בעיניו הצופיות למרחוק ראה החזון איש את כוונותיו של המזרחי לקבל לידי את שלטון הדת בארץ ישראל...

מאז השתדל המזרחי לעשות כנסים בהקהל, ובכל מוצאי שמיטה ארגן כינוסי הקהל, בתחילה היו בהר ציון ובמקומות שונים, עם שחרור הכותל החלו לעשות ברחבת הכותל. יראי ה’ הדירו את רגליהם מכינוסי הקהל שלא היו אלא נתינת לגיטימציה וחיזוק למזרחי ומוסד הרבנות הראשית דאז. בשנת תשמ”ח היה פרסום חסר תקדים סביב מעמד הזכר להקהל, ופורסם כי שופטי בית הדין - הבג”צ ונשיא המדינה יקראו בתורה, היה זה לאחר זמן רב לא רב בו הרימו את ידם בתורת משה בחקיקת חוקים בהריסת התורה, או אז כתב מרן הגרא”מ שך מכתב חריף נגד הענין. וז”ל: כאשר נתפרסם ברבים בעתונים ובמכתבים פניה לכל עם ישראל בכל מקום שהם שיערך על יד הכותל המערבי כינוס גדול אשר בשם “הקהל” יקרא כדוגמת מצות הקהל המצווה עלינו בתורתנו הקדושה במוצאי שנת השמיטה בחג הסוכות להתאסף אנשים נשים וטף, והמלך יקרא בתורה למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה’ ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת וכו’, וזה היה כל תכלית של מצוה זאת בזמן הבית, אבל חס ושלום לעשות ממצוות התורה איזה דוגמא וצרמוניא, שלא מחייב לקיום איזה מצוה כל שהיא לא למי שיקרא בתורה ולא למי שישמע בקריאתה, ועשייה כזו איסור גמור הוא ובזיון התורה ומצוותיה, ואסור להשתתף בזה. וכל מי שיש לו ניצוץ של יראת ה’ בלבבו יבין ויודע כי הם דברים אמיתיים היוצאים מלב הכואב לכבוד ה’ ותורתו ועם ישראל וארצו. אלעזר מנחם מן שך. גם מרן הגאון רבי חיים קניבסקי הסביר את האיסור “שבכלל דבר חדש הוא שלא הזכירו קדמוננו”.

“שאלות האדר”ת”

נחזור לענינו:

האדר”ת כתב את הספר בצורה מענינת. בתחילת הספר הוא מביא את הפסוקים ואת מאמרי חז”ל על הקהל, ואת הראשונים מוני המצות. ולאחר מכן את חידושי. הוא חילק את הספר לפי שאלות: מי, מה, מתי איפה איך. נביא תמצית מהנידונים הרבים בהם דן האדר”ת, ונקיים בזה “ונשלמה פרים שפתנו”, וגם לקיים רצון צדיק הגאון האדר”ת שכל כך ביקש להקים זכר למקדש בלימוד עניני מצווה זו.

פרק א' שאלת מי. מי הם החייבים בקריאה. אם מלך דוקא, או הגדול שבישראל. ועל הצד שמלך דוקא האם הוא חיוב או שכך נהגו. ומפני מה אין מתורגמן למלך כמו בקריאת התורה. וכשהיו מלכי יהודה וישראל, האם היתה מצווה מיוחדת לכל אחד מהם, ואם כן, מי קודם למי, והאם היו שני ימים נפרדים לכל אחד. ואיפה היה קורא מלך ישראל אם בבית המקדש או בהר הבית או בירושלים.

אם המלך חולה אם יכול לעשות שליח במקומו. ואם היה קטן כמו שלמה ויהואש ויאשיהו אם שייך מדרבנן לקרוא, או שלא כיון שאינו בר חיובא עדיין.

באיזה ספר תורה היה קורא, אם בספר שהיה תלוי לו בזרועו, או בספר עזרה, או בספר שהיה מונח בקודש הקדשים ואיך הוציאוהו משם.

ומי החייבים להקהיל. האם הבית דין, או שהחיוב על המלך, ומלבד זה יש חיוב על הציבור להקהיל.

והחייבים בשמיעה: אלו שחכמים שכבר יודעים הכל. נשים אם באות לשמוע או ללמוד. וטף. איזה טף מדובר, אם כאלו שמבינים או אפילו יונקי שדיים. חרש שוטה אם מחוייבים אבותם להביאם. גר. אם גר תושב גם כן צריך לבוא. מי שאין לו קרקע אם חייב בהקהל. טמא. אם טבול יום וטמא מת כן יתחייבו. ערל אם חייב. חציו בן חורין. בעבד שיש חיוב לשחררו, ובשפחה שאין חיוב לשחררה. מי שמבין רק לשון לעז.

פרק ב' שאלת מה. מה היה קורא המלך. איפה היה קורא ומה היה מדלג. מה היה מברך על קריאה זו. אם היה כורע בברכות אלו. אם היה עונה אמן על ברכות עצמו. אם הברכות היו בלשון הקודש דווקא. אם היו מברכים ברכה על מצווה זו. ואם ברכו ברכת שהחיינו. והאם כולם ברכו או שיצאו ידי חובה בברכת גדול השומעים.

פרק ג' שאלת מתי. מתי היה הקריאה, אם בלילה או ביום שהוא זמן ראייה. ואם בבוקר, מתי היה, אם לפני התמיד או לאחריו. ומי שלא קיים עדיין ראייה אם מקיים כשבא להקהל. או ששני חיובים הם. אם לא קראו בזמן מה דין התשלומין לקריאה זו. וכשחל בשבת מאחרים, ולמה הרי הותרה הוצאה לצורך מצוה, ומלבד זאת ירושלים היתה מוקפת ואין בה טלטול לטף.

"הקהל את העם" - על מצוות הקהל ועל חיבורו המופלא של הגאון האדר"ת "זכר למקדש" ואם יש לעשות "זכר למצוות הקהל"

פרק ד'. שאלת איפה. אם בעזרת נשים דוקא או גם בעזרת ישראל. ואיפה עמדו הנשים. ולמה לא עשו תיקון גדול כמו בשמחת בית השואבה.

פרק ה'. שאלת איך. איך היה אופן ההתקבצות של כולם. מתי העמידו הבימה אם מערב יו"ט. על ידי תקיעה בחצוצרות. ומתי העמידו את הבימה. ואם היה כבש לעלות אל הבימה. ואיך קיבל את הספר תורה מידי מי שמסר לו אם בעמידה או בישיבה. ואיך היתה צורת הקריאה אם בעמידה דוקא. ואם היה קורא ברציפות או שהיה מפסיק בין פרשה לפרשה.

מיהו ה"טף"?

נדון מעט בנידון אחד עליו דן האדר"ת בפרק הראשון - פרק שאלת ה"מי", נידון שכבר עמדו בו הראשונים, בתורה נזכר "הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלוקיכם", ואמרו חז"ל (חגיגה ג, א) "טף למה באין? ליתן שכר למביאיהן".

מכאן למדו רבים, ש"טף" אין הכוונה לקטנים שהגיעו לחינוך, אלא לקטנים יותר, שאינם נכללים בכלל "לשמוע".

וכך לומד הרמב"ן (דברים לא, יב) בדעת חז"ל, בפשט הפסוק מפרש הרמב"ן שכוונת התורה "ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו" הכוונה לטף, ש"ישמעו וישאלו, והאבות ירגילום ויחנכו אותם. כי אין הטף הזה יונקי שדים, אבל הם קטני השנים הקרובים להתחנך, וזה טעם ולמדו ליראה - בעתיד... אבל רבותינו אמרו, האנשים ללמוד והנשים לשמוע, והטף למה בא, ליתן שכר למביאיהם".

לדבריו, הקטנים הם כאלו שלכל הפחות בני שמיעה הם. אמנם, המנחת חינוך (מצוה תריב) כתב: ולא נתבאר שיעור השנים של טף נראה דתיכף שיצאו מכלל נפל או בנולד שרוב כלו חדשיו חייב במצוה זו. "האדר"ת מביא את דבריו: "ובספר מנחת חינוך נסתפק אם יונקי שדים דוקא אי גם כשלא כלו להם חדשיהם כו', והוא מסתייג מהדברים ושואל שאלה נפלאה, ונצטט את לשונו הפנינית:

ואני עני נפלאתי מאד, איך יתכן להביא רבבות ילדים מכל המון ישראל מכל מקומות פוזריהם בעזרה, והם צועקים ובוכים והומים הן ואומנותיהם ומי ישמור אותם מנקיותם.

וביחוד במקום המקודש ובמעמד הקדוש והנפלא כזה בפני מלך וכל הגוי כולו, איך אפשר להשקיט סערת אלפים ורבבות עוללים ויונקים בכל משך קריאת הפרשיות עם הברכות, אם לא שהיה להם נס נגלה ונפלא על כל זה.

ואם כי עין בעין זכינו לראות במקדש ה' בכל יום נסים ונפלאות, אבל כבר נודע מרבתינו שלא סמכה תוה"ק לכתחילה לצוות בדרך נס". עכ"ד האדר"ת.

האם בקיום מצוות אפשר לסמוך על הנס?

“הקהל את העם” - על מצוות הקהל ועל חיבורו המופלא של הגאון האדר”ת “זכר למקדש” ואם יש לעשות “זכר למצוות הקהל”

ועל הנחתו של האדר”ת יש לדון, שהנה לכאורה מצאנו שיטות בחז”ל שהיו סומכים על הנס ביחס לקיום מצוות, וכדלהלן: במסכת הוריות (יא, ב) נחלקו חכמים בענין צורת עשיית שמן המשחה איך היה נעשה:

“שמן המשחה שעשה משה במדבר היו שולקים בו את העיקרים דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר והלא לסוך את העקרים אינו סיפק, אלא שורין את העקרים במים ומציף עליו שמן וקולט את הריח וקפחו. אמר לו רבי יהודה וכי נס אחד נעשה בשמן המשחה? והלא תחלתו שנים עשר לוגין וממנו היה נמשח משכן וכליו אהרן ובניו כל שבעת ימי המלואים וכולו קיים לעתיד לבוא שנאמר שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם”.

כלומר, לדעת ר' יהודה היו שולקים ומבשלים את עיקרי הבשמים של שמן המשחה, ועל זה עונה ר' יוסי, שלא יתכן, כי הרי השמן יבלע, ואפילו אם רק ירצו לסוך את כל העיקרים בשמן לא יספיק השמן, ועל כך עונה ר' יהודה שהיה נס בשמן ואם כן אין מקום לחשש.

הרי לנו שיטת תנאים, שהיו סומכים על הנס בשביל קיום מצוה.

וכן הגאון בעל ה"מצפה איתן" (בילקוט מפרשים שבסוף הגמרא) במקום, מבאר את שיטת ר' יהודה שסבר שיש לסמוך על הנס, ואילו ר' יוסי לא חשש לטענת ר' יהודה, משום שסבר שאין סומכים על הנס. וכמו שמצאנו בפסחים (סד, ב) לגבי קרבן פסח שהיו ג' כתות שהיו מקריבים קרבן פסח, והיו נועלים את העזרה, ונחלקו אמוראים האם השערים היו ננעלים מאליהם בדרך נס או שהיו נועלים אותם בעצמם, ולשיטת רבא היו נועלים ולא היו סומכים על הנס שינעלו מעצמן. ואף שמצאנו בו שנעשו בו ניסים, כל מה שאפשר לעשות שלא בדרך נס עושים, ולכן אמר שיש לשרות הסמנים במים.

אלא, שהמצפה איתן מקשה קושיא אלימתא, שלכאורה נסתרים הדברים, שהרי דעת רבא שם שאין לסמוך על הנס נאמרה שם בדעת ר' יהודה, ואיך יתכן שכאן יסבור ר' יהודה שסומכים על הנס? ולכן מבאר, שיש לחלק, כיון שבשמן המשחה התורה גלתה שנעשו בו הרבה ניסים שקיים כולו לעתיד לבוא, אם כן בזה אפשר לסמוך על הנס.

מבואר מדבריו שלשיטת ר' יהודה אפשר לסמוך על הנס במקום שגלתה התורה שיש ניסים, ואולי על דרך זה יש לפרש כאן, כיון שהתורה גלתה שצורת המצווה לשמוע את הקריאה מפי המלך, וגם צוותה להביא את הטף הקטנים, מוכרח שיהיה נס, וכאילו שציוותה תורה בפירוש לסמוך על הנס. ואולי בנידון דידן יודו כולם שאפשר לסמוך על הנס.

*

מאמר מיוחד לחג הסוכות / הרב פנחס שוורץ
"הקהל את העם" - על מצוות הקהל ועל חיבורו המופלא של הגאון האדר"ת "זכר
למקדש" ואם יש לעשות "זכר למצוות הקהל"

האדר"ת - רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים

סיפור

סיפור מיוחד לחג הסוכות / הסופר הרב יאיר

וינשטוק

"בשעה שאוגדין הלולב"

"מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים. מה התמרה הזו יש בה טעם ואין בה ריח, כך ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים. מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם, כך ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה. מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים. ומה הקב"ה עושה להם? לאבדן אי אפשר! אלא אמר הקב"ה יוקשרו כולם אגודה אחת - והן מכפרין אלו על אלו". (מדרש רבה ויקרא פרשה ל)

*

פרק ראשון - בחברתם של צפרדעים

מימי הנחל הלכו לאט. צלולים וזכים. עונת הגשמים טרם החלה והמעיינות נתנו את תנובת מימיהם בחולשה. הגשמים החדשים התמהמהו משום מה. בכל שנה בזמן הזה, יורדים כמה ממטרים הממלאים מחדש את כל מקורות המים.

איזיקל חלץ את נעליו ליד שפת הנחל. מין נעליים שכאלו, אי אתה מהסס כלל בטרם חולץ אתה אותן מכף רגלך המיוזעת. נעליים ישנות, בלויות, שעברו אליו בירושה מאחיו הגדול, יענקלה. אח, יענקלה, יענקלה. האח הגדול, הלוואי ולא הייתי אחיך. הלוואי ונולדתי במשפחה אחרת. בגללך סונטים וגוערים בי עוד יותר. "נו, נו, איזיקל. מתי תדמה במשהו לאחייך הגדול יענקל? המתמיד, הצדיק. הלמדן וירא השמים".

למה עליו להתענות במחשבות מציקות כאלו. העיקר שחלץ את נעליו וכעת משכשך הוא את רגליו במי הנחל הקרירים. מקץ רגע נכנע לתחנוני המים, לחום היום. משיל מעליו את בגדיו, מזנק בצווחת חדודה פנימה ושוחה במלוא מרץ עלומיו. חוצה את הנחל מגדה אל גדה. צפרדע מבוהלת נסוגה מפניו בקרקור נכלם. השפיריות והצרצרים המזמזמים תדיר מעל גבעולי הקש השדופים, המצמחים אל תוך המים, קרוב לעצים העבותים הגדלים סביב, נבהלו מפניו וטסו משם והלאה.

גם הם מתרחקים ממך, איזיקל הבטלן. המבלה לריק את ימיו ולילותיו. תינוק הבורח מבית המדרש, מהיכל הישיבה, ובמקום לשבת יחד עם כל חבריך וללמוד את הסוגיא בהתמדה, אתה חוצה את הנחל הרחב בשחייה. מה יצמח ממך, מבלה-עולם שכמוך?

כה הרבה פעמים שמע הטפות וכיבושי מוסר אלו מאביו, מאמו, מסבתא קריינדל הזקנה, מראש הישיבה והמשגיח גם יחד, עד שהוא מכיר אותם בעל פה, ובשעה שהוא חותר

בשחייה מהירה, כדג במים, צפים ועולים בתודעתו המשפטים האלו, ויוצקים טיפה של מרה, על מתיקות הנאתו.

כן. הוא יודע. הם צודקים כולם. לשחות בנחל הזורם באמצע היום, מתאים יותר לנערים ה'שקצים' שהעיירה מלאה מהם. אבל מה יכול הוא לעשות ומוחו אינו קולט את דברי התוס' וחריפות קושיית ה'קצות' ממנו והלאה. כאשר כל חבריו בבית המדרש מתפלפלים ומתווכחים בריתחא דאורייתא ואגודליהם מתנפנפים אילך ואילך, עומד הוא אייזיקל הקטן בגילו ובקומתו ביניהם כמין ביצה שלא נולדה. מקמט את מצחו, מנסה להבין את טיב הויכוח. נותן עיניו בגמרא פנימה. שמא יחכימו אותו השורות האלו. מנענע ראשו באכזבה. אינו מבין את הקשר שבין הדברים הנזכרים בגמרא, למבול הצעקות הבוקע מפיות חבריו. בגמרא מוזכרים דברים פשוטים וברורים, ואילו חבריו מצעקים ומתלהמים על משהו שונה לגמרי. על ענינים מסובכים שמוחו אינו קולט. שעות אלו זמן משבר הן בשבילו. נתקף רגשי נחיתות נוקבים. מרים רגליו ומסתלק לאיטו מבית המדרש. בחורף אין לו לאן ללכת. משרך הוא את רגליו לאטליזו של שלום'קה הקצב, ומבלה את הזמן במשחקי מחבואים ומרדפים עם כלבו המגודל. בקיץ הוא הולך אל הנחל ומטביע את צערו במימיו. למדן כבר לא יצמח ממנו אף פעם. בקושי תופס את הפשט בגמרא. מאז שהמלמד לתחילת גמרא ר' בעריש, החתים אותו בחותמת "ראש אטום", יודע הוא שאינו מוכשר ללימודי גמרא. לא נעלב מדברי המלמד, אדרבה, מזדהה עמו. הצדק עם ר' בעריש. אפילו את הסוגיה הראשונה בפרק אלו מציאות של קב בארבע אמות, שכל חבריו התמוגגו ממנה, הוא לא הצליח להבין. מה לעשות? יש לו ראש סתום.

חצה אייזיקל את הנחל שלושים פעם בשחייה, בחתירה. כמין דג וכמין צלופח, ואפילו כצפרדע ירקרקה ומקרקרת. עד שנתפוגג ממנו כל חומו של הקיץ ונתפשטה באבריו קרירותם של המים הצלולים. עלה מן הנחל, לבש את בגדיו בין השיחים והתפרקד להנאתו עד שהשמש ייבשה אותו היטב. סירק בלוריתו בעצלתיים וחזר אל הישיבה. אחרי הצהרים לומדים סדר בקיאות ושם הוא מוצא את מקומו יותר בקלות.

החברותא של סדר הבוקר, שמחה הלוצקאי, קיבל את פניו במבט עגמומי. מזמן התרגל למציאות שהחברותא שלו איננו בחור ישיבה, אלא פרפר חסר משמעת. פרפר המתעופף להנאתו מפרח לפרח. ממתין שמחה לסופו של זמן אלול. המשגיח כבר הבטיחו נאמנה שיסדר לו חברותא רציני יותר לזמן החורף.

אייזיקל חלף על פניו באי נעימות. מה אתה רוצה ממני? רצה לשאוג לתוך אוזניו. אני לא אשם שבמקום ללמוד אתי, קמת והלכת להתפלפל עם יוסף-זליג המינסקאי ותנחום-שרגא הקובנאי.

*

פרק שני - תינוק הבורח מבית הספר

שלושה אלו: יוסף-זליג, תנחום-שרגא ושמחה, אימתם מוטלת על יצחק אייזיק, אייזיקל בפי כל. הוא בן העיירה ולפיכך לומד הוא בישיבה המצויה כאן. אילו צריך היה לגלות למקום תורה, לא היה עושה זאת. אלא מכיון שהישיבה המציאה עצמה אליו, הכריחו אביו להיכנס בשעריה. אבל שלושה אריות אלו המנויים לעיל, גלו ובאו איש איש מעיירתו ללמוד תורה בישיבה כאן. אילו לא התחכך בהם דבר יום ביומו, היה מרגוע לו ולעצמותיו. אך בגין שמחה הלוצקאי, המשחר לחברתם של שני חבריו בכל עידן ועידן, לוקה הוא אייזיקל על התנהגותו הפוחחת בכפל כפליים.

בכיר שבחבורה הוא יוסף-זליג המינסקאי. 'ארז בלבנון' מגדירים אותו בישיבה. גם חריף, גם בקיא. גם ירא שמים מופלג. מלא מצוות ומעשים טובים כרימון. שני לו תנחום-שרגא הקובנאי. בחריפותו מופלג אפילו יותר מיוסף-זליג, אך המשגיח כרוך דווקא על עקביו של יוסף-זליג, בגין ריח של יראת שמים המהלך לפניו כקופה של בשמים. תנחום-שרגא איננו עבריין חלילה, אך משקיע את כל מעייניו בתורה, ואין מוחו פנוי לענינים של יראה ועבודה. הרי בתורה כלול כבר הכל, משיב הוא בקביעות למשגיח השואל, הלמאי הוא, תנחום-שרגא אינו לומד ספר מוסר בסדר המוסר, אלא ממשיך ללמוד גמרא. המשגיח מקדיר פניו, ולפי שאינו חפץ בקטטה עם אחד מאריות הישיבה, מבליג הוא מלהשיבו בחריפות מנה אחת אפים. שלישי להם הוא שמחה הלוצקאי. גם הוא למדן מחשובי הישיבה. אפס, כי לעומת יוסף-זליג ותנחום-שרגא, נחשב הוא כננס פעוט. יען כי עיקר כוחו של שמחה, נעוץ בצדקותו וחסידותו ולא בלמדנותו. הוא עובד ה' מופלג, ירא שמים מרבים, זהיר בשמירת עיניו. אפס, יודעי דבר טוענים בלהט שהצדקות שלו רק מאפילה על למדנותו הגדולה, כי גם הוא למדן מופלג. על כל פנים. בישיבה נודע שמו כצדיק וחסיד. ולכן כשבחור "ליידיג גייער" (ריקני, הולך בטל) כמו אייזיקל השחיין, הוא הצלע הרביעית שבחבורה של בני עליה, הדבר אינו יכול אלא לעורר גיחוך, בבחינת מה לתבן את הבר. לפיכך גם שמחה הלוצקאי מתכוון לנטוש בקרוב את החברותא הבטלן שלו, הבורח יום יום מבית המדרש כתינוק הבורח מבית הספר, ומבלה את ימיו בבטלה גמורה בצילא דמהימנותא של צפרדעים וברווזים. רק עוד שבוע, עוד שבועיים של סבל, והמשחק יגיע אל קצו. אייזיקל יוכל מצדו לרבוץ כל החורף על שפת הנחל הקפוא ולהשתעשע עם כלבו של הקצב לסירוגין. לו זה כבר לא משנה. הוא ילמד בהתמדה עצומה מראש-חודש חשוון עד ראש-חודש ניסן, ויעשה חיל במשך חמשה חודשים רצופים...

*

פרק שלישי - המומחה לערבות

רק פעם אחת בשנה, היו בני החבורה בישיבה נוסעים הביתה. עם סיומו של זמן החורף, בתחילת חודש ניסן. הוריהם של רוב תלמידי הישיבה, היו בעלי מלאכה זעירה או סתם 'בעלי-בתים', איש איש בעיירה שלו, אי שם ברחבי ליטא. עמלים היו על פת לחמם ואין

ידם משגת לקנות לבניהם, בחורי הישיבות, כרטיסי נסיעה ברכבת פעמיים בשנה. בגין כך, למחרת יום הכיפורים עסקו בני הישיבה בבניית סוכות קרוב לבנין הישיבה. סוכות שבהן יוכלו לישב בסעודות של חג. על שינה בסוכה איש לא חלם באותה שנה, לפי שצינה של חורף כבר היתה מנסרת בחלל ונוגסת נתחים נתחים מבשרו של כל בחור שיעז לשכב בסוכה. זולת בחורים צדיקים כמו שמחה הלוצקאי שהשיג שמיכת פוך עבה במיוחד, והכריז כי הוא יישן בסוכה ויהי מה, אם לא ירד שלג כמובן.

למחרת יום הכיפורים לעת ערב, לאחר מלאכה מפרכת מבוקר, עמדה הסוכה על מכונה ולא נותר אלא ללכת אל שפת הנחל ולקטוף כמה ענפים רעננים כדי לסכך את הסוכה. עמדו שלושת בני החבורה ונתנו עיניהם איש ברעהו. עצים עבותים כאלו שענפיהם יצלחו לסיכוך גדלים בשפע על שפת הנחל. דא עקא שאיש מהם אינו מכיר אפילו את השביל היורד אל הנחל, לא כל שכן, לחצות את הצמחייה העבותה ולהגיע אל העצים הגדלים שם פרא. באותה שעה פלט שמחה מפיו מילה אחת, ועקרה מפי חבריו:

“אייזיקל” - - -

כלומר, מי מבין כולנו מיטיב להכיר את הנחל יותר מאייזיקל. הגיעה שעתך בן-פקועה. שעות הבטלה שלך על גדות הנחל, יועילו כעת לכולנו.

על אתר עקר שמחה את רגליו והלך לביתו של אייזיקל המצוי במרחק קטן. הוא מצאו עומד בחצר למרגלות הסולם ומסייע לאביו לחבר דופן אל דופן. האב משך מלמעלה והבן כיוון את הדופן הדקה מלמטה. הלמות פטיש, דפיקת מסמר, ושתי דפנות של הסוכה ניצבו על מקומן כראוי וכיאה.

“אפשר להפריע לכם מעט?” התנצל שמחה.

פניו של אייזיקל אורו למראה החברותא שלו שהטריח עצמו ובא זו פעם ראשונה אל ביתו. “אבא, תכיר זה החברותא שלי, שמחה הלוצקאי” הציג אותו בפני אביו, יהודי שזקנקנו המרובע לבן יותר משלג טרי ועיניו עצומות למחצה. הקשיש לחץ את ידו בחיוך מנומס ושחרר לשעה קלה את בנו ממלאכתו.

שמחה סיפר לאייזיקל מה מביא אותו אליו. אייזיקל נעתר בחדוה. לראשונה יוכל להוכיח לחבריו הלמדנים שגם הוא שווה משהו. “ברצון” הגיב מיידית. “מחר בבוקר אחרי התפילה אלך אל הנחל ואקטוף לכם ענפים ירוקים ויפים. אתם רוצים גם ערבות?”

“ערבות?” נתחלחל שמחה ותפס את ראשו משני צדעיו. הבטלן הקטן זוכר את מה שהם האריות שכחו, כה שקועים היו בבניית הסוכה עד שנשכחו מהם ארבעת המינים כליל...

“כן כן, אנחנו צריכים גם ערבות” גמגם קלות. “אתה יודע איפה לקטוף אותן, שיהיו כשרות לפי כל דקדוקי ההלכה?”

אייזיקל פרץ בצחוק. “הנחל זה השטח שלי” הסמיקו פניו קלות. “איש אינו מיטיב להכיר את עצי הערבה לאורך גדות הנחל יותר ממני. השנה ישנה בעיה גדולה עם הערבות.

מרבית העצים בעיירה נאכלו על ידי מזיקים. אבל אני שמתי עין על שני עצים שלא נפגעו כלל, ואוכל להביא לכם כמה ערבות שתמצאו.

"איננו צריכים יותר משני ענפים, אבל שיהיו כשרים לכתחילה" הזהיר שמחה בנפנוף אצבע.

"אל תדאג" הבטיחו אייזיקל, "בכל מה שקשור לערבות, אני מכיר את ההלכה די טוב". שמחה חזר לישיבה שמח וטוב לב, וכבואו אל שני חבריו נזעקו גם הם, "אוי ואבוי, מהיכן נשיג אתרוג לולב והדסים?"

"הדסים נוטל אני על עצמי" פלט שמחה בחטף, ולא ידע מה הכריחו לומר זאת ומהיכן ישיג שלושה בדי הדס משולשים בשיעור כשר.

יוסף-זליג ותנחום-שרגא הביטו זה בזה מהורהרים. "אני אכתת מחר את רגלי ואביא אתרוג בלי נדר" נענה יוסף-זליג.

"ואני אחפש לולב מהודר" הסכים תנחום-שרגא ליטול את מה שנשאר בדלית ברירה.

*

פרק רביעי - כשר בדיעבד

למחרת בצהרים הגיע אייזיקל אל סוכת חבריו ולא מצא שם איש. יוסף-זליג ותנחום-שרגא יצאו לעיירות הסמוכות לתור להם לולב ואתרוג. שמחה טרוד היה במרדף אחר בדי ערבות. ראה אייזיקל כי אין איש וסיכך בעצמו את הסוכה בענפים שהביא, עד שהיתה מחופה מכל עבריה בחן ובכבוד. תקע את ענפי הערבות בתוך כד מים והציבו בפינתה של הסוכה המסוככת כהלכתה, וכאשר סיים את כל מעשיו, השאיר לחבריו פתק התנצלות קטן המסביר מהיכן נטל הוא ההדיוט, את העוז לסכך את סוכתם של שלושה למדנים חריפים.

קרוב לחצות שבו הבחורים מן הדרכים. מטולטלים ומנוערים, על סף אפיסת הכוחות היו. אך העיקר, יוסף-זליג הביא אתרוג. אמנם לא הדר שבהדר, לא מראה כהן גדול ואפילו לא כהן הדיוט. ברם, כשר לברכה היה לפי פסקו של רב מורה-הוראה. גם תנחום-שרגא הביא לולב שאמנם היו בו אי אלו ריעותות, אך גם עליו כבר יצא הפסק שכשר הוא לברכה ואפילו ביום הראשון. בידיו של שמחה היו ג' ענפי הדס. לא משולשים מראשם ועד תחתיתם, אך נותר שיעור שילוש כשר לברכה. אמנם לא לפי כל הדעות המחמירות. אך כשר היה.

בדקו את שלושת המינים ונפלה רוחם בקרבם במקצת. המילה 'דיעבד', הגם שלא יצאה לאויר העולם - רוחה היתה שורה שם במלוא כובדה. ניחמו עצמם שנצטרפו לכאן כמה סיבות. ראשית אין הם מומחים גדולים; המעות שבידיהם מועטות; וסיבה אחרונה שהיא ראשונה, באותם ימים רק לרבנים גדולים ולעשירים מופלגים היו ד' מינים מהודרים ביותר.

השוק דאז מלא היה בסחורה ירודה מאד, ואתרוגו של נער בר-מצוה בזמננו, אם ידו של אביו משגת, מהודר ויפה יותר מאתרוגו של רשכבה"ג מימי קדם.

אולם כשנפלו עיניהם על בדי הערבות שהביא אייזיקל והניח בכד, אחזה בהם חלישות הדעת, עד שפקו ברכיהם ויפג לבם מלהאמין. ארבעה ענפים הביא, ליתר בטחון, וכל אחד יפה ומהודר ממשנהו. ערבות "כמו שכתוב". כאילו יצאו מבית חרושת המייצר רק את הטוב והיפה ביותר. בעוד המינים שלהם כשרים בדוחק וזקוקים לפלפולים ותירוצים של רבנים ופוסקים, הביא חברם העניו, אותה אסקופה נדרסת, ענפי ערבות שאין כמותם ליופי ולהידור. ולא עוד אלא סיכך את סוכתם בשפע של ענפי אילן ירוקים ורעננים, ולא נתקררה דעתו עד שכתב פתק התנצלות.

עמדו שטופי הרהורי חרטה על יחסם המזלזל כלפי אייזיקל העניו.

נענה יוסף-זליג ואמר: "וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים", אותה מנחה חרבה ופשוטה שהביאו עניי ירושלים, מצאה חן למעלה והיתה ערבה יותר מקרבנות ועולות מחים של שנים קדמוניות. שורו הביטו וראו: הערבה שהביא אייזיקל. הוא עצמו נמשל לערבה, מה ערבה אין בה טעם ואין בה ריח. כך אייזיקל ריק ומנוער מכל. אין בו תורה ואין בו מצוות. כמה מתאים והולם לו להתנדב דווקא להביא את הערבה. ראו כמה טעינו בו. יפה מידה של שפלות וענווה שיש בו, מכל תורה וצדקות שיש בנו. לפי שאנו נגועים ביוהרה, ואילו אייזיקל שפוף הוא כערבה. משפיל עצמו עד לאדמה".

היו עוד כמה דיבורים שלא נאמרו שם באותה סוכה, שני לילות קודם שיחול החג. אבל הדברים היו כה ברורים שלא היו צריכים להיאמר. דברי המדרש המצוטט בראש סיפורנו היו נהירים להם, וההקבלות היו חדות ובהירות: יוסף-זליג מלא בתורה ומעשים טובים, קבל עליו לחפש אתרוג שיש בו טעם ויש בו ריח. תנחום-שרגא, למדנותו ידועה ואין צדקותו ומעשיו הטובים ידועים, נדבו לבו לתור אחר לולב שיש בו טעם ואין בו ריח. שמחה מלא צדקות ומעשים טובים יותר מתורה, ודווקא הוא חיפש את ההדס שיש בו ריח ואין בו טעם, ואילו אייזיקל שאין בו תורה ואין בו מעשים טובים, לא הביא מין אחר אלא את הערבה שאין בה טעם ואין בה ריח.

במעמד שלושתם, קבלו עליהם ג' בני החבורה לקיים בהם את סופם של דברי המדרש: "כך הם ישראל, יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים. לאבדן אי אפשר, אלא אמר הקב"ה יוקשרו כולן אגודה אחת והן מכפרים אלו על אלו".

"חשבתי ללמוד השנה עם בחורים חלשים מהעיירה" לאט יוסף-זליג בקול נכלם. "מבינים אתם, מתקרב אני לפרק 'האיש מקדש' ואין לי אפילו חליפה אחת מהודרת ומגבעת חדשה. הורי אינם יכולים לממן לי מותרות כאלו. במחשבה שניה, בטרם מקבל אני נערים זרים, קובע אני ללמוד מדי ערב שעה אחת עם אייזיקל. כנראה אינו בשל ללימוד מהיר, ויש להסביר לו את הגמרא והמפרשים לאט וברור".

"גם אני אלמד אתו שעה אחת, שלוש פעמים בשבוע" נענה תנחום-שרגא הקובנאי.

שמחה לא היה צריך לומר מילה. רק לא יפרק את החברותא עם אייזיקל בסדר שני אחרי הצהריים, וחסל...

*

פרק חמישי - שקעה חמה - שקעה נפשי

בשנה שאחריה הכל כבר היה ברור מאליו. החלוקה היתה ידועה ומוכרת מן השנה שעברה. יוסף-זליג קיבל עליו להביא אתרוג, תנחום-שרגא - לולב. שמחה יביא הדסים, ואייזיקל ערבות. סט שלם לכל אחד מהם, היה רעיון עוועים שלא עלה באותן שנים על הדעת, בעת שבקושי הצליחו להשיג אתרוג ולולב אחד. אך שני הבדלים בולטים הפרידו את השנה השניה מזו הראשונה. בשנה השניה אייזיקל השתנה שינוי גדול, ורגליו משכוהו הרבה פחות אל מחוץ לכותלי בית המדרש. השעות הרבות שבני החבורה הקדישו לו למרבה תימהונם של כל בני הישיבה, והחמימות שנשבה מהם כלפיו, לא הותירו אותו אדיש. הוא התאמץ והצליח להבין הרבה יותר. פתאום התברר כי ראשו אינו כל כך אטום כפי שהחותמת אמרה. אלא מאי? גלגלי מוחו עצלים היו, וכאשר נמשחו בשמן הרצון הטוב שלו ושל חבריו, החלו לנוע. תחילה לאט לאט, ומיום ליום מהר יותר וחזק יותר, ופיו החל מפיק שאלות וסברות שלא היו מביישות אפילו את תנחום-שרגא החריף.

השינוי השני שהורגש, היה בתוצאות החיפוש. ד' המינים שהשיגו בני החבורה בשנה השניה היו בתכלית ההידור. פתאום נפתחו להם שערי סייעתא דשמיא. יוסף-זליג מצא אתרוג כליל תפארת שיכול היה לעלות אפילו על שולחנו של גביר העיירה. תנחום-שרגא הביא אתו לולב - פאר והדר. ישר כמו רובה של חיילים, תיומתו סגורה ללא סדק קל שבקלים ומראהו כולו ירוק ומדיף ריח טוב. לא כמו המקל המעוקם והמנוגע שמצא אשתקד. שמחה מצא "א ווילדע מציאה", שלושה ענפי הדס משולשים מראשם ועד סופם. עליהם ירוקים בתכלית הירקות וצורתם כעינים מאירות.

לא היה מקום לשאול חוות דעתו של רב ומורה הוראה. אפילו בר בי רב דחד יומא, יכול היה להכשירם לכתחילה.

המסקנות אמנם לא נאמרו ומליבא לפומיה לא נתגלו, אבל השלושה לא היו סומים מול גילוי ההשגחה. כאשר אתם עושים רצונו של מקום, גם הוא מאיר לכם פנים.

הערבה שהביא אייזיקל - מיותר לציין - היתה מושלמת כמו קודמתה דאשתקד. עדיין לא חטא זה בגבהות לב, שבגינה ייענש כחבריו בשנה שעברה. גם ענפי הסכך בהם סיכך את סוכם, הפיצו ניחוח רענן טרי במשך כל ימי החג, והנעימו לבני החבורה כל רגע ורגע ששהו בסוכה. עשרות חברים מהישיבה נכנסו לבקר בסוכם המשובחת בימי החג, וכולם הביעו את קורת רוחם מריח הניחוח שהפיצו ענפי הסכך. יוסף-זליג ושמחה לא שכחו לציין באוזני כל הבחורים, שהאחראי לענין הוא אייזיקל.

"השובב הזה?" צחקו החברים. "מתאים לו. מכיר הוא את הנחל וכל האזור כאת כף ידו. אף אחת מהסוכות שלנו אינה מצטיינת בסכך כה יפה וסמיך. רק אייזיקל הפרחח יודע מאיזה עץ כדאי לקטוף ומאיזה לא..."

עוד שנה אחת התנהל ההסדר הזה. זו פעם שלישית שכל אחד מבני החבורה היה ממונה על השגת אחד מארבעת המינים. בסיכומו של דבר היה להם סט מהודר ויפהפה. וגם סוכתם הפיצה שוב אותו ניחוח מתוק ורענן, שבישם את האווירה ומשך אליו את כל בני החבורה מדי ערב. על תזמורת לכבוד שמחת בית השואבה מי שמע באותה תקופה? אבל הבחורים התכנסו מדי לילה של חול המועד בסוכתם הגדולה והמרווחת של יוסף-זליג, תנחום-שרגא ושמחה, ונותנים קולם בשיר. השירים היו שיריהם של בני הישיבות בליטא בתקופה ההיא. שירים נוגים, איטיים שנמסכו בעצמות כשמן הטוב, ושיקעו את מנגניהם בעולם של התבוננות פנימית וחשבון נפש. כגון:

מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש.

תחת השמש אין יתרון, אבל למעלה, למעלה מן השמש יש יתרון. (תחילתו פסוק מתחילת ספר קהלת, והמשכו תוספת של בני הישיבות) או:

שקעה חמה - שקעה נפשי, בתהום רעיונות רב כים, כי נלאיתי ממלחמתי עם הבשר והדם.

ומי יוכל לחיות ככה מבלי הבין את הכל, או לשכוח ולשמוח או לזכור הכל ולבכות. ימים באים ימים עוברים, מבלי קחת מבלי תת. אם לזאת קראת חיים, אמור נא א-לי מה זה מת... (שירו של הרה"ג אברהם אליהו בהרה"ג אברהם אליהו קפלן זצ"ל, שהיה נפוץ בישיבות ליטא ערב החורבן, והושר גם על ידי מקהלת "פרחי הנוער האגודתי" בארה"ב, בתקליט שיצא לאור בערך בשנת תשכ"ח).

אותה שנה, במוצאי החג, בעת שאייזיקל בא לעזור לחבריו לפרק את הסוכה. נדרו ארבעת בני החבורה לא לפרק את החבילה. הם כרתו ברית ידידות בתקיעת כף, כי יהיה מה שיהיה, הם ישארו חברים לנצח, ישמרו איש על רעהו, וימשיכו להיות שותפים באגודת ארבעת המינים גם בשנים הבאות.

זה היה במוצאי חג שמחת תורה של שנת תרצ"ט.

*

פרק שישי - "נכשלנו במסכת מידות"

בשנה הבאה, שנת ת"ש, נחוג חג הסוכות תחת המועקה הכבדה של המלחמה, שגרמניה הרשעה פתחה בה כחודש לפני כן. כל הדרכים היו בחזקת סכנה ואנדרלמוסיה ירדה לעולם. כשעברה המלחמה ממש לתוך שטחה של ליטא נתפרדה החבילה. בעל כרחם של בני הישיבה נפוצו לכל עבר. מהם שברחו לרוסיה, מהם שהצטרפו לבני ישיבות אחרים בדרכי המנוסה שלהם. תנחום-שרגא הקובנאי ושמחה הלוצקאי צללו כאבן במים אדירים.

יוסף-זליג המינסקאי ואייזיקל בן העיירה נותרו ביחד בצוותא חדא. מחוברים ביניהם כתרין רעין דלא מתפרשין. יחד גלו ונתגלגלו ממקום למקום, יחד נתפסו בידי הנאצים הארורים ויחד הפכו לעור ועצמות, שלדים מהלכים במחנה השמדה.

אייזיקל שהיה בר מזל וממולח, הצליח אפילו בתוך התופת לקשור קשרים עם כמה חיילים גרמניים שוחרי שוחד, ותמורת אי אלו טובות הנאה שסידר להם, העניקו לו הללו מעט לחם ותפוחי אדמה מעבר לקצבה היומית. חצי מן הכמות העביר לידיו של יוסף-זליג וכך הצליחו השנים לשרוד. ברם, יוסף-זליג שהיה עדין נפש ובעל גוף שברירי, התמוטט כמה פעמים וכפסע היה בינו ובין המוות. בשעות אלו נעמד אייזיקל כצוק סלע, והיה מעודד את חברו המדוכא בכל מיני תעלולים והמצאות שהפיק מוחו הקודה. בתחילה החיה אותו באוצר של בדיחות שנונות שאצר בזכרונו מן הימים הטובים, חלקם הגדול שמע באטליו של שלום'קה הקצב בימים ההם, טרם הניף אשמדאי את חרבו. כאשר גם הבדיחות השנונות לא עזרו, ויוסף-זליג החל מסתגר בתוך עצמו, הבין אייזיקל כי אם לא ימהר, יפסיד את חברו הטוב.

אותו יום לא רצה יוסף זליג לקום. שכב על דרגש העץ שלו, מצחו להט ככבשן. הוא קרא קריאת שמע פעם אחר פעם. "היית לי חבר טוב, אייזיקל", לחש בעינים עצומות. "תודה לך על הכל, וסלח לי אם העלבתי אותך או פגעת בך. גבהות לב היתה בי. התגאיתי בתורה שלמדתי. כעת רואה אני, כי אתה שכל כך זלזלנו בך, שווה אלף פעמים יותר ממני, אתה בן אדם, יהודי חם בכל רמ"ח אבריו, ואילו אני וחברי, הלמדנים העילויים", התיוז בלעג ורחמים עצמיים אין קץ, "נכשלנו פעם אחר פעם במסכת מידות, בדרך ארץ שקדמה לתורה, באנושיות פשוטה".

הוא פרץ בבכי וכל גופו הזדעזע כאילו התחשמל. "אני רוצה למות אבא שבשמים, אסוף את נשמת האומללה והכניסני תחת כנפיו. די! אינני רוצה לחיות. אני רוצה להיות נשמה". "איך אתה מדבר!?" רגש אייזיקל, "אסור לדבר כך!" הוא גהר מעל יוסף-זליג עצום העינים ולחש לו בשפה רכה וברורה, מילה אחר מילה. כשיר ערש שאמא שרה באוזני תינוקה בטרם ירדם:

"יוסף-זליג, הרי אתה הוא האתרוג שלנו. אתה מלא תורה וצדקות כרימון. לא מתאים לך ליפול ככה. אני אייזיקל הערבה. אני ריק מתורה ומעשים טובים. בשעה שאתם בישיבה צללתם במים אדירים של תורה, אני צללתי למעמקי הנחל והפחדתי את כל הסרטנים. סרטן אחד צדתי והכנסתי פעם לנעלו של שמריל משניפישוק שהרבה להציק לי ולצער אותי. אוי כמה נבהל שמריל 'שניפישוקער' באותו בוקר למראה היצור המבעית שקרטע ויצא מתוך הנעל שלו. הוא רץ ברחבי החדר אחוז בהלה כמו תינוק, מאז לא הציק לי עוד".

הוא בחן את פניו של יוסף-זליג. בפעם הקודמת כשספר לו את המעשה, צחק יוסף-זליג מקרב לב. כעת לא עלה על פניו אפילו בדל חיוך. סימן שמצבו קשה. "יוסף-זליג" החל לוחש באוזניו, "אתה לא תמות. שימותו הגרמנים הרשעים". הוא ערך אתנחתא קלה לשאוף אויר ונבעת מול פניו המלבינות של חברו.

"יוסף-זליג" בכה בשארית כוחותיו. "אתה לא תמות. הריני כפרתך, הריני תמורתך, הריני חליפתך. אני אייזיקל מוכן ללכת למיתה ואילו יוסף-זליג העילוי יכנס וילך לחיים טובים ארוכים ולשלום. יוסף זליג, תחיה. אפשר לו לעולם בלי ערבה, אבל אי אפשר לו לעולם בלי אתרוג".

שפתיו היבשות של יוסף-זליג נעו. ראשו היוקד נע מצד לצד והוא לחש בשפתיים סדוקות. "אתה לא צודק. ארבעת המינים אינם שלמים בלי הערבה. האתרוג, הלולב וההדסים אינם שווים מאומה בלי ערבה. לערבה ולאתרוג יש אותה חשיבות". עיניו נעצמו שוב.

אייזיקל פרץ בבכי תמרורים. בטוח היה שחברו נפטר. נפל עליו ובכה שעה ארוכה. נזכר באותם ימים של בטלה גמורה, בשעות ארוכות של אחרי הצהרים כאשר בית המדרש היה מלא מפה לפה בלומדי תורה, ורק הוא, אייזיקל הפוחח בילה את ימיו לריק בין צפרדעי הנחל. כעת ינחל יוסף-זליג גן עדן. ייכנס למחיצתם של הרוגי מלכות, ואילו הוא אייזיקל ייזרק לכף הקלע, עונשו של מבטל תורה. געה בבכי שעה ארוכה וביקש את נפשו למות, ולא ידע שבאותה שעה עצמה עבר יוסף-זליג החולה את המשבר הקשה והחל בתהליך ההחלמה.

למחרת בבוקר פקח יוסף-זליג את עיניו וביקש מאייזיקל ההמום מעט מים לשתות. אייזיקל היה בטוח שנס תחיית המתים התחולל במחנה, ורץ כל עוד הנשמה באפו להשיג לידידו רביעית ואפילו שמינית מים.

מאותו יום לא נפרדו עוד שני הידידים אפילו לשעה קלה. אייזיקל שידע מהיכן אפשר להשיג קצת גשמיות, סיפק את ה'קמח', ויוסף-זליג שהיה מלא מזון אל זן בתורה וצדקות, לא מנע מאומה מידידו והרעיף עליו טללי תחי.

אדהכי והכי נוצחה החיה הנאצית והובסה. פליטי המחנות שוחררו ויצאו לחופשי. בתוכם שני הצעירים המסוגפים יוסף-זליג ואייזיקל. הם נדדו בדרכים ובקשו לעלות לארץ ישראל, כמו שעשו כולם. ידם לא משה זה מזה.

יום אחד זה קרה. יוסף-זליג נעדר לכמה שעות וכאשר שב, נעלם אייזיקל כאילו בלעה אותו האדמה. כל חיפושיו העלו חרס. בתנאים השוררים במחנות העקורים כאשר הכל היה בחינת בוקה ומבולקה, קשה היה לאתר את האובדים כמחט בערמת שחת. יוסף-זליג אמר נואש. עבר את כל הסידורים ונשלח ארצה על ידי אחד מארגוני ההעפלה. אלא שלרוע מזלו נלכדה ספינת המעפילים סמוך לחופי הארץ על ידי כוחות המשמר הבריטיים. הוא נשלח למחנות העצורים בקפריסין והגיע לשם בערבו של חג הסוכות...

*

פרק שביעי - שלושה מינים בקפריסין

יוסף-זליג קיבל מיטת ברזל סגפנית בצריף פח ארוך שבו שכנו כמה עשרות פליטים כמוהו. שרידי חרב שברחו לארץ היחידה שהסכימה לשמש להם בית ונתקלו בשעריה במחסומים של הסרדיוטות האנגליות. עגום פנים ישב ונזכר איך נראה החג לפני שנות דור. דומה כי

לא 6 שנים חלפו מאז אלא אלפיים שנה. לפעמים חש עצמו זקן ותשוש. חסר כל רצון לחיות. עליו לחזק עצמו בכל כוחות הנפש. לשם מה לחיות? ההורים נשחטו. האחים נטבחו, האחיות נפחו את נפשן בתאי הגזים. מכל המשפחה לא נותר אפילו אחד בחיים. ואולי, השתעשע לרגע באשליית שווא, אולי החברים הישנים שלו, תנחום-שרגא ושמחה גם הצליחו לשרוד את הפורענות ונשארו בחיים. אח, דמיון כוזב! מבול של אש ירד לעולם, וכי מדוע יפסח על שני נערים אלו, רק משום שהם חבריו?

ביום טוב הראשון של סוכות נערכה בצריף בית הכנסת תפילת חג. הציבור כולו יכול היה לקיים מצוות נענועים בלולב שנשלח מארץ ישראל על ידי נציגי דת מוסמכים. תור ארוך נוצר ליד השולחן בן רגע. עשרות יהודים נרגשים שלא זכו לאחוז אתרוג ולולב בידיהם במשך כל שנות המלחמה הגיעו רוגשים. יוסף-זליג התקרב אל ראש התור. הנה עוד מעט יחבוק את פרי ההדר. לבו יוצא אל האתרוג, מתי כבר יאחו בו.

מישהו מנענע כעת בלולב. הרבה יותר מן הזמן הקצוב. אנשים גוערים בו. "נו נו, כוונות וייחודים תשמור למקומות אחרים. כאן מנענעים שניה אחת ומזדרזים למסור לבא אחריך".

יוסף-זליג ניעור מחלומו בהקיץ. סקר בחטף את פניו של הנזוף ולבו ניתר ניתור חזק עד שנשמתו כמעט פרחה ממנו. הפנים היו מוכרות לו. אם אינו טועה זהו שמחה הלוצקאי. שונה ושחוף אמנם, הפנים העגולות התארכו והעיניים שקעו מעט, גם הסנטר התחדד קמעא. אבל זהו קרוב לודאי שמחה ה'פארפרומטער' (אדוק). כמה אופייני לו לספוג גערות בגלל דקדוק במצוות.

"שמחה! זה אתה?" התפרצה הזעקה מגרונו בכוח אדירים.

הצעיר האומלל. האתרוג כמעט נפל מידי מבהלה והפתעה. סובב ראשו לעבר מקור הקול וכאשר נתקלו עיניו בפניו של יוסף-זליג שאג בהתרגשות "כן זה אני". מסר את המינים לבא אחריו וכהרף עין רצו השנים איש לקראת רעהו ונפלו זה על צווארי זה בקריאות גיל שהיו יכולים לסחוט דמעות מכל צופה. אלא שבקפריסין ובכל מחנה פליטים מסוגו, כה נדוש היה המחזה, של חברים ובני משפחה שמצאו אלו את אלו לאחר שנות הזעם, עד שאיש כבר לא יצא מגדרו.

"איפה היית" לפת יוסף-זליג את ידו של שמחה בחוזקה, כאילו פחד שאין זה אלא חלום ועוד מעט תימוג היד מאליה.

"איפה היינו, אתה מתכוון", תיקן אותו שמחה, "אני ותנחום-שרגא, היינו כל המלחמה יחד וכעת גם כאן אנחנו ביחד. תנחום-שרגא חולה ולא יכול לבוא לכאן. הוא שוכב בצריף האחרון מצד שמאל".

ביום טוב הראשון של חג הסוכות שבו והתאגדו שלושת המינים יחד. הם לא האמינו למראה עיניהם, וזמן רב חלף עד שהסתגלו למחשבה, כי הנה הגהנום הסתיים והם נותרו בחיים.

"ואיפה אייזיקל?" שאל תנחום-שרגא ממיטתו את השאלה המתבקשת. "בלי ערבה אנחנו חסרים".

העננה שבה להקדיר את פניו הנוהרות של יוסף-זליג. "כמו שאתם שניכם עברתם את כל המלחמה יחד, כך אני ואייזיקל צמודים היינו ושלובים זה בזה כמו הכרובים בקודש הקודשים. לדאבון לבי, עם תום המלחמה פתאום נעלם מעיני. יודעני בבירור שנותר בחיים, כי ראיתיו גם אחרי שניגף השטן הנאצי הארור מפני צבאות בעלות הברית. אך להיכן נעלם - חידה היא בעיני".

*

פרק שמיני - ואייזיקל 'הערבה' איננו

החידה הוסיפה ללוות את שלושת החברים שנים רבות. כשהסתיים השלטון המנדטורי בארץ ישראל, שבו השלושה לארץ אבותם והקימו כאן את ביתם. איש לאוהליך ישראל. רבי יוסף-זליג שקע בעולם שכולו לימוד תורה. העמיד ישיבה גדולה והרביץ תורה ברבים. תנחום-שרגא התפרסם כאחד ממגידי השיעורים המבוקשים, שמיטב בני הישיבות משחרים לפתחם ואילו שמחה הלוצקאי, מכהן כמנהל רוחני בישיבה ומשריש בתלמידיו יראת שמים פנימית טהורה.

שנים רבות תרו השלושה אחר חברם הנעלם אייזיקל. לשווא. עד שנואשו. אבל את הקשר המשולש אי אפשר היה להתיר עוד. מדי שנה נפגשים השלושה בימים שבין יום הכיפורים לסוכות. נדר ישן שאין הם מסוגלים ואין הם רוצים להפר. יוסף-זליג מביא קופסה מלאה אתרוגים מהודרים מאחד הפרדסים הידועים בארץ. משם בוררים שלושתם אתרוגים טובים. תנחום-שרגא מביא עמו קופסה שטוחה ארוכה, מלאה לולבים משובחים, ועד שלא תנוח דעתם של שני חבריו ושל, במציאת לולב מהודר עם כל הדקדוקים, לא יעזבו את הקופסה ולעתים תובא לחדר עוד אחת. שמחה המשגיח מביא עמו כמה דליים מלאים הדסים משולשים. לאחר כמה שעות יוצאים הם ממפגשם השנתי מצוידים בשלושה סטים ממיטב ארבעת המינים.

והערבות, מה יהא עליהן?

יוסף-זליג נטל משימה זו על עצמו. יחד עם האתרוגים מביא הוא גם כמות נכבדה של בדי ערבות. זכר לאייזיקל, ידיד נאמן שנעלם. "הוא הציל אותי" מציין יוסף-זליג מחדש מדי שנה. "אלמלי מסירותו הייתי דועך כמו נר".

"חבל שהוא איננו" מכה תנחום-שרגא באצבע צרדה.

"חבל" מסכימים הכל.

*

פרק תשיעי - נפשות הוא קובע

שנה אחת יצא רבי יוסף-זליג לכנס תורני שהתקיים באחת מארצות אירופה. נתבקש למסור שם סדרת שיעורים למדניים לפני באי הועידה והסכים. מתן שכרו בצידו, ואי אתה רשאי לזלזל בפרנסה שמזמן לך הקב"ה ללא טורח מיוחד.

ישב באולם הממוזג והקשיב רב קשב לדברי המרצה. הרב יצחק רידרמן, אחד מאנשי החינוך המפורסמים בארה"ב, שנחשב למסמר הועידה בגין סדרת הרצאותיו האיכותיות.

"ועיקר העיקרים שאני תמיד מדגיש" הטעים המרצה בפאתוס ומתח את ידיו, "אל תעליבו את הילד. אל תשחטו אותו עם עקיצות והצלפות לשוניות שנונות. אפשר להרוס ילד לכל החיים עם איזה 'ווערטל' מוצלח. כלל נוסף: אל תדביקו לילד סטיגמות".

רבי יוסף-זליג ישב מוקסם. המרצה השתמש בדוגמאות מהחיים, תיבל את דבריו בעשרות מובאות וסיפורים מחז"ל, מגדולי ישראל. הקהל היה מרותק.

"אל תערכו לילד השוואות עם אח מוצלח. 'מתי תהיה כמו אחיך'? חוץ מאשר לעורר טינה בלב כלפי אחיו המוצלח, לא תהיה שום תוצאה חיובית. בדוק ומנוסה.

ולפעמים קורה גם שבחור צעיר שאתמול חגג בר-מצוה והיום מתחיל ישיבה קטנה, או אפילו מתחיל שיעור ב' בישיבה קטנה, ואתם יודעים מה? אפילו בחור שכבר למד שלוש שנים בישיבה קטנה ומתחיל היום ללמוד בישיבה גדולה, ונוחת עליו משבר לא קרוא. פתאום הוא מתגעגע הביתה. זה לגיטימי. פתאום בורח לו כל החשק ללמוד. גם זה קורה. הוא בורח מבית המדרש ויוצא קצת לשוטט בחוץ. אל תמהרו להדביק לו תווית קטלנית שתשחט אותו כמו סכין של שוחט. אני רוצה לראות את החכם הגדול שיעמוד וילגלג עליו: "הו, תינוק הבורח מבית הספר". האדם שעושה זאת, נפשות הוא קובע!".

רבי יוסף-זליג זע על הכסא באי נוחות. משהו דגדג בקרבו ולא ידע מהו. המשיך להקשיב למרצה עוד ועוד ותהייתו גדלה. הקול כל כך מוכר.

לאחר ההרצאה עמד בתור ארוך של אנשים מהקהל שביקשו לדבר עם המרצה. לשאול שאלות, להחמיא לו. כשהתקרב אליו וסקר את זקנו הלבן הארוך ואת עיניו המאירות, כמעט היה בטוח שטעה ורצה לסגת, אך החליט לחכות עוד דקה.

השואל האחרון סיים. כעת היה המרצה רק שלו.

"ערב טוב לרבי יצחק רידרמן" אמר בקול רשמי ולחץ את ידו של המרצה. עיניו ננעצו בו במבט נוקב. "האם שמכם אינו במקרה הרב יצחק אייזיק רידרמן?"

המרצה נרתע לאחור ומצחו התמלא אגלי זעה.

"השם שלי הוא יצחק" אמר בשקט. "רק בעליה לתורה מכבדים אותי בשם יצחק אייזיק".

כעת כבר היה בטוח. למרות מרחק השנים והחריצים העמוקים שנחרצו בבשר אלו אותם תווי פנים.

"אייזיקל, האם אינך מזהה אותי? אני יוסף-זליג המינסקאי".

פרק עשירי - הערבה הפכה לאתרוג

המרצה, עיניו קמו בחוריהן. הביט בו רגע כמתחלחל ופתאום הזדעק בקול צרוד, "יוסף-זליג? אני לא מאמין, יוסף-זליג, האתרוג!" סקר שוב את פניו של האורח מארץ ישראל והניע ראשו. "כמובן, הדרת פנים של ראש ישיבה גדול. הרי תמיד היית האתרוג שבחבורה. מלא מצוות ומעשים טובים".

"הלוואי" נפל יוסף זליג על כתפיו של המרצה. השניים התחבקו בחום להפתעתם של הנוכחים. עיניו של רבי יוסף-זליג נטפו דמעות רותחות. "הלוואי. מה שבטוח לי שאתה כבר מזמן אינך ערבה. הפכת לאתרוג נאה ומהודר. מלא תורה וצדקות. אחד מגדולי המחנכים שבדור".

"אני מנצל את הרקע האישי שלי כדי לעודד בחורים חלשים" אמר הרב רידרמן בצניעות, "רק מי שעבר אותה מסכת חיים, יכול להבין ללבם של בחורים נחשלים. מאידך אינני אוהב כל כך את השם אייזיקל, הוא מזכיר לי את ימי הבחרות הפגומה שלי".

האולם היו מואפל קמעא. שחור הכורסאות והגוון הכהה השולט בכיפה, בלע את מעט האור שהקרינו פנסי התאורה הקטנים. הם יכלו לשוחח באין מפריע עת שהציבור מסביב התפורז אט אט.

"על איזה בחרות פגומה אתה מדבר?" רגש רבי יוסף-זליג, "תקופה קצרה היתה זו. אחר כך כה התעלית לטובה. היתה לך בחרות יפה מאד".

"הכל בזכות שלושת החברים היקרים שלי. כל מה שיש לי שלכם הוא. תודות לשעות הרבות שהקדשתם לי במאור פנים הגעתי למה שהגעתי. אולי ידוע לך היכן..." רבי יוסף-זליג קטע אותו ברוגזה.

"יפה שאתה נזכר לשאול איפה כולם! אנחנו הופכים את העולם בחיפושים אחר אייזיקל, הצלע הרביעית שבחבורה. ואתה מתחפר לך וספון לבטח באמריקה ולא מתעניין בכלל מה עלה בגורלם של חבריך והאם בכלל נותרו בחיים?"

הרב רידרמן חייך את חיוכו הנעים. "ומי אמר שלא עקבתי. ברוך השם אתם שלושתכם הפכתם לאישים מפורסמים, כצפוי. עקבתי אחר הפרסומים והיו לי הרבה רגעי גאווה ונחת בחברים הישנים שלי".

"איך לא מצאנו אותך, ושאלת השאלות: למה לא יצרת קשר?" לא נרגע יוסף זליג מקפידתו.

"אתם חיפשתם את אייזיקל 'הערבה' ושכחתם שיש לי שם נוסף. אני מצידו מאד התביישתי בשמי אייזיקל בגלל כל מה שהוא סימל מן העבר הנערי שלי. רציתי לשכוח את הימים הכושלים ההם ולטאטא אותם מתחת לפני השטח. זו גם התשובה לשאלה, למה

לא יצרתי קשר? כי עצם נוכחותכם תמיד גרמה לי נחיתות נוראה. הרגשתי עצמי נמוך כמו העשב. אתם הקרנתם עוצמה והצלחה בזמן שאני הייתי מין בחור "נעבאכ'ל" שכזה".
"איזה נעביך, אתה סיפור של הצלחה" טפח יוסף זליג בידידות וחיבה על כתפיו של הרב רידרמן, ופתאום הטה ראשו כמנסה להיזכר. "תגיד, להיכן נעלמת באותו יום? פתאום ברחת. כמו אז, בימים הטובים כשהיית יורד לנחל".

הרב רידרמן החניק צעקה. "יש לך רוח הקודש?" לפת את פרק ידו של רבי יוסף-זליג בתדהמה, "הרי זה בדיוק מה שקרה. עמדנו לעזוב ואני התאויתי פתאום לרחצה הגונה. נזכרתי שלא הרחק זורמים מימיו הקרירים והזכים של הנהר. לא יכולתי לעמוד בפני הרצון. כהרף עין עזבתי את המחנה וירדתי אל הנהר. ברם, טעיתי. לא היה זה הנחל המוכר שלי, אלא נהר סוחף. שעה ארוכה נאבקתי במימיו הסוערים עד שהצלחתי להיחלץ במרחק רב. בגדי אבדו ועד שהצלחתי למצוא מעט בגדים ולשוב למחנה, כבר לא היה עם מי לדבר. המחנה היה ריק ונטוש ונפש חיה לא נותרה. ישבתי בעיר שבועות אחדים ולא ידעתי מה אעשה. התקיימתי ממעט פירות וירקות עד שהגיעה לשם קבוצת בחורים ניצולים, שעשו את דרכם באוניה לארה"ב בלוויית חיילים אמריקנים. הצטרפתי אליהם במסעם ומאז אני אזרח אמריקאי הגון".

"אולי תבוא אלינו לארץ ישראל?" הפציר בו רבי יוסף-זליג, "רק פעם אחת בשנה, לחדש מסורת עתיקה של אגידת ארבעת המינים בצוותא עם ידידים ותיקים. אנו עושים זאת מדי שנה".

"אני חושב שאבוא בשמחה בשנה הבאה" הנהן הרב רידרמן בראשו, "אני מוכרח לראות את חברי הישנים. לא האמנתי שעוד אשוב ואפגוש בכם. טוב מאד. בשנה הבאה אני אביא את הערבות. לא אטרח לנסוע עד ליטא לשם כך" חיוך רחב התפשט על פניו, "אבל את הערבות אני רוצה להביא".

רבי יוסף-זליג סרב. "את הערבות אני כבר מביא מזה שנים, לזכרך. אני חושב שאתה תמחל נא להשיג לנו כמה אתרוגים יפים. כמדומני שמזה יובל שנים שהערבה התעלתה והפכה לאתרוג..."